

PT 1085 dublet

2/947

revista arhivelor

REVISTA ARHIVELOR

**ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR
STATULUI DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA**

Țare de patru ori pe an

Redacția : București, Bd. Gheorghe Gheorghiu-Dej nr 29, sect. VI

Telefon : 13.37.77

ANUL LIV VOL. XXXIX

CUPRINS

Pag.

CENTENARUL INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI

- I. N. VLAD — Cucerirea independenței naționale — deschiderea unor mari împliniri ale idealurilor de libertate și progres social 123

STUDII ȘI COMUNICĂRI

- C. CORBU — Condițiile și împrejurările interne imediate ale proclamării independenței României la 9 mai 1877 126

- C. CAZĂNIȘTEANU — Organizarea armatei române și concepția de apărare a țării în perioada 1830—1877 136

- N. CIACHIR — Date cu privire la armatele beligeranților în războiul din 1877—1878 149

- I. GAL, M. SPIRIDONEANU, GH. SOCOL — Războiul pentru independența de stat a României în izvoarele străine 158

- N. PLEȘIȚA — Contribuția organelor de informații din România în lupta pentru independență și unitate națională (1877—1878) 171

- E. GEORGESCU — 1877 și femeile române 175

- L. RANCA — Tribunii transilvăneni și independența României 181

DOCUMENTE

- G. PENELEA — Mihail Kogălniceanu despre independența de stat a României 187

- M. SOVEJA — Scrisori de pe front ale dr. Z. Petrescu 193

MEMORII

- N. NICOLAE — General Gh. Angelescu — Amintiri din viață. Memorii 206

- M. KANDEL — Războiul din 1877—1878 văzut de Dyk de Lonlay 223

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

- Informații din arhivele externe privind independența României 227

CRONICA

- V. NETEA — Un nou film consacrat independenței României 233

Nr. 2

CONSILIUL DE CONDUCERE

Ioana Burlacu, Nicolae Chipurici,
Alecsenia Andone, Vasile Arimia,
Dan Berindei, Iulian Cîrîină,
Florin Constantin, Mihail Guboglu,
Ștefan Hurmuzache — președinte,
Gheorghe Ilie, Radu Ionescu,
Dumitru Ivănescu, Radu Manolescu,
Alexandru Matei, Nicolae Mocioiu,
Oprea Florea, Maria Pirvulescu,
Emilia Poștăriță, Ioan Ranca,
Maria Soveja, Mioara Tudorică.

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

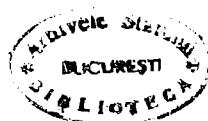
Revista Arhivelor

Anul LIV
Vol. XXXIX

COLEGIUL DE REDACȚIE

Ioana Burlacu, Nicolae Chipurici,
Ștefan Hurmuzache — redactor șef,
Dumitru Ivănescu, Alexandru Matei,
Nicolae Mocioiu, Maria Pirvulescu,
Emilia Poștăriță, Ioan Ranca,
Maria Soveja, Mioara Tudorică.

7.50-629/1977

Redactor : Mioara TUDORICĂ
Secretar de redacție :
Corneliu LUNGU

BUCUREȘTI, 1977

Nr. 2

**ANUL LIV
VOL. XXXIX**

Nr. 2

CENTENARUL INDEPENDENȚEI ROMÂNIEI

CUCERIREA INDEPENDENȚEI NAȚIONALE — DESCHIZĂTOAREA UNOR MARI ÎMPLINIRI ALE IDEALURILOR DE LIBERTATE ȘI PROGRES SOCIAL

IULIAN N. VLAD

Războiul pentru independență din 1877—1878 a reprezentat, în conținutul și esența sa, o cauză de veacuri a poporului român. Pentru noi, românii, acest război a însemnat deznodământul istoricește necesar și logic al aspirațiilor și luptelor neîntrerupte ale poporului nostru pentru scuturarea jugului străin, pentru libertatea și independența patriei.

„...neatîrnarea noastră, scria luceafărul poeziei românești, Mihai Eminescu, a fost pururea reală, ca drept pururea în vigoare, ca fapt stirbit din cînd în cînd, nu prin alt drept, ci prin excese și abuzuri de putere ale turcilor, și dacă ea a fost întunecată curs de o sută de ani prin postomania fanariotă, tradiția ei și încercările ei de a o restitui n-au încetat nicicînd...”¹.

Deci, războiul de neatîrnare, ca unul din marile evenimente hotărîtoare în istoria neamului românesc, readeșteptînd conștiința noastră națională, a încununat cu izbîndă speranțele atîtor generații de luptători și, aducînd libertatea, realizează năzuințele multor veacuri trăite în vasalitate.

Ideea independenței a concentrat, asemenea unui focar, aspirațiile întregului popor, a inspirat și călăuzit gîndirea și activitatea personalităților sale eminente, a celor mai largi categorii sociale, afirmîndu-se ca o puternică forță motrice a mersului înainte.

Împlinirea acestui înalt ideal a devenit posibilă, după cum se știe, în conjunctura favorabilă creată în primăvara anului 1877.

După unirea principatelor, proclamarea independenței de stat la 9 mai 1877 a constituit, într-adevăr, un moment epocal în istoria poporului român, în dezvoltarea națiunii noastre,

a statului, în mersul înainte al României pe calea progresului.

„Trebuie să fie evident pentru toți, spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu, că fără unire, fără proclamarea independenței de stat, însăși ființa națională și dezvoltarea poporului român, a națiunii noastre nu ar fi fost posibile”². „Rezultat al luptei eroice a armatei române împotriva imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru, care și-a dovedit încă odată marea capacitate de luptă — se arată în Programul Partidului Comunist Român — dobîndirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înfrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare”³.

Punînd capăt regimului de secătuire a resurselor țării de către Imperiul otoman, independența a favorizat creșterea forțelor de producție și extinderea relațiilor capitaliste, dezvoltarea industriei, a agriculturii, a economiei naționale în ansamblul ei, a culturii, științei și învățămîntului. Au fost create, astfel, noi condiții pentru evoluția întregii vieți sociale și politice a României.

Înlăturînd suzeranitatea otomană, România și-a dobîndit egalitatea juridică cu toate statele suverane. Nici o putere nu mai avea dreptul de a interveni în afacerile interne ale țării noastre și nici a-i impune sau controla relațiile externe. În anii următori, România — eliberată de tutela otomană — a încheiat o serie de tratate comerciale și politice cu alte țări, menite să-i asigure o dezvoltare economică și o dotare tehnică modernă, o afirmare liberă și suverană în concertul națiunilor europene.

Prin urmare, cucerirea independenței naționale a favorizat o extindere, fără precedent, a raporturilor internaționale ale României, i-a îngăduit să urmeze, în anumite limite, o poli-

² N. Ceaușescu, *Cuvîntarea la plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, din 14 aprilie 1976, Edit. politică, p. 18.

³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism*, Edit. politică, București, 1975, p. 34.

¹ „Timpul” nr. 39 din 19 februarie 1880.

tică menită să contribuie la accelerarea progresului ei economico-social.

Desigur că neatîrnarea dobîndită în anul 1877 purta amprenta orînduirii sociale din acea vreme, fiind obținută sub hegemonia burgheziei, clasă în ascensiune, ale cărei interese coincideau în acel stadiu cu necesitățile istorice obiective.

Cucerirea independenței a creat condiții ca relațiile economice și culturale ale României cu celelalte provincii românești aflate încă sub ocupația străină să se dezvolte continuu, în pofida multor piedici. Acest lucru a avut o importanță deosebită, contribuind la creșterea conștiinței naționale a românilor de pe ambele versante ale Carpaților, la intensificarea mișcării de eliberare națională din aceste regiuni.

Cucerirea independenței a creat, deci, poporului român posibilitatea să-și dezvolte, în condiții mai favorabile, atît lupta de eliberare socială, împotriva exploatarei burghezo-moșierești, cît și lupta de întregire națională, prin unirea la România a teritoriilor aflate încă sub stăpînire străină. Ea a dat un impuls deosebit acestei lupte, ceea ce a reprezentat un pas înainte și o premisă importantă spre desăvîrșirea unității naționale și statale care se va înfăptui patru decenii mai tîrziu.

Încheierea procesului de formare a statului național unitar român — proces legic obiectiv, operă a maselor populare — a contribuit la lărgirea și consolidarea independenței de stat, a dat un puternic impuls dezvoltării generale a întregii societăți românești.

Pentru proletariatul român — născut din realitățile economice și social-politice ale țării de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului al XIX-lea — idealul independenței s-a constituit într-o adevărată permanență, el ilustrînd toate acțiunile pe care mișcarea muncitorească și socialistă le-a întreprins pe multiple planuri. Independența și unitatea, îngemănate organic, erau socotite imperios necesare pentru propășirea, în ansamblu, a țării, pentru rezolvarea problemelor esențiale cu care se confrunta România.

Așadar, mișcarea muncitorească, rezultat al evoluției îndelungate a societății românești, a preluat tradițiile luptei revoluționare și patriotice, le-a continuat și le-a dezvoltat necontenit, legîndu-le de țelurile progresului eco-

nomice și social, ale independenței și suveranității patriei.

„Crearea partidului comunist — detașament de avangardă al clasei muncitoare — pe baza ideologiei marxist-leniniste, a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria proletariatului din România... Continuînd lupta de veacuri pentru eliberarea socială și națională, cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din România, partidul comunist este în noile condiții istorice exponentul fidel al intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor. Începînd din acest moment, clasa muncitoare, sub conducerea partidului comunist, a fost prezentă și și-a spus cuvîntul în toate evenimentele mai importante ale țării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social”⁴.

Clasa muncitoare, condusă de partidul său comunist, a dovedit maselor largi populare că reprezintă, prin capacitatea sa de luptă revoluționară, prin atașamentul profund față de interesele majore ale poporului, forța cea mai înaintată a societății noastre, garantul îndeplinirii năzuințelor de libertate socială a maselor, de suveranitate a patriei.

În anii creșterii primejdiei hitleriste și ai agresiunii imperialiste, care vizau direct independența României, clasa muncitoare va înscrie noi pagini glorioase în lupta pentru îndeplinirea rolului său istoric. Pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, pentru salvarea integrității și independenței patriei, și-au manifestat, de asemenea, împotrivirea masele țărănești, intelectualitatea, toate forțele democratice și patriotice.

Partidul Comunist Român a militat pentru apărarea cu orice mijloace a ființei naționale a țării împotriva planurilor de dezmembrare a României. El își preciza în acea vreme poziția sub crezul: „Noi, comuniștii sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României dacă țara noastră va fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist”⁵.

Poporul român a dus, de asemenea, o luptă eroică în perioada anilor 1941—1944 împotriva dictaturii militar-fasciste, a ocupanților hitleriști, a războiului antisovietic. Această luptă a culminat cu victoria insurecției naționale antifasciste din August 1944, care a deschis o

⁴ N. Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. I, Edit. politică, p. 354.

⁵ Manifestul Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 17 martie 1939.

nouă eră în istoria poporului nostru — începutul unui drum glorios de făurire a României cu adevărat democratice, independente și suverane.

Participarea României la războiul antihitlerist, parte integrantă a procesului revoluționar care se desfășura în țară, a constituit unul din momentele eroice ale istoriei poporului român, ale luptei sale pentru libertate și independență națională.

De la 9 mai 1877 la 9 mai 1945 poporul nostru a parcurs un drum de neconținute lupte pentru eliberarea socială și națională, lupte în care independența patriei a constituit unul din țelurile sale fundamentale. Ea avea să fie însă în mod real cucerită odată cu victoria revoluției populare și consolidată în anii făuririi socialismului.

Continuând, într-o nouă viziune, la nivelul și cu mijloacele acestui secol, opera înaintașilor din veacurile trecute, poporul român, devenit astăzi stăpînul unic al destinelor sale, lucrează sub conducerea Partidului Comunist Român, la întărirea unității sale, la consolidarea independenței naționale — premise hotărîtoare ale înfloririi națiunii noastre socialiste.

Timp de un secol, din 1877 și pînă astăzi, idealul independenței și suveranității naționale a avut un puternic și permanent ecou în inimile și conștiințele tuturor românilor.

Pentru că așa cum spunea marele nostru istoric A. D. Xenopol: „Noi, românii, în vremurile de pînă la dăunăzi ale desfășurării împrejurărilor noastre, nu am cunoscut aproape alte nevoi decît păstrarea neamului și a legii, căci nu este popor pe lume care să fi avut atîtea primejdii de înfruntat, atîtea lupte necurmăte de susținut pentru apărarea ființei și a traiului și drept zice poetul: Mai cată pe pămîntul ce luna mîndră încinge, / de mai avem noi semeni, ce s-au scaldat în sînge, / ca să-și păstreze graiul și legea și căminul, / ce fără de nici-o milă le nădușa străinul.

Aceste două bunuri, păstrarea ființei noastre, deosebită de a altor popoare și legea noastră (...) au fost astăzi comorile neprețuite pentru a căror apărare ne-am pus chiar viața în cumpănă...”⁶

Încheiem prezentarea noastră cu un îndemn ce ni se pare profund actual, o chemare ce

ne-o adresează din istorie marele nostru gînditor și patriot Nicolae Bălcescu: „Moștenitori a(i) drepturilor pentru păstrarea cărora pînîții noștri au luptat atîta în veacurile trecute, fie ca aducerea aminte a acelor timpuri eroice să desștepte în noi sentimentul datoriei ce avem d-a păstra și d-a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire”⁷.

Résumé

La proclamation de l'indépendance du pays, le 9 mai 1877, a constitué un moment décisif dans l'histoire du peuple roumain, pour le développement de la nation et de l'état, pour l'avancement de la Roumanie sur la voie du progrès.

L'indépendance a favorisé le développement des forces de production et aussi l'élargissement des relations capitalistes, a créé des nouvelles conditions pour l'évolution de toute la vie sociale et politique de notre pays.

La Roumanie a obtenu l'égalité juridique avec tous les états souverains. Les rapports internationaux ont connu une extension sans précédent.

La conquête de l'indépendance a créé au peuple roumain la possibilité de développer sa lutte pour la libération sociale et d'intensifier le mouvement de la libération nationale, promise importante pour l'achèvement de l'unité nationale et de l'état.

L'auteur met en évidence la transformation de l'idéal de l'indépendance dans une vaine permanence, concrétisée dans les actions du mouvement socialiste et ouvrier qui ont assumé et développé sans cesse les traditions de la lutte révolutionnaire et patriotique, en les liant au progrès économique et social.

Le Parti Communiste Roumain a milité pour la défense de notre être national et sa lutte a culminé avec la victoire de l'insurrection nationale antifasciste d'août 1944.

Précis

The Proclamation of Independence on 9th May 1877 signified a decisive moment for the history of the Romanian people, for the development of the Romanian nation and State, for Romania's advance towards progress.

The Independence favoured the development of the productive forces and the enlarging of the capitalist relations and engendered new conditions for the evolution of the entire social and political life of the country. Romania achieved her juridical equality with all the sovereign States. The international relations gained an unprecedented extension.

The achievement of Independence enabled the Romanian people to carry on his struggle for social liberation and to intensify the movement for the national liberation — an important premise for the accomplishment of the national and state unity.

The author points out that the independence ideal was a permanent one owing to the socialist and working-class actions which took over and developed ceaselessly the traditions of the revolutionary and patriotic struggle by linking them to the economic and social progress.

The Romanian Communist Party militated in favour of the national being defence, its struggle culminating with the victory of the national antifascist insurrection of August 1944.

⁷ N. Bălcescu, *Românii sub Mihai Voievod Viteazul*, Edit. de Stat pentru Literatură și Artă, colecția Biblioteca pentru toți, p. 1.

⁶ „Viața studentască”, nr. 6/1977.

CONDIȚIILE ȘI ÎMPREJURĂRILE INTERNE IMEDIATE ALE PROCLAMĂRII INDEPENDENȚEI DE STAT DEPLINE A ROMÂNIEI, LA 9 MAI 1877

CONSTANTIN CORBU

Ideea de independență la români întruchiează o multitudine de elemente, care definesc înseși specificul și personalitatea istorică a poporului nostru. Neatîrnarea înseamnă, deopotrivă, apărarea statorniciei de viață pe unul și același pământ, moștenit și menținut din moși-strămoși, identificarea oamenilor acestor meleaguri cu moșia țării, pe care au dorit-o mereu mai prosperă, mai înfloritoare, păstrarea și neconținută dezvoltare și îmbogățire a unei culturi materiale și spirituale de îndelungată tradiție, în care strălucesc valori ce se situează la nivelul celor mai înalte împliniri ale geniului uman, atitudinea demnă și mîndria românilor de a fi stăpîni în propria casă, adversitatea față de orice împilare și servitute, optimismul și încrederea nestăvilă în trăinicia țării prin vitregia vremurilor.

Marile momente ale istoriei noastre, ca și întreaga viață de zi cu zi a poporului român au format, de fapt, o unică acțiune istorică pentru libertatea națională, fără de care nu era posibilă asigurarea cadrului pentru libertatea dinlăuntru, pentru înfăptuirea de noi pași pe drumul dreptății sociale. Existența de sine stătătoare, lupta pentru apărarea ei au reprezentat, astfel, veritabile forțe motrice, care au împins înainte mersul societății românești.

Idealul neatîrnării s-a asociat, firesc, cu idealul unității național-statale. Această legătură s-a afirmat ca principiu unic încă în evul mediu și a devenit cheia de boltă a gândirii social-politice românești despre independență în epoca modernă. Căci Unirea este o componentă organică și, în același timp, o cale determinantă a dobîndirii și dezvoltării independenței de stat, o unire parțială conducînd la o independență parțială, după cum inde-

pendența este aceea care asigură și dă viață unirii național-statale, dezvoltării unui popor ca individualitate de sine stătătoare, cu idealuri și personalitate specifice în concertul popoarelor. Revoluția română de la 1848 a dat o strălucită expresie acestor principii. Pe fondul afirmării tumultuoase a conștiinței frăției românilor de pe toate meleagurile patriei, revoluția a impulsionat și a situat într-un nou stadiu cursul revoluționar spre eliberare națională, caracterizat prin lupta pentru abolirea dominației străine, înfăptuirea statului național unitar român independent. Unirea de la 1859, prima ilustrare practică a principiilor unității politice a românilor în epoca modernă, este, în același timp, un mare act de manifestare a independenței. Poporul nostru a înțeles că acest act istoric nu putea dăinui prin marile furtuni ale istoriei fără o neatîrnare deplină. Dacă, din pricini externe, neatîrnarea nu avea să fie înfăptuită atunci, se realizase, totuși, un mare pas spre dobîndirea ei. De fapt, momentul 1859, care dădea mari lovituri politicii asupritoare a imperiilor feudale înconjurătoare, anunța, în mod iminent, cucerirea independenței de stat. Spre România unită, în fruntariile sale de atunci, își îndrepta privirea întreaga suflare românească, aici erau centrul polarizator, temeiul și speranța în lupta întregului popor pentru cucerirea neatîrnării depline a țării, pentru reunirea tuturor teritoriilor românești în cadrul aceluiasi stat național român unitar și independent.

În acest cadru de acțiune, țelul unic al întregului nostru popor îl reprezenta, după unirea din 1859, *revoluția de independență completă*, factor de consolidare și apoi de desăvîrșire a statului național unitar. Termenul de revoluție de independență, atît de elocvent, aparținînd lui Nicolae Bălcescu, nu este unul de expresie istorică. El desemnează caracterul primordial al cuceririi independenței în cadrul obiectivelor luptei naționale și, în același timp, conținutul revoluționar pe care trebuie să-l afirme un atare act, menit a situa societatea românească pe noi coordonate de progres, în spiritul principiilor sociale și naționale dezvoltate și adîncite de gîndirea pașoptistă. Mai mult, țelul național

al independenței se relevă, prin înseși fondul său, ca țel revoluționar și pentru că este îndreptat împotriva unor puteri asupritoare care erau purtătoarele stărilor economico-sociale perimate, retrograde. Înlăturarea dominației și presiunii lor asupra poporului român reprezenta descătușarea resursurilor de progres existente în societatea românească, accelerarea proceselor înnoitoare frinate de aceste puteri. În acest fel, lupta pentru neațîrnarea deplină se înfățișează ca o componentă intrinsecă a revoluției burghezo-democratice, iar ridicarea generală a poporului român la 1877 pentru consfințirea neațîrnării, năzuințele pe care le doreau înfăptuite masele largi ale poporului prin izbînda acestei ridicări generale — năzuințe care se înscriu în linia progresului istoric — conferă mișcării naționale și populare de la 1877 trăsăturile de continuitate ale suflului revoluționar propriu gîndirii și acțiunii poporului român la 1848.

Nu era vorba acum de o perspectivă îndepărtată pe planul înfăptuirii independenței, ci de căutarea momentului și a soluțiilor politice cele mai adecvate pentru transpunerea în fapt a marelui ideal național. Erau create, încă din etapa anterioară, toate condițiile interne — economico-sociale, politice și spirituale — pentru o completă independență, pentru succesul luptei în această direcție. Aceste condiții vor face tot mai stringentă cerința împlinirii idealului neațîrnării, factor indispensabil pentru asigurarea unui drum istoric firesc, ascendent al societății românești în lumea modernă.

După cum se știe, dezvoltarea economică a societății românești a cunoscut un viguros curs ascendent în deceniile de la mijlocul veacului trecut, cînd relațiile de producție capitaliste au înregistrat o extindere tot mai mare. S-a manifestat în mod evident procesul de proliferare crescîndă a unităților industriale și de intensificare a ritmului producției în agricultură. Între 1830 și 1850, au luat ființă 5 018 stabilimente industriale, pentru ca în rîstimpul 1850—1863 numărul lor să ajungă la 7 849. A crescut numărul lucrătorilor și al meseriașilor. În industrie s-a accentuat utilizarea forței motrice a aburilor și a mașinilor-unelte. În 1873, de pildă, erau 171 întreprinderi industriale care foloseau mașini cu abur. S-a dezvoltat, îndeosebi, industria textilă și alimentară, dar și cea

metalurgică și extractivă. Au apărut primele rafinării de petrol și s-a trecut, din 1861, la exportul petrolului rafinat. Desigur, în activitatea industrială a acelei perioade preponderentă era mica producție de mărfuri, proprie cooperației capitaliste simple. În agricultură, ca urmare a folosirii din ce în ce mai mult a uneltelor perfecționate, ca și a unui însemnat număr de brațe de muncă și vite de tracțiune, producția agricolă a crescut. S-a dezvoltat, cu deosebire, producția agricolă cu caracter comercial. Se accentua tendința prelucrării industriale a unor produse agricole, atît pentru piața internă, cît și pentru cea externă.

Ca fenomen istoric, dezvoltarea relațiilor capitaliste pînă la 1864, cu toate dificultățile întîmpinate, a contribuit la lărgirea pieții interne. În această perioadă, se manifesta viguros procesul de unificare a vieții economice a Moldovei și Țării Românești, de consolidare și desăvîrșire a pieții naționale unice.

Datorită, însă, slabei dezvoltări a industriei naționale, România a rămas în postura de deținator al produselor industriale din țările capitaliste industrializate și, în același timp, o sursă de materii prime pentru acestea.

În urma reformei agrare de la 1864, dezvoltarea capitalismului în România a intrat într-o nouă etapă. Reforma a creat importante condiții pentru dezvoltarea industriei și a accelerat procesul afirmării relațiilor capitaliste în agricultură. Ea a facilitat extinderea economiei bazate pe schimbul produselor necesare consumului, cît și a celor folosite ca mijloace de producție. Pe de altă parte, această reformă cu caracter burghez nu a dus la lichidarea marii proprietăți moșierești. Țărănimia nu a primit suprafețele de pămînt de care avea nevoie, o parte a ei nefiind împroprietărită. În agricultură s-a accentuat stratificarea socială, în urma căreia se vor dezvolta două noi categorii sociale, în mediul rural, proprii capitalismului, și anume: burghezia sătească și proletariatul agricol.

Eliberarea, sub raport juridic a țărănimii în condițiile dezvoltării capitalismului în România, a creat premise pentru creșterea nivelului economic al gospodăriilor țărănești, care căpătau o pondere mai însemnată în circuitul pieței. Mai mult decît în perioada anterioară, diferitele produse, în special cerealele precum și animalele vor ajunge în cantități sporite,

direct sau prin intermediari, pe piață. Sub acest raport, rolul gospodăriei țărănești în economia națională avea să crească în cadrul proceselor de dezvoltare capitalistă. Producția-marfă realizată de gospodăria țărănească, deținea, în general, un accentuat rol în ansamblul producției-marfă cu caracter agrar, mai cu seamă că marile domenii agricole, ca întreprinderi capitaliste, se dezvoltau încă lent.

Nivelul la care se practică agricultura, presiunile moșierilor și arendașilor asupra micului proprietar de pământ au redus, însă, posibilitățile gospodăriei țărănești de a se exercita mai activ în cadrul pieței cu produse-marfă. Dar factorul cel mai important, care explică esența acestei situații, ca, de altfel, și întreaga evoluție a problemei agrar-țărănești după 1864, a fost acela că reforma agrară de la 1864 nu a rezolvat nevoile de pământ ale țăranului român. O parte a țăranilor săraci și a celor lipsiți total de pământ s-a îndreptat spre orașe, măbind numărul muncitorilor ocupați în industrie. Acest sector a înregistrat, după 1864, un proces de extindere și de intensificare a activității sale. Dacă în 1864 funcționau 51 de întreprinderi capitaliste mari, în 1878 numărul lor aproape s-a triplat. Majoritatea unităților industriale foloseau acum forța motrice a aburilor. S-au dezvoltat industriile textile, extractivă. În 1878, numărul rafinăriilor de petrol a crescut de aproape trei ori față de anul 1864.

Dezvoltarea industriei după 1864 nu a atins, însă, ritmurile accelerate care se impuneau, mai ales din cauza politicii liber-schimbiste și a presiunilor Imperiului otoman, care era potrivnic unei politici proprii de apărare a industriei prin taxe vamale protecționiste. Industria românească a avut de suferit, îndeosebi, prin încheierea, în 1875, a convenției comerciale cu Austro-Ungaria, care a anulat taxa vamală, și așa redusă, de 7 1/2% la o serie de produse industriale austriace și ungare, astfel că produsele românești au rămas în și mai mică măsură apărute în fața celor străine, concurate fiind și de mărfurile din țările apusene¹. Apărea astfel clar că indus-

tria națională nu se putea dezvolta decât printr-o fermă și consecventă politică protecționistă, ceea ce impunea înlăturarea suzeranității otomane și asigurarea independenței depline. Imperiul otoman, după cum se cunoaște, căuta să împiedice România de a încheia tratate cu alte state, de a deschide reprezentanțe diplomatice oficiale peste hotare, de a bate monedă proprie etc., obligînd-o, în plină epocă modernă, să mai plătească tribut. Suzeranitatea otomană, chiar și în forme mai accentuate, era incompatibilă cu dezvoltarea societății românești. De aceea, neatîrnarea completă devenise o condiție de bază a dezvoltării economice-sociale și politice a României.

Toate clasele și păturile sociale năzuiau la înfăptuirea independenței complete, existînd deosebiri numai în legătură cu tactica de acțiune subordonată acestui țel. Obiectivul independenței, pus cu multă acuitate în anii 1875—1877, era abordat în condițiile unei alte etape a dezvoltării orînduirii burgheze, în cadrul căreia nu mai acționa o Partidă Națională, ca în cazul Unirii de la 1859. Dar și în aceste împrejurări, forțele sociale, partidele și grupările politice care le reprezentau, deși aveau programe și metode diferite de acțiune, cel mai adesea profund contradictorii și antagoniste, se întîlneau pe platforma luptei pentru obținerea independenței depline a României².

Burghesia, al cărei rol social și politic crescuse în procesul dezvoltării industriei, vedea în independența deplină a țării, calea ascensiunii ei economice pe măsura mobilurilor politice la care ținea. Ea dorea o totală libertate de acțiune în direcția dezvoltării industriei și comerțului, ceea ce însemna consolidarea pozițiilor sale. Prin această prismă, neatîrnarea deplină îi apărea ca un obiectiv de imediată stringență. Astfel, această clasă continua să joace un rol progresist în domeniul construcției naționale. Consolidarea, în anii 1874—1876, a grupărilor liberale, slăbite de înfrîngerea mișcărilor antidinastice și republicane din 1870—1871, se produce, în bună măsură, în condițiile afirmării cerinței dobîndirii independenței depline de stat. Tocmai de aceea, unele dintre ele, ca gruparea liberal-radicală

¹ Nicolae P. Arcadian, *Industrializarea României*, București, 1935, p. 107, și urm.; Vasile Maciu, *Condițiile interne ale proclamării independenței României*, București, 1955, p. 14 și urm.; Olga Constantinescu, N. N. Constantinescu, *Cu privire la problema revoluției industriale în România*, Edit. științifică, București, 1957, p. II și urm.; N. Adăniloale, I. Gh. Cupșa, *Războiul pentru independența națională a României*, Edit. politică, București, 1967, p. 18—19; Dan Berindei, *Cucerirea independenței*

României (1877—1878), Edit. științifică, București, 1967, p. 13 și urm.; *Istoria României*, Vol. IV, Edit. Acad. R.P.R., București, 1964, p. 442 și urm.

² Vasile Maciu, *Partidele politice și atitudinea lor față de problema independenței României*, în „Studii și articole de istorie”, vol. XII, București, 1968, p. 7—8.

condusă de I. C. Brătianu și C. A. Rosetti și fracțiunea liberală și independentă în frunte cu N. Ionescu, beneficiau de o anumită influență și în rândurile unor categorii de țărani. Gruparea liberală condusă de moderații G. Vernescu și C. Bozianu încerca să se sprijine pe burghezia comercială și pe mica moșierime, iar gruparea liberală-moderată din Moldova, condusă de M. Kogălniceanu, deși redusă, se impunea prin personalitatea șefului ei. În cadrul formațiunilor liberale mai exista o puternică grupare liberal-moderată în Muntenia, în frunte cu Ion Ghica și D. A. Sturdza.

În cadrul acestor formațiuni, se distinge, prin poziție, gruparea radicală. Încă din anii 1867—1868, aceasta conlucra cu mișcarea de eliberare națională a poporului bulgar și tindea să proclame neahtnarea în colaborare cu popoarele subjugate de la sud de Dunăre. Existau, în schimb, și grupări, ca cea condusă de N. Ionescu, precum și cea a lui Ion Ghica și D. A. Sturdza, care într-o anume perioadă, respectiv în timpul guvernării conservatoare a lui Lascăr Catargiu, apreciau că încă nu se creaseră condiții corespunzătoare pentru înfăptuirea independenței, întrucât — motiva aceasta — lipsea garanția puterilor europene.

Moșierimea era, la rîndul său, favorabilă realizării independenței de stat, care o avantaja în comerțul ei și îi asigura poziții mai puternice în concurența cu cerealele rusești și americane pe piața europeană. Iar mica moșierime îmburghezită, precum și elemente din cadrul moșierimii mijlocii și mari, aveau o serie de interese comune cu burghezia. Nu puțini moșieri se împotriveau, însă, din motive economice, întăririi capacității militare a țării, ca și chemării sub arme a țăranilor, de teamă că, după încheierea operațiunilor pe cîmpul de război, lucrătorii ogoarelor să nu lupte pentru împărțirea pămînturilor moșierești.

Pe plan politic, moșierimea, neavînd un partid propriu-zis al ei, acționa prin intermediul mai multor grupări politice conservatoare, în permanență amenințate de burghezie. În 1871, ea a reușit, cu sprijinul nemijlocit al lui Carol I, să aducă la cîrma țării guvernul conservator condus de Lascăr Catargiu și să-și formeze un partid propriu, deși cu o existență efemeră. Ca urmare a întetirii exploatării maselor țărănești, mai ales prin modificarea, în 1872, a legii învoielilor agricole și prin instituirea unei noi legi pentru reorganizarea armatei, partidul conservator a început să se

dividă în cîteva grupări. În 1873, s-au constituit gruparea ce reunea pe vechii conservatori, în frunte cu C. Brăiloiu, Centrul conservator condus de V. Boerescu și Dimitrie Ghica, Juna dreaptă, avînd în frunte pe P. P. Carp, Al. Lahovari, T. Maiorescu și Theodor Rosetti. În vara anului 1875, disensiunile dintre aceste trei grupări s-au adîncit ca urmare a crizei economice și a luptei tot mai accentuate a opoziției. O parte a moșierimii, mai ales micii moșieri debitori la Creditul Funciar Rural, care avea ca unul dintre liderii de frunte pe liberalul moderat Dimitrie A. Sturdza, s-a retras din grupările conservatoare, trecînd, îndeosebi, în gruparea liberal-moderată, condusă de Ion Ghica și D. A. Sturdza.

Redeschiderea problemei orientale odată cu răscoala Herțegovinei și Bosniei din iulie 1875 împotriva Porții, a făcut, în bună măsură, ca V. Boerescu să se retragă din guvern în noiembrie 1875, pentru a forma împreună cu Dimitrie Ghica un partid mai apropiat de burghezie și a prelua puterea în condițiile evenimentelor care se profilau³.

Carol I s-a pronunțat, la rîndul lui, pentru neahtnare, căci tradiția anterioară, a domnitorilor români, înflăcărați patrioți și vestiți comandanți de oști în lupta pentru apărarea ființei de neam, a libertății pămîntului strămoșesc, era prea puternică în conștiința poporului român și o altă cale de urmat nu exista în condițiile în care întreaga țară năzuia cu ardore neahtnarea deplină. Urmînd această orientare, domnitorul Carol, care va avea un rol pozitiv în timpul războiului de independență, a înțeles că neahtnarea țării la cîrma căreia se afla, însemna și menținerea tronului său. În același timp, el a dorit să diminueze orientarea opoziției antidinastice a poporului român, manifestată în diferite forme încă imediat după sosirea lui în România. Chiar în 1866 s-a desfășurat, după cum se știe, puternica răscoală a grănicerilor și țăranilor, care îmbina țelurile sociale cu împotrivirea deschisă față de aducerea în țară a unui cîrmuitor străin. Viguroase mișcări antidinastice și republicane au avut loc în 1870 și 1871 la Ploiești și la București. Toate aceste ridicări, la care au participat mase largi, au avut un mare ecou,

³ Vasile Maciu, *Partidele și grupările politice și atitudinea lor față de problema independenței României*, în „Studii și articole de istorie”, vol. XII, București, 1968, p. 7 și urm.; N. Adăniloae, *Cucerirea independenței de stat a României, 1877—1878*, Edit. politică, București, 1973, p. 26 și urm.

exercitînd o presiune directă asupra actelor dinastiei.

Dacă clasele exploatoare, partidele și grupările lor vedeau în independență un mijloc de a-și întări, fiecare din unghiul său, propriile poziții, acționînd separat pe planul luptei naționale, masele largi ale poporului, strîns unite în acțiunea și lupta lor, confereau idealului neatîrnării depline sensurile care să-i asigure viabilitatea, să-i imprime valorile cele mai înalte, corespunzător dezvoltării societății românești pe făgașul progresului. În centrul luptei maselor pentru neatîrnare s-a situat muncitorimea — clasa cea mai înaintată a țării —, care s-a afirmat tot mai mult ca purtătorul idealurilor cele mai revoluționare ale maselor populare, exponentul aspirațiilor fundamentale ale poporului muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre o viață liberă și demnă, spre făurirea unității naționale și cucerirea independenței de stat. Clasa muncitoare își lega numele de acel suflu nou și novator, de acele idealuri care îi vor legitima istoricește rolul de portdrapel, de forță polarizatoare și dinamizatoare a luptei pentru eliberare socială și națională.

Idealul independenței și al unității național-statale a reprezentat pentru proletariatul român o permanență a luptei sale, vădîndu-se manifest în gîndirea și acțiunea pe multiple planuri a mișcării socialiste din România. În concepția mișcării noastre muncitorești, obiectivul neatîrnării și al desăvîrșirii statului național unitar se impuneau drept comanda-mente istorice pentru propășirea, în ansamblu, a țării, pentru soluționarea problemelor de bază care stăteau în fața poporului român, ca și pentru dezvoltarea luptei proletariatului împotriva oricărei împilări, a oricărei asupriți și așezarea României pe temeliiile socialismului.

Mișcarea socialistă din România a dat strălucite dovezi ale patriotismului său, ale dăruirii și devotamentului pentru cauza patriei, aflîndu-se în fruntea mișcării generale a poporului român pentru cucerirea neatîrnării de stat depline a țării. În împrejurările în care întreaga viață politică se concentra în jurul marelui eveniment pe care-l reprezenta proclamarea, la 9 mai 1877, a neatîrnării de stat a României, cercurile socialiste au acționat ca susținătoare și promotoare active ale luptei pentru impunerea acestui act de voință al națiunii române, ca purtătoare ale idealurilor patriotice ale

poporului muncitor⁴. Dînd expresie poziției patriotice a socialiștilor români în împrejurările istorice concrete, gazeta „Socialistul”, organul de presă al Cercului socialist din București, releva, în numărul său din 26 mai 1877: „Azi însă e timpul cînd românii, în avîntul și entuziasmul vremurilor trecute, iau arma pentru a-și apăra independența”⁵.

Este deosebit de semnificativ că proletariatul român a acționat ca viguroasă forță de luptă pentru neatîrnarea completă a țării în condițiile în care avea de înfruntat marile vicisitudini ale împilării sociale, ale unei vieți și munci trudnice.

Programul de muncă era excesiv de mare. Mihai Eminescu, în articolul *Robia modernă*, publicat în „Curierul din Iași” din 12 decembrie 1876, descrie în termeni mai mult decît elocvenți situația grea a muncitorilor de la Regia monopolului tutunului din Iași, situație în care se găsea, de altfel, întreaga muncitorime din România. Cei 224 de muncitori erau tratați „ca simplă mașină, ca unealtă de producție... Muncind 12—14 ore pe zi, aceste zile lungi și negre nu sînt întrerupte nici de duminici, nici de sărbători, încît cestiunea socială, atît de ventilată în Europa, trebuie s-o vedem la noi în forma ei cea mai crudă”. Salariile muncitorilor erau insuficiente pentru a acoperi cerințele de viață ale familiilor lor. În deceniul al șaptelea al veacului trecut, paralel cu acțiunea clasei muncitoare în vederea organizării politice, conflictele dintre muncitori și patroni s-au accentuat, fenomenul grevist a crescut din ce în ce mai mult. În 1868, a avut loc greva unui mare număr de muncitori din Brăila, în anul următor s-au produs conflicte de muncă pe șantierele de construcție a căilor ferate, în 1872 s-au ridicat la luptă muncitorii de la Regia monopolului de tutun din București. În 1872—1874 au declarat greve pentru îmbunătățirea condițiilor de viață muncitorii din porturile Galați, Giurgiu și Brăila. În 1876 s-au declanșat multe mișcări greviste ale muncitorilor din Giurgiu, ale lucrătorilor constructori de șosele și căi ferate etc.

În pofida asprimii unor atare condiții de viață și a durtății regimului de muncă, pro-

⁴ A se vedea mai pe larg: Ion Mamina, Vasile Niculae, *Mișcarea muncitorească — factor activ al luptei poporului român pentru independență, unitate și libertate națională (1877—1878)*, în „Anale de istorie”, an XXI, 5, 1975, p. 69 și urm.

⁵ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900) partea I (1865—1889), Edit. politică, București, 1964, p. 42.

letariatul român și-a concentrat preocupările, și-a îndreptat ascuțișul luptei, în acele împrejurări în vederea cuceririi independenței de stat depline a țării și acest fapt pune în evidență cu și mai multă elocvență înaltul patriotism, gîndul la destinele patriei de care a dat dovadă muncitorimea, forța sacrificiului de sine în numele idealurilor fundamentale ale poporului român.

Țărănimea, forța socială cu cea mai mare preponderență numerică în societatea românească, veacuri de-a rîndul principala forță a progresului social, a apărării libertății și neatrînrării patriei va acționa cu o deosebită vigoare, în noile condiții de după Unirea de la 1859 și înfăptuirea reformei agrare de la 1864, pentru independența deplină a României. Proletariatul și țărănimea, forțele de bază în cadrul maselor largi populare vor forma cel mai puternic și viguros potențial în lupta pentru independența completă. Fiecare acțiune a lor, atît pe plan economic-social, cît și pe planul direct al luptei pentru independența absolută a țării, purta în sine valențele emancipării celor mulți și exploatați, ale răspunderii istorice pentru destinele României independente. Lupta maselor largi va sublinia cu o deosebită tărie importanța dobîndirii independenței depline pentru îmbunătățirea situației lor economice-sociale și, totodată, profundul lor patriotism, preocuparea pentru ființa de stat a țării.

Țărănimea se prezenta în tumultul evenimentelor ca acea forță care a stat temei de apărare a gliei strămoșești, al rezistenței acerbe față de opresorii străini din diferitele vremuri, care a asigurat în permanență dezvoltarea economică-socială a societății românești, a păstrat și dezvoltat cultura de îndelungată tradiție a poporului nostru, adăugîndu-i comori de excepțională împlinire artistică. Deși supusă unui regim de violentă exploatare și spoliere pe plan intern, ca și vitregiilor opresiunii străine, țărănimea s-a ridicat curajos la acțiune pentru emanciparea de orice servitute, indiferent de proveniența și manifestarea ei⁶. Țăranii s-au ridicat în condițiile în care lipsa principalului mijloc de asigurare a existenței lor — pămîntul — era un fenomen cvasigeneral la sate, atît în evul mediu, cît și în epoca modernă.

În perioada premergătoare războiului de independență, lipsa de pămînt avea să faciliteze instituirea regimului învoielilor agricole, care a însemnat dublarea și chiar triplarea eforturilor trudnice pe pămînturile lor și ale moșierilor sau pe domeniile statului, fără ca ameliorarea condițiilor lor de viață să înregistreze progrese.

Presiunea economică asupra țărănimii era agravată de caracterul injust al sistemului fiscal, care a fost un factor de înrăutățire a situației multor gospodării țărănești. La presiunea economică se adăugau presiunea politică, privarea de drepturi în acel domeniu, caracterul de clasă al legislației electorale, care au dus la agravarea exploatării satului de către moșieri și arendași, la înmulțirea samavolnicilor administrației de stat împotriva țărănimii. Toate acestea au condus la adîncirea stării de spirit incendiare în rîndurile țărănimii în general și, mai cu seamă, ale proletariatului agricol și ale țărănimii sărace.

În perioada premergătoare proclamării independenței, mișcările țărănești pentru soluționarea unor deziderate majore ale lumii satelor s-au accentuat, fiind pe cale să se transforme într-o răscoală generală. În 1875 și 1876, Coaliția de la Mazar-pașa, constituită, așa cum se știe, de către opoziție, în scopul doborîrii guvernului conservator, a acționat pentru atragerea țărănimii de partea ei, agitînd promisiuni de improprietărire și îmbunătățire a situației sale materiale. După căderea, în martie 1876, a guvernului conservator, prezidat de moșierul Lascăr Catargiu, la care au contribuit, în măsură apreciabilă, nemulțumirile și frămîntările țărănești, Coaliția, care a preluat puterea în aprilie 1876, a continuat să manifeste o oarecare preocupare față de dezideratele satelor. Programul prezentat de Manolache Costache Epureanu, șeful guvernului, la 28 aprilie 1876, în fața Senatului și Adunării deputaților, preconiza unele ameliorări ale stării țărănimii⁷. Iar, după victoria în alegerile parlamentare a fostei coaliții, parlamentul, care era format, în majoritate, din exponenți ai fostei opoziții, a votat, în iulie 1876, un proiect de lege privind scoaterea la vînzare a unor moșii ale statului parcelate în loturi de 5, 7 și 8 pogoane, cu prețuri reduse, plata făcîndu-se într-un termen de 20 de ani. Curînd, însă, s-a vădit că de vînzarea unor

⁶ Constantin Corbu, *Țărănimea — secole de-a rîndul principala forță a progresului social, a apărării, libertății și neatrînrării patriei*, în „Anale de istorie”, an XXII, 4, 1976, p. 19 și urm.

⁷ „Monitorul oficial al României”, nr. 49, 29 aprilie 1876, p. 2369.

loturi de pământ din moșiile statului a beneficiat, în multe cazuri, nu țărănimea nevoiașă, ci burghezia satelor.

Din aceste motive, lupta maselor țărănești, care a continuat aproape fără întrerupere în anii de după reforma de la 1864, s-a accentuat în vara și toamna anului 1876, din care pricină moșierii și arendașii, înspăimântați, s-au refugiat în orașe, în special în Capitală. Guvernanții, care făcuseră atâtea promisiuni când erau în opoziție, au trimis forțe armate împotriva răsculaților atunci când au considerat că interesele lor și ale moșierilor erau în primejdie. În pofida regimului aplicat țărănimii, atunci când cerințele apărării patriei, ale dobândirii neatrănării depline au impus-o, ea s-a ridicat la luptă, asemenea tuturor truditelor țării, dovedind înțelegerea comandamentelor naționale supreme. În împrejurările anului 1877, țărănimea nu numai că a răspuns chemării de a lupta, ci a conceput această luptă ca o problemă a sa, a viitorului său și al patriei, prezentându-se în masă la arme, indiferent dacă primea sau nu ordin de incorporare. „Spuneau adică răuvoitorii că țaranii de la plug — căci era primăvară — au să apuce codrii când le va veni poruncă să s-adune sub steaguri, că se vor respira ca fumul, ca să n-ai de unde să-i aduni — scrie George Coșbuc —. Și a fost cu totul altfel. S-au mirat străinii de buna orînduială și de iuțeala cu care s-au adunat dorobanții. N-au apucat drumul spre codri, ci spre cazarmă. Când a fost la apel, n-a lipsit niciunul, ba se adunaseră mai mulți decît cei chemați“. În război „a plecat de două ori mai multă țărănime decît știa stăpînirea că putea pleca“⁸. Țăranul român — notează T. C. Văcărescu, participant la evenimente — se arăta demn și dovedi că brațul său puternic „era tot atît de ager spre a brăzda cu plugul, ș-a destinde cu spada pămîntul strămoșesc. Recrut, soldat, rezervist, milițian, nici unul nu lipsi la apel, nici unul nu rămase în dărăt de la datorile sale și toți ca Peneș, legendarul dorobant, puteau zice cu drept și cu mîndrie: Din cîmp, de-acasă de la plug / Plecat-am astă vară / Ca să scăpăm de turci, de jug / Sărmana, scumpă țară“⁹.

Cei rămași acasă au sprijinit eforturile armatei, fiind temelii celui puternic spate al fron-

tului pe care îl reprezenta atunci țara întreagă. A fost o ridicare generală a țărănimii, o participare de masă la luptă pentru neatrănarea deplină, cu reflexe sociale implicite, căci truditarii ogoarelor sperau că dobîndirea independenței țării va conduce la modificarea condițiilor lor economice-sociale, precum și politice. Așa se explică de ce, în timpul războiului de neatrănare, acțiunile satelor împotriva moșierilor și arendașilor au fost mai puțin frecvente, anul 1877 caracterizîndu-se prin cel mai redus număr de conflicte sociale la sate din întreaga istorie modernă a României. Cerința istorică principală era atunci cucerirea independenței de stat și în acest curs țărănimea s-a înscris cu întreaga sa capacitate de acțiune și efort.

Este profund relevant că starea de spirit a maselor largi ale poporului a fost aceea care a determinat cîrmuitorii țării să acționeze mai temerar în actele de politică externă. Hotărîrea maselor, voința lor neclintită de independență completă au făcut ca guvernanții să înțeleagă că în țară există acea largă și unită forță a poporului în stare să înfăptuiască idealurile naționale ale țării. Atunci când inițiativa cabinetului român pe lîngă ambasadorii puterilor europene la conferința de la Constantinopol din decembrie 1876 pentru a garanta măcar neutralitatea României n-a avut succes, cînd nici Imperiul otoman și nici celelalte puteri nu au vrut să sprijine neutralitatea țării și cînd Poarta nu recunoștea individualitatea statului român, poporul nostru a arătat că este încrezător în propriile sale mijloace și a luat toate măsurile spre a face față pericolului ce îl amenința¹⁰. În condițiile promulgării Constituției otomane din decembrie 1876, care știrbea grav drepturile României, guvernul a putut ordona chemarea rezervelor, concentrarea trupelor pe diviziuni active și efectuarea de studii pentru consolidarea pozițiilor de la Calafat și Barboși¹¹, căci întregul popor român era gata să acționeze pentru a nu îngădui înengnuncherea sa de către opresorul străin. Datorită poziției ferme a României, precum și dezaprobării Puterilor garante, Poarta a fost nevoită să revină asupra prevederilor Constituției, dînd o nouă interpretare în legătură cu raporturile dintre Imperiul otoman și România.

⁸ George Coșbuc, *Povestea unei coroane de oțel*, București, 1899, p. 224.

⁹ T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în resbelul din 1877—1878*, vol. I, București, 1886, p. 244—245.

¹⁰ Căpitan Damian Gheorghe, *Istoria resbelului ruso-româno-turc din 1877—1878*, București, 1898, p. 8.

¹¹ *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război*. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri, partea I, București, 1887, p. 30.

Dar aceste interpretări nu mai erau de natură să mulțumească poporul român, care era decis să-și dobândească cu orice preț independența deplină. O cereau necesitățile înaintării României pe drumul progresului, o cerea voința de viață națională descătușată a întregii suflări românești, o cerea grava amenințare din partea Semilunei, dar și spectrul consecințelor nefaste pe care un război purtat de două mari imperii pe teritoriul țării noastre le puteau aduce asupra unei României nepregătite de acțiune. Nu mai rămânea decât soluția ruperii relațiilor cu Turcia și a cuceririi independenței pe calea armelor.

La 5 februarie 1876 se votează legea pentru acordarea unui credit de 4 000 000 lei Ministerului de Război pe anul 1876 în vederea aprovizionării „de munițiuni, echipament, ambulanțe și altele necesare armatei”¹², iar la 28 aprilie 1876, noul guvern, în frunte cu Manolache Costache-Epureanu, declara că, datorită poziției geografice a României, „conservarea naționalității noastre reclamă să fim pururea în stare de a ne apăra hotarele, de a face a ni se respecta neutralitatea. Imperios dar se cere ca țara să-și organizeze bine forțele militare”¹³.

Intrucât criza orientală era din ce în ce mai acută, iar izbucnirea războiului turco-sîrb devenea iminentă, guvernul român a hotărât, la 15 iunie 1876, mobilizarea unui corp de observație la Gruia, în fața Timocului, „cu însărcinarea de a respinge orice atingere directă sau indirectă la neutralitatea României”¹⁴. Începînd cu toamna anului 1876, în condițiile agravării crizei orientale, ale pericolului declanșării unei conflagrații ruso-turce și datorită poziției tot mai ostile a Imperiului otoman față de România, acțiunile guvernului român de reorganizare a armatei s-au înțepit. Au fost alocate în acest scop însemnate sume de bani, s-au înființat noi unități, s-au completat materialele și serviciile necesare în timp de război. La sfîrșitul lunii septembrie, profitînd de concentrările anuale de toamnă pentru manevre, guvernul a chemat sub arme toate unitățile, iar la începutul lunii octombrie au

fost fixate punctele de concentrare și ordinea de bătaie. „Armata română a rămas pe picior de război, tot timpul cit a ținut Conferința de la Constantinopol și numai pe la finitul lui ianuarie 1877 rezervele au fost trimise temporar în concediu”¹⁵.

Întregul popor era gata să sprijine armata în vederea pregătirii ei pentru participarea la un eventual război de independență, căci neangajarea în acțiune ar fi însemnat strivirea țării în confruntarea dintre cele două mari imperii, pierderea a tot ce se cîștigase pînă atunci. În această importantă etapă, era clar pentru toată suflarea românească de dincoace și de dincolo de Carpați că neutralitatea, prelungită în sine, putea duce, în împrejurările date la o catastrofă. Evenimentele istorice de atunci au demonstrat că singura cale de dobîndire a independenței depline era lupta cu arma în mînă.

În circumstanțele istorice de atunci, calea cea mai oportună era un război împotriva Imperiului otoman, care, prin actele sale, constituia cea mai directă și mai gravă amenințare la adresa libertății României. Spre aceasta s-a orientat întregul popor român, care și-a mobilizat puterile pentru lupta armată.

Desigur, Rusia țaristă avea în vedere, în acel moment, angajarea militară contra Porții. În atare condiții, România avea posibilitatea să acționeze împotriva dușmanului multi-secular pentru o cauză dreaptă, cauza independenței absolute. Poporul nostru a dovedit și în acele momente furtunoase înțelegerea lucidă a situației, opțiunea sa înscriindu-se în cerințele obiective ale salvagărdării ființei patriei, ale împlinirii aspirației istorice a dobîndirii neatințării desăvîrșite. Acest fapt avea să fie observat în Europa în însăși perioada respectivă. Comandamentul armatei ruse, de pildă, era de părere că România se va ridica împotriva Imperiului otoman¹⁶.

Poarta nu numai că a respins, prin canalele diplomatice, orice inițiativă și cerere a României, ci a trecut, efectiv, la deschiderea ostilităților militare la nord de Dunăre și, în pofida prevederilor vechilor tratate (capitulațiile), rămase în vigoare, a continuat să considere

¹² *Pagini din lupta poporului român pentru independența națională (1877–1878). Documente și texte social-politice*, Edit. politică, București, 1967, p. 51.

¹³ „Monitorul oficial” nr. 94, 29 aprilie 1876, p. 2369–2370.

¹⁴ Generalul Radu Rosetti, *Documente inedite relative la Corpul de observație de la Gruia (1876)* în „Anuarul Institutului de istorie națională”, vol. V, Cluj, 1929, p. 307.

¹⁵ Căpitan Damian Gheorghe, *op. cit.*, p. 8; Vezi și Ion Manolescu *Războiul româno-ruso-turc din 1877*, București, 1921, p. 40.

¹⁶ *Documente privind Istoria României. Războiul de independență*, vol. I, partea II, Edit. Acad. R.P.R., București, 1954, p. 542 (în continuare : D.I.R.I.).

țara noastră ca parte integrantă a Imperiului otoman. Atacurile turcești la nord de Dunăre, organizate încă în iarna anului 1877, se înmulțeau. La 2 aprilie 1877, Ministerul Afacerilor Străine făcea cunoscut agentului diplomatic al României la Constantinopol: „Concentrarea trupelor turcești pe tot litoralul Dunării și, mai ales, la Vidin, ca și pregătirile pentru trecerea Dunării au produs o mare neliniște pe tot malul românesc”¹⁷. În fața acestui pericol iminent și permanent, comandamentul român a luat măsuri de apărare a teritoriului țării. La 6 februarie 1877, Ministerul de Război comunica generalului Cernat, la Iași, că se vor face concentrări. „Concediurile sunt cu desăvîrșire oprite. Cei aflați în concediu vor fi rechemati la Corp”¹⁸. În nota sa din 2 aprilie 1877, Ministerul Afacerilor Străine făcea cunoscut agentului diplomatic român la Constantinopol că, datorită concentrării trupelor otomane la Dunăre, a fost necesară concentrarea de trupe „pe locurile care par să fie amenințate”¹⁹.

Tot sub presiunea stării de spirit a poporului, în cadrul Consiliului de coroană reunit la București în ziua de 1 aprilie 1877 a triumfat orientarea cea mai realistă, exprimată de gruparea liberal-radicală și, mai ales, de C. A. Rosetti, care cereau să nu se permită armatei otomane tranzit prin țara noastră, iar dacă puterile europene nu vor garanta integritatea teritoriului, în timp ce Rusia se va angaja la aceasta, România să încheie o convenție de trecere prin teritoriul nostru a armatelor ruse, pentru a purta războiul la sud de Dunăre²⁰. În cuvîntul său, C. A. Rosetti a declarat: „Eu trebuie să mă opun trecerii turcilor: 1. fiindcă ei vor trece pentru a aduce războiul, 2. fiindcă țara are oroare în această privință de incursiunile turcești. Dacă puterile nu ne promit nimic și dacă rușii își iau angajamentul de a respecta integritatea noastră teritorială, eu nu văd pentru ce noi am refuza să le acordăm o convenție pentru trecere”²¹. Păstrarea neutralității în acele condiții, după cum avea să arate mai târziu generalul Radu Rosetti, era cu neputință, întrucît marile puteri nu o garantau, iar statul român nu o putea impune nici Porții, și nici Rusiei, în cazul în care teri-

toriul său devenea teatru de război²². Avîndu-se în vedere aceste considerente, la 4 aprilie 1877 s-a încheiat convenția cu Rusia. Aceasta era, de altfel, soluția larg îmbrățișată de marea majoritate a populației țării.

Deși Convenția nu fusese încă supusă spre aprobarea corpurilor legiuitoare, România era considerată de Puterea suzerană în stare de război cu ea și a luat măsuri în consecință. La 6 aprilie a fost adoptat decretul prin care se anunța mobilizarea generală²³. La 10 aprilie, Kogălniceanu preciza agentului diplomatic al României la Constantinopol că, în cazul în care armatele otomane vor ataca, „noi nu vom rămîne cu arma în brațe, căci noi avem grava datorie, prevăzută chiar în tratate, de a apăra teritoriul nostru”²⁴.

În urma bombardării din ce în ce mai intense de către turci a malului stîng al Dunării, guvernul român s-a orientat tot mai ferm spre proclamarea independenței, scotînd pe folosirea atît a mijloacelor diplomatice, cît și a celor militare, astfel încît, la încheierea tratatului de pace România să participe ca stat suveran²⁵. La 29 și 30 aprilie, în Adunările legiuitoare ale țării au avut loc dezbateri febrile și luări de poziție ale grupărilor politice privitoare la starea de război cu Imperiul otoman și proclamarea independenței. Au fost supuse discuției mai multe moțiuni. Una dintre ele, care permițea guvernului să întreprindă măsuri urgente pentru apărarea țării, a fost votată cu majoritatea de voturi de către Adunarea deputaților la 29 aprilie, iar de Senat la 30 aprilie. Pentru a evita reacția puterilor garante dar și pentru a lega proclamarea independenței de ziua în care Carol I a ajuns la cîrma României, Guvernul nu a pus-o imediat în aplicare. Împotriva amînării proclamării independenței și a stării de război cu Turcia s-a pronunțat în termeni categorici gruparea liberal-radicală, în frunte cu C. A. Rosetti²⁶.

În fața cererii întregului popor român de a se lichida orice urmă a dominației otomane și în condițiile întetirii atacurilor Turciei la Dunăre, ca și ale înaintării armatei ruse,

¹⁷ *Idem*, vol. II, p. 104.
¹⁸ Arh.St.Buc., fond Generalul Cernat, dosar 63/1877 f. 7.

¹⁹ D.I.R.I., vol. II, p. 104.

²⁰ Vasile Maciu, *Partidele și grupările politice...* p. 18, și urm.

²¹ *Idem*, vol. II, p. 102.

²² Generalul Radu Rosetti, *Partea luată de armata română*, București, 1926, p. 7.

²³ D.I.R.I., vol. II, p. 127.

²⁴ *Ibidem*, p. 170.

²⁵ Vasile Maciu, *Partidele și grupările politice...* p. 20–21.

²⁶ *Ibidem*, p. 22; Vezi și „Monitorul oficial” 14 mai 1877, p. 3231, 3235, 3236, 15 mai 1877, p. 3262, 3264; „Românul”, 5 mai 1877.

curcurile conducătoare românești s-au convins tot mai mult de oportunitatea proclamării independenței și a declarării războiului împotriva Porții.

Acest curs se afirma tot mai viguros în condițiile în care armata română ar fi trebuit să facă față unor eventuale încercări ale trupelor turcești de a trece Dunărea. În toată această vreme — arată Radu Rosetti — trupele române s-au purtat „în chip destoinic”, au efectuat „în bune condițiuni lungile marșuri cerute pentru noile dislocări — unele unități mergând pe jos de la Focșani pînă în Oltenia, altele executînd marșuri forțate”²⁷. Moralul ostașilor era excelent. „Trupele se arătară, de asemenea, calme sub bombardamentul artileriei, respinse cu hotărîre încercările de incursiuni ale dușmanului, avură mulți voluntari pentru recunoașterile peste Dunăre și nu pierdură încrederea chiar cînd constatară (dorobanții) că armamentul lor era inferior celui turcesc”. Această admirabilă comportare a încurajat poporul, iar Camerele au răspuns cu temeritate „în singurul chip demn cu putință provocărilor turcești, prin primirea declarațiunii de război a Turciei, ruperea legăturilor de vasalitate de dînsa”, precum și «proclamarea neatîrnării țării»²⁸.

La 1 mai 1877, Kogălniceanu trimitea agenților diplomatici români din străinătate o lungă notă prin care justifica poziția țării și declararea stării de război cu Turcia. În circulară se arată că Imperiul otoman „se abține de a ne reglementa chestiunile pendinte de cîteva zeci de ani între guvernul imperial și guvernul princiar”. Mai mult, cîrmuitorii otomani refuză recunoașterea denumirii de România, „care de altfel a și primit sancțiunea tuturor puterilor garante. Lăsați pe seama noastră, fără direcțiune și fără ajutor, noi nu putem întîrzia a ne găsi în prezența demersurilor pe care un război le face să fie întrevăzute și pe care atitudinea de indiferență din partea marilor puteri le autoriză în mod firesc”.

În notă erau menționate și alte acte prin care Poarta a jignit demnitatea națională a poporului român, „securitatea noastră politică”. Mai întîi, „suspendarea din funcțiune a agentului nostru la Constantinopol, ca și cum agentul diplomatic al României era un funcționar turc și nu se bucura de imunitățile

acordate prin dreptul ginților reprezentanților străini”. A urmat, la 20 aprilie 1877, — arăta mai departe Kogălniceanu — depeșa ministrului de Externe otoman, prin care România era amenințată și insultată, iar apoi bombardamentele asupra malului românesc al Dunării care „nu ne mai lasă nici o îndoială că noi sîntem în război cu Turcia”. În fața atitudinii Porții — sublinia Kogălniceanu — „Sîntem obligați a lua măsuri încă de astăzi, astfel cum le comportă situația creată de Turcia însăși, spre a respinge prin forță actele de agresiune la care România este expusă din partea armatelor otomane. În virtutea dreptului nostru și a justiției cauzei noastre și conținînd pe grija puterilor garante fără de noi, vom face tot ce datoria noastră ne impune față de țară, spre a apăra pămîntul nostru, a salva instituțiile noastre și spre a asigura existența noastră politică”²⁹.

Întregul curs al evenimentelor evidențiază caracterul obiectiv și stringent al proclamării independenței de stat a României, act de voință și manifestare istorică a întregului nostru popor, moment de însemnătate fundamentală și legitimă acțiune a națiunii pentru consfințirea, prin bărbăția luptei și sacrificii de sînge, a neatîrnării depline. În condițiile unei ample efervescențe a mișcării naționale și populare îndreptate spre independență, în memorabila zi de 9 mai 1877, Adunarea deputaților a votat declarația de independență, rostită de Mihail Kogălniceanu, al cărui glas era atunci glasul unui întreg popor, dornic de libertate.

Ziua de 9 mai marchează, astfel, proclamarea independenței de stat depline a României, pentru care poporul român luptase veacuri de-a rîndul. Acest act, de firească împlinire istorică, presupune însă, pecetluirea lui pe cîmpul de luptă, prin brațul ostașilor români, prin acțiunea generală a poporului român. „Trebuia neapărat, așadar, ca tot cu armele în mînă, să ne asigurăm și să impunem recunoașterea actelor noastre făcute de adunarea legiuitoare în ziua de 9 mai. Trebuia să luăm o atitudine convingătoare pentru Turcia. Momentul venise, era cel mai nimerit, pentru ca deplina independență să fie consfințită și prin dreptul armelor”³⁰.

²⁷ Mihail Kogălniceanu, *Texte social-politice alese*. Edit. politică. București, 1967, p. 311 și urm.

³⁰ *Războiul românilor pentru neatîrnare*, vol. II, Biblioteca populară „Minerva”, București, 1902, p. 10—11.

²⁷ Generalul Radu Rosetti, *Partea luată de armata română*, p. 34.

²⁸ *Ibidem*.

Întreaga suflare românească era gata să lupte, să-și dea viața pentru marea izbândă. Era atunci singura cale de acțiune istorică. „Resbelul — observa D. Brătianu... ne-a dat nouă ocasiunea d'a deveni noi înșine un factor puternic a completei noastre emancipări, și d'a o face neperitoare sigilind-o cu singele nostru”²¹. De aceea, proclamarea independenței și lupta cu arma în mână împotriva Imperiului otoman au găsit un larg ecou și au produs un entuziasm de nedescris în rândurile poporului, care le-a sprijinit cu sacrificiul vieții, determinind, de fapt, inițierea și realizarea lor. „Ochii tuturor — se spunea într-o lucrare dedicată războiului din 1877 — lăcrămau de bucurie, inimile se oțeau și gindurile tuturor se uniau într-unul singur, Consfințirea deplină a acestei proclamări cu sprijinul brațelor armate”²².

Entuzismul și hotărârea întregului popor, ale țărănimii, muncitorimii, intelectualilor, ale tuturor claselor și păturilor sociale, ale armatei, ale partidelor și grupărilor politice, ale tuturor românilor din spațiul carpato-danubian de a lupta pe viață și pe moarte pentru Independență și suveranitate națională s-au ilustrat într-o neperitoare epopee impresionantă pe cîmpul de luptă și în spațiile frontului. Totul a fost subsumat împlinirii aspirației care va da un nou fundament de statornicie ființei de stat a României, pregătind, la marile lui dimensuni, istoricul act al desăvîșirii statului național unitar, cuprinderea tuturor românilor în granițele firești ale țării, în vederea abordării, în noile condiții istorice, a obiectivelor dezvoltării României pe făgașul modern.

Résumé

Après la révolution de 1848 et la réforme agraire de 1864 le capitalisme a obtenu en Roumanie des conditions favorables pour se développer. Mais pour cela c'est l'industrie qui a eu besoin d'une ferme et conséquente politique protectionniste ce qui imposait l'abolition de la suzeraineté ottomane et l'assurance d'une complète indépendance. Plus encore, l'Empire Ottoman cherchait d'empêcher la Roumanie de conclure des traités avec les autres états, d'ouvrir des représentations diplomatiques officielles à l'étranger, de battre monnaie propre etc. en l'obligeant, en pleine époque moderne, de payer encore du tribut. En parlant de ces considérants l'auteur souligne que la suzeraineté ottomane, quoique dans des formes atténuées, était incompatible avec le développement de la société roumaine. Par conséquent, l'indépendance absolue devenait une condition essentielle pour le développement économique, sociale et politique de notre pays.

²¹ Dimitrie Brătianu. *Ud datoria de conștiință țara mea (1877)*, București, 1877, p. 11.

²² *Războiul românilor pentru neamuri*, p. 65.

C'était la cause que tous les classes sociales de la société roumaine aspiraient à l'indépendance parfaite.

La position des masses populaires, du peuple entier a déterminé les cercles dirigeants du pays à acclamer avec beaucoup de courage à l'extérieur. Aussi, sous l'influence de l'esprit du peuple, dans le Conseil de la couronne réuni à Bucharest, le 1-er avril 1877, a triomphé l'idée de la défense de la patrie devant le danger de l'extérieur. En présence de cette revendication de tout le peuple roumain, pour la liquidation de toute domination étrangère et dans les conditions de l'accroissement des attaques ottomanes sur le Danube contre la population roumaine, les cercles dirigeants se sont convaincus de la nécessité de proclamer l'indépendance et de la lutte, les armes à la main, pour sa consécration sur le champ de bataille. Tout le cours des événements intérieurs et extérieurs metait en évidence le caractère objectif de la proclamation de l'indépendance, acte de volonté et manifestation historique de tous les roumains, moment d'une importance fondamentale et légitime pour notre peuple l'indépendance absolue étant scellée par le courage et les sacrifices de l'armée roumaine.

Précis

After the Revolution of 1848 and the Land Reform of 1864, the capitalism in Romania had some more favourable development conditions. But particularly, industry needed a steadfast and consistent policy of protection, that required the removing of the Ottoman suzerainty and the achievement of the absolute independence. Moreover, the Ottoman Empire tried to prevent Romania to conclude conventions with other States, to open official diplomatic agencies abroad, to coin money a.s.o., compelling her, in full modern period, to pay the Tribute. Starting from such reasons, the author underlines that the Ottoman suzerainty, even in some more mitigated forms, was incompatible with the development of the Romanian society. Therefore, the absolute independence becomes a basic condition for the economic, social and political development of Romania.

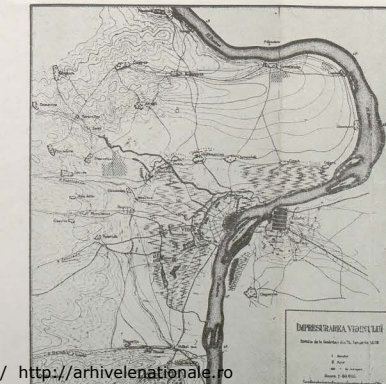
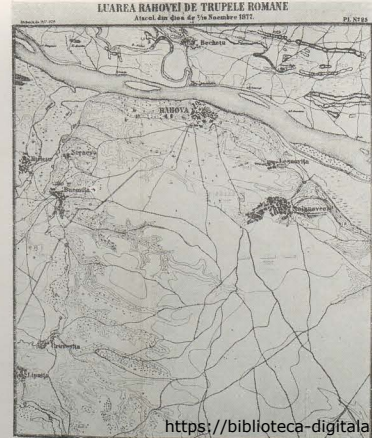
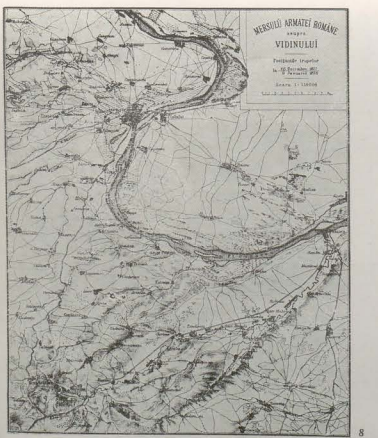
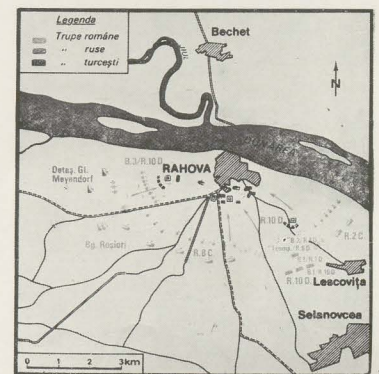
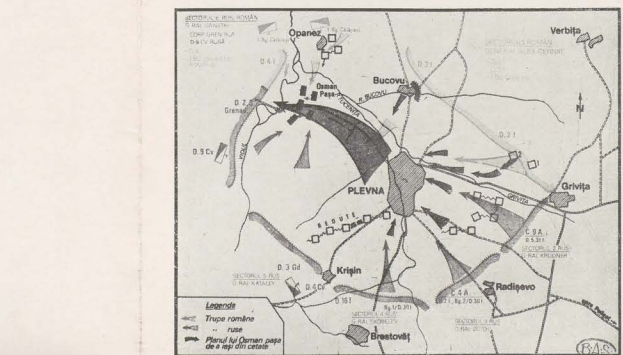
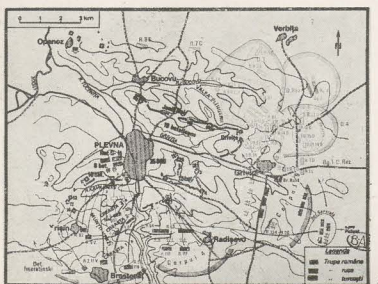
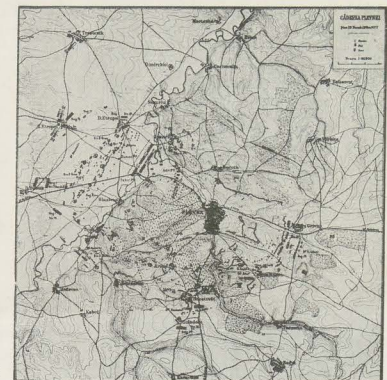
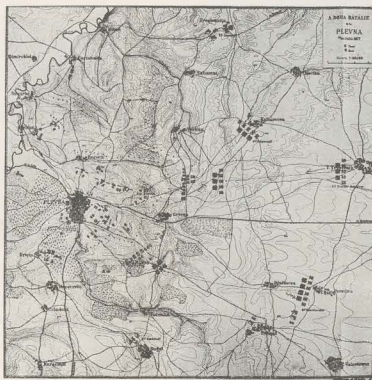
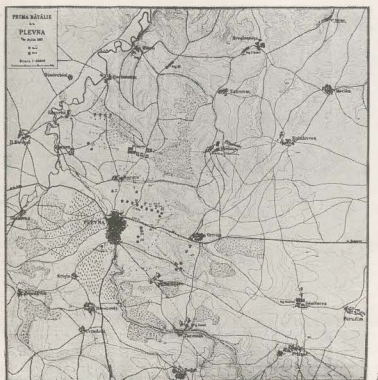
That is why, all the social classes and strata tended towards the achievement of the absolute independence.

The attitude of the popular masses and of the entire people induced the governing circles to act more courageously on the external plan. As well under the influence of state of feeling of the people, in the Crown Council assembled at Bucharest on April 1, 1877, the idea of defending the country, from any outside danger, has gained. Owing to the demand of the entire people to be liquidated any trace of foreign domination and the circumstances offered by the severe Ottoman attacks on the Danube upon the Romanian population, the ruling circles were more and more convinced of the opportunity to declare the independence as an act of will and historic manifestation of all the Romanians, event of basic and legitimate importance for the Romanian people owing to the sealing of the absolute independence by the bravery of soldiers and a lot of heavy sacrifices.

ORGANIZAREA ARMATEI ROMÂNE ȘI CONCEPȚIA DE APĂRARE A ȚĂRII ÎN PERIOADA 1830—1877

CONSTANTIN CAZĂNIȘTEANU

Armata română. Recucerirea independenței de stat a reclamat — printre altele — făurirea unei forțe armate care să pună în valoare

1. Prima bătălie de la Plevna 8/20 iulie 1877. Resoluți din 1877—1878, Atlas, București, 1898, p. IV.
2. A doua bătălie de la Plevna 18/30 iulie 1877. Resoluți din 1877—1878, Atlas, București, 1898, p. X.
3. A treia bătălie de la Plevna 30 august/11 septembrie/1877. Resoluți din 1877—1878, Atlas, București, 1898, pl. XIX.
4. Căderea Plevnei 28 noiembrie/10 decembrie/1877. Resoluți din 1877—1878, Atlas, București, 1898, pl. XXVII.
5. Dispozitivul trupelor în zona Plevna la 30 august 1877. L. Loghin, C. Ucrain, Plevna, 1877, București, 1967, pl. III.
6. Asediul Plevnei. L. Loghin, C. Ucrain, Plevna, 1877, București, 1967, pl. II.
7. Acțiunile de luptă de la Rahova. L. Loghin, C. Ucrain, Plevna, 1877, București, 1967, pl. I.
8. Mersul armatei române asupra Vidinului. Pozițiile trupelor la 28 decembrie 1877/9 ianuarie 1878. Resoluți din 1877—1878, Atlas, București, 1898, pl. XXVIII.
9. Luarea Rahovei de trupele române. Atacul din ziua de 7/19 noiembrie 1877. Resoluți din 1877—1878, Atlas, București, 1898, pl. XXV.
10. Impresurarea Vidinului. Bătălia de la Smir-dan din 12/24 ianuarie 1878. Resoluți din 1877—1878, Atlas, București, 1898, pl. XXX.

maximă capacitățile umane și materiale ale poporului român. Factorii de răspundere — atât politici cât și militari — au acționat, pentru înfăptuirea acestui obiectiv esențial al luptei împotriva dominației străine, pe trei mari direcții de efort: mai întâi, pentru asimilarea unui sistem de organizare a puterii armate corespunzător realităților, economice, politice și sociale de la noi; apoi pentru înființarea și dezvoltarea structurilor componente ale acestui sistem; în fine pentru pregătirea — înzestrarea plus instruirea — acestor structuri astfel încît să poată răspunde cerințelor unui război național de eliberare, solicitărilor cîmpului de luptă modern.

În lupta lor pentru independență țările române au adoptat un sistem de organizare militară întemeiat pe principiul mobilizării, în ceea ce s-a numit „oastea cea mare“, a întregului potențial uman capabil să participe la efortul de apărare. Antrenarea la luptă a maselor largi populare a asigurat succesul politicii de neatințare a domnilor români în evul de mijloc, a fost chezașul libertății noastre amenințate de cîmpirea unor imperii puternice, în frunte cu Imperiul otoman. Declinul înregistrat de această modalitate de rezistență, determinat în genere de împrejurări externe potrivnice, a fost unul din factorii care au influențat restrîngerea statutului politic al țărilor române de la deplina independență la autonomia controlată. Dealtfel și temerea față de posibilitatea unei asemenea ridicări generale în arme, eventual a celor trei state românești, i-a reținut ulterior pe otomani — atunci cînd acestea au fost silit să le accepte suzeranitatea — în intențiile lor de a le transforma în pașalîcuri, așa cum procedaseră cu alte țări din această zonă.

Era firesc deci ca atunci cînd condițiile interne și internaționale favorabile au creat poporului român posibilitatea recuceririi libertății naționale să se apeleze la acele mijloace — sau măcar la unele dintre ele — care cîndva îi apăsaseră suveranitatea și-i garantaseră ființa de sine stătătoare. Lupta pentru redobîndirea deplinei independențe naționale cerea, ca atare, și reorganizarea forței militare autohtone, pe aceleași baze constitutive de odinioară, singurele în măsură să confere acesteia capacitatea eficientă de a susține, prin tăria armelor, efortul pentru realizarea acestei aspirații vitale existenței și propășirii generale a națiunii noastre. Reconstituirea noii forțe militare

naționale nu putea să însemne însă simpla copiere mecanică a tradiției, ci preluarea și adaptarea ei creatoare la noile realități economice, sociale și politice.

Concepția organizării militare pe principiul instruirii și pregătirii pentru apărarea întregului popor o găsim formulată în programele forțelor, grupărilor sau partidelor progresiste revoluționare din prima jumătate a secolului al XIX-lea, ce-și propuneau renovarea societății românești, și în gîndirea cărora dezideratele eliberării naționale erau strîns asociate, într-o deplină unitate dialectică, cu cele ale descătușării sociale. Era invocat în argumentația acestei teze exemplul trecutului militar românesc, a cărui experiență trebuia încorporată, la nivel superior, fizionomiei armatei române chemate să concure la scuturarea dominației străine. Pe filiera revoluționară a principiului „înarmării poporului“, prin cuprinderea într-o formă de pregătire militară a tuturor cetățenilor apți pentru luptă, se preconiza înființarea, pe lîngă armata permanentă, clasică, a unor trupe semipermanente, de factură populară, care să reprezinte de fapt masa forței armate. Armata permanentă urma să fie nucleul, furnizorul de cadre, iar aceea nepermanentă — cum erau trupele teritoriale de dorobanți și călărași, milițiile, gărzile naționale etc. — trebuia să dea grosul luptătorilor sub arme în cazul unei grave amenințări externe.

Ideea, într-o formă încă incomplet sedimentată, a fost exprimată pentru întia oară, în anul 1838, de Partida națională din Țara Românească condusă de colonelul Ion Cîmpineanu. În programul acesteia era înscrisă, pe de o parte prevederea ca „deosebit de armia cea statornică“ să se înființeze și o „gardă națională“¹, iar pe de alta cererea ca „tot românul în stare d-a purta arme“ să fie „ostaș“², adică să fie în măsură a-și apăra țara. Cîțiva ani mai tîrziu Nicolae Bălcescu va argumenta superioritatea acestei forme de organizare militară preconizată, mai apropiată spiritului și tradiției ostășești autohtone. „O reformă a organizării noastre ostășești, o reformă care să ne chezășuiască mai bine temeiuri de apărare“³, trebuia să realizeze, după opinia

¹ Cornelia Bodea *Lupta românilor pentru unitatea națională 1834—1849*, Edit. Acad. R. S. România, București, 1967, p. 222.

² *Ibidem*, p. 219.

³ N. Bălcescu, *Scrisori militare alese*, Edit. Militară București, 1957, p. 111.

Inminarea drapelului voluntarilor bulgari în tabăra de la Ploiești. Armata română în războiul pentru independență, 1877—1878, Buc., 1972, f. 47.

Cartierul militar român la Poiana. Amintiri din războiul independenței, 1877—1878, București, 1902, f. 9.

clarvăzătorului ideolog al revoluției de la 1848, cadrul corespunzător ca „tot românul fără excepție” să aibă „datoria de a fi soldat al patriei, de la 20 la 60 de ani”, și totodată ca armata permanentă „prea costisitoare” și care pe deasupra lipsea „fără folos atâtea brațe agriculturii și industriei”, să cedeze înființarea „rezervelor naționale”⁴, adică trupelor neregulate sau formațiunilor semimilitare.

Era o cale prin care, cu cheltuieli mult reduse, comparativ cu cele necesitate de întreținerea unor importante efective de trupă regulate, se putea dispune de o armată numeroasă, în măsură să fie mobilizată și să intre în acțiune imediat. Revoluția română de la 1848 a și creat câteva tipuri reprezentative pentru ceea ce se vroia să fie „rezervele naționale”. Așa au fost gărzile naționale și trupele de voluntari și panduri, care au sporit efectiv numărul și forța de rezistență a puterii militare revoluționare din Țara Românească și Transilvania.

Înăbușirea revoluției nu a însemnat și înfrângerea spiritului ei înnoitor. Nicolae Bălcescu arătase, dealtfel, nu numai că viitoarea revoluție la români va avea ca obiectiv „unitatea și libertatea națională”, dar stabilise și relația de determinare istorică dintre realizarea unității și cucerirea neamului, subliniind că „mintuirea de orice domnire străină” o vom obține — „prin unitate națională”. Atunci când împrejurările au devenit iarăși favorabile forțelor progresului, dezideratul neamului și mijloacele pentru atingerea lui au revenit în actualitate. De aceea, în preajma Unirii și în primii ani după aceea, necesitatea instituirii unui sistem de organizare a puterii armate bazat pe principiul „înarmării poporului” sau al „națiunii armate” — singurul în măsură să susțină eficace recucerirea prin arme a independenței — începe să se pună cu o frecvență crescută.

Problema preocupă tot mai insistent cercurile politice și militare românești progresiste. În anul 1857, prin ziarul „Secolul” era reactualizată concepția lui Nicolae Bălcescu nu numai în esență, dar chiar în formularea ei. Gazeta considera astfel că în timp ce „o armată stătătoare prea numeroasă” se dovedea împovăratore pentru bugetul țării, imobilizând „multe brațe” necesare muncii câmpului, instituirea unui sistem de organizare a puterii

armate în care „tot românul să fie dator a servi în armată (afară de cler)”⁵, se arăta și mai puțin costisitor pentru economia națională și mult mai eficient pe planul întăririi capacității de luptă și de apărare a țării. Același punct de vedere îl regăsim la I. Missail, în anul 1861, care, de asemenea, propunea „generalizarea supunerii la serviciul militar a tuturor cetățenilor... exercițiul armelor și rădicarea gloatelor la caz de nevoie”⁶. Cezar Bolliac considera și el că singura modalitate de alcătuire a oștirii, compatibilă nivelului atins de dezvoltarea societății românești și obiectivelor politice pe care aceasta și le propusese, era tot „armata generală a țării prin armie regulată și permanentă, prin armarea satelor”⁷.

Dealtminteri perspectiva obținerii neatfirnării prin arme nu face decît să potențeze și să generalizeze convingerea în justetea conceptului „națiunii armate”, concept ce cucerește numeroși susținători și în rîndul cadrelor, inclusiv a celor de comandă, ale armatei române. Și nu întîmplător printre cei dintîi care au încercat să-l vitalizeze, introducîndu-l într-o propunere de organizare a armatei române, a fost maiorul George Adrian, generalul de mai tîrziu, fostul luptător din oastea lui Avram Iancu. El susținea ca, pe lîngă armata permanentă, să se apeleze la miliții și la „ridicarea maselor”⁸. La fel în prima revistă teoretică a armatei moderne, apărută în anul 1864, „România militară”, configurația ce urma să o capete sistemul militar al țării a cunoscut ample dezbateri. „Națiunea armată” era soluția care întrunea o largă adeziune: aceasta se arăta a fi mai potrivită condițiilor specifice românești, singura care putea contribui cu succes la apărarea autonomiei țării, și, în perspectivă, la realizarea dezideratului independenței naționale. „O națiune spre a fi curat independentă în exercitarea drepturilor ei are dreptul de o putere publică (armată — n.n.) capabilă a-i face să i se respecte naționalitatea în afară...” — scria căpitanul George Angheliescu. Dar pentru aceasta, continua același, războiul trebuie să fie „opera unui întreg popor” animat

⁵ O idee despre armarea țării, în „Secolul”, an I, nr. 35 din 9.V.1857.

⁶ I. Missail, *Întărirea națională*, în „Revista Carpaților”, an. II din 15 martie 1861.

⁷ Cezar Bolliac, *Armarea*, în „Românul”, an IV, nr. 200, din 6 octombrie 1861.

⁸ G. Adrian, *Mémoire sur l'organisation de la force armée des deux Principautés Roumaines*, București, 1858, p. 9.

⁴ *Ibidem*.

de un ideal superior", „aceia de a-și păstra independența cugetării și a instituțiilor sale". De aceea cînd țara este în pericol, cînd neatinerea ei este pierdută sau amenințată „atunci tot cetățeanul în stare de a purta arma e dator a o apăra și numai acest sprijin al populației poate da unei armate toată tăria și toată puterea morală cuvenită"⁹. Revista releva totodată rolul decisiv ce revenea armatei în cadrul efortului general de emancipare națională întreprins de poporul român. „Prin armată numai dobîndim dreptul de a ne prenumăra printre celelalte națiuni libere, independente", scria un alt gînditor militar, subliniind că „oamenii care au în mînă destinele națiunii nu vor binemerita de la dînsa" decît dacă „nu au neglijat nimic pentru a ne reda un bun sistem de organizare militară, care să ne asigure... în afară independența"¹⁰. Iar acest sistem militar capabil să ne înlesnească recucerirea independenței trebuia să-și aibă de temei concepția „înarmării poporului" și a corolarului ei firesc, războiul popular. De aceea cerea ca „tot românul în stare de a purta armele, să jertfească la caz de trebuință partea sa de datorie pe altarul patriei", apărarea patriei să fie considerată „de toți ca datoria fiecăruia", datorie pe care s-o primească „tot românul odată cu nașterea sa"¹¹.

În condițiile unui larg consens exprimat deopotrivă în declarațiile unor oameni politici și ale unor militari, comisia militară a Adunării legislative, al cărei secretar era tot pașoptistul George Adrian, ajuns între timp colonel, supune spre dezbateri, la începutul anului 1864, proiectul legii pentru organizarea puterii armate în România. Se trecea astfel de la declarații de principii la concretizarea lor practică. După lungi și aprinse dispute ideea înarmării maselor a triumfat. Proiectul votat cuprindea instituirea următoarelor cinci elemente alcătuitoare ale puterii armate: *armata permanentă*, cu rezerva ei; *miliția activă*, formată din grăniceri și dorobanți; *garda orașenească*, organizată în toate orașele țării; *miliția neactivă*, dispusă pe trei clase; *gloatele*, dispuse la fel pe trei clase, organizate la sate¹². Deși

legea aceasta nu a fost sancționată de domn, date fiind împrejurările internaționale, era pentru înția oară cînd la noi se propunea introducerea instituționalizării unui sistem național propriu de organizare militară și tot pentru înția dată cînd se încerca, prin soluțiile avansate, adunarea unor cît mai cuprinzătoare efective, niciunul fără o inițiere și o pregătire militară minime, în forța armată de luptă și de apărare a țării. Aceasta era calea preconizată pentru înfăptuirea la noi a conceptului „națiunii armate"; prin crearea unor trupe de pregnantă factură populară, singurele purtătoare ale unui ridicat coeficient moral, determinat de legitimitatea aspirației spre o existență de sine stătătoare a poporului român pe care trebuiau să o servească. Noua lege însă pentru organizarea puterii armate în România, adoptată totuși în noiembrie 1864, a păstrat structurile principale ale prevederilor inițiale, sensul și spiritul lor, constituind modelul pe care se va clădi dealtfel armata războiului pentru independența de stat a României. Orientarea tot mai evidentă a cercurilor diriguitoare de la București către un instrument armat predominant popular, era remarcată încă din primăvara anului 1866, de către un călător străin: „România din vremea de acum... după cîțiva ani, fără să se ruineze cu impozite pentru armata permanentă, va fi devenit ca în Prusia popor înarmat..."¹³. Aceasta a fost posibil și pentru că în constituția țării a fost introdusă o stipulație care pe de o parte a înlăturat multe din impedimentele de pînă atunci, iar pe de alta a înlesnit organizarea puterii noastre militare pe asemenea baze populare. Într-adevăr, constituția din 1866 înscrisa în articolul 118 următoarele: „Tot românul face parte sau din armata regulată sau din miliții sau din garda cetățenească, conform legilor speciale"¹⁴. Trei legi succesive, prima din 1868, fundamentală, urmată de cele din anii 1872 și 1874, aveau să stabilească organismului militar românesc, cadrul organizatoric cel mai potrivit și mai concordant posibilităților și resurselor noastre fizice și materiale. Potrivit acestor legi, în vederea pregătirii militare a unor însemnate efective, puterea armată a țării se constituie pe mai multe categorii de instruire a popu-

⁹ Căpitan George Anghelescu, *Organizarea sistemului militar al României*, în „România militară", an. I, vol. I din ianuarie-februarie 1864, p. 54, 57, 58.

¹⁰ *Pagini din gîndirea militară românească 1821-1916*, Edit. Militară, București, 1969, p. 51-52.

¹¹ *Ibidem*, p. 52.

¹² *Vezi Dezbaterile Adunării legislative a României*. Sesiunea 1863-1864. București, 1864, p. 406.

¹³ Anton Oprescu, *Un călător rus la noi în 1866*, în „Revista istorică", an XVIII, nr. 1-3, ianuarie-iulie 1932, p. 11.

¹⁴ „Monitorul. Jurnal oficial al României", din 1/13 noiembrie 1866.

lației. Acestea erau : *armata permanentă*, cu rezerva ei ; *armata teritorială* (trupele de dorobanți și călărași) cu rezerva ei ; *milițiile* ; *garda orășenească* în orașe și *gloatele* la sate. În acest chip toți bărbații valizi, cuprinși între 21 și 45 de ani, făceau parte dintr-unul din aceste elemente ale puterii armate, care le asigura pregătirea militară necesară ; cei între 21 de ani și 29 de ani împliniți erau datori a servi în *armata permanentă* sau *teritorială* ; cei între 21 de ani și 37 de ani împliniți, care nu fuseseră cuprinși în armata teritorială sau permanentă, precum și aceia care se eliberaseră dintr-una din aceste forme de instruire, făceau parte din *miliții*, cei trecuți de 37 de ani, până la 45 de ani erau încorporați în *garda orășenească* la orașe și în *rîndul gloatelor* la sate ¹⁵.

Armata permanentă, cu rezerva ei, și din 1872 trupele teritoriale de dorobanți și călărași formau armata de campanie, care se mai numea și activă sau de întâia linie ; milițiile alcătuiau armata de a doua linie sau de rezervă, gărzile orășenești erau destinate a asigura ordinea și paza localităților urbane, îndatoririle gloatelor erau facultative. Garda orășenească și gloatele puteau lua parte la manevre sau chiar la un conflict armat, după cum avea să hotărască comandamentul suprem și, bineînțeles, în funcție de necesități. Astfel, în „timp de război“ garda era chemată „a apăra orașul, fiind pusă sub ordinele comandamentului superior al armatei și aplicându-se regulile ordinarii militare în privința disciplinei“ ¹⁶. La rîndul lor gloatele, la „timp extraordinar“ și cînd celelalte elemente ale puterii armate „nu ar fi de ajuns“ erau mobilizate și organizate „în mici corpuri“ pentru „menținerea ordinii în comunele lor respective“, o parte din „cei mai valizi“ se puteau alătura ca auxiliari pe lângă „corpurile de miliție“ ¹⁷.

Pentru a obișnui populația din vreme cu pregătirea militară s-a prevăzut, încă prin legea din 1868, ca pentru „facilitatea și întinderea mai repede a instrucțiunii militare în miliții și a gardei orășenești“ ¹⁸, la fiecare

școală primară să se predea unele cursuri elementare necesare unui militar.

Așadar, principiul națiunii armate, al ridicării la luptă a întregului popor, a fost chezașul cel mai trainic al succeselor de pe frontul independenței și a rămas pînă astăzi garantul cel mai sigur al libertății și suveranității noastre naționale.

Aici își găsește în cea mai mare parte explicația eroismul soldaților de rînd și deopotrivă bărbăția comandanților din fruntea unităților române, grelele sacrificii și marile biruințe de la Vidin, Rahova, Smîrdan etc. Pentru că este indiscutabil că dincolo de dreptatea cauzei, de legitimitatea revendicărilor, de starea de spirit avîntată, expresie a unei îndelungi și metodice pregătiri sufletești, dincolo de virtuțile eroice înăscute ale poporului nostru, de însuflețirea patriotică ce a alimentat elanul luptătorilor, victoriile de pe cîmpul de luptă s-au datorat și acestui sistem original de recrutare, instruire și mobilizare a trupelor. Datorită lui armata se constituia într-un bloc unitar, ale cărui părți alcătuitoare se completau reciproc, fiecare element executînd numai acele misiuni care răspundeau cel mai potrivit gradului lui de dotare și pregătire. Dar la nevoie toate trebuiau să concure la efortul militar de război.

Pe aceste căi, sistemul de organizare a puterii armate din România a creat condițiile favorabile constituirii unei forțe militare viguroase, cu o temeinică instruire, permanent pregătită, rezistentă la eforturile și privațiunile cerute de cîmpul de luptă, cu un dezvoltat spirit de colaborare între elementele componente, cu un moral excelent potențat de rolul ce-i revenea în lupta pentru împlinirea idealului emancipării naționale de sub dominația străină. De aceea lui sau în principal lui i se atribuie explicația succeselor armatei române în luptele înverșunate ale campaniei de la sud de Dunăre. Două constatări sînt pe cît de categorice, pe atît de concludente pentru înțelegerea unui adevăr mai puțin evident la prima vedere. Una a fost făcută chiar pe timpul desfășurării operațiilor militare de către un observator străin. „Lăsați-mă... să dau armatei românești — scria acesta — un drept tribut de laude. Armata românească nu e armată în sensul permanent al cuvîntului : este o armată națională compusă din toate elementele

¹⁵ Vezi „Legea organizării puterii armate, 11 iunie 1868 — 27 martie 1872 — 12 martie 1874, București, 1874, p. 3—14.

¹⁶ Legea pentru înființarea gardei orășenești, București, 1866, p. 18.

¹⁷ „Legea organizării puterii armate, 11 iunie 1868 — 28 martie 1872 12 martie 1874, București, 1874, p. 14.

¹⁸ *Ibidem*.

sociale”¹⁹. Cealaltă, la fel de judicioasă, aparține generalului Grigore Crăiniceanu, eminent teoretician și istoric militar, membru al Academiei Române, care nota în 1812: „Numai grație sistemului original armata română putu în 1877 să intre în război și să câștige acele nepieritoare victorii care ne-au dat independența țării”²⁰.

Sistemul de organizare a puterii armate, prin suplețe și elasticitate, a permis dezvoltarea diversificată a tuturor componentelor alcătuitoare, asigurând atât individualitatea fiecărei părți cât și unitatea întregului ansamblu. În preajma războiului pentru independență, elementele constitutive ale sistemului militar național prefigurau un tablou complet și complex totodată. Astfel:

a) *Armata permanentă*, întiul element al puterii armate din România, cuprindea toate genurile de arme cunoscute epocii, adică: infanterie, cavalerie, artilerie, geniu, flotila, trupe de administrație, jandarmi și pompieri.

În această structură, din care nu lipsea nici o articulație, *infanteria* reprezintă arma de bază. Era formată din 8 regimente de linie și 4 batalioane de vânători. Fiecare regiment cuprindea câte 2 batalioane, un mic stat-major și o companie afară din rînduri; după bugetul din 1877 efectivul unui regiment era de 740 trupă, 34 ofițeri și 1 asimilat. Batalionul de vânători era alcătuit din patru companii, un mic stat-major și o companie afară din rînduri: efectivul după bugetul din 1877, era de 358 trupă și 18 ofițeri. Trupele de infanterie ale armatei permanente însumau un total de 20 batalioane. *Cavaleria* era alcătuită din regimentele 1 și 2 roșiori, fiecare format din 4 escadroane, un stat-major și un pluton afară din rînduri. Efectivul unui regiment de roșiori după același buget al anului 1877 era de 636 trupă, 30 ofițeri și asimilați, 1 funcționar civil (șeful muzicii) și 448 cai. Trupele de cavalerie ale armatei permanente cuprindeau 8 escadroane în total²¹. *Artileria* era organizată în 4 regimente, a câte 6 baterii fiecare, din care una călăreață și cinci montate. Regimentele de artilerie erau independente și formau artileria

diviziilor teritoriale militare (întreaga suprafață a țării era împărțită atunci în patru asemenea divizii teritoriale). Fiecare regiment mai avea un mare stat-major, un mic stat-major și un pluton afară din rînduri, efectivul cuprindea 499 trupă, 29 ofițeri și asimilați și 272 cai. Artileria armatei permanente dispunea de 24 baterii a 6 tunuri fiecare, adică de 144 guri de foc²². *Geniul* era constituit dintr-un batalion ce dispunea de 5 companii, din care 4 de săpători-minari și una de pontonieri. Fiecare companie de săpători-minari cuprindea o secție de telegrafiști și 3 secții de săpători-minari și lucrători de căi ferate²³. După bugetul din 1877 efectivul batalionului este de 197 trupă și 23 ofițeri. *Flotila* era dotată cu patru nave de tonaj mai mare: „România”, „Ștefan cel Mare”, „Fulgerul” și „Rîndunica” în afara acestora existau numeroase alte mici ambarcațiuni pentru pază și patrulare. Corpul floilei se mai compunea dintr-un stat-major, o companie de marină, o companie afară din rînduri pe uscat. Efectivul pînă în 1877 — 186 trupă, 20 ofițeri și asimilați și 20 de funcționari civili²⁴. *Trupele de administrație* cuprindeau *Corpul ofițerilor de administrație*. *Escadronul echipajelor de tren*, *Compania sanitară* și *Compania de administrație* sau *Compania lucrătorilor de administrație*, de pe lîngă Depozitul central de echipament²⁵. *Corpul ofițerilor de administrație* era alcătuit, după bugetul din 1877, din 76 administratori și subofițeri de administrație. *Escadronul echipajelor de tren*, însărcinat cu transportul munițiilor și diverselor accesorii ale armatei, avea un efectiv, în 1877, ce se ridica la 184 oameni de trupă, 5 ofițeri inferiori și 180 de cai. *Compania sanitară* executa diverse servicii pe lîngă spitalele militare în caz de război deservea și ambulanțele militare. Serviciile companiei erau asigurate de 278 oameni din trupă și 3 ofițeri de administrație. *Compania lucrătorilor de administrație* era însărcinată cu asigurarea efec-

¹⁹ N. Iorga, *Războiul pentru independența României*, București, 1927, p. 137.

²⁰ Gr. Crăiniceanu, *Organizarea rezervelor armatei*, București, 1912, p. 12.

²¹ Pentru detalii suplimentare vezi Maiorul Ioan Popovici, *Organizarea armatei române*, partea II-a, Roman, 1902, p. 292–296. It. colonelul V. Nădejde, *Centenarul renașterii armatei române (1830–1930)* Iași, 1930, p. 158–162.

²² Unii autori dau 24 baterii a 4 tunuri, adică un total de 96 guri de foc (vezi It. colonelul V. Nădejde, *op. cit.*, p. 163). Alții, care ni se par mai bine informați, consideră că bateriile aveau câte 6 tunuri fiecare ceea ce duce la cifra, globală de 144 tunuri existente în dotarea artileriei române înainte de începerea războiului (Maiorul Ioan Popovici *op. cit.*, p. 30; generalul P. V. Năsturel, *Contribuțiuni la istoria artileriei române*, București, 1907, p. 43).

²³ Colonel C. N. Hârjeu, *Istoria armei geniului*, București, 1902, p. 26.

²⁴ Amănunte despre organizarea floilei la Constantin Ciuchi, *Istoria marinei române*, București, 1905.

²⁵ *Întreținerea armatei române*, București, 1941.

telor trupelor și a subzistențelor militare. Efectivele preconizate a o încadra : 7 ofițeri și 356 oameni din trupă. În anul 1877 funcționa pe lângă Depozitul central de echipament, nemaifigurînd ca un corp aparte. *Jandarmii*, destinați executării diverselor servicii administrative, se constituiau în companii pedestre și escadroane călări. Către 1877 rămăseseră două escadroane călări și două companii pedestre, la București și Iași. Efectivele stabilite prin legea organizării puterii armate erau la un escadron de 170 oameni de trupă și 5 ofițeri iar la o companie de 130 oameni de trupă și 5 ofițeri. *Pompierii*, care constituiau în același timp și artileria trupelor teritoriale, erau organizați, în raport de însemnătatea orașului, pe divizioane, baterii, semibaterii și secțiuni²⁶; la începutul anului 1877 existau 2 divizioane pe întreaga țară, înglobînd 9 baterii (cu sediile în orașele Craiova, Ploiești, Galați, Focșani, Iași, Roman și București, unde se aflau trei baterii)²⁷. *Intendența* reprezenta corpul de control al Ministerului de Război pentru toate problemele administrative și financiare. Prin serviciul activ (dispunea și de un serviciu de cancelarie) asigura inspectarea, controlul și verificarea financiară a unităților, spitalelor, magaziiilor, cazărmilor, urmărind modul cum au fost folosite fondurile alocate, corectitudinea cheltuielilor efectuate etc. *Jusțiția militară* se executa de patru consilii de război, cîte unul în fiecare divizie militară teritorială și un consiliu de revizie ale cărui atribuții se extindeau asupra întregii armate; în vreme de război funcționau și pretorii (judecători) ce-și exercitau jurisdicția asupra persoanelor civile care însoțeau armata. *Serviciul sanitar* cuprindea medici, farmaciști și veterinari, care în timp de pace deserveau spitalele umane și veterinare: în companie aveau să lucreze pe lângă serviciul ambulanțelor. Începînd din anul 1875 Compania sanitară trece în subordinea inspectorului serviciului sanitar al armatei, cu aceeași dată se creează pe lângă fiecare companie sau escadron cîte o secție de infirmieri, alcătuită din 3 oameni.

b) *Armata teritorială* reprezenta al doilea component al puterii armate²⁸. Era formată

din trupe de infanterie, denumite dorobanți, și trupe de cavalerie, cunoscute sub numele de călărași. Acestea constituiau — alături de unitățile permanente — partea activă sau armata activă a diviziilor teritoriale. Se recruta de pe întreg teritoriul țării, iar stagiul activ era de șase ani, din care, alternativ, 1/4 se efectua la cazarmă și 3/4 la vatră, astfel încît fiecare militar stătea o săptămînă la cazarmă și trei săptămîni acasă. La aceste trupe cu schimbul doar cadrele erau permanente, ele trebuind să asigure instrucția trupelor. În afara serviciului obișnuit, aceste trupe puteau fi mobilizate și concentrate parțial sau în totalitate, fie pentru „exercițiuni și manevre mari armate”, fie pentru „corpuri de ordine publică”²⁹. Cele 8 regimente de dorobanți, create la 1 iulie 1872, sînt dublate la 1 ianuarie 1877 în 16 regimente a 2 batalioane fiecare; un total deci de 32 de batalioane. Prin această măsură se răspundea nu numai necesității stringente de a se lărgi cadrul organizatoric al oștirii, dar se eliminău și unele din numeroasele greutăți întîmpinate cu administrația, comanda și mobilizarea regimentelor de dorobanți. Extinderea fiecărui regiment doar asupra a două județe, cu excepția Regimentului 11 care acoperea trei județe, în loc de patru sau cinci ca pînă atunci, le-a mărit considerabil și eficiența militară, mai ales într-un eventual conflict; timpul necesar pentru pregătirea intrării lor în luptă ca și cel afectat concentrării la diviziile teritoriale de care aparțineau a fost, de asemenea, redus substanțial. Efectivul trupeii era variabil de la un regiment la altul, limita minimă a unui batalion fiind de 776 oameni (batalionul București), iar cea maximă de 1 729 oameni (batalionul județului Mehedinți). Cele 16 regimente aveau următorul efectiv după bugetul din 1877 : 426 ofițeri și asimilați, 1 255 grade inferioare (cadre permanente), 34 314 soldați cu schimbul. Totalul general în oameni al regimentelor de dorobanți : 35 995³⁰.

Călărașii reprezentau, ca și dorobanții, partea activă sau armata activă a fiecărei divizii teritoriale. Erau constituiți încă din 1872 în opt regimente, a cîte patru escadroane fiecare, adică un total general de 32 escadroane. După bugetul din anul 1877 efectivul celor opt regi-

²⁶ *Istoricul pompierilor militari, 1835—1935*, București, 1935, p. 164, 165.

²⁷ Generalul P. V. Năsturel *op. cit.*, p. 55.

²⁸ Legea organizării puterii armatei 11 iunie 1868—28 martie 1872—12 martie 1874, București, 1874, p. 11.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Datele după lt.-col. V. Nădejde, *op. cit.*, p. 160, oarecum concordă cu cele date de maiorul Ioan Popovici, *op. cit.*, p. 327.

mente de călărași era de 145 ofițeri și asimilați, 573 cadre permanente și 9 216 trupă cu schimbul, adică un efectiv global de 9 934 de oameni.

Cifra generală a armatei teritoriale se ridică la 45 929 oameni.

c) *Milițiile neactive* erau cel de al treilea element al puterii armate, așa cum se stabilise prin legea organizării armatei din 9 august 1868. Legislația anilor 1872 și 1874 ca și prevederile unor decrete și regulamente speciale vor asigura dezvoltarea ulterioară a acestui element de factură populară din sistemul național defensiv, care către 1877 își va cristaliza cadrul organizatoric și funcțional. În lumina legilor din 1872 și 1874 trupele de miliții se împărțeau în două clase: trupele din clasa I însumau oameni de la 21 la 29 de ani reînorporați în armata permanentă sau teritorială; trupele de clasa a II-a adunau toți bărbații valizi cuprinși între 29 și 37 de ani ieșiți din rezerva armatei permanente și a celei teritoriale și din clasa I-a milițiilor. Fiecare din aceste două clase se subîmpărțea la rîndu-le în trei stări sau chemări (necăsătoriți, căsătoriți fără copii și căsătoriți cu copii). Prima stare avea să reprezinte „baza corpului”, întrucît cei care o alcătuiau erau primii mobilizați atunci cînd nevoile apărării ar fi reclamat-o și totodată erau nelipsiți de la orice „chemare sub arme”³¹.

Instrucția o executau în fiecare duminică sub conducerea cadrelor detașate din armata teritorială. Pentru desăvîrșirea pregătirii de luptă, pentru omogenizarea instruirii diverselor componente ale organismului militar, efectuau cîte o manevră anuală de 15 zile, care pentru cei din starea întîia putea fi dublată, odată primăvara și odată toamna. Armamentul și muniția se asigurau de către stat, iar uniforma și-o confecționau pe speze proprii în vreme de pace, în caz de război se distribuia prin grija statului, ca și marele echipament de altminteri. În vederea satisfacerii în condiții corespunzătoare a instruirii milițienilor, se inițiază încă din 1872 formarea unui corp anume de „oficieri milițiani, precum și de grade inferioare”. Aceștia beneficiau de o ierarhie specială, chiar dacă avansările urmau calea stabilită de legislația obișnuită a militarilor din armata permanentă. Intenția a fost ca acești

ofițeri să slujească nu numai pentru trupele de miliții, dar să contribuie nemijlocit la completarea necesarului de comandanți — atît de trebuitor — pentru armata teritorială, garda orășenească și gloate.

Milițiile erau organizate pe batalioane și escadroane, atașate fiecare pe lîngă cîte un batalion de dorobanți și cîte un escadron de călărași. În fiecare divizie teritorială s-au înființat cîte două brigăzi (adică opt în cele patru divizii teritoriale) a cîte două regimente fiecare, regimentul dispunînd la rîndu-i tot de două batalioane. Un total deci de 32 batalioane de miliții.

d) *Garda orășenească, pentru comunele urbane și gloatele, pentru comunele rurale*, reprezentau cel de-al patrulea și ultimul element din structura sistemului militar național.

Erau în același timp expresia cea mai concludentă a principiului ridicării în arme a maselor celor mai largi, a caracterului popular imprimat puterii armate la noi, perfect concordat obiectivelor național-revoluționare ale independenței și desăvîrșirii unității naționale, la realizarea cărora oștirea trebuie să fie parte activă.

Gărzii civice, creată în anul 1866 prin legea pentru înființarea gardei orășenești pentru a privilegia la „paza ordinii”, i se fixează încă de atunci misiunea ca, în caz de război, să execute apărarea orașului de care aparținea, subordonîndu-se într-o asemenea situație „Comandamentului superior al armatei și aplicîndu-se regulile ordinarii militare în privința disciplinei”³². Dealtfel, în aprilie 1877 este reorganizată pentru a fi folosită într-o viitoare conflagrație, la care participarea României devenise de acum iminentă. Drept urmare, legea sancționată la 29 aprilie 1877 elimina în primul rînd censul, care condiționase pînă atunci accesul în gardă, stabilind obligativitatea purtării armelor pentru „toți locuitorii țării, pămînteni sau împămînteniți. În gărzi puteau intra toți orășenii pînă la vîrsta de 45 de ani, care nu fuseseră mobilizați în unitățile permanente, teritoriale și rezervele acestora sau în miliții. S-a mai stabilit de asemenea că „în orașele cu o populație mai mare de 20 000 locuitori, milițiile pot, printr-un decret domnesc, a fi confundate cu gardele

³¹ Legea organizării puterii armate — 11 iunie 1868, 27 martie 1872—12 martie 1874, București, 1874, p. 12.

³² Lege pentru înființarea gardei orășenești, București, 1866, p. 18.

orășenești, și organizate după același sistem”³³. Această măsură a dus la creșterea efectivelor, la consolidarea și la întărirea potențialului de luptă al gărzilor orășenești. Se estimează că numărul gardiștilor ar fi atins, pe timpul desfășurării militare din 1877—1878, cifra de 15—16 000 de oameni, din care 7 000 se găseau în București³⁴.

Gloatele. Se constituiau ad-hoc, în momente de mare primejdie pentru a menține ordinea. Organizate în subunități, puteau lua parte, în situații de gravă primejdie, ca trupe auxiliare pe lângă unitățile de miliții. În atari împrejurări armamentul și muniția li se dădeau de către autoritățile de stat.

Organizarea și dezvoltarea sistemului militar național, conducerea, îndrumarea și controlul întregii activități presupuse de pregătirea țării pentru a face față unei înfruntări armate reventu, conform legislației în vigoare, Ministerului de Război și organismelor sale specializate: Statul-major general, Corpul de stat-major și Statul-major domnesc.

Rezultat al laborioasei munci depuse de toți factorii interesați, brațul înarmat al țării se înfățișa în primăvara anului 1877 — ținând seama de posibilitățile noastre economice și demografice — ca o forță destul de redutabilă, atât cantitativ cât și calitativ, bine încheagată, gata să-și afirme virtuțile. Configurația lui era următoarea: 4 comandamente de divizii teritoriale; 8 regimente infanterie de linie, a câte 2 batalioane fiecare, 4 batalioane de vânători, 16 regimente de dorobanți, a câte 2 batalioane fiecare, 2 companii jandarmi pedestri, 2 regimente roșiori, a câte 4 escadroane fiecare, 8 regimente călărași, a câte 4 escadroane fiecare, 2 escadroane jandarmi călări, 4 regimente de artilerie, a câte 6 baterii fiecare, 1 batalion de geniu, Corpul flotilei, pompieri, 1 escadron de tren, 1 companie sanitară, diferite servicii, 30 batalioane miliții, 30 escadroane miliții, garda orășenească³⁵.

Ultima direcție a efortului întreprins de forurile militare de la București a fost asigurarea dotării trupelor și a instruirii lor pentru a răspunde cerințelor unei viitoare campanii.

Armata războiului de independență a avut în genere o dotare corespunzătoare, pentru anume categorii de material chiar foarte bună, deși nu întotdeauna suficientă. Un principiu care călăuzise factorii diriguitori ai înzestrării armatei fusese acela de a se achiziționa materialele cele mai moderne, cu cei mai înalți parametri tehnico-tactici. Această opțiune este vrednică de a fi relevată, întrucât mijloacele noastre financiare modeste și absența aproape a unei industrii proprii de armament impuneau țării un mare efort pecuniar. Trebuie spus că acțiunile inițiate de comandamentul român între anii 1875 și 1877, pentru a se organiza o oaste națională capabilă să facă față în bune condiții unei campanii, au necesitat și un serios efort financiar. De pildă, cheltuielile prilejuite de măsurile luate în anul 1876 au depășit cu 35 la sută prevederile bugetare pentru Ministerul de Război. Este de remarcat, întâi că totuși programul de măsuri lansat în 1876, din care unele erau deosebit de costisitoare, ca manevrele și concentrările, a putut fi realizat îndeajuns de economic, depășirea prevederilor bugetului — aprobat în aprilie 1875 — fiind redusă. Apoi, trebuie subliniat modul în care reprezentanții armatei au pledat în fața forurilor legislative în favoarea deschiderii peste prevederile bugetare a unor credite suplimentare și extraordinare pentru cheltuieli militare. Numai în cursul anului 1876 au fost notate 12 asemenea credite³⁶. În aceste condiții armata română a primit în dotarea ei armament și tehnică de luptă cu indicatorii de eficiență superioară (de exemplu, tunul Krupp, cotate drept cel mai bun la data aceea, pușca Peabody și lopata Lineman, care avea să joace un rol deloc neglijabil în lucrările genistice de încercuire de la Plevna și avea să dea infanteriei noastre un substanțial avans față de cea rusă, din a cărei dotare lipsea acest instrument extrem de util pe cîmpul de luptă. Dealtminteri puține puteri armate din Europa o aveau în dotare).

S-a accelerat, de asemenea, în intervalul de timp premergător intrării în campanie, procesul de achiziționare a materialului de război. Grosul achizițiilor s-a făcut în străinătate și trebuie subliniat că preferințele comandamentului român au făcut dovada unei reale competențe tehnice, căutînd să realizeze un echilibru

³³ Pentru detalii a se vedea lucrarea bogat documentată a dr. Maria Totu, *Garda civică din România*. Edit. militară, București, 1976.

³⁴ G. I. Rosetti, *Garda națională. Scurt istoric. Rolul ei în războiul din 1877—1878*, București, 1943, p. 7.

³⁵ General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878*, București, 1926, p. 17—18.

³⁶ „Monitorul Oastei” anul 1876, „Legi -ordonanțe-regulamente-inaintări-mutări-justiție”, colecția nr. 1—37, p. X.

între posibilitățile financiare ale statului și tipurile de armament și munițiile oferite pe piața internațională. Din cauza dificultăților financiare comandamentul român a trebuit să așine, în decembrie 1875, procurarea a 100 000 de puști „Chassepot”³⁷. În aprilie 1877 erau achiziționate însă din Rusia 25 000 puști „Krnpka” și 4 milioane de cartușe³⁸. În ianuarie 1877 Rusia a propus României transferarea unor tunuri de calibru mare, necesare mai ales apărării punctelor strategice fortificate, dar s-a vădit în cele din urmă, a fi fost doar un mijloc de presiune asupra Bucureștilor pentru a semna convenția militară în condițiile voite la Petersburg³⁹. Materialul de artilerie achiziționat pe parcursul anilor 1875—1877 a inclus tunuri de fabricație Krupp, model 1875, din care armata română avea la intrarea în război 8 baterii⁴⁰.

S-au făcut importante achiziții de echipament și cazarmament în străinătate. Natura lor a fost diversă: la 3 iunie 1877 sosea în țară un transport de 5 000 de corturi⁴¹, indispensabile unei armate în campanie pe un teritoriu cu o densitate a așezărilor și populație redusă: la 26 ianuarie 1877 era blocată de Austro-Ungaria intrarea în țară a 3 000 marmite, 15 300 gamele mici, 16 100 bidoane, tocmai pentru că se considera că sînt „obiecte care sîrvesc pentru campanie”⁴². S-au mai contractat, deși nu au sosit la beneficiar, șei, încălțăminte, cartușiere, chesoane etc. Este de subliniat rapiditatea cu care comandamentul român a procedat la aceste achiziții, impunînd furnizorilor termene foarte scurte de predare. Comanda de mic echipament, menționată mai sus, fusese onorată la cca 40 de zile de la semnarea contractului, interval de timp în care se include și cel aferent transportului.

Înzestrarea cu armament, echiparea și aprovizionarea armatei române în anii 1876—1877 au fost, în parte, și rezultatul efortului authton. Este drept, că avînd în vedere stadiul incipient al dezvoltării industriale a României la acea epocă, sortimentele ca și cantitățile de

furnituri militare destinate armatei de către capacitățile industriale naționale au fost limitate. Totuși mijloacele de transport pentru hrană, coloanele de muniții, materialul și echipamentul pentru geniu și pentru serviciul sanitar au fost asigurate de Arsenalul armatei. Mai mult, întreprinderile militare producătoare de muniții (Pirotehnia, Pulberăria și Arsenalul armatei) au acoperit, în general, în condiții satisfăcătoare și la timp, necesarul pe profil. Pentru trupele române s-au executat de asemenea, reparații, modificări și adaptări ale unor categorii de armament etc.⁴³.

Principalul armament și material de război aflate în dotarea armelor de bază din organica armatei române în războiul pentru independență a fost:

— *infanteria* a avut în dotare pușca Peabody pentru trupele de linie, vînători și o parte a dorobanților, pușca Krnpka pentru restul unităților de dorobanți și pușca cu ac Dréysse pentru formațiunile de miliții; infanteria dispunea și de lopata Lineman, nu demult introdusă în dotarea armatelor europene moderne;

— *cavaleria*, roșiorii și călărașii deopotrivă, era înarmată la fel, adică cu o sabie semi-curbă, revolverul și carabina Dreyse;

— *artileria*, avea ca material de cîmp, 8 baterii cu tunuri de oțel, sistem Krupp, calibru 8,7, model 1875, 8 baterii cu tunuri de bronz, calibru 7,8, model 1870, 8 baterii cu tunuri de oțel, sistem Krupp, calibru 7,8 model 1868 și 4 baterii cu tunuri de bronz calibru 4, sistem francez, model 1863, acestea din urmă pentru trupele de miliții; la acestea se adăuga materialul de asediu, compus din 26 tunuri de bronz și 18 mortiere de bronz de 120 mm și 152 mm.

Perfecționarea procesului de instrucție și al pregătirii de luptă a trupelor a constituit un alt obiectiv urmărit cu asiduitate și pricepere.

Pe plan teoretic, în intervalul de numai cinci ani dinaintea izbucnirii războiului, s-a înregistrat o evidentă intensificare a acțiunii de răspîndire a literaturii militare străine și de adaptare a instrucțiunilor și regulamentelor de exerciții, manevră și luptă, ale căror prevederi nu mai corespundeau exigențelor militare ale epocii. Trebuie remarcat că în acești ani a avut loc o masivă acțiune de introducerea a regulamentelor de pregătire care lipseau

³⁷ *Memoriile regelui Carol I* (de un martor ocular), vol. VIII, București, f.a., p. 27—28.

³⁸ General Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 106.

³⁹ *Memoriile regelui Carol I* (de un martor ocular) vol. IX, București, f.a., p. 27—28, 44—45.

⁴⁰ *Istoricul războiului din 1877—1878, Participarea României la acest război*. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri. Partea I-a, București, 1887, p. 70.

⁴¹ *Documente privind istoria României — Războiul pentru independență* (în continuare D.I.R.R.I.) vol. III, Edit. Acad. R.P.R., București, 1953.

⁴² *Idem*, vol. II, p. 43.

⁴³ *Istoricul războiului din 1877—1878*, p. 73.

unor arme, de înlocuire a celor vechi, depășite, încît în preajma războiului trupele dispuneau de toate regulamentele necesare unei instruiți complete a efectivelor. Majoritatea lor au fost elaborări românești, care încercau să răspundă cerințelor de apărare ale trupelor de aici și nu să le oblige să se încadreze prevederilor unor procedee de luptă de aiurea. Treptat au fost introduse: *Regulament provizoriu asupra manevrelor și evoluțiilor bateriilor înhămate*, București, 1872, *Regulament asupra serviciului în campanie și asupra manevrelor celor mari*, București, 1873, *Regulament asupra exercițiului și manevrelor de infanterie*, 3 volume, București, 1874, *Regulament asupra exercițiului de cavalerie*, București, 1875, *Regulament asupra manevrelor și exercițiilor bateriilor înhămate*, București, 1877, *Regulament asupra exercițiului și manevrelor companiei sanitare*, București, 1877, *Instrucțiuni asupra îmbunătățirii artileriei în luptă*, București, 1877, *Instrucție (provizorie) pentru exercițiul de luptă*, București, 1877.

Pe planul practicii militare procesul de ridicare a nivelului instrucției și pregătirii trupelor s-a concretizat în efectuarea de concentrări pentru instrucție, mobilizări și manevre. Sînt de semnalat cîteva caracteristici ale procesului de pregătire de luptă a trupelor, neîntîlnite în perioadele anterioare. Astfel, se constată participarea la formele de pregătire de luptă, mai sus arătate, a tuturor componentelor sistemului național de apărare, atît a armatei regulate cît și a trupelor teritoriale și milițiilor sau grăzilor orașenești. Se urmărea ca armata permanentă să constituie nucleul forței combative a țării, școala, furnizorul de cadre pentru instruirea și comanda întregii oștiri, în timp ce apărarea țării avea să stea mai ales în brațul înarmat al celorlalte formațiuni, cu efective mult mai numeroase, care datorită sistemului de satisfacere a serviciului cu schimbul (o zi acasă, trei săptămîni la cazarmă ca la trupele de dorobanți și călărași) sau posibilității instruirii lor prin concentrări sau manevre periodice puteau asigura rapid și economic cadrul organizatoric pregătirii unor forțe importante. Armata de linie (trupa permanentă) era considerată în 1872 „școala cea mare militară a patriei”, dar „țaria țării” trebuia să se sprijinie pe dorobanți și călărași, pentru că dacă armata permanentă era „menită, mai cu seamă, a forma cadrele” ei (dorobanții și grănicerii) erau aceia care dădeau

„masele”⁴⁴, grosul armatei luptătoare. De aici atenția cu care era urmărită recrutarea și instruirea acestor formațiuni semipermanente, efortul de a li se asigura posibilitatea de a lua parte la manevrele parțiale sau generale ale armatei permanente, preocuparea pentru progresul instruirii lor de la un an la altul, probat cel mai convingător în cadrul manevrelor. Întărirea lor trebuie să dea soliditate întregului edificiu ostășesc de la noi. Încă în 1870 se sublinia că „adunarea milițiilor și concentrarea repetată a grănicerilor și a dorobanților, a întărit... instrucțiunea militară a României”⁴⁵. În proiectul de decret pentru concentrarea milițiilor între 15—31 octombrie 1871, generalul Ion Emanoil Florescu, ministru de război, afirma răspicat: „milițiile înființate prin legea organizării puterii armate fiind menite a constitui pe viitor baza sistemului nostru de armare, dezvoltarea instrucțiunii acestor trupe devine prin aceasta de întîia necesitate”⁴⁶. La concentrările pentru instrucția din toamna anul 1873 erau subliniate tocmai „zelul și abnegațiunea ce au arătat tinerii cari au fost chemați a face parte din batalioanele de miliții, în toate capitalele de județe, în toate plășile, ei au ales cu vioiciune la apelul ce li s-a făcut probînd astfel că apărarea țării are noi ostași a pune în linie”⁴⁷. Mai mult, se inițiază, prin forme și procedee adecvate procesul de sincronizare a acțiunii fiecăreia din aceste componente în vederea îndeplinirii unei sau unor misiuni unice. O expresie a efortului de a se obține omogenizarea părților componente ale organismului militar național a fost constituirea, în cursul manevrelor, a unor mari unități tactice mixte (divizii și brigăzi) alcătuite compozit din trupe permanente și teritoriale. În înaltul ordin de zi al comandantului suprem al armatei, din 8 noiembrie 1876, dat cu ocazia manevrelor din toamna anului 1876, se arată că: „Organizația mixtă a marilor unități tactice va înlesni mult instrucția corpurilor de dorobanți, care nu mă îndoiesc că printr-o stăruitoare aplicare vor ști a dobîndi validitatea corpurilor de linie ce trebuie a le servi de model”⁴⁸.

⁴⁴ „Monitorul oastei” nr. 44/1872, p. 823—824.

⁴⁵ 1866—1896. *Treizeci de ani de domnie ai regelui Carol I, Cuvîntări și acte*, vol. I, 1866—1880, București, 1897, p. 238.

⁴⁶ „Monitorul oastei” nr. 30/1871, p. 802.

⁴⁷ *Cuvîntările regelui Carol I*, vol. I, 1866—1886, București, 1939, p. 166.

⁴⁸ *D.I.R.R.I.*, vol. I, partea II-a, p. 440.

Intenția forurilor de decizie militară române era de a asigura trupelor o pregătire cât mai apropiată de realitatea câmpului de luptă — atât celor permanente și rezervelor acestora, cât și celor teritoriale sau milițiilor. Rezultatele obținute au fost mulțumitoare, constatându-se însă și unele deficiențe care se motivau mai ales prin situația înzestrării cu muniții a armatei. Dacă din punct de vedere al pregătirii tactice, prin concentrările și manevrele făcute, s-a reușit a se omogeniza în bună parte structurile întregului organism militar, nu același lucru este valabil pentru instrucția focului — până în momentul mobilizării din aprilie 1877 armata permanentă trăse cam 35—40 cartușe de om, cele teritoriale mai puțin sau chiar deloc — domeniu în care se manifestau încă insuficiențe.

În final se poate spune că instrucția trupelor române atinsese un nivel apreciabil în general, foarte bun chiar pentru trupele de infanterie (armata permanentă și cea teritorială).

Concepțiile tactice din armata română vehiculau idei curențe la acea dată în gândirea militară europeană, precum: superioritatea ofensivă asupra defensivei, acțiunea succesivă, nu concomitentă, a celor trei arme de bază — infanteria, cavaleria și artileria, păstrarea unor rezerve mari, folosirea insistentă a fortificației de cîmp.

În privința tacticii diverselor arme, principiile prescripții regulamentare erau: la infanterie — superioritatea focurilor de salvă și a formațiilor în ordinea strînsă (coloane sau linii de coloane), precedate de trăgători; la artilerie, deschiderea focului de la distanțe mari, de pe poziții dominante sau de pe flancurile infanteriei, spre a-i susține înaintarea. Obiectivul urmărit prioritar era artileria adversă, după care urmau infanteria și punctele ei de sprijin. Se sublinia necesitatea efectuării unei bune observări.

Dar sistemul de organizare militară românească, structura lui și instruirea multilaterală a trupelor, au oferit și cele mai ample posibilități manifestării plene a eroismului de masă. Faptele de arme care au alcătuit ulterior epopeea independenței ar fi fost de neconceput într-o armată, în care rigiditatea profesionalismului ar fi atins spiritul popular. Această sevă populară, care a străbătut permanent toate ramificațiile sistemului militar, a făcut din armata de la '77 o armată popu-

lară, angajată în atingerea unui țel al întregului popor. Organizare, instruire și misiuni au alcătuit, așadar, o unitate care a asigurat victoria și a imprimat eroismului un caracter de masă.

Rolul factorului moral, al dublării pregătirii tehnice și de luptă, de lămurirea prin educație patriotică a scopurilor politice a fost subliniat de către vajnicul luptător pentru unitatea românilor, George Barițiu, care vedea în această corelare garanția supraviețuirii libere a popoarelor mici, pîndite de expansiunea marilor puteri. Scria învățatul transilvan în preajma războiului: „Mai ales popoarele mici nu sînt sigure nici pe un moment de subjugarea și sugrumarea din partea celor mai tari și mai mari, de aceea trebuie să-și dezvolte și să țină în activitate toate puterile, atât fizice cât și spirituale, pentru ca totdeauna să fie în poziție favorabilă de a se apăra cu energie“⁴⁹.

În ciuda lipsurilor inerente oricărei armate, lipsite de experiența cîmpului de luptă, forțele noastre militare participante la război s-au constituit într-un corp bine articulat, suplul, cu o remarcabilă capacitate de izbire și un moral excelent, ele nu s-au arătat mai prejos nici în raport cu aliatul și nici cu inamicul. Cîteva aprecieri, din primăvara anului 1877, ale unor observatori străini, sînt edificatoare: „Corpurile Principatului care se află acum în linie sînt foarte disciplinate, însuflețite de același bun spirit și gata de cele mai mari sacrificii“, scria Camille Farcy, corespondentul ziarului „Le Constitutionnel“; un altul găsea că „această armată... e foarte bine echipată și posedă un material nou și de bună calitate. Soldații sînt bine echipați și bine hrăniți. Cavaleria este foarte frumoasă“; în fine o ultimă mărturie: „Cît despre soldații armatei active, ei își cunosc bine meseria lor și vor face, nu mă îndoiesc, o foarte frumoasă figură în fața inamicului“⁵⁰.

Armata de la 1877, instrumentul militar care a dat țării independența, s-a plămădit într-un proces multiseclar, a cărui origine coincide cu înseși începuturile luptei pentru independență. Războiul popular, singura formulă militară capabilă să asigure supraviețuirea politică a poporului român, a generat un

⁴⁹ George Barițiu, *Scrieri social-politice*, București, 1962, p. 91.

⁵⁰ Pentru toate aceste aprecieri vezi N. Iorga, *Războiul pentru independența României*, București, 1927, p. 102—105.

tip specific de structuri armate care se bazau pe înarmarea întregului popor. Reluată de generația revoluționarilor pașoptiști în principiul „națiunii armate”, formula a stat la temelia organizării armatei statului național creat în anul 1859. Această armată a cîștigat prin efortul și jertfa ei independența țării. De la „oastea cea mare” a domnilor români din evul mediu, la armata din 1877 se constată o perfectă continuitate, în care conceptele de neatîrnare și de război popular se asociază într-o deplină unitate care a făcut posibile toate marile performanțe ale vitejiei românești.

Resumé

L'auteur analyse dans son article les structures militaires du système de l'organisation de l'armée avec laquelle la Roumanie est entrée dans la guerre de 1877—1878 pour conquérir l'indépendance d'état. On met en lumière les historiques racines de ces structures, la continuation, au cours des siècles de la lutte pour la liberté du peuple roumain, les caractéristiques de ceux-ci, déterminées par les particularités démographiques, économiques et sociales autochtones et par la force numérique et la dotation technique de l'adversaire. Par conséquence, à côté de l'armée permanente, le système militaire roumain engloba aussi les troupes territoriaux, les milices, les gardes civiques dans les villes et les troupes armées dans les villages. On réalisait ainsi la possibilité de la mobilisation de grandes forces armées et instruites en cas d'une oppression étrangère ou d'une guerre libératrice, aspect souligné par cet étude.

La solidité du système autochton de l'organisation du pouvoir militaire a été démontré pendant la campagne de Balkans, et ce fait a été souligné aussi par les observateurs militaires étrangers et roumains.

L'article passe ensuite en revue le potentiel des troupes qui composent ce système, de chaque armée, telles qu'elles étaient à la veille de l'entrée du pays dans la guerre. Aussi sont présentées les principales particularités de la dotation de l'instruction et du moral des troupes qui, au but de dix mois des lourdes épreuves, ont contribué à la victoire finale et ont scellé par le sang, notre indépendance nationale.

Précis

In the article the military structure of the army organization system, Romania had when entered in the war for the State independence in 1877—1878, is analysed. There are pointed out the historic roots of this structure, its continuity all along the periods of struggle for freedom of the Romanian people, its defining features determined by specific demographic, economic and social circumstances as well as by the numerical force and the technical equipment of the army.

Therefore, beside the regular army, the Romanian military system included, as well, the territorial troops, militia, the town guards and the village people. The article underlines the fact that in such a way there was possible to call up large armed and trained forces in case of a foreign attack or of a war for liberation.

The national system of the army organization proved its efficiency during the campaign in the Balkans that was also underlined by both foreign and Romanian military observers.

There were also presented, the potential of the military system of each branch, separately, on the eve of the Romania's entrance into war and the main features of the equipment as well as, the technical and moral training of the troops who at the end of ten months of a heavy contest, contributed to the final victory, by sealing with blood the national independence of Romania.

DATE CU PRIVIRE LA ARMATELE BELIGERANȚILOR ÎN RĂZBOIUL DIN 1877—1878 *

NICOLAE CIACHIR

Armata română și-a făcut exemplar datoria pe cîmpul de luptă, de la soldat la general, în ciuda echipamentului și armamentului uneori nesatisfăcător, luptînd împotriva unor trupe de elită otomane și în sectorul cel mai important, sector care a decis soarta războiului.

Întregul popor român a sprijinit acest efort, independența țării fiind hotărîtă cu arma, pe cîmpul de luptă. Precizăm că dacă la mobilizarea din aprilie 1877, armata operativă română avea un efectiv de 58 700 oameni, 12 300 cai și 190 tunuri de cîmp¹, cu rezervele armatei teritoriale, cu militia, cu garda orașenească și gărzile satești, depășea cu mult peste 150 000 oameni, toți făcîndu-și datoria, fie în linia de foc fie în spatele frontului, inclusiv în serviciile prestate în țară, care ajutau la înfrîngerea inamicului.

Pe bună dreptate afirma Nicolae Iorga că „armata românească nu e armată în sensul permanent al cuvîntului, este o armată națională compusă din toate elementele sociale”².

Pentru a înțelege în toată complexitatea sa războiul din 1877—1878, trebuie să ne referim la cele două fronturi, cel din Balcani și cel din Caucaz și la faptul că alături de ruși au luptat români, sirbi, muntenegreni, bulgari, ca trupe organizate, plus majoritatea populației creștine din Balcani care i-a sabotat pe turci. În plus deși armata greacă n-a intrat în luptă, a concentrat forțe importante la frontiera cu Turcia, ținînd în șah numeroase forțe otomane, care n-au putut fi dislocate împotriva forțelor rusești.

Acest război izbucnit în aprilie 1877, unde s-au izbit cei doi parteneri principali, Rusia și Turcia, n-a izbucnit în mod spontan, pentru că statele majore ale celor două imperii, au intrat în alertă încă din vara anului 1875, prin declanșarea războaielor din Hertegovina și Bosnia, s-au înarmat, deși credeau că totul

* Nu ne propunem să trăim în studiul de față organizarea și dotarea armatei române deoarece există o literatură imensă atît românească cît și străină dedicată acestei probleme, iar în numărul de față al revistei există studiul special semnat de C. Căzănișeanu.

¹ *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război*. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri, partea I, București, p. 75.

² N. Iorga, *Războiul pentru independența României*, București, 1927, p. 137.

Trecerea armatei române peste Dunăre. Amintiri din războiul independenței, 1877—1878, București, 1902, f. 24 v.

se va rezolva pe cale pașnică. Planul de campanie împotriva Turciei, elaborat de generalii Miliutin** și Obruchev, a fost aprobat de țară la 3 octombrie 1876³. El prevedea că lovitura principală să fie dată prin frontul balcanic cu 4 corpuri de armată, pe direcția: Șiştov, Şipca, Adrianopol, ocolind așa numitul Cadriater bulgar, adică perimetrul unde erau puternicele cetăți: Rusciuk, Silistra, Sumla, Varna. Această variantă a fost îmbunătățită de generalul Obruchev și aprobată la 30 martie 1877. Era prevăzut ca punct terminus, ocuparea Constantinopolului, cu o armată având un efectiv de 100 000 oameni, secundată de o alta cu un efectiv de 160 000 care să asigure securitatea primei armate. Frontul din Caucaz urma să aibă un rol secundar, unde celălalt

frate al țarului, Marele Duce Mihail, în fruntea unei armate de circa 100 000 oameni și având la dispoziție 276 tunuri, va încerca să ocupe Karsul, Batum, Ardaganul, Baiazetul și să țină în șah forțe turcești similare⁴.

Este nevoie să facem precizarea că Rusia, neavând voie să aibă flotă militară în Marea Neagră, ca urmare a hotărârilor tratatului de pace de la Paris din 1856, hotărâre anulată de convenția de la Londra din 1871 comparativ cu cea otomană, era în totală inferioritate. De aceea marele stat major rus a elaborat planul de operațiuni principal prin România și prin centrul Bulgariei, adică pe la pasul Şipca, și nu prin Dobrogea și apoi pe țărmul bulgăresc, ca să-și țină trupele cât mai departe de litoralul Mării Negre⁵. Căci afară de flota turcă care putea periclita securitatea deplasării trupelor rusești, exista riscul ca flota engleză și franceză să intervină de partea Imperiului otoman.

În toamna anului 1876 și începutul anului următor, ofițerii ruși Novoselschi, Parensov,

vol. II. Moscova, 1951, p. 372.

⁴ *Istoria S.S.S.R.*, tom. V, Moscova, 1968, p. 264.

⁵ A. Kolencovschi, V. Belolipetchi, *Russko-tureșcaia voina 1877—1878*, gg. Moscova, 1939, p. 12.

** Miliutin Dmitri Alexeevici (1816—1912) eminent om de stat și militar rus, general apoi feldmareșal. Profesor de geografie la Academia militară (1845—1856) șeful statului major al armatei din Caucaz (1856—1859), locțiitorul ministrului de război (1860—1861), apoi ministru de război timp de 20 de ani (1861—1881). A scurtat stagiul militar pentru soldați, a reorganizat instituțiile de învățământ militar, a întărit forțele maritime și de uscat, a fost inițiatorul principal al reformei militare din 1874. A fost unul din consilierii țarului și pentru probleme de politică externă.

³ *Sbornik materialov. Istoria voennogo iskusstva*,

Artamanov, Botricov etc, se aflau în România, unii chiar și în dreapta Dunării, unde culegeau informații despre potențialul militar otoman. Trecerea relativ ușoară a trupelor rusești peste Dunăre în iunie 1877 și rezistența slabă din partea comandamentului otoman, l-a făcut pe Marele Duce Nicolae, să înainteze spre Balcani cu forțele principale, neasigurându-și în măsură suficientă flancurile. Acest act a fost calificat de Miliutin, la 29 iulie 1877 ca iresponsabil⁶, mai ales că forțele rusești din Caucaz începeau să fie împinse înapoi. Peste o lună s-au văzut rezultatele funeste ale acestei acțiuni, când Osman pașa își concentra forțele la Plevna, iar Suleiman pașa, recucerea ceva mai târziu o parte din pozițiile de la Șipca. În acest timp puternice garnizoane otomane, având muniții și alimente suficiente așteptau semnalul la Vidin, Rusciuc și Silistra, iar neocuparea Plevnei după două atacuri nereușite, însemna un dezastru rusesc la sud de Dunăre, spre bucuria deschisă sau camuflată a celorlalte mari puteri. În acest context trebuie înțeleasă importanța Plevnei.

Comandamentul rus a subestimat potențialul militar otoman, considerându-l un mit de mult apus, care nu trebuie luat în seamă. O parte din ofițeri au considerat campania ca o simplă plimbare de agrement, unde cazacii și grenadierii, la simpla apariție vor pune pe fugă dușmanul, iar ziariști, scriitori, pictori, atașați militari începând cu vestitul pictor Vereșciagin și terminând cu prințul spaniol Don Carlos, să descrie, transmită și astfel să immortalizeze victoriile rusești⁷. În drum spre front, se țineau numeroase banchete, aveau loc parăzi militare unde cazacii uimeau pe străini prin exercițiile ireproșabile, dar dispărea factorul surpriză pentru inamic. Bravura și disprețul de moarte al soldaților și ofițerilor ruși au

impresionat pe contemporani, dar în același timp focul ucigător al inamicului aflat în spațele parapetelor, a făcut foarte multe victime, uneori inutile.

Nu trebuie uitat faptul că armata sîrbă și cea muntenegreană care în campania anului 1876, au scos din uz numeroase forțe turcești, de asemenea, și-au adus contribuția în timpul războiului din 1877—1878.

De asemenea voluntarii bulgari, instruiți de către comandamentul rus în tabăra de lângă Ploiești, provenind cea mai mare parte din bulgarii stabiliți pe teritoriul românesc, deoarece din cauza trupelor turcești masate pe linia Dunării, cei din sud n-aveau posibilități să mai traverseze fluviul, au contribuit la victoria acestei campanii.

Deși sabotat și hărțuit de toți supușii balcanici ai Imperiului, militarul turc, în apărare s-a comportat excelent. Trebuie adăugat că dispunea de armament superior, muniții mai mult decît suficiente și instructori străini competenți⁸.

Armata rusă. Reforma militară din anul 1874, datorată generalului D. A. Miliutin, ministrul de război, spirit progresist și cu o mare capacitate organizatorică, transformase armata rusă feudală într-o armată de tip burghez. În locul vechiului sistem de recrutare, se introdusese serviciul militar general obligatoriu, termenul serviciului militar activ fiind de 6 ani pentru armata de uscat și 7 ani pentru marină. „Soldatul din războiul 1877—1878 nu mai era țăranul iobag silit să îmbrace haina militară pe o viață întreagă”⁹.

Neterminarea reformei militare începută în 1874 — este vorba de redeschiderea problemei Orientale în 1875 — situația grea a finanțelor, frica de creșterea situației revoluționare din interiorul Rusiei, s-ar fi percutat deosebit de negativ, în cazul unei înfringeri militare într-un eventual război cu Turcia. De aceea, alături de diplomați ca contele Gorceakov și contele Șuvalov, atît ministrul de război Miliutin cît și cel de finanțe, M. H. Reiteren, doreau să evite războiul¹⁰.

Totuși se continua aplicarea reformei, se deschideau noi școli și licee militare, însă

⁶ *Sbornik materialov. Istoria voennogo iskusstva*, tom. II, Moscova, 1951, p. 396.

⁷ Vsevolod Krestovskii, scriitor și romancier de talent, era corespondentul lui „Messager du gouvernement”; ziaristul Georgevici reprezenta „Ruski mir” editat de generalul Cernaeav, cel care a comandat armata de Drina în campania din Serbia din 1876; Karazin, era corespondentul lui „Novoe vreme”; romancierul Ghirts, corespondentul lui „Messager du Nord”; ziaristul Sokalsky, corespondentul lui „Golos”; Fedorov, corespondentul lui „Gazette russe”; Maximov, colaboratorul lui „L'illustration russe”, cunoscutul scriitor Nemirovici-Dancenco era corespondentul lui „Siecle russe”; colonelul Hasen-kampf, avea sarcina să scrie întreaga istorie a campaniei. Iată numai cîteva nume întîlnite de Mlochowshi de Belina, în România pe lângă marele cartier rus; Vezi Mlochowshi de Beline, *De Paris a Plevna, journal d'un journaliste* (de mai à decembre 1877), p. 40—43.

⁸ Nu trebuie uitați cei 200 000 de români stabiliți în dreapta Dunării, care și-au adus contribuția la război, oferindu-și serviciile armatei române și ruse.

⁹ P. C. Fortunatov, *Voïna 1877—1878 gg. i osvobodienie Bolgarii*, Moscova, 1950, p. 59.

¹⁰ *Istoria S.U.S.R.*, tom. V, Moscova, 1968, p. 247.

numărul ofițerilor era cu totul insuficient. În caz de mobilizare armata rusă avea nevoie de 17 000 de ofițeri, dar practic numărul lor era cu mult mai redus⁹.

Deși comandată tot de elemente provenite din rândurile nobilimii, care continuau să păstreze majoritatea posturilor de conducere, armata rusă dispunea în preajma războiului și de unii comandanți și ofițeri de stat major foarte buni, formați la școala generalilor Miliutin, M. Dragomirov, I. Gurco, N. Obrucev, F. Radețchi, M. Scobelev, P. Karțov etc.¹⁰. Aceștia cereau ofițerilor să cunoască la fel de bine afiș chestiunile teoretice cât și conducerea unităților pe cimpul de luptă. Prin directivele sale din 1875, generalul Miliutin, hotărâse, între altele, ca ofițerii de la trupe să fie pregătiți pentru luptă prin metoda aplicațiunilor pe hartă și în teren, obișnuindu-i cu jocul de război¹¹.

Masa ofițerilor inferiori de la infanterie și cavalerie, reprezentând 70% din totalul ofițerilor ruși era provenită din soldați, ea n-a avut timpul să fie instruită din cauza declanșării războiului, după metodele preconizate de Miliutin, calitățile acestor ofițeri rămânând bravura și experiența¹². De asemenea, înființarea corpurilor de armată numai la război a creat serioase greutăți în calea cooperării dintre arme și conducerea acestor mari unități, complexe și greoaie pentru acele timpuri¹³.

Tactica infanteriei rămăsese dominată de atacul în masă și izbirea cu baioneta, focul era încă socotit ca un mijloc secundar de acțiune, iar armamentul inferior celui turcesc, cât și economia de muniții, vor aduce mari prejudicii ostașilor ruși.

Artileria dispunea de o masă importantă de guri de foc, peste 2500, cu ofițeri buni și bravi, dar care nu deprinseseră, încă toți, tehnica tragerii cu tunurile ghintuite și modul de a concentra o masă de foc pe anumite obiective.

Cavaleria dotată cu carabină, lance și revolver, era bine instruită și antrenată, era minunată prin forța ei de izbire asupra infanteriei,

iar în lupta de masă executa șarje cu mult curaj și o vitejie neîntrecută, dar începe să devină vulnerabilă, în noile condiții moderne de luptă.

Armata otomană. Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, slăbirea Turciei era vizibilă pentru toți. Arta militară turcă rămăsese la nivelul secolului al XVI-lea. Soldații purtau o îmbrăcăminte greoaie și incomodă, erau prost înarmați și comandați de ofițeri incapabili. Artileria, în secolele trecute la mare înălțime și care fusese apreciată în mod special de Maximilian de Austria, era în această perioadă compusă din piese învechite și era unul din punctele cele mai slabe ale armatei turce. Flota turcă prezenta același regres, iar după dezastrul suferit la Ceșme (1770) aproape că nici nu exista.

Sultanul Selim al III-lea a încercat să schimbe această stare intolerabilă, reorganizând armata pe baze moderne, a apelat la specialiști francezi, a creat unități de învățămînt militar, un arsenal, dar în condițiile fanatismului și conservatorismului musulman, rezultatul a fost mai mult decît modest. Lichidarea corpului de ieniceri în 1826¹⁴ și introducerea serviciului militar obligatoriu în 1843 a impulsionat armata turcă pe făgașul reformelor și al adaptării la noile condiții moderne.

Deși introdus serviciul militar obligatoriu, la baza armatei turce stătea principiul religios, adică în armată serveau musulmanii, ceilalți achitînd impozitul militar (bedel asker). Din 38 milioane locuitori ai Imperiului, ostașii se recrutau din cele 18—19 milioane de musulmani. Aceștia erau: turci, cerchezi, albanezi, curzi, arabi, abazi, bulgarii-mahomedani (pomaci), bosniecii-musulmani etc.

Din 1856 și creștinii puteau servi în armata otomană, dar în număr limitat, ofițerii puțin ajunge numai pînă la gradul de colonel¹⁵.

Reorganizată după principiul landwehrului prusian, dotată cu armament german și instruită de ofițeri prusieni, din care nu a lipsit nici acel căpitan Moltche¹⁶, devenit mai tîrziu, unul din comandanții oștirilor care

⁹ Ibidem, p. 249—250.
¹⁰ Akop Ulunian, *Bălgarschiat norod v russko-turskata volna 1877—1878*, Sofia, 1972, p. 31—33.
¹¹ *Opisanie rusko-turečkoj vojni 1877—1878 gg. na Bakauskom poluostrove*, tom. I, Petersburg, 1901, p. 312.
¹² I. Focșeneanu, N. Ciachir, *Războiul din 1877—1878, (acțiuni militare ruso-româno-bulgare)* Edit. Militară București, 1957, p. 50.
¹³ Ibidem, p. 51.

¹⁴ S. A. Terzioglu, *Türk ordusu*, Istanbul, p. 32. Musfassar, *Osmanlı tarihi*, vol. VI, Istanbul, 1963, Hâmi Danişmend, *Osmanlı tarihi kronolojisi*, cîlt IV, p. 304. Bekir Sidki Baykal, 1877. *Tarih vesikalari*, Ankara, 1941. Ahmed Cemal, *Plevne Muharebesi*, Istanbul, 1937, Halil Sedes, 1877—1878. *Osmanlı Ordusu Savastari*, 1877—1878 : *Osmanlı rus ve Reumen Savastari*, vol. IX, Istanbul.

¹⁵ K. Kosev, N. Jeccev, D. Doinov, *Istoria na aprie-soto vâstanie*, 1878, Sofia, 1976, p. 188—189.

¹⁶ I. Focșeneanu, N. Ciachir, *op. cit.*, p. 52.

biruiră Danemarca, Austria și Franța, armata turcă făcuse progrese importante. În ajunul războiului se caracteriza printr-un armament superior celui rusesc și printr-o judicioasă folosire a focului și a fortificațiilor de câmp ca mijloace principale de luptă. De asemenea, în timpul războiului ea a arătat o deosebită combativitate.

În 1869, ca structură, era împărțită în armata permanentă (nizam ordu), armata de rezervă (redif ordu) și o miliție (müstahfiz ordu). În timp de război, toate cele trei categorii ale armatei turce se socoteau armată regulată și erau chemate sub drapel. Rusein Avni pașa, autorul proiectului reformei militare din 1869, prevedea ca în jurul anului 1878 cele trei categorii ale armatei turce, să ajungă la un efectiv de 780 000 militari ¹⁷.

Nizamii, adică armata permanentă, puteau servi în orice parte a Imperiului, indiferent de locul de baștină. Astfel, pe bază de decret Imperial, cel din Rusciuc putea să aibă garnizoană în Iemen, cel din Bagdad, la Vidin și așa mai departe. Cei din armata de rezervă (redif) de obicei erau în vîrstă de 23—32 ani, la ei în localitate, făcînd instrucție odată pe săptămînă cu ceauși (sergenți), iar în fiecare vară făceau concentrări ce variau între 15—30 zile. În 1875, numărul acestora se ridica la 200 000 ¹⁸.

Cei din miliție erau ca vîrstă între 32—40 ani, formau în timp de război unități de sine stătătoare de infanterie și artilerie, utilizați la paza drumurilor, a cetăților și intrau în luptă numai în cazuri de acută necesitate.

În afară de armata regulată, la operațiunile militare luau parte și detașamentele neregulate ale triburilor musulmane ¹⁹. Este vorba de bașibuzuci (infanterie) și seimeni (cavalerie). În posesiunile turcești din Balcani în 1876, erau 165 detașamente de bașibuzuci ²⁰, care nu serveau în armata regulată, dar în caz de nevoie primeau arme din depozitele armatei însă nu și uniforme. Cei mai singeroși dintre trupele neregulate erau cerchezii, care de fapt erau tot bașibuzuci, dar formau unități distincte și aveau uniformă proprie,

specială. Trăiau în Crimeea și în munții Caucazului și pe baza unui acord ruso-turc din secolul al XIX-lea, s-au strămutat în Imperiul Otoman. S-au strămutat circa 600 000 de cerchezi, din care peste 100 000 au fost colonizați în locurile strategice din Bulgaria ²¹.

Teritoriul Imperiului era împărțit în 7 regiuni militare: 1 De gardă, la Istanbul, 2 Regiunea Dunăreană, 3 Rumelia (unitățile masate în zona Bitolia), 4 Anatolia (garnizoana principală la Erzerum), 5 Siria (garnizoana principală la Damasc), 6 zona militară Arabistan (cu garnizoană la Bagdad), 7 Regiunea militară Iemen (cu sediul la Iemen).

În funcție de pregătirea cadrelor de ofițeri și de armament, armata era împărțită în unități de elită (dislocate în Balcani și în Anatolia), trupe cu o pregătire bună (dislocate în Siria și Egipt), trupe cu o pregătire mediocră (Arabia, Iemen).

Unitățile de elită, pregătite în special de instructori germani și francezi erau dotate cu armament modern, pentru acea vreme. Astfel 48% din infanterie era dotată cu arma Peabody-Martini, armă americană, tip 1870 (calibru 11,43 mm, greutate cu baioneta 4,8 kg, viteza inițială a glonțului 415 m/sec., tragere maximă 1 200 metri). În 1876 depozitele turcești dispuneau de 334 000 arme Peabody-Martini, armă superioară celei rusești Berdan, mai ales prin bătaia acesteia ²². De asemenea, în dotarea armatei otomane mai era arma engleză Martini-Henry (tip 1871) și arma Snyder (tip 1867).

Cavaleria era dotată cu revolvere de tip Smitt et Bacon, sau cu revolvere Colt, săbii și iatagane. Unitățile egiptene din armata turcă erau dotate cu arma americană „Remington” (tip 1867). Din S.U.A. și Anglia, în timpul războiului s-au adus pînă la 400 milioane gloanțe, încît armata turcă, spre deosebire de cea rusă și cea română, n-a făcut economie de muniții.

Imperiul otoman în ajunul războiului din 1877—1878 poseda o artilerie modernă spre deosebire de inamicii săi. A început să fie dotată cu o serie de ani înaintea războiului cu tunuri germane „Krupp”, de oțel avînd o bătaie de aproximativ 4 000—5 000 metri. Artileria turcă mai poseda 136 baterii cu tunuri de tip polonez, tun modern pentru acea vreme, cu țeava ghintuită, încărcîndu-se pe la

¹⁷ Anghel Vălcev, *Turschite vâorăjeni sili po vreme na Aprilscoto vâstanie*, în „Istorieschi pregled” nr. 1, 1976, p. 35, vezi și periodicul „Istocino vreme” din 23 iulie 1875.

¹⁸ Anghel Vălcev, *op. cit.*, p. 37.

¹⁹ *Istoria voennogo iskusstva*, II, Moscova, 1951, p. 371.

²⁰ Gheorghiev, V. Topalov, *Kratka istoria na Osvo-boditelnata voina, 1877—1878* Sofia. 1956, p. 40—41.

²¹ Anghel Vălcev, *op. cit.*, p. 38.

²² *Istoricul M.St.M. Rus*, 1, c.p. 36.

culată. De asemenea, artileria grea, de mare calibru, era foarte modernă, o serie de piese și proiectile producându-se în arsenalul armatei „Tophane” și la fabrica de armament „Zeitburnu”²³.

La sfârșitul lunii martie 1877, după informațiile marelui stat-major rus, armata otomană dispunea de 858 guri de foc de artilerie, ceea ce reprezenta abia 1/3 din masa artileriei rusești, dar diferența, în parte, era compensată, de superioritatea tunurilor, de abundența muniției și de faptul că otomanii luptau în apărare ****.

Cu toată superioritatea în armament, experiența războiului din 1877—1878 a dovedit că trupele turcești se băteau bine numai în apărare, neputînd să execute decît acțiuni ofensive simple și limitate. Acolo unde se cereau acțiuni curajoase și complexe, trupele turcești nu corespundeau cerințelor.

**** În ajunul războiului, turcii aveau următoarea dizlocare de trupe în peninsula Balcanică :

Garnizoana	Batal.	escadr.	tunuri	total armată
Vidin	74	30	90	53 100
Babadag	8	12	6	6 825
Rahova	2	—	—	1 300
Nicopol-svișt.	11	—	—	7 150
Ruse	14	6	18	10 000
Siliștra	21	—	24	13 890
Bercovița	1	5	—	1 500
Loveci-Trnovo Gabrovo	7	—	—	4 550
Șumla	14	6	60	10 900
Varna	16	—	30	10 900
Niș	8	—	12	5 400
Sofia	9	—	18	6 150
Plovdiv	9	—	—	5 500
Adrianopol	13	—	—	8 450
Istanbul	16	18	10	12 500
Total :	223	77	206	158 115

În sudul peninsulei Balcanice mai erau dizlocați 25 000 militari : Zona Novi Pazar-Djenița (20 batal), Epir și Tesalia (circa 20 bat.) Scutari (Albania, 20 bat.), Bosnia (4 bat.).

Trupele dislocate în peninsula Balcanică formau 3 corpuri de armată, erau cam 1/2 din totalul tr. regulate, care în acest timp ajungeau la 380 000 ; Vezi Izvori za Bălgarskata istoria, tom. 18, p. 251.

²³ *Osvobođenieto na Bălgaria. Sbornik ot statii i dokumenti*, Sofia, 1970, p. 216—218.

Armata sîrbă. Bazele de tip modern ale armatei sîrbe²⁴ au început să fie puse de Karageorge, în urma insurecției începută în 1804. Miloș Obrenović, în 1825 avea un nucleu de armată permanentă, cu un efectiv de 1 147. Purtau denumirea de panduri, ca să nu trezească suspiciunea Porții, în înțeles de organe de asigurare a ordinii în interior. În 1838, armata Serbiei era compusă din 2 batalioane de infanterie (8 cete), 2 divizioane de artilerie (4 baterii), 1 escadron de cavalerie și o bandă de muzică. Cadrele erau compuse din 40 ofițeri, 144 subofițeri, 208 cavaleriști, 195 artileriști și 1 830 infanteriști, în total 2 417 militari ai armatei permanente. Inițial garnizoanele nu aveau un caracter stabil, erau cînd la Belgrad, cînd la Pozarevac ori la Kraguevac, în funcție de orașul unde își stabilea cancelaria prințul Miloș. În 1837 ia ființă la Pozarevac o Academie militară (Knjiazesko-serbska voenna Akademiya), care în anul următor se mută la Kraguevac. Instructori austrieci, ulterior ruși predau la această școală militară.

O sursă competentă austriacă, arată că Serbia, care avea în 1832 circa 600—650 000 locuitori, putea să înarmeze pînă la 40—50 000 de oameni apti pentru luptă. Iar consulul britanic acreditat la Belgrad, raporta în 1838, că Serbia are o populație de circa 750 000—800 000 locuitori și poate ridica pentru luptă 100 000 oameni. În acest timp, turcii în garnizoanele din Serbia țineau efective de 10 000—11 000 militari. Prin legea din 1845, erau recrutați și încorporați la vîrsta de 18 ani, stagiul militar durînd 4 ani. Armata o făceau cei ce nu urmau studii, sau nu erau încadrați în administrație și comerț. Stagiul activ putea fi efectuat între 18—30 ani. Jumătate din efectivul armatei era prin rotație acasă și se schimba la fiecare trimestru. În perioada 16 august—16 septembrie erau strînse toate efectivele în vederea manevrelor.

O armată de tip modern începe să devină însă pe timpul domniei lui Mihail Obrenović (1860—1868) și în special din 1861, cînd este

²⁴ Pentru amănunte vezi : S. Novakovic, *Stara srpska vojska*, Beograd 1893 ; R. Markovic, *Vojska i naoruzanje Srbije kneza Milosa*, Beograd, 1957 ; A. Knicanin, *Ratni dnevnici I*, Beograd, 1880 ; M. Alimpic, *Zivot i rad generala Ranka Alimpica*, Beograd, 1892 ; P. Pesic, *Nas rat s Turcima 1876—77*, Beograd, 1925 ; Rat Srbije sa Turskom za oslobođenje i nezavisimost 1877—78, godine Beograd, 1879 ; V. Belic Ratovi srpskog naroda u XIX i XX veku (1788—1918), Beograd, 1937, „Vojna enciklopedija tom. IX, Beograd, 1966.

chemată o misiune militară franceză. Ia ființă ministerul de război în 1862 și prin noua organizare a armatei orice sîrb apt fizic și intelectual, între 20 pînă la 50 ani, împărțit în două clase (activă și de rezervă), este obligat să fie la dispoziția patriei.

Dorind să joace un rol important în Balcani, Serbia a ajuns să aloce a patra parte din bugetul țării, pentru nevoile armatei, pregătindu-se pentru acțiuni decisive cu turcii. Serbia obținuse în anul 1867, o mare victorie diplomatică și psihologică prin evacuarea ultimelor garnizoane turcești de la Belgrad, Smederevo, Šabac și Fetislam (Cladova).

Milan Obrenović, preluînd în 1874 efectiv puterea, a adus îmbunătățiri organizării militare: divizia coordona întreaga acțiune a armatei, o brigadă de infanterie și una de artilerie, un regiment cu probleme ingineresti (pionieri, pontonieri, telegrafiști) și regimente de cavalerie. Erau în Serbia 317 ofițeri din care 5 colonei, 12 locotenenți-colonei, 20 maiori. General a fost numai fostul ministru de război, Blaznavac (mort în 1873) care devenise general după ce a fost numit regent în timpul minoratului lui Milan.

Redeschiderea problemei Orientale, prin răscoalele din Bosnia și Herțegovina din anul 1875, a pus în fața armatei sîrbe sarcini deosebit de importante. Ca dovadă, la 30 iunie 1876 Serbia declară război Imperiului otoman și începe operațiunile militare, fiind ajutată în această acțiune temerară, practic, numai de armata munteנגreană.

În 1876 Serbia avea un stat major general și servicii de intendență, sanitare și tehnice. Era împărțită în 3 clase în funcție de vîrsta militarilor. Fiecare unitate administrativă era obligată să dea cîte o brigadă pentru clasele I-a și a II-a și un batalion pentru clasa a III-a. Apellînd la înarmarea întregului popor apt pentru luptă, s-au creat 6 divizii, grupînd oamenii din aceleași regiuni (Dunavska, Zapadnomoravska, Sumadijska, Juznomoravska, Drinska și Timocka). Fiecare divizie avea trei brigăzi, avînd infanterie, artilerie, cavalerie, un batalion de pionieri, rețea sanitară. Trupele aveau în dotare astfel, infanteria clasa I — înarmată cu arme Peabody iar clasa a II-a cu arme Green, clasa a III-a cu arme vechi uzate rusești și belgiene. Cavaleria avea sabie și carabină, dar de tip vechi, iar artileria dotată cu tunuri La Hitte. Cei din clasa I erau echipați cu bluze, mantale, panta-

loni și capele, cei din clasa a II-a primeau numai manta și capelă, iar cei din clasa a III-a luptau în haine personale.

Planul de război sîrbesc prevedea ca atacul principal să fie îndreptat spre Niș, iar forțele de rezervă, concentrate lîngă Zajcar pe Drina, în sectorul Raska-Novî, Pazar, în zona Vidinului dîndu-se lupte cu caracter de diversivune.

În preziua războiului erau mobilizate și gata de luptă 162 batalioane de infanterie, 36 baterii, 21 escadroane cavalerie, 6 batalioane de geniu și transmisiuni, 6 secții sanitare, însumînd un *total de 124 000 oameni și 160 tunuri*, fără artileria care făcea securitatea cetăților și orașelor și fără 18 batalioane de clasa a III-a. Afară de acestea, era un corp de voluntari de circa 5 000 persoane, în care luptau sîrbii din afara țării, ruși, bulgari, italieni, români etc. Ținem să facem precizarea că în divizia de Timoc (Timocka vojska) comandată de colonelul Miloško Lesjanin, au luptat 10 000 de români din zona aceea, cetățeni sîrbi „...care au respins cinci atacuri singeroase ale Turcilor”²⁵.

Împotriva acestor forțe sîrbești, turcii au contrapus 153 batalioane infanterie, 192 tunuri, 62 escadroane cavalerie și 12 companii de pionieri, însumînd un efectiv de *133 000 militari și 20 000 de bașibuzuci*. În Bosnia ei aveau concentrați 25 000 militari, 15 000 lîngă Sjenice și Nove Vorosi, 18 000 la Novi Pazar, 15 000 la Vidin, 35 000 la Niș, și așteptau din Bulgaria și Tracia încă 25 000. Infanteria turcă avea în dotare arme Henry Martin, iar artileria tunuri Krupp.

Cu tot eroismul lor, trupele sîrbești au fost nevoite să se retragă, turcii dînd dovadă de o mai bună pregătire militară. În acest război sîrbo-turc, s-a distins Osman pașa care, cu un efectiv de circa 20 000 ostași, a ieșit din Vidin, a trecut granița sîrbă la 3 iulie 1876, ocupă Veliki Izvor și se pregătește să atace Zajecarul. Pentru victoriile repurtate, ca urmare a acțiunilor desfășurate cu multă repeziune, Osman pașa a fost avansat la gradul de mareșal.

Datorită insucceselor armatei sîrbe și a faptului că turcii amenințau chiar capitala, Serbia se găsea într-o situație foarte critică. În această conjunctură Rusia dă un ultimatum Turciei, care acceptă armistițiul începînd de

²⁵ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. I (partea I) Edit. Acad. R.P.R., București, 1954, p. 270—271.

la 1 noiembrie 1876. Puterile garante Rusia, Anglia, Germania, Italia, Franța, Austro-Ungharia, numesc o comisie care a stabilit linia de demarcație și zona neutră dintre cele două armate.

În timpul armistițiului, Serbia își reorganizează armata. Dintr-o armată populară a creat 4 corpuri active de câte 4—5 brigăzi fiecare și 4 brigăzi de artilerie câte una pentru fiecare corp, iar din brigăzile de clasa a II-a a creat un corp de rezervă și o brigadă de artilerie. De asemenea, și-a întărit cetățile și a aprovizionat depozitele de alimente și muniții; dintre voluntarii ruși au fost opriți numai 50 de ofițeri cu scopul de a servi în cadrele active ale armatei, iar generalul Cerneaev cu celelalte efective au părăsit țara.

La 28 februarie 1877 a fost încheiată pacea între Serbia și Turcia, pe baza statu-quo-ului.

Evenimentele s-au derulat vertiginos, în sensul că n-au trecut două luni și Rusia a declarat război Imperiului otoman, urmată fiind curînd de România. Din cauza pierderilor anterioare de abia după căderea Plevnei, Serbia reîntre în război cu un efectiv de circa 90 000 militari, împărțiți în 124 batalioane de infanterie, 24 escadroane și 226 tunuri.

Această contribuție de sînge s-a soldat cu 5 410 soldați și ofițeri, morți și răniți.

Armata muntenegreană. Pînă la mijlocul secolului al XIX-lea, Muntenegru nu avea propriu-zis o armată permanentă²⁶. În caz de război era mobilizată toată lumea aptă de luptă și înarmată cu săbii, hangere, pistoale, arme, etc. provenind în special din captură de la inamic. În luptă se grupau după sate, triburi și mergeau la atac conduși de căpeteniile lor. În 1851, a luat ființă o gardă al cărui număr varia între 400 și 1 000. În 1866, la rugămintea prințului Nicolae, a sosit o misiune militară sîrbă, cu scopul de a organiza și instrui pe baze moderne, unitățile muntenegrene. Au fost instruiți 110 tineri pentru infanterie, 51 pentru artilerie și 10 pentru lucrări genistice. În 1870, a fost efectuat recensămîntul tuturor locuitorilor apți să poarte arme, numărul lor ridicîndu-se la 16 700. În 1871 cei apți au fost luați în armata regulată și organizați în 23 batalioane, 6 batalioane de gardă și o baterie, fiind lăsați la vatră prin rotație. Batalioanele formau 6 brigăzi (Katunska, Hercegovacka, Bjelopavlicka, Pipersko-bratonosko-rovacka, Moracko-vasojevicka și Rijecko-crmnicka), grupate pe criterii severe de triburi.

Folosind cu iscusință terenul muntos al țării, în războaiele cu trupele otomane din 1858 și 1862, muntenegrenii le-au provocat mari pierderi.

Cum a izbucnit răscoala din Herțegovina și Bosnia, Muntenegru a și început să-i ajute pe răsculați, iar la 30 iunie 1876, a declarat oficial război Imperiului otoman. Planul de campanie a fost astfel elaborat, ca toate forțele principale să izbească armata otomană prin Herțegovina, iar în zona frontierelor să mențină un război de poziție.

Planul otoman prevedea o ofensivă care să pornească simultan din Herțegovina și Albania în vederea strivirii și scoaterii din luptă a Muntenegrului. Forțele muntenegrene constau din 40 de batalioane ce dispuneau de 10 piese de artilerie și erau alcătuite din muntenegreni, răsculați din Herțegovina și zona Vasojevicka și luptau sub comanda prințului Nicolae.

Trupele principatului erau împărțite în două: cele din nord sub comanda prințului Nicolae iar cele din sud sub comanda voievodului Boza Petrovic. În afara celor două grupări armata își asigurase două detașamente mobile, care urmau să acționeze acolo unde se simțea mai mult lipsa.

Forțele turcești erau grupate astfel: sub comanda lui Muktar pașa se aflau 25 000 militari, în zona Niksic și Mostar, iar sub comanda lui Ferih Ali pașa, trupe albaneze din Podgorica, Skadar și Bar, cu un efectiv de 11 500. În timpul luptelor din vara anului 1876, datorită succeselor armatelor principatului Muntenegru turcii au fost nevoiți să concentreze asupra acestui front ca și împotriva Herțegovinei un efectiv de aproape 125 000 militari. Muntenegrenii au reușit o serie de succese spectaculoase, au reușit să ocupe o serie de cetăți, cum a fost Medunul, unde au capitulat 20 de ofițeri, 500 soldați și unde au capturat 4 tunuri și 500 de arme.

Forțele turcești erau grupate astfel: sub comanda lui Muktar pașa se aflau 25 000 militari, în zona Niksic și Mostar, iar sub comanda lui Ferih Ali pașa, trupe albaneze din Podgorica, Skadar și Bar, cu un efectiv de 11 500. În timpul luptelor din vara anului 1876, datorită succeselor armatelor principatului Muntenegru turcii au fost nevoiți să concentreze asupra acestui front ca și împotriva Herțegovinei un efectiv de aproape 125 000 militari. Muntenegrenii au reușit o serie de succese spectaculoase, au reușit să ocupe o serie de cetăți, cum a fost Medunul, unde au capitulat 20 de ofițeri, 500 soldați și unde au capturat 4 tunuri și 500 de arme.

²⁶ Pentru amănunte vezi, D. Popovic, *Istoriija Crne Gore*, Beograd 1895; S. Gopcevic, *Der Krieg Montenegro gegen die Pforte im Jahre 1876*, Wien, 1876; A. Pajevic, *Iz Crne Gore i Hercegovine, Uspomene vojevanja za narodno oslobođenje*, Novi Sad, 1891; G. Vukovic, *Ratovanje Crne Gore sa Turskom*, Sarajevo, 1930; Lj. Poleksic, *Podaci o crnogorskoj vojsci*, in „Ratnik” 1, 1931.

Unele din numeroasele succese au fost descrise și în presa română a timpului.

La 1 noiembrie 1876, ca urmare a ultimatumului dat de Rusia Imperiului otoman, spre a putea evita zdrobirea Serbiei, a intrat în vigoare, și pentru acest principat, armistițiul de două luni. În ziua intrării în vigoare a armistițiului, nici un turc nu reușise să pătrundă pe teritoriul munte negrean, în schimb muntenegrenii au capturat 16 050 arme, 13 tunuri și foarte multe muniții și alimente. Deoarece Muntenegru solicită Porții deplină independență și o serie de teritorii, la 4 aprilie 1877, muntenegrenii au întrerupt discuțiile și practic, în ziua când Rusia începea războiul, micul și viteazul principat reîncepea ostilitățile militare, ținând în șah importante forțe turcești. Prințul Nicolae a socotit că turcii își vor îndrepta trupele din Albania, Bosnia și Herțegovina spre Dunăre, iar el va putea pătrunde mai ușor în Herțegovina. Poarta a considerat că ar fi mai bine să arunce puternice trupe pentru a scoate mai înții din luptă Muntenegru, apoi să îndrepte grosul acestor forțe spre Balcani și Dunăre. Astfel, s-au concentrat în Herțegovina 40 de batalioane cu 36 de tunuri sub comanda lui Suleiman pașa, în Albania 30 de batalioane cu 35 tunuri sub comanda lui Ali Saib pașa, iar în zona Vasojevicka, 20 de batalioane cu 24 tunuri plus 5 000 de albanezi sub comanda lui Mehmed Ali pașa. Înaintînd din trei direcții, punctul final era ocuparea capitalei, Cetinje și scoaterea din luptă a inamicului.

Acestor forțe, în permanență, de peste 100 000 de militari, muntenegrenii le-au opus 44 de batalioane, formate din muntenegreni și herțegovineni, dispunînd de 20 tunuri și comandate de voievozii Vukotic, Boza Petrovic și Miljan Vukov. Luptele au fost deosebit de sîngeroase, cu succese și insuccese din ambele părți, încheiate în cele din urmă cu succese răsunătoare pentru muntenegreni.

În scopul eliberării patriei lor, patrioții bulgari care luptau de decenii cu arma în mînă împotriva dominației otomane iau inițiativa organizării de detașamente de voluntari²⁷. Ideea de sprijinire a creării acestor formațiuni a fost susținută de către comandamentul

rus, de unii membri ai comitetelor slave. Pe baza proiectului generalului Fadeev, ministerul de război a elaborat „Bazele pentru organizarea trupelor bulgare”²⁸, iar hotărîrea organizării a fost adoptată în toamna anului 1876 la Livadia în prezența țarului Alexandru al II-lea²⁹.

În documentul aprobat de ministerul de război rus, se arată : „...cînd va fi ocupată Bulgaria de trupele noastre, fie că va fi independentă sau autonomă, va trebui organizată o miliție înarmată locală, care să apere populația de silniciile turcilor și cerchezilor”³⁰. De asemenea, se arată că pentru moment formarea acestor detașamente este posibilă numai în afara granițelor Bulgariei, unde trebuie format un nucleu militar bulgăresc, care să poată fi folosit imediat ce trupele rusești vor trece Dunărea³¹.

Cum se făcea alegerea cadrelor : era preferabil ca ofițerii și comandanții unităților să fie ruși sau bulgari care au servit în armata rusă³². Bulgarii care n-au servit în armata rusă puteau deține funcția de ofițer, dar numirea lor trebuia făcută cu mare atenție, după ce vor face un stagiul efectiv, pornind de la soldat³³.

Subofițerii, vagmiștrii ca și toți intendenții trebuia să fie ruși curați, pentru a impregna unităților o comandă a adevărat rusească și o justă administrație. Instructorii vor fi toți ruși, se vor folosi regulamente rusești traduse în bulgară, păstrîndu-se comenzile rusești³⁴. Înarmarea și echiparea se va face prin comitetele slave, ministerul de război acordînd discret tot ce este necesar, fără a implica guvernul rus³⁵.

Se considera că locul cel mai potrivit pentru organizarea acestor detașamente este în România, în localitățile Craiova, Ploiești și Buzău care se găsesc pe traseul căii ferate, nu sînt prea departe de Dunăre, dar nici prea în văzul autorităților turcești³⁶. Urma, bineînțeles, să se ceară aprobarea guvernului român³⁷.

Deoarece conferința de la Constantinopol din decembrie 1876 intrase în impas la 7 ianuarie 1877, s-a dat un ordin de zi pe armata activă

²⁸ Documenti, *Za Bălgarosoto*“...

²⁹ *Ibidem*, p. 4—10.

³⁰ *Ibidem*, p. 10.

³¹ *Ibidem*, p. 11.

³² *Ibidem*, p. 11—12.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, p. 14.

³⁶ *Ibidem*, p. 14—15.

³⁷ *Ibidem*.

²⁷ Vezi pentru amănunte : *Documenti za Bălgarskoto opolcentie*, tom. I (1956), tom. II (1957), Sofia sub red. colonelului Marin Mihov, vezi și N. Ciachir, *Contribuții la organizarea detașamentelor de voluntari bulgari în războiul din 1877—1878*, în „Analele româno-sovietice (istorie)” nr. 2, 1957.

rusă pentru formarea detașamentelor de voluntari bulgari și numirea în mod oficial a generalului maior N. G. Stoletov³⁸, în calitate de comandant³⁹. Tot pe baza acestui ordin au fost numiți restul ofițerilor și statul major. La 4 aprilie a fost organizată și artileria pe lângă detașamentele bulgărești, iar la 8 aprilie 1877 li s-a dat ordinul de a pleca la Ungheni. Totodată au fost trimiși emisari în România printre bulgari pentru a-i îndrepta spre Ploiești pe toți cei ce voiau să se înroleze în aceste detașamente⁴⁰.

La câteva zile după izbucnirea războiului, voluntarii bulgari și-au stabilit tabăra, cu asentimentul guvernului român, la 2 kilometri de Ploiești, începînd instrucția într-un tempo rapid⁴¹.

La 29 mai 1877, generalul-maior N. Stoletov, dă un ordin ca a doua zi, orice activitate urma să fie terminată, astfel ca la 31 mai, detașamentele de voluntari bulgari să poată părăsi tabăra de la Ploiești, îndreptîndu-se spre front⁴².

Résumé

En se servant de documents des archives, de collections des documents et aussi d'ouvrages de spécialité de l'historiographie roumaine, russe, serbe, bulgare et turque, l'auteur a essayé, dans le présent étude, de présenter la guerre de 1877-1878.

Pour comprendre toute la complexité de la guerre, on y fait des allusions aux deux fronts — des Balkans et de Caucase et aussi au fait que, à côté des russes ont lutté les roumains, les serbes, les monténégrins, les bulgares, en tant des troupes organisées, et aussi la majorité de la population chrétienne de Balkans qui a saboté les turcs en donnant son entier concours à l'armée roumaine. Plus encore, quoique l'armée grèque n'entra pas en lutte elle a concentré des forces importantes à la frontière avec la Turquie, en menaçant les nombreuses forces ottomanes qui ne purent pas ainsi être utilisées contre les forces russes. En ce qui concerne l'armée roumaine, l'article a moins insisté, car il existe un étude qui traite spécialement cette question dans le même numéro de la revue. L'auteur a mis en évidence le fait, confirmé même par les sources ottomanes, que l'armée roumaine, soldats, officiers et généraux ont accompli leur devoir sur les champs de bataille, et ont lutté contre une armée ottomane d'élite et encore à Plevna la plus importante forteresse, qui a décidé le sort de la guerre. Et tout le peuple roumain, paysans, artisans, intellectuels etc. ont appuyé cet effort, l'indépendance de pays étant gagné l'arme à la main.

³⁸ Stoletov, reprezentant al ofiterimii progresiste ruse, absolvent al facultății de fizico-matematică a Universității din Moscova, vorbea curent câteva din limbile occidentale. A intrat ca voluntar în războiul Crimeii, s-a distins la apărarea Sevastopolului, a fost decorat cu crucea Sf. Gheorghe și a avansat la gradul de sublocotenent. După terminarea războiului a rămas în armată, absolvind cu succes Academia Militară, unde de altfel a și predat.

³⁹ *Documenti za Bălgarscoto...*, p. 74.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 241.

⁴¹ *Ibidem*, p. 397.

⁴² *Ibidem*, p. 415-418

L'intérêt de l'étude consiste dans le fait que pour la première fois dans l'historiographie du pays on met en évidence des nouvelles données sur les armées russe, serbe, monténégrine, turque et aussi sur les détachements de volontiers bulgares.

Précis

Using records from Archives, collections of documents and reference works of the Romanian Russian, Yugoslavian, Bulgarian and Turkish historiography, the author tried, in his study, to present the forces of the belligerents who met in the war of 1877-1878.

In order to understand in all its complexity the war of 1877-1878, the author referred to the two fronts, the Balkan one and that of Caucasus as well as to the fact that the Romanians, Serbs, Montenegrins and Bulgars fought by the side of the Russians as organized troops together with the most part of the Christian population in the Balkans who sabotaged the Turks, co-operating with the Russian Army. Moreover, though the Greek Army didn't enter into fight it concentrated considerable forces at the border with Turkey keeping in check numerous Ottoman forces who couldn't be dislocated against the Russian Army.

It was less insisted upon the Romanian Army since it was published in the same number of „Revista Arhivelor” another study particularly dedicated to this subject, but the author pointed out the fact, already certified by the Turkish sources, that the Romanian Army did splendidly their duty from soldier to general despite the equipment and armament sometimes unsatisfactory, fighting against some first-rate Ottoman troops at Plevna, the most important area which decided the fate of the war. It was also underlined that the entire Romanian people: peasants, handicraftsmen, intellectuals, townsmen, a.s.o., supported this effort, the independence of the country being decided by arms on the battle-field.

It may be considered as a merit of this study, that, for the first time, in the Romanian historiography, new data concerning the Russian, Serbian, Montenegrin and Turkish forces and the detachments of the Bulgarian volunteers appear.

RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚA ROMÂNIEI REFLECTAT ÎN IZVOARELE DOCUMENTARE STRĂINE

IONEL GAL,
MIRCEA SPIRIDONEANU,
GHEORGHE SOCOL

La împlinirea unui veac de la bărbăteasca pășire a României pe cîmpul de luptă împotriva Imperiului otoman pentru a cuceri și prin forța armelor independența de stat deplină, cercetarea istorică din țara noastră se înfățișează cu însemnate contribuții care reușesc să arunce o lumină mai puternică asupra acestui eveniment crucial din istoria poporului român, eveniment pe care *Programul Partidului Comunist Român* îl caracterizează, atît de sugestiv și multilateral, ca unul din momentele culminante ale luptei sale permanente pentru neatințare și, în același timp, ca premisă indispensabilă a dezvoltării României moderne :

„Rezultat al luptei eroice a armatei române împotriva Imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neahtare a poporului nostru, care și-a dovedit încă o dată marea capacitate de luptă, dobândirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înfrunare asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de-sine-stătătoare”¹.

Între contribuții se înscriu și cercetările întreprinse de Direcția generală a Arhivelor Statului, care au dus la identificarea unui mare număr de documente străine necunoscute sau nefolosite pînă în momentul cînd au fost introduse în patrimoniul nostru arhivist. Ele reprezintă două categorii de izvoare: *corespondență diplomatică* și *presă străină*.

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. În vol.: *Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român*, 25–28 noiembrie 1974, București, Edit. Politică, 1975, p. 623.

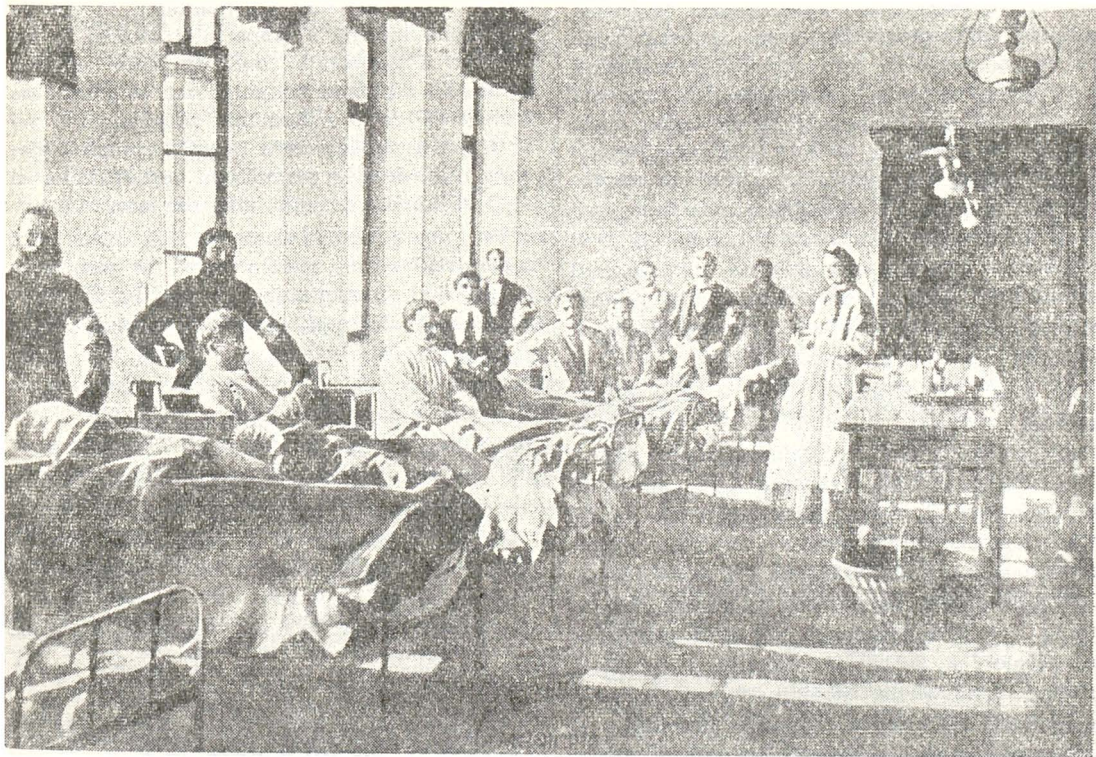
Prima categorie de documente emană preponderent de la diplomații străini acreditați în țara noastră, precum și de la alte personalități importante ale diplomației sau vieții politice a timpului.

A doua categorie este constituită din documente de presă, apărute în 140 de periodice din 14 țări.

Cu ajutorul acestor mărturii, emanînd din izvoarele străine, se realizează două obiective de cercetare.

Corespondența diplomatică ne ajută să pătrundem în laboratorul ascuns al cancelariilor diplomatice ale vremii, din a căror activitate se poate contura o imagine mai precisă despre pozițiile și interesele marilor puteri europene, precum și ale altor state, raportate la țara noastră, despre meritele diplomației românești și dificultățile pe care le-a înfruntat, despre inițiativele ei și reacțiile pe care le-au provocat.

Documentele de presă situează cercetarea la alt nivel — acela al relațiilor publice. Cu ajutorul lor pot fi urmărite concepțiile politice

O sală de spital din timpul războiului. Amintiri din războiul independenței, 1877–1878, București, 1902, f. 24.

oficiale sau neoficiale, diferite idei care erau lansate cu scopul de a fi testate, de a se constata reacția masei cititorilor. Urmărirea organelor de presă ale timpului permite reconstituirea, pe baza unui eșantion deosebit de consistent, a stării de spirit care exista față de țara noastră în opinia publică europeană a timpului, evoluția acesteia, creșterea interesului general pentru România, înțelegerea și sprijinul pe care lupta ei le-au găsit pe diferite latitudini. Și trebuie să spunem că aceste dovezi de înțelegere și solidaritate au fost numeroase și că, reproduse cu promptitudine de presa românească a timpului, ele au reprezentat un suport moral pentru poporul țării noastre.

Elaborat în cadrul destul de strict al modelului politic pe care o putere sau alta îl urmează în conformitate cu interesele proprii, documentul consular vehiculează și informație adecvată aspirațiilor și intereselor românești, uneori chiar cu sublinieri care denotă o aderență din partea autorului lor la realitățile existenței noastre politice. Mai puțin îngrădit în opțiunile sale, autorul documentului de presă se arată și mai mobil, mai sensibil la aceste realități, mai prospectiv, ceea ce explică de ce, în momente în care diplomația păstrează o strictă observanță a statu-quo-ului european în conformitate cu tratatul de la Paris, presa ajunge să pună la ordinea zilei, alături de „chestiunea Orientului“, o „chestiune românească“, în sensul modificării acestui *statu-quo* spre satisfacerea intereselor naționale ale țării dunărene, așa cum va proceda la începutul anului 1877. Coincidențele de atitudine, ținând seama totodată de această diferență specifică, sînt, deci, cu atît mai semnificative.

În condițiile agravării pe care criza orientală o cunoaște în anul 1876, autoritățile române adoptă poziția înțeleaptă, după cum o va califica revista franceză „Le mémorial diplomatique“², a neutralității față de marile state vecine și rivale, pentru a împiedica transformarea teritoriului țării în teatru de război. România dorea „pace și liniște pentru dezvoltarea regimului constituțional și a resurselor materiale“, îi declara la 29 august ministrul român al afacerilor străine, Nicolae Ionescu, colonelului Mansfield, agentul diplomatic și consulul general al Marii Britanii la Bucu-

rești³. În același timp, partidul conservator continua să urmărească realizarea programului său — de a dobîndi pas cu pas noi atribute ale suveranității statale în cadrul legal al tratatelor de la Paris și cu aprobarea puterilor garante. Însăși adoptarea acestei poziții de neutralitate, sublinia cu același prilej interlocutorului său omul de stat român, „constituie aproape, într-un anumit sens, actul unui stat independent“, deoarece nu și l-ar fi putut îngădui o simplă provincie a Imperiului otoman⁴. Respectul față de tratate nu însemna, după cum se vede, renunțarea la inițiative, iar inițiativele nu rămîneau, totuși, fără efecte, care se vor produce și asupra Angliei, apărtoarea cea mai consecventă a spiritului și literei tratatului din 1856. Altminteri diplomații străini n-ar fi înregistrat cu vizibilă surprindere, în toamna anului 1876, că discursul rostit în fața domnitorului de către colonelul Mansfield, cu prilejul prezentării scrisorilor sale de acreditare, constituia „al doilea document oficial englez în care s-a folosit denumirea de România“⁵, neprevăzută în textul tratatului de la Paris. Iar sub presiunea evidenței — a tot mai alarmantelor dovezi de slăbiciune internă a Imperiului otoman și de creștere a pericolului unei agresiuni externe — același diplomat britanic avea să formuleze întrebarea dacă o Românie independentă nu ar fi preferabilă pentru Poartă, putîndu-i deveni aliat, deci — pe măsura posibilităților ei — scut împotriva unui atac din afară⁶.

Tot presa actualizează o altă idee, care mai circulase cu ani în urmă și care avea adepți și în România, în persoana lui Ion Brătianu mai ales: eliberarea poporului român și a popoarelor balcanice din vasalitate putea fi opera lor, printr-un efort colectiv, care ar fi exclus amestecul puterilor rivale. Dacă România, Serbia, Muntenegrul și Grecia și-ar uni forțele, calcula un comentator francez⁷, ele ar putea opune Porții o forță militară de cca 300 000 de oameni și și-ar putea cîștiga, fără îndoială, ele însele independența. Acest

³ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Anglia, rola 103 (Public Record Office, London, Foreign Office, General Correspondence, F.O. 78 Turkey, vol. 2484, f. 110–113. În continuare se va cita: PRO, London F.O. 78, Turkey).

⁴ *Ibidem*.

⁵ Ministero degli Affari Esteri, Roma, Archivio Storico, pacco nr. 1395, serie politică, nr. 594. În continuare se va cita M.A.E. Roma.

⁶ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Anglia, rola 103 (PRO London F.O. 78, Turkey, vol. 2484, f. 329–331).

⁷ „Revue Britannique“, iunie 1876.

² Nr. din 18 noiembrie 1876.

țel însă nu corespundea cu interesele marilor puteri legate de zona danubiană și de tendința de a-și împărți Imperiul otoman în destrămare.

Cu același interes ne dezvăluie izvoarele străine realismul politicii guvernului român în privința situației din Balcani. Poziția politică a țării era foarte complicată. Prinsă între simpatia firească pentru lupta de eliberare a popoarelor din sudul Dunării și obligațiile sale de stat neutru, ea reușește totuși să facă față situațiilor delicate. Discreția cu care operează asigură vecinilor un ajutor eficient. Dovadă recunoștința ce i se purta: „bulgarii, scria la 14 iunie 1876 un membru marcant al comunității bulgare din Chișinău, sînt foarte îndatorați românilor pentru dezvoltarea lor, pentru renașterea lor”⁸. La nivelul presei din străinătate faptele sînt cunoscute. Presa consideră că România a știut să cruțe multe dificultăți diplomației europene în timpul conflictului turco-sîrb⁹ deși se știa că rușii, care mergeau înspre și dinspre Serbia, străbăteau de la un capăt la altul teritoriul țării¹⁰.

Dificultăți reale, incomparabil mai mari și mai îngrijorătoare, întâmpina însă diplomația românească din pricina lipsei de urmări practice la încercările sale de a obține garanții solide pentru neutralitatea țării. Odată cu precizarea intențiilor cabinetului țarist de a soluționa pe cale militară criza din Orient, Brătianu, întors de la Livadia, va mărturisi consulului englez că el „nu împărtășește satisfacția față de asigurările primite de agenții români în diferite capitale”, întrucît considera „aceste asigurări doar ca manifestări de politețe care nu vor sluji la nimic în cazul în care s-ar ivi vreun pericol” pentru România¹¹. Doctrina asigurării securității și a cîștigării independenței țării fără o angajare în conflictul iminent pierde din ce în ce teren. Contactele de la Livadia, ca și cele de la București cu consulul general al Rusiei, îl fac pe acesta din urmă să-l anunțe pe cancelarul Gorceakov că ceea ce se petrece acum

în țară făcea „ca toată lumea să presupună că România se va înțelege cu Rusia”¹².

Guvernul român, pentru a-și putea edifica mai bine politica sa externă, deși avea cunoștința de înțelegerea dintre împărații Austriei și Rusiei se credea îndreptățit să sondeze și punctul de vedere al Germaniei, Bismarck, înțrebat telegrafic de Alvensleben la 28 decembrie 1876 ce sfat putea să dea principelui Carol în situația creată de dorința cabinetului de la Petersburg de a încheia o convenție cu România, răspunde că „o ruptură între Rusia și Austria nu este de temut în prezent” și de aceea „un tratat cu Rusia este, desigur, de preferat unei treceri de trupe nebazate pe tratat”. Cancelarul german socotea însă că „o încheiere prea timpurie a tratatului ar da pretexte Porții, în caz că marșul trupelor prin România n-ar mai avea loc”¹³.

Odată cu proclamarea Constituției otomane la 23 decembrie 1876 și includerea României printre provinciile Imperiului otoman se dădea unui popor care „s-a străduit să ajungă aproape la independență” o lovitură de natură a provoca „în sînul tuturor partidelor politice un sentiment puternic împotriva Porții”¹⁴. La fel opiniau și alți diplomați străini acreditați la București¹⁵.

Cît privește presa străină, în multe cazuri, ea poartă acum o adevărată campanie în favoarea României și a drepturilor ei imprescriptibile. „Textul Constituției turcești a stîrnit o furtună de indignare în rîndurile oamenilor politici din România”, „spiritele sînt extrem de iritate”¹⁶, „orice bun român nu se îndoiește că țara sa este pe deplin îndreptățită”¹⁷ să protesteze — comunicau ziare germane, italiene, franceze; chiar și o cunoscută revistă conservatoare britanică va califica acest act, care leza suveranitatea României, drept agresiv¹⁸. Lucrurile nu se rezumă la atît. Mari cotidiane cu prestigiu și largă răspindire, ca „Allgemeine Zeitung” din Augsburg sau ca „La République Française” publică editoriale

¹² *Ibidem*, colecția Microfilme U.R.S.S., rola 67, c. 664—678 (Ministerstvo Inostrannih Del. Moskva, Fond Kanțelăria 1876 g.d. 15. În continuare se va cita M.I.D.).

¹³ *Ibidem*, colecția Microfilme R. F. Germania, rola 8, c. 949—950 (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts, Bonn, Turkey. I.A.B.g. 24).

¹⁴ *Ibidem*, colecția Microfilme Anglia, rola 103 (P.R.O. London, F.O. 78 Turkey, vol. 2484, f. 366—368).

¹⁵ M.A.E. Roma, pacco, nr. 1395, serie politică, m. 635.

¹⁶ „Allgemeine Zeitung”, 7 ianuarie 1877.

¹⁷ „La Nazione”, 9 ianuarie 1877.

¹⁸ „Blackwood's Edinburgh Magazine”, februarie 1877.

⁸ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Anglia, rola 102 (PRO London, F.O. 78, Turkey, vol. 2483, f. 46—49).

⁹ „Le Mémorial Diplomatique”, 18 noiembrie 1876.

¹⁰ „Allgemeine Zeitung”, 1 ianuarie 1877.

¹¹ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Anglia, rola 103 (PRO London, F.O. 78, Turkey, vol. 2484, f. 320—322).

foarte bine documentate asupra istoriei poporului român, demonstrând cu argumente istorice și juridice că el nu poate fi privat de existența sa independentă, pe care a știut totdeauna să și-o apere. În temeiul drepturilor sale imprescriptibile, conchidea un articol editorial german „protestul formulat de România împotriva includerii ei în această Constituție prin articolele 1, 7 și 8 ne apare tot atât de întemeiat ca și țării vizate”¹⁹. Un alt comentator cerea chiar ca puterile pur și simplu să intervină: „Atitudinea atât de corectă ce a adoptat în tot timpul crizei orientale cabinetul din București merită îndestul ca puterile semnatare ale tratatului de la Paris să nu tolereze deloc o uzurpare nedreaptă și vătămătoare pentru România”²⁰.

Repetatele dovezi de neînțelegere din partea Porții față de interesele României și chiar față de propriile ei interese, ca și refuzul tacit sau explicit al puterilor garante de a-și îndeplini mandatul într-un mod eficace, fac ca în politica noastră externă să se accentueze orientarea către o alianță cu Rusia, fapt observat de unii diplomați străini, care, încă de la sfârșitul lunii ianuarie 1877, apreciau că raportul de forțe între Brătianu, susținătorul ei, și adversari era de 2 la 1 în favoarea primului-ministru²¹. Orientarea înregistrată nu suprima încercările de a păstra totuși neutralitatea României, încercări care s-au făcut pînă în ultimul moment, chiar și în cuprinsul lunii aprilie: așa a fost demersul întreprins pe lângă Austria, la care însă, afla Debains la 13 aprilie, ea răspunsese că „n-ar putea să dea garanții speciale de neutralitate fiindcă, dacă aceasta ar fi violată, va fi nevoie să-și angajeze armatele pentru apărarea Principatelor”²², ceea ce, desigur, nici nu era de așteptat de la un participant la „înțelegerea celor trei împărați” cu clauzele viitoarelor anexiuni teritoriale deja stabilite. Același diplomat va exprima cu incontestabilă franchețe unui interlocutor român, după ce Convenția româno-rusă fusese semnată și prin urmare cursul evenimentelor nu mai putea fi oprit, opinia sa că „puterile

europene nu dau și nu vor da garanții de neutralitate și de neutralizare decît în propriul lor interes”²³.

Formarea, pregătirea și înzestrarea armatei, temeiul apărării demnității naționale și care reprezentase o preocupare permanentă a autorităților române încă de la Unire, indiferent dacă o considerau numai un instrument de apărare, un suport al politicii de neutralitate, sau mijloc de cucerire a independenței, au fost, de asemenea, în atenția diplomației și presei străine. Consulul Italiei la București observa că românii grăbiseră înarmările deoarece „voiau să pună națiunea în stare de a se opune oricărei invazii, indiferent din ce parte ar fi venit și oricare ar fi fost succesul rezervat armatelor române”²⁴. Aceleași măsuri militare îl îndreptăteau pe un comentator german să rezume situația țării în această formulă lapidară și expresivă: „România ducea o politică de neutralitate, dar își păstra pulberea uscată”²⁵. Încă de pe atunci observatorii străini apreciau că efectivul armatei române poate atinge 100 000 de oameni²⁶, evaluare care mai târziu, pe la începutul lui 1878, avea să crească la cca 150 000. E drept că nu toată lumea diplomatică era edificată asupra capacității economiei noastre de a susține un efort militar. Consulul francez la București credea chiar că „mobilizarea înseamnă falimentul statului român în scurt timp”²⁷. Mai informate și realiste în privința adevăratei stări a finanțelor românești apar unele organe de presă franceze care apreciau că situația economică a statului român în 1876 era bună, datorită investițiilor sale productive efectuate în ultimii cinci ani, îndeosebi în domeniul transporturilor²⁸. Evenimentele aveau să confirme capacitatea economiei românești de a face față efortului militar cerut de război.

Aprecierea că premisele interne pentru ruperea ultimelor legături de dependență față de Poartă erau făurite și că împrejurările externe favorizau — mai mult chiar: impuneau — acest act era din ce în ce mai larg împărtășită în toată țara la începutul primă-

¹⁹ „Allgemeine Zeitung”, 7 ianuarie 1877.

²⁰ „La République Française”, 9 ianuarie 1877.

²¹ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Anglia, rola 105, (P.R.O. London, F.O. 78 Turkey, vol. 2608, f. 41—44).

²² *Ibidem*, colecția Microfilme Franța, rola 20 (Ministère des Affaires Étrangères, Archives Diplomatiques, C.P.C. Turquie-Bucarest, vol. 31, f. 188—189. În continuare se va cita M.A.E., C.P.C. Turquie-Bucarest).

²³ *Ibidem*, f. 283—205.

²⁴ M.A.E. Roma, pacco 1395, serie politica, nr. 592.

²⁵ [Wilhelm Müller], *Politische Geschichte der Gegenwart*, 1877. Berlin. Julius Springer. 1878, p. 138.

²⁶ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Anglia, rola 103 (PRO London, F.O. 78, Turkey, vol. 2484, f. 61—64).

²⁷ *Ibidem*, colecția Microfilme Franța, rola 20 (M.A.E., C.P.C. Turquie-Bucarest, vol. 41, f. 189).

²⁸ „La France”, 25 august 1876.

verii lui 1877. Atmosfera din România este unanim favorabilă proclamării independenței, semnală la 27 aprilie „Allgemeine Zeitung“ care avea un corespondent permanent stabilit la București, încă din 1862, deci bun cunosător al vieții și problemelor țării²⁹. Un raport similar făcea consulul francez, la 5 mai, iar baronul de Fava, consulul Italiei, informându-și ministrul de întrunirea secretă ținută de majoritatea parlamentară în noaptea de 7 mai la hotelul Herdan, arăta că singura divergență ivită o constituia alegerea momentului proclamării, cei mai mulți participanți dorind ca ea „să se facă imediat“³⁰.

Tatonările întreprinse de M. Kogălniceanu pentru a testa reacția puterilor la un asemenea act au înregistrat rezultate deosebite în nuanțe, dar asemănătoare în fondul lor; atitudinea era rezervată. Se aprecia că în felul acesta România se punea în afara garanțiilor tratatelor (Germania³¹, Franța³²), deși tocmai această garanție nu-i fusese acordată la timpul convenit, sau că schimbarea de fapt nu ar putea fi validată în drept decât prin acordul general al puterilor, pe care nu și l-ar fi putut da decât mai târziu, când împrejurările o vor permite (Austro-Ungaria³³). Singur consulul britanic — deși nici țara sa nu se arăta favorabilă — va opina la 27 aprilie/9 mai că românii „argumentează, poate cu oarecare dreptate, că dacă ar aștepta pînă după încheierea unei păci provizorii, Europa ar fi preocupată de probleme mai grave, create de război, de pretențiile Rusiei etc.“³⁴ decât de independența lor. Tot el aducea la cunoștință contelui Derby că „guvernul principelui Carol nu a primit nicicînd vreo încurajare din partea Rusiei spre a proclama independența țării“³⁵. Iar Adolph Stern, agentul consular al S.U.A. la București, deși păstra aceeași atitudine rezervată, prescria tuturor reprezentanților diplomați, semnală că în România, cu toate că se cunoștea poziția puterilor, „totul pare pregătit pentru

declararea independenței“, act pe care-l înțelegea ca decurgînd din întreaga evoluție a situației țării, după ce nu i s-a garantat neutralitatea în spiritul tratatului de la Paris³⁶.

Înfăptuirea istoricului act de la 9 mai 1877 stil vechi — proclamarea independenței României — este comentată de presa europeană, în general, în același spirit, dominat de rezervă și temeri. Au existat însă și alte reacții. Astfel, marile cotidiane engleze „Daily News“ și „The Times“ adoptă o atitudine pozitivă față de România independentă, dar o consideră în perspectiva necesității unui acord general european și a transformării ei într-un stat neutru suficient de puternic³⁷. Iar gazeta vieneză „Der Osten“ anunță chiar, cu neascunsă satisfacție, că „România este liberă și independentă“, act prin care „ea și-a eliberat picioarele din cătușele sclaviei și, cu arma în mînă, s-a ridicat să dovedească lumii întregi că are dreptul la un viitor demn“³⁸.

Aceeași gazetă, făcîndu-se interpretul sentimentelor de care erau stăpîniți românii din afara granițelor de atunci ale țării, aducea la cunoștință că „toate inimile românești sînt pline de bucurie și de înflăcărare, în Transilvania, în Banat și în Bucovina domnește o stare de spirit înălțătoare și un mare număr de scrisori, a căror publicare ar umple un tom voluminos, oferă o dovadă clară și evidentă a entuziasmului care domnește printre românii austriaci“³⁹. O altă dovadă, cel puțin tot atât de clară, o constituie faptul că numeroși tineri români din Imperiul habsburgic treceau granița pentru a se înrola în armata română⁴⁰.

România își începuse existența ei de-sine-stătătoare ca națiune modernă. Proclamarea independenței era răspunsul său la bubuiturile tunurilor cu care turcii bombardaseră, neprovocați, Calafatul. Și era dovada că se considera de acum înainte membru cu drep-

²⁹ „Allgemeine Zeitung“, 4 mai 1877.

³⁰ M.A.E. Roma, pacco nr. 1359, serie politica, nr. 692.

³¹ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Austria, rola 53, c. 235—237 (Haus, Hoff und Staatsarchiv. Wien. Ministerium des Aussern. Politisches Archiv III. Preussen, Berichte, Weissungen. Varia 1877, Karton 111, orig. În continuare se va cita H.H.u.St.A.).

³² *Ibidem*, colecția Microfilme Franța, rola 20 (M.A.E., C.P.C. Turquie-Bucarest, vol. 41, f. 468).

³³ *Ibidem*, colecția Microfilme U.R.S.S., rola 67, c. 777—781 (M.I.D. — Fond Kanțelarii 1877 g. d. 113).

³⁴ *Ibidem*, colecția Microfilme Anglia, rola 106 (P.R.O., London F.O. 78, Turkey, nr. 2608, f. 262—265).

³⁵ *Ibidem*, f. 287—289.

³⁶ *Ibidem*, colecția Microfilme S.U.A., rola 18 (National Archives and Record Service, Washington, D.C., Despatches from United States Consuls in Bucharest, T. 265, roll T-2 volume 2, doc. 113. Raportul din 15 mai 1877, București. În continuare se va cita N.A.R.S. Washington Consuls in Bucharest).

³⁷ „The Times“, 26 mai 1877.

³⁸ „Der Osten“, 23 mai 1877.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Kriegsarchiv Wien, Militärkanzlei Seiner Majestät 1877, 12—174 vol. 5, 6, traducere germană din limba maghiară; Arh. St. Buc., colecția Microfilme Austria, rola 175, c. 260 (H.H. u. St.A. Wien, Ministerium des Aussern, Informationsbureau, B. M. Acten, k. 78).

turi depline al familiei națiunilor europene și că va trata de la egal la egal atât cu Turcia, cât și cu puterile continentale.

În faza în care ajunsese evoluția evenimentelor, considerente politice și morale au impus cercurilor conducătoare din România să adere la ideea angajării depline a armatei noastre în războiul împotriva Imperiului otoman.

Trecutul apropiat arătase că puterile europene se raportează la România exclusiv din perspectiva propriilor lor interese, ignorând chiar și prevederile și obligațiile decurgând din tratatele internaționale.

Ca ilustrare putem invoca refuzul Europei de a asigura inviolabilitatea teritoriului român în condițiile în care mersul crizei orientale arăta cu claritate că se va ajunge la o confruntare militară. Indiferența marilor puteri față de România este sesizată și de publicistica europeană care observă că țara noastră a fost abandonată în mod neloial, lăsată în voia soartei și condamnată să se bazeze pe propriile sale mijloace⁴¹.

Aceleași tratate erau neapărat invocate însă atunci când puteau servi puterilor europene, ca de exemplu pentru a nu recunoaște o inițiativă atât de legitimă și suverană ca proclamarea independenței României⁴².

Trăgînd învățăminte din trecut și socotind că angajarea trupelor române pe cîmpul de luptă este modalitatea corespunzătoare pentru a impune recunoașterea independenței țării și totodată cea mai bună ocazie pentru reînnoarea firului unor străvechi tradiții de vitejie și eroism (și implicit de demonstrare a vitalității unei națiuni aflate în plină ascensiune), guvernul întreprinde numeroase demersuri diplomatice în acest sens pe lângă autoritățile rusești. Anvergura crizei orientale, poziția României de punct de convergență a unor importante interese fac ca cercurile diplomatice și presa europeană să urmărească cu multă atenție acțiunile și inițiativele românești. Rapoartele diplomatice și articolele de presă contribuie la întregirea imaginii pe care o avem despre ceea ce s-a petrecut în acel timp de istorie laborioasă, ne arată cum au

reacționat cercurile politice dintr-o țară sau alta, ori punctul de vedere al opiniei publice internaționale.

Primejdiile care pîneau România, decurgînd din implicarea forțelor sale armate, nu trebuie minimalizate. El ni se relevă mai pregnant dacă avem în vedere că în războiul ruso-turc se înfruntau două imperii cu un potențial militar deosebit, gata să aducă pe cîmpul de luptă toate resursele lor materiale și umane. În ceea ce o privește, România pusese de abia cu 28 de ani în urmă bazele statului său unit, iar multele veacuri de spoliere străină lăsase urme adînci în economia sa, asupra dezvoltării forțelor de producție. Deși preocupările autorităților privind organizarea și înzestrarea forțelor armate se materializaseră în realizări remarcabile, așa cum notează diferiți diplomați sau reprezentanți ai presei, și cu toate că masele largi populare, întregul popor român, erau animate de un înalt patriotism și ardeau de nerăbdare să lupte cu arma în mînă pentru înfăptuirea visului multiseclar al neatîrnării, o doză importantă de prejudecăți sau calcul politic se află la originea unor opinii sceptice⁴³, exprimate de unii observatori la adresa armatei române, înainte ca forța de luptă a noii noastre oștiri să fi trecut prin proba decisivă a focului.

Documentele diplomatice învederează adevărul că, pîșind la luptă pentru dobîndirea deplinei sale independențe, țara noastră se angaja într-un război drept. „Luînd parte la război pentru a preveni atacurile ulterioare ale turcilor, nimeni n-ar putea acuza România că a săvîrșit un act de agresiune“, aprecia Fava⁴⁴, agentul diplomatic al Italiei la București. Este grăitoare și precizarea făcută de președintele guvernului român I. C. Brătianu, consulului Statelor Unite la București, A. Stern: „conduita noastră (a românilor, n.n.) va dovedi puterilor că politica noastră este de autoconservare, noi luăm armele pentru a răspunde agresiunii Turciei. Puterile se vor convinge că, așa cum sîntem plasați, între două imperii mari și puternice, noi nu putem avea aspirații aventuroase. Noi nu credem că trebuie să pierdem dreptul

⁴¹ „Blackwood's Edinburgh Magazine“, iunie 1877.

⁴² Arh. St. Buc., colecția Microfilme S.U.A., rola 18. (N.A.R.S., Washington, D.C., Despatches from United States Consuls in Bucharest t. 285, roll 2, vol. 2, doc. 114. Raportul din 21 mai 1877, București); *ibidem*, colecția Microfilme Franța, rola 20 (M.A.E., C.P.C. Turquie-Bucharest, vol. 41, f. 455) ș.a.

⁴³ *Ibidem*, colecția Microfilme Franța, rola 21 (M.A.E., C.P.C. Turquie-Bucharest, vol. 42, f. 115–116); M.A.E. Roma, Archivio Storico, pacco nr. 1395, serie politica, nr. 743 ș.a.

⁴⁴ M.A.E. Roma, Archivio Storico, pacco 1395, serie politica nr. 742.

la protecția marilor puteri dacă luptăm pentru apărarea drepturilor și a independenței noastre”⁴⁵. Încercînd să înțeleagă temeiurile poziției românești C. E. Mansfield aprecia⁴⁶ că politica de participare la război a guvernului Carol a urmărit ca, prin vărsarea singelui românesc și prin cheltuirea milioanele de franci, să se prevină încălcarea integrității teritoriale a țării, iar colonelul Gaillard, atașat militar al Franței pe frontul din Bulgaria și confident al domnitorului Carol arăta⁴⁷ că acesta din urmă este ferm convins că se va ține mai mult seama de România dacă armata se distinge în lupta contra armatei otomane.

Opuînd agresiunii Imperiului otoman hotărîrea de a recurge la lupta armată, ca mijloc de a impune Europei recunoașterea independenței, autoritățile române se aflau în fața alternativei: război defensiv sau război ofensiv? Prin notațiile lor, observatorii diplomați și corespondenții de presă aduc contribuții importante la lămurirea acestei probleme. Agentul diplomatic al Italiei la București, Fava, observa că dispozițiile militare și financiare luate de guvern anunțau o viitoare participare activă a armatei române peste Dunăre și presupunea chiar că ar fi fost încheiat deja un pact militar cu Rusia în acest sens⁴⁸. Cercurile guvernante din România, adepte ale cooperării militare cu Rusia, doreau ca participarea noastră la război să aibă loc în condiții demne de un stat suveran. Acest lucru presupunea ca armata noastră să acționeze independent, sub comandă națională, iar relațiile sale cu trupele țarului Alexandru al II-lea să fie de alianță.

Deși în cercurile oficiale rusești oferta românească a fost în mod diferit întâmpinată, avînd cîștig de cauză punctul de vedere împărtășit de Gorceakov și de Alexandru al II-lea, propunerea este refuzată⁴⁹.

Fiindu-i refuzată cooperarea înscrisă în coordonate juridice ale dreptului internațional, armata română a continuat să acționeze, așa cum a făcut-o de la proclamarea stării de beligeranță, pe cont propriu, frontul său

de acțiune fiind aliniamentul Dunării, de la Olt și pînă la granița de vest a țării. Operațiunile militare cunosc o intensitate mai mare în zona Calafat-Vidin.

Amploarea operațiunilor militare desfășurate de armata română, începînd din luna aprilie și pînă la trecerea Dunării de către întreaga armată, care s-a petrecut în ultima decadă a lunii august, importanța strategică a operațiunilor militare susținute aici, în flancul drept al zonei operaționale, pînă la intrarea în dispozitiv a trupelor rusești și după angajarea acestora în luptă, îndreptățesc afirmația că ne aflăm în fața unei etape anume a participării noastre la război: *faza războiului defensiv*. Acest aspect al războiului n-a stat în atenția diplomaților și istoricilor străini — chiar și astăzi participarea noastră la război identificîndu-se adesea cu campania de dincolo de Dunăre. Totuși, el nu scapă cu totul contemporanilor. Tisza Kálmán va folosi, atunci cînd se referă la acțiunile militare desfășurate de armata română în prima parte a războiului, expresia de război defensiv⁵⁰. Această recunoaștere este implicată și în considerațiile lui Fava cînd vorbește de cooperarea pe care de fapt România o acordă în mod legal, fie masînd armata sa pe malul Dunării, în timpul trecerii Prutului de către armatele ruse, fie acoperînd Oltenia, adică flancul drept al frontului. Mai departe, în același raport, Fava aprecia că, „păzindu-și propriile frontiere, trupele princiare vor contribui, încă odată, la siguranța armatei ruse și la rezolvarea aprovizionării”⁵¹.

Aprecieri similare găsim și în presa străină. Astfel, săptămînalul „Le Messenger d'Athènes” socotea că fără ajutorul românilor și al divisiunii puternice operate de muntenegreni, rușii probabil că n-ar fi trecut Dunărea⁵².

Atîta timp cît luptele dintre armatele țariste și cele otomane au decurs în favoarea primilor, nu s-a putut statua, în cadrul unor raporturi de alianță, colaborarea dintre cele două armate.

Constituirea grupării turcești de la Plevna și fortificarea ei în această zonă, ca și rezultatul primelor bătălii dintre Osman-pașa și

⁴⁵ Arh. St. Buc., colecția Microfilme S.U.A., rola 18 (N.A.R.S., Washington, D.C., Despatches from United States Consuls in Bucharest, T. 285, roll 2, vol. 2, doc. 115. Raportul din 23 mai 1877, București).

⁴⁶ *Ibidem*, colecția Microfilme Anglia, rola 116 (P.R.O. London F.O. 78 Turkey, vol. 2833, f. 284).

⁴⁷ *Ibidem*, colecția Microfilme Franța, rola 21 (M.A.E., C.P.C., Turquie-Bucharest, vol. 42, f. 12–13).

⁴⁸ M.A.E. Roma, Archivio Storico, pacco nr. 1395, serie politica nr. 722.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 721.

⁵⁰ Kriegsarchiv Wien, Militärkanzlei Seiner Majestät, 1877, 12–174, fol. 5, 6, traducere germană din l. maghiară.

⁵¹ M.A.E. Roma, Archivio Storico, pacco nr. 1395, serie politica, nr. 735.

⁵² „Le Messenger d'Athènes”, 11 iulie 1877.

armatele imperiale, care au surprins comandamentul rus, au determinat o modificare radicală în poziția cercurilor conducătoare țariste față de dorința românească de participare activă în război în cadrul unei alianțe militare româno-ruse.

Remarcând apelurile adresate domnitorului Carol de Nicolae, prin care solicita sprijinul trupelor române, agentul diplomatic al Germaniei la București, Alvensleben, nota acum satisfacția cancelarului rus, Gorceakov în ce privește trecerea Dunării de armata română. Victoriile otomane au creat primejdia gravă de transferare a teatrului de război dincoace de Dunăre. Acest element nou în evoluția evenimentelor îi face chiar și pe acei politicieni români care mai înainte ar fi preferat ca România să se rezume la un război defensiv, între care Mihail Kogălniceanu, să subscrie la ideea acțiunii ofensive împotriva Imperiului otoman. Din acest moment alianța ofensivă cu Rusia încetase să fie doar un deziderat de prestigiu al României, ci, așa cum consemnează rapoartele diplomatice și corespondențele de presă străine, o necesitate militară și pentru Rusia⁵³ în condițiile formulate de autoritățile române: zonă operațională proprie, armata română nefiind inclusă în armata rusă și comandă națională. Obținându-le, autoritățile române se aflau, așa cum menționează Debains, agentul diplomatic al Franței la București, în deplin acord cu întreaga națiune⁵⁴.

Trecerea Dunării de către armata română n-a fost privită ca o problemă de competență exclusivă a țărilor beligerante. Marile puteri europene și îndeosebi Austro-Ungaria, aflată în imediată vecinătate cu aceste țări și căreia nu-i putea rămâne indiferent nici un detaliu nu-i putea rămâne indiferent nici un detaliu atenție evenimentele și încearcă să le influențeze în conformitate cu interesele lor. Preocupate de efectele pe care le-ar avea afirmarea statului român asupra populației române din Transilvania, cercurile guvernante de acolo se temeau că, participând la campania din Bulgaria, România ar putea ajunge să se

proclame regat, iar o Românie puternică și victorioasă ar fi putut exercita o forță de atracție asupra românilor din Ungaria⁵⁵.

În momentul în care armata noastră trece Dunărea pentru a ocupa Nicopole, îngrijorarea autorităților Austro-Ungariei față de planurile guvernului român de a recurge la războiul ofensiv împotriva Turciei este atât de mare, încât la Viena se analizează dacă n-ar fi oportună o mobilizare parțială⁵⁶.

În fața îngrijorării marilor puteri M. Kogălniceanu declara reprezentantului Franței în România, Debains că „acțiunea noastră militară de pe malul drept (al Dunării n.n.) se justifică prin necesitatea de a demonstra imposibilitatea reînțarcerii la statu-quo-*ante-bellum*. Europa va fi astfel obligată să se încline în fața faptelor și să recunoască o situație pe care n-a vrut s-o accepte: rup-tura definitivă între Turcia și România”⁵⁷.

Considerentele militare și politice care au determinat guvernul român să opteze pentru un război ofensiv împotriva Imperiului otoman se bucurau de adeziunea întregului popor. De aceea, atunci când trupele noastre trec Dunărea „populația arată un entuziasm pentru război pe care, se afirmă în cotidianul francez „Le Bien Public”⁵⁸, nu l-ai fi presupus la un popor care... s-a bucurat un timp atât de îndelungat de o pace neîntreruptă. Același entuziasm, remarcă mai departe ziarul, domnește... și în armată. Domnul a fost aclamat frenetic cu strigăte de „Trăiască independența!” la trecerea trupelor pe malul drept al Dunării”. Cu trecerea armatei române în Bulgaria, în momentul cel mai critic al campaniei⁵⁹, cum nota agentul diplomatic al Franței la București, se încheia un capitol al angajării noastre în războiul româno-ruso-turc, faza războiului defensiv și se deschidea capitolul când românii participă la luptă cu dublu rol, ofensiv dincolo de Dunăre, defensiv, în partea occidentală a

⁵³ *Ibidem*, colecția Xerografii R. F. Germania, pach. III/4, f. 23–26 (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts, Bonn, Türkei, I.A.B.q. 24, Bd. LXI); [Wilhelm Müller], *Politische Geschichte der Gegenwart*. 1877, Berlin Julius Springer, 1878, p. 145.

⁵⁴ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Belgia, rola 16, c. 480–481 (Ministère des Affaires Etrangères et du Commerce Extérieur, Correspondance Politique, Légation, Russie, vol. 44, doc. 12).

⁵⁵ *Ibidem*, colecția Xerografii R. F. Germania, pach. II/2, f. 56–60 (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts, Bonn, Türkei, I.A.B.q. 125); *ibidem*, colecția Microfilme Franța, rola 21, (M.A.E., C.P.C. Turquie-Bucharest, vol. 42, f. 81–82).

⁵⁶ „Le Bien Public”, 3 septembrie 1877.

⁵⁷ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Franța, rola 21 (M.A.E., C.P.C. Turquie-Bucharest, vol. 42, f. 160).

⁵³ Arh. St. Buc., colecția Xerografii R. F. Germania, pachet II/2, f. 56–60 (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts, Bonn, Turkey, IAB, q. 125); Arh. St. Buc., colecția Microfilme Belgia, rola 4, cadrele 772–773 (Ministère des Affaires Etrangères et du Commerce Extérieur, Correspondance politique, Légations Roumanie, vol. 5, doc. 90); „La Turquie”, 14 august 1877.

⁵⁴ *Ibidem*, colecția Microfilme Franța, rola 21 (M.A.E., C.P.C. Turquie-Bucharest, vol. 42, f. 191–194).

Olteniei⁶⁰. Remarcînd caracterul drept al războiului ofensiv dus de țara noastră, „Pester Lloyd“⁶¹ scria că „acțiunea armatei române pe malul drept al Dunării nu poate, așadar, urmări cituși de puțin scopuri anexioniste. România își apără granițele printr-o ofensivă și ea luptă pentru a i se satisface revendicarea de a deveni cîndva un membru al familiei popoarelor europene“.

Armata română, aflată în fața primului său examen după unirea Principatelor, înzestrarea, pregătirea și capacitatea ei de luptă erau, pentru Europa, o necunoscută. Consemnînd contribuția armatei române la succesele militare ale aliaților pe frontul din Bulgaria, constatînd înaltele sale calități de luptă, observatorii străini — diplomați, atașați militari și corespondenți de presă — descopereau cu uimire că se află în fața unei armate moderne care n-a pierdut nici una din însușirile care pe timpuri, au făcut din ea scutul Europei în calea expansiunii otomane.

Într-un raport⁶² către împăratul Germaniei, generalul von Werder menționa că „toate trupele românești pe care le-a văzut arată foarte bine, ele fac o impresie favorabilă prin aspectul viguros, echipamentul și îmbrăcămintea foarte bune“. Expertul militar german mai notează apoi, așa cum o vor face și alți diplomați, corectitudinea planului tactic românesc care a preconizat de la început „ca Plevna să fie cucerită prin înaintare lentă dar sigură, un fel de asediu“, adoptat mai apoi și de comandamentul armatei ruse. După primele lupte de la Plevna, diplomatul american acreditat la București avea să raporteze Departamentului de stat al Statelor Unite ale Americii că „românii au mers la război pentru prima dată după două sute de ani și luptă cu curaj“⁶³. Reprezentantul Germaniei în capitala României, Alvensleben, sublinia că artileria românească a fost extraordinar de vitează și este prima care a mers foarte aproape de inamic⁶⁴, iar consulul englez C. E. Mansfield declara că nu

există nici o îndoială că românii au luptat extrem de bine la luarea Griviței, unde au suferit imens, și făcea apel la societatea britanică de Cruce Roșie să trimită ajutoare⁶⁵. Importante personalități politice ruse au, de asemenea, cuvinte de laudă la adresa comportării armatei noastre. Bunăoară, baronul Jomini, consilier al împăratului, va declara că „numai românii și principele lor ne-au adus un ajutor oportun și eficace, pentru care va trebui să-i recompensăm prin recunoașterea independenței lor“, iar „intrarea românilor în luptă, la sfîrșitul lui august, a fost un adevărat serviciu adus armatei ruse lîngă Plevna“⁶⁶.

Aceleași constatări favorabile asupra comportării armatei române întîlnim și în corespondențele organelor de presă din diferite țări ale Europei. „Trupele române și mai ales artileria și regimentul al 13-lea de dorobanți s-au distins în mod deosebit și au dovedit sîngele rece al trupelor cu vechime“, scria corespondentul cotidianului „La France“ după prima mare bătălie de la Plevna⁶⁷. Trecînd de la rezervă la elogiu, corespondentul ziarului budapestan „Pester Lloyd“ va sublinia că „românii s-au comportat excelent“⁶⁸. Ziaristul Camille Farcy, unul dintre cei mai buni cunosători ai problemelor românești și ai mersului războiului, transmitea cititorilor francezi că armata română nu este o armată în sensul stabilit al cuvîntului ci o armată națională, compusă din toate elementele sociale. Ea nu dorea războiul, dar în ziua de 11 septembrie și-a făcut datoria în fața inamicului în mod nobil și cu simplitate. Aceasta promite pentru viitorul său⁶⁹, iar un corespondent german va sublinia în publicația „Neue Freie Presse“ că „drapelele românești au primit botezul singelui și al focului și, spre uimirea întregii lumi, mult ironizații soldați români... împotriva tuturor așteptărilor, au învins. Ajutorul pe care ei îl acordă rușilor vine tocmai la timp“⁷⁰.

Cercul de fier al încercuirii se strîngea tot mai tare în jurul Plevnei. Căderea Rahovei, cucerită de români — faptă de arme strălucită, reeditare a succesului lui Mihai Viteazul, cel care a înălțat pentru prima oară drapelul

⁶⁰ *Ibidem*, f. 142.

⁶¹ „Pester Lloyd“, 22 septembrie 1877, Arh. St. Buc., colecția Microfilme Franța, rola 21 (M.A.E., C.P.C. Turquie-Bucharest, vol. 42, f. 107—108, 321—324).

⁶² Arh. St. Buc., colecția Xerografii R. F. Germania, pach. II/3, f. 1—13 (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts, Bonn, Türkei, I.A.B. q. 125).

⁶³ *Ibidem*, colecția Microfilme S.U.A., rola 18 (N.A.R.S. Washington, D.C. Despatches from United States Consuls in Bucharest, T. 285, roll 2, volume 2, doc. 124. Raportul din 17 septembrie 1877, București).

⁶⁴ *Ibidem*, colecția Xerografii R. F. Germania, pach. II/2, f. 89—96 (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts, Bonn, Türkei, I.A.B. q. 125).

⁶⁵ *Ibidem*, colecția Microfilme Anglia, rola 107 (P.R.O. London, F.O. 78 Turkey, vol. 2610, f. 115—116); *ibidem*, colecția Microfilme Franța, rola 21 (M.A.E., C.P.C., Turquie-Bucharest, vol. 42, f. 321—324).

⁶⁶ *Ibidem*, colecția Microfilme Franța, rola 21 (M.A.E., C.P.C. Turquie-Bucharest, vol. 42, f. 341—348).

⁶⁷ „La France“, 12 septembrie 1877.

⁶⁸ „Pester Lloyd“, 15 septembrie 1877.

⁶⁹ „La France“, 20 septembrie 1877.

⁷⁰ „Neue Freie Presse“, 22 septembrie 1877.

românesc pe zidurile cetății Rahova, cum observa „La France”⁷¹ — încheie turcilor accesul spre Vidin pe Dunăre și permite deschiderea unei noi linii pentru aprovizionarea trupelor româno-ruse din armata de vest. Revolvând importanța strategică a acestui succes militar, săptămânalul elen „Le Messenger d'Athènes”⁷² scria că „luarea Rahovei de către români nu-i mai lasă lui Osman-pașa nici cea mai mică șansă să iasă din încercuire și să păstreze pentru imperiu o armată care a debutat atît de fericit”.

În așteptarea bătăliei decisive pentru Rahova, trupele române din Bulgaria, ca și cele rusești, au întreprins acțiuni care au dus la lichidarea punctelor întărite deținute de otomani în afara zonei de încercuire. Activitatea desfășurată de armata română este reținută de presa rusească. Astfel, „Journal de Saint-Petersbourg” constata că „în zona de nord a teatrului de război, spre vestul Bulgariei, românii au continuat să-și lărgească sfera de operații de-a-lungul Dunării și, după un bombardament care a durat șase zile, au cucerit orașul Lom-Palanka...”.

Descriind ultima bătălie de la Plevna, presa notează că românii au intrat primii în localitate⁷³. Ziarul „La Turquie” consideră că „fără români, poate că rușii n-ar fi luat Plevna”⁷⁴. „Trupele românești au luat parte în mod strălucit la această operație capitală și la ultima luptă care a precedat capitularea lui Osman-pașa și a armatei sale”⁷⁵.

Punînd-o alături de armata rusă, ale cărei numărate războaie purtate de-a lungul a două secole și jumătate, o recomandau cu prisosință, „Preussische Jahrbücher” constată că „oriunde a acționat, tînăra armată română s-a achitat pe deplin de misiunea ei, făcînd față într-un chip strălucit competiției dificile cu puternica armată rusă”⁷⁶.

Locul războiului de la 1877—1878 în istoria națiunii noastre, importanța sa pentru edificarea societății românești moderne îi conferă atributele unui război național. Corespondeenții de presă, diplomații străini observă că în acest efort au fost angajate toate forțele națiunii noastre din acea vreme. Ei remarcă, de asemenea, că idealul independenței națio-

nale depline, în numele căruia ne-am angajat în luptă, a polarizat sentimentele și preocupările tuturor românilor, indiferent unde s-ar fi aflat. Toți românii considerau războiul pentru independență purtat de România propria lor cauză și nenumărate documente consemnează acțiunile lor de solidaritate cu lupta fraților lor de peste Carpați. „Mulți tineri români, îndeosebi studenți, venind din Transilvania peste Timișul de Sus, trec prin Ploiești și se duc la București pentru a se înrola în armată” îi comunica Zwiedinek lui Andrassy. Același Zwiedinek se va lamenta din nou⁷⁸ fiindcă „iarăși trec clandestin granița tinere în mare număr și mulți bărbați tineri pentru a căuta serviciu în armata română”. Îngrijorat de acest exod, Tisza raportează⁷⁹ lui Andrassy că autoritățile de graniță din părțile transilvane sînt îndrumate să vegheze ca să fie împiedicată trecerea neautorizată în Principate. Documentele străine consemnează apoi vasta campanie de masă inițiată în Transilvania și Bucovina pentru colectarea de ajutoare destinate armatei române.

Așa cum remarca un contemporan⁸⁰, acțiunile de acest fel nu erau un simplă gest de solidaritate cu o cauză dreaptă, ci expresia unei aspirații politice bine conturate: *întemeierea unui stat național mare și puternic care să reunească toate provinciile românești* (subl. n.).

Căzînd pozițiile fortificate de la Plevna, primejdia unui război pe pămîntul țării noastre era înlăturată iar Turcia adusă în fața înfrîngerii totale iminente. Dispariția considerentelor de ordin militar care au impus comandamentului român să se angajeze într-o acțiune ofensivă împotriva Turciei și lipsa oricăror veleități expansioniste au fost factorii care au permis armatei române să înceteze activitatea operațională și, apoi, să revină în țară. Situarea acțiunii armatei române în contextul militar, politic și moral de care am vorbit în această comunicare face de înțeles cordialitatea dintre statul-major român și autoritățile și trupele turcești, bunăvoința ofițerilor și buna conduită a trupelor față de adversarii din ajun, care uimesc⁸¹.

⁷¹ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Austria, rola 175, c. 279—280 (H.H.u.St.A. Wien, Ministerium des Aussern, Informations Bureau, B. M. Akten, k. 78).

⁷² *Ibidem*, c. 266—267.

⁷³ *Ibidem*, c. 264—265.

⁷⁴ *Ibidem*, c. 1 303—1 304.

⁷⁵ „Revue de droit international et de législation comparée”, t. X, 1878, p. 40.

⁸⁰ *Ibidem*, colecția Microfilme Franța, rola 22 (M.A.E., C.P.C. Turquie-Bucharest, vol. 43, p. 123—130).

⁷⁶ „Preussische Jahrbücher”, 1878.

Sintetizînd, rapoartele observatorilor diplomați și articolele din presa străină certifică justetea războiului dus de români alături de ruși, împotriva Imperiului otoman, sesizează amplă angajare a întregului nostru popor în această bătălie esențială pentru destinul său, subliniază importanța contribuției militare a României pentru decderea soartei războiului precum și marile calități morale și de luptă ale armatei române. Datele reale arată, iar contemporanii confirmă, că România a fost realmente aliata Rusiei, fiind întrunite toate elementele care să ne dea dreptul să ne bucurăm de statutul de cobeligeranță. Dacă diplomația a hotărît altfel, dacă România a fost exclusă de la negocierile de pace preliminare și finale, dacă drepturile sale n-au fost luate în seamă, aceasta s-a întîmplat datorită faptului că în acele vremuri, marile puteri nu țineau seama decît de interesele lor⁸².

În această situație, însă, diplomația românească nu dezarmează. Dimpotrivă, își intensifică eforturile în toate direcțiile, pentru a evita nedorita și nejustificata tutelă și pentru a salvarda interesele țării.

La sfîrșitul lunii ianuarie 1878 România va încerca din nou să determine Franța să convingă autoritățile de la Constantinopol să-i recunoască independența și să-i dea astfel posibilitatea să trateze cu Poarta direct și nu prin intermediari⁸³. Demersul a rămas fără rezultat.

Atît presa internațională, care îmbrățișase cu promptitudine și generozitate cauza aliatului ignorat, cît și diplomația înregistrează evoluția stării de spirit din țară privind recunoașterea dreptului de cobeligeranță al României și respectarea integrității ei teritoriale, pe baza faptului că „din cei trei aliați activi pe care i-a avut Rusia în acest război, fără îndoială că România i-a adus serviciul cel mai substanțial”⁸⁴.

Presa engleză, reflectînd nemulțumirea cabinetului britanic față de prevederile tratatului de la San Stefano (3 martie 1878), devenite

acum cunoscute, adoptă la început o atitudine categorică: „interesele noastre — declara un oficios conservator — ne dictează să ne situăm de partea românilor”, ca și a bulgarilor, a sîrbilor și a grecilor⁸⁵. O poziție similară este exprimată chiar și de presa austriacă, suspecînd Petersburgul că ar proceda la rectificări teritoriale, cu gîndul ascuns de a da mai tirziu compensații în dauna teritoriului transilvănean al Imperiului habsburgic⁸⁶.

În raport cu reticențele din trecut, presa engleză recunoaște acum că „România este... un principat de viitor și merită să fie apreciată favorabil în multe privințe”. Revista din care cităm relevă „progresul extraordinar pe care l-au realizat românii” în efortul de a-și făuri un stat după modelul statelor europene avansate ale timpului și în conformitate cu propriile lor posibilități, necesități și tradiții. Ea zugrăvește în felul următor imaginea țării noastre și a poporului nostru: „Prin unirea principatelor, urmată de alegerea unui principe și a Bucureștilor ca reședință a autorităților guvernamentale, cu un cabinet de miniștri responsabil, o presă liberă, tribunale reorganizate pe baze noi, șerbie abolită, s-a format o națiune. Au fost construite drumuri, căi ferate, poduri, a fost extins învățămîntul, suprafața de pămînt cultivată s-a mărit, finanțele au fost administrate chibzuit prin metode noi, iar comerțul exterior s-a dezvoltat. Toate acestea se datoresc administrației sale, călăuzite de principiile libertății”⁸⁷. Documentele diplomatice arată că diplomații străini acreditați la București furnizau metropolelor europene, în majoritatea cazurilor, o informație conformă cu realitățile românești, informație care a contribuit și ea la elaborarea tabloului sintetic evocat mai înainte.

În ciuda campaniei de presă întreprinse în diferite țări europene în legătură cu „atitudinea curajoasă și fermă a României” ce-și apăra drepturile, și a însăși acestei atitudini demonstrate cu prilejul numeroaselor contacte stabilite de diplomația românească în lunile premergătoare Congresului de la Berlin, se produce pînă la urmă o „armonizare” a intereselor marilor puteri, necesară pentru a netezi calea spre congres.

Atît în pragul acestei întruniri, cît și în cursul desfășurării sale, 13 iunie—13 iulie 1878,

⁸² *Ibidem*, colecția Microfilme Belgia, rola 5, c. 7—11 (Ministère des Affaires Étrangères et du Commerce Extérieur, Correspondance Politique, Légations, Roumanie, série reliée, vol. 5); *Ibidem*, colecția Xerografii R. F. Germania, pach. II/3, f. 151—155 (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts, Bonn, Türkei, IAB, q. 125) pach. II/6, f. 4—6; „Pester Lloyd”, 20 decembrie 1877.

⁸³ *Ibidem*, colecția Microfilme Franța, rola 22 (M.A.E., C.P.C. Turquie-Bucharest, vol. 43, f. 34).

⁸⁴ *Ibidem*, colecția Xerografii R. F. Germania, pach. II/3, f. 158—159 (Politisches Archiv des Auswärtigen Amts, Bonn, Türkei IAB, q. 125).

⁸⁵ „Blackwood's Edinburgh Magazine”, aprilie 1878.

⁸⁶ „Europäische Revue”, martie 1878.

⁸⁷ „Blackwood's Edinburgh Magazine”, iunie 1878.

și după aceea, numeroase organe de presă comentează deciziile ei în privința României și iau atitudine în favoarea micului popor care a contribuit la înfrângerea Imperiului otoman⁸⁸.

România întîmpină cu sobrietate și demnitate hotărârile Congresului de la Berlin. Cea mai importantă era, desigur, recunoașterea formală a independenței sale, în virtutea căreia ea intra și de drept în familia statelor europene „care nu depind decît de ele însele, reocupînd locul pe care-l ocupa în epoca măreției istoriei sale” — cum sublinia o gazetă italiană⁸⁹.

Este drept că recunoașterea independenței țării noastre s-a produs în etape, ultimele dintre puteri, care s-au pronunțat abia la 20 februarie 1880, fiind Anglia, Franța și Germania.

Oricum, însă, România cucerise cu preț de sînge ceea ce reprezenta aspirația ei multi-seculară: deplina neatîrnare. Ea cîștigase totodată prețuirea opiniei publice europene, manifestată de atîtea ori și în împrejurări în care poporul român avea într-adevăr nevoie de marele suport moral al gesturilor de solidaritate. Acestei prețuiri avea să-i dea expresie, cu sobrietate aforistică și intensă vibrație sufletească, un distins publicist al timpului, profesorul de drept internațional Arntz de la Universitatea din Bruxelles: „Istoria acestei țări reprezintă un fenomen uimitor și consolator pentru umanitate”⁹⁰.

Résumé

La présente contribution a pour fondement les vastes recherches entreprises par la Direction générale des Archives d'Etat qui ont conduit à l'identification d'un grand nombre de documents étrangers (correspondance diplomatique et articles de presse) inconnus ou qui n'ont pas été encore mis en valeur par les historiens. Si les documents diplomatiques (correspondance consulaire ou émanant de diverses personnalités politiques de l'époque) nous dévoilent les côtés souvent cachés du laboratoire où se forge la politique étrangère des états, les articles de presse situent la recherche au niveau des relations publiques; l'étude de ces derniers permet de connaître autant les conceptions politiques officielles et officieuses que l'état d'esprit et l'évolution de l'opinion publique européenne concernant le développement de notre pays, l'intérêt général pour la Roumanie. L'appui que sa lutte pour une existence libre et indépendante a souvent trouvé. Car si la diplomatie se montre plus conformiste par rapport au modèles politiques forgés par les puissances signataires du traité de Paris, la presse s'avère être dotée d'une plus rapide intelligence des faits, d'une plus grande mobilité et sensibilité prospective.

Dans les conditions de l'aggravation que la crise orientale connaît en 1876, les autorités roumaines

ont adopté la sage position de la neutralité („Le mémorial diplomatique” et d'autres journaux) à l'égard des états voisins et rivaux, pour empêcher la transformation du territoire du pays en théâtre de guerre. Aussi la presse accreditée l'idée que la libération du peuple roumain et des peuples balkaniques pourrait être, par un effort collectif, leur propre oeuvre („La Revue britannique”).

Quand la Porte Ottomane proclame sa Constitution, le 23 décembre 1876, en englobant la Roumanie parmi les provinces de l'Empire Ottoman, les diplomates étrangers accrédités à Bucarest sont unanimement d'avis qu'un grand coup a été porté à l'autonomie du peuple roumain. La presse étrangère mène une vraie campagne en faveur de la Roumanie et de ses droits imprescriptibles.

A cause de l'attitude des Grandes Puissances à l'égard de la Roumanie et des preuves réitérées d'incompréhension que la Porte donne vis-à-vis des intérêts du pays, l'orientation de la politique roumaine vers une alliance avec la Russie s'accroît.

La diplomatie et la presse étrangères accordent aussi leur attention à la structure, l'instruction et l'équipement de l'armée roumaine.

L'accomplissement de l'acte historique de 9 Mai 1877 — la proclamation de l'indépendance de la Roumanie — a été commenté par les observateurs européens avec réserve et appréhension. Bien de journaux, pourtant, ont adopté envers la Roumanie indépendante une attitude positive („The Times”, „Daily News”, „Der Osten” etc.).

Au point où l'évolution des événements était arrivée, des raisons politiques et morales ont imposé aux cercles dirigeants de la Roumanie l'idée d'un engagement complet de l'armée roumaine dans la guerre contre l'Empire Ottoman. Les documents prouvent qu'en s'engageant dans la lutte pour la conquête de l'indépendance absolue, notre pays menait une guerre juste. L'étude présente souligne un aspect de la guerre qui a échappé à l'attention des diplomates et des historiens étrangers: l'étape de la guerre défensive, du commencement du mois d'avril et jusqu'au passage du Danube par l'armée roumaine. La participation de la Roumanie prend un caractère offensif au moment où, après les premiers revers subis devant Plevna, le front russe menaçait de s'effondrer et le théâtre d'opérations pouvait être transféré sur le bord roumain du Danube. Ce changement a provoqué néanmoins l'inquiétude des Grandes Puissances.

Les raisons politiques et militaires qui ont déterminé le gouvernement roumain à opter pour une guerre offensive contre l'Empire Ottoman ont bénéficié de l'adhésion du peuple entier. Les observateurs étrangers avaient saisi cette polarisation des sentiments et des soucis de tous les roumains par l'idéal de l'indépendance absolue.

L'étude arrive donc à la conclusion que, par la participation de toutes les couches de la société roumaine qu'elle a entraînée, par la place déterminante qu'elle détient dans l'histoire de l'essor de notre nation et par son importance pour l'édification de la société roumaine moderne, la guerre de 1877—1878 a été une guerre nationale.

Précis

The authors based their study on a great number of unknown or unused foreign records resulted from the researches done by the General Direction of the State Archives abroad. The press — documents used by the authors make easier the knowledge of the official and officious outlooks, the attitude of the European public opinion towards Romania and its evolution, the growing of the general interest for Romania as well as the support of her struggle in different ways.

Under the circumstances of the Oriental crisis aggravation during 1876, the Romanian authorities adopt the wise policy of neutrality towards the great neighbouring and rival States in order to prevent the Romanian territory from becoming a seat of war. The press brings up to date, as well, the idea according to which the liberation of the Romanian people and of the Balkan peoples could be achieved by their common effort („La Revue Britannique”).

⁸⁸ „Le Messager d'Athènes”, 7 noiembrie 1878.

⁸⁹ „L'Italia militare”, 30 noiembrie 1878.

⁹⁰ „Revue de droit international et de législation comparée”, t. IX, 1877, p. 39.

All the diplomatic agents at Bucharest considered that the Romanian people was severely injured by the proclamation of the Turkish Constitution on the 23th of December 1876 and by the inclusion of Romania among the provinces of the Ottoman Empire. The foreign press carried on a real campaign in favour of Romania and of her imprescriptible rights.

In the circumstances of the attitude of the Great Powers towards Romania and of the unceasing misunderstandings from the part of the Porte of Romania's interests, it is accentuated the orientation towards an alliance with Russia.

At the same time both the foreign press and the diplomacy were interested in the training and equipment of the army.

The historic event of the 9th of May 1877 — the proclamation of Romania's independence—is commented by the European press with a feeling of reserve and apprehension. However there were also several daily papers that adopted a favourable attitude towards the independent Roumania ("The Times", "Daily News", "Der Osten" etc.).

Owing to the evolution of events the political and moral reasons urged the leading circles in Romania to embrace the idea of the Romanian Army co-operation in the war against the Ottoman Empire.

The documents demonstrate that starting the fight for the achievement of her complete independence, Romania began a just war. The authors points out a particular aspect of the war which escaped the attention of both the foreign agents and historians, i.e. the defensive war beginning with April, till the crossing of the Danube by the Romanian Army. Romania's participation gets an offensive character when, owing to the organization of the first Turkish group at Plevna and the first battles that surprised, the Russian High Command, it appeared the danger that the seat of war would be transferred on the Romanian side of the Danube. This change worried the great Powers.

The political and military reasons, which induced the Romanian government to choose the offensive against the Ottoman Empire, were supported by the entire people. The foreign observers recording the contribution of the Romanian Army to the military successes of the allies on the Bulgarian front, noticed, as well, its high qualities in fighting.

The authors come to the conclusion that the war of 1877—1878 was a national war owing to its place in the history of the Romanian nation and of its rôle in the building up of a modern Romanian society.

The foreign press notices that both the feelings and preoccupations of all the Romanians tended to the ideal of the absolute national independence.

The dispatches of the diplomatic agents and the articles in the press testify the justness of the war against the Ottoman Empire carried out by Romanians together with Russians supported by the whole people and they underline the importance of Romania's military contribution to the conclusion of the war as well as the great moral and fighting qualities of the Romanian Army.

CONTRIBUȚIA ORGANELOR DE INFORMAȚII DIN ROMÂNIA ÎN LUPTA PENTRU INDEPENDENȚĂ ȘI UNITATE NAȚIONALĂ (1877—1878)

NICOLAE PLEȘIȚĂ

În existența sa milenară, poporul român a înscris pagini de glorie nepieritoare pentru apărarea gliei străbune, a independenței împotriva cotropirii străine, dovedind, pe lângă

înaltele virtuți militare, și remarcabile calități pe frontul luptei secrete. Instituția informației și contrainformației, a cărei necesitate a fost validată de victoriile istorice dobândite, s-a dovedit o armă indispensabilă pentru salvagardarea ființei etnice, pentru apărarea și cucerirea neatîrnării sale.

Izvoarele scrise atestă prezența activității de informații la regii geto-daci Dromichete, Burebista și Decebal, la marii voievozi români Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hune-doara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și alții.

Continuînd tradițiile înaintașilor săi, Mihai Viteazul a ridicat arta informațiilor pe o treaptă superioară, creînd un model de strategie și tactică a activității secrete, pe care s-a sprijinit în cîștigarea victoriilor pe cîmpul de luptă, în menținerea independenței țării și în înfăptuirea primei uniri politice a teritoriilor locuite de români. La rîndul său, voievodul Constantin Brîncoveanu, dezvoltînd activitatea de informații, a reușit să mențină timp îndelungat neatîrnarea țării, ferind-o de războaie pustiitoare.

În timpul revoluțiilor de la 1821 și 1848 activitatea de informații a constituit, de asemenea, o preocupare importantă a conducătorilor politici și militari români, iar în anii luptei pentru unirea Moldovei cu Țara Românească ea și-a adus aportul în dejucarea uneltirilor forțelor ostile creării statului național român și în realizarea dublei alegeri a lui Al. I. Cuza. Serviciul de informații creat de Cuza a contribuit la sprijinirea sa în descoperirea și lichidarea unor acțiuni complotiste ale forțelor antiunioniste interne și din afară, la respingerea unor încercări ale puterilor străine de a se amesteca în treburile interne ale țării și pregătirea condițiilor necesare dobîndirii neatîrnării.

Lupta pentru cucerirea independenței naționale depline, în anii 1877—1878, moment cu semnificație crucială în istoria poporului român a impus sporirea aportului activității de informații și contrainformații, ca instrument pentru sprijinirea acțiunilor politico-diplomatice și militare, contracararea uneltirilor spionajului străin și pregătirea informativă a armatei române în vederea participării ei la războiul antiotoman.

Pentru realizarea unei cît mai temeinice informări, au fost angrenate toate organismele de stat care, prin natura activității lor aveau

posibilitatea să intre în posesia unor date valoroase. În această direcție și-au adus aportul agențiile diplomatice, căpităniile de porți, oficiile poștale și telegrafice, organele administrației civile și polițienești, birourile de vamă, parcheturile, tribunalele și presa vremii.

Activitatea de informații și contrainformații militare a fost înfăptuită de o serie de organe din componerea Marelui Cartier General, în principal de secțiile operațiilor militare, topografică și de pretorat, de comandamentele corpurilor de armată și ale diviziilor și altele. Pentru realizarea cercetării și a supravegherii pregătirilor militare la sud de Dunăre, la 15 iunie 1876 s-a constituit Corpul de observații de la Gruia, județul Mehedinți, iar în porturile românești de la Dunăre au fost organizate servicii și puncte de observații.

Acțiunea informativo-diplomatică peste hotare a guvernului român s-a intensificat îndeosebi după redeschiderea crizei orientale, ca urmare a răscoalei popoarelor sud-slave și a războiului de eliberare națională pornit de Serbia și Muntenegru împotriva Turciei, în scopul cunoașterii poziției guvernelor puterilor garante față de cererea României de a-i fi recunoscută independența națională.

Orientînd activitatea informativă a agenților diplomatici români, primul ministru și interimar la externe, Lascăr Catargiu, le-a cerut acestora, în luna ianuarie 1876, să se informeze, prin toate mijloacele, despre orice proiect inițiat de marile puteri „care ne-ar privi direct sau indirect, pentru ca să putem face din timp toate rezervele noastre și să luăm măsuri în consecință”.

Pe baza informațiilor transmise de agenții români și a datelor obținute de către numeroase personalități politice ale vremii, trimise cu misiuni peste hotare, guvernul român a luat cunoștință de poziția ostilă a puterilor europene față de acordarea independenței naționale, ceea ce i-a permis să se orienteze spre cucerirea neatîrnării pe calea armelor.

În același timp, agenții diplomatici români au procurat și transmis guvernului de la București informații cu caracter militar privind intențiile și pregătirile militare ale turcilor împotriva țării noastre. Astfel, generalul Ghica, agentul diplomatic român de la Constantinopol, raporta, la 7 decembrie 1876, despre intenția de a concentra atacul forțelor lor militare pentru cucerirea Calafatului.

Întrucît aceste informații au fost confirmate și prin alte surse care indicau masarea unor trupe turcești la Vidin, cu intenția de a invadea teritoriul nostru, guvernul român a acordat o atenție deosebită măsurilor de fortificare a Calafatului, concentrînd o mare parte a armatei române în această zonă și organizînd, totodată, o strictă supraveghere a Dunării.

În condițiile în care teritoriul României era amenințat să devină teatrul unui război, organele de informații ale Ministerului de Interne și Ministerului de Război și-au intensificat, în iarna și primăvara anului 1877, activitatea informativă pentru cunoașterea tuturor acțiunilor militare ale garnizoanelor turcești de pe malul drept al Dunării. S-a trecut, totodată, la urmărirea și reținerea unor agenți ai spionajului turc și austro-ungar, la îndepărtarea persoanelor suspecte de activitate în favoarea inamicului din jurul unităților militare românești și ruse.

Măsurile de siguranță întreprinse de autoritățile Ministerului de Interne privind expulzarea unor agenți turci, precum și dispunerea unităților militare românești de-a lungul Dunării, au anihilat, în mare parte, acțiunile spionajului turc, care a recurs la alte căi, îndeosebi la folosirea unor supuși austro-ungari, greci etc. aflați în România cu diferite misiuni. Organele de contrainformații românești au descoperit această filieră, arestînd numeroși agenți care acționau mai ales în porturile dunărene ca agenți de vapoare, antreprenori, comercianți etc. Între cei arestați s-au aflat Rudolf Epstein, N. Parisiadi, Ivanovici, agentul vapoarelor austriace din Calafat, Iohan Hristofovici, antreprenor de poduri și șosele și alții.

Întrucît se constatare că turcii din Vidin erau informați asupra pozițiilor ocupate de unitățile militare române din jurul Calafatului, efectuînd trageri de artilerie asupra acestora, Comandamentul militar român a ajuns la concluzia că aceste date nu puteau fi comunicate decît de supușii străini din această localitate, al căror număr crescuse simțitor, odată cu declanșarea ostilităților militare turco-române. În consecință, s-a procedat, în primăvara anului 1877, la scoaterea și îndepărtarea supușilor străini din zona Calafatului, bănuîți de activitate de spionaj, făcînd astfel inofensivă o sursă importantă de informare a inamicului.

Ministrul de război, generalul Alexandru Cernat, a propus spre aprobare domnitorului Carol I, la 25 mai 1877, un decret în care se prevedea ca autoritățile militare să urmărească pe autorii sau complicii la crime sau delictes împotriva armatelor și a operațiunilor lor militare și a-i deferi justiției militare. De asemenea, se interzicea șefilor de stații telegrafice să mai comunice altor persoane copii după rapoartele telegrafice ale comandanților militari români.

Prin vigilența organelor românești au fost descoperite, la timp, acte de diversiune puse la cale de agenți ai spionajului turc. Astfel, la 22 mai 1877, prefectul județului Buzău raporta despre arestarea unui individ care fusese surprins în timp ce distrugea izolatorii telegrafice ai căilor ferate, fapt pentru care a fost judecat și condamnat.

În condițiile refuzului recunoașterii independenței naționale din partea puterilor europene, participarea armatei române la războiul împotriva Turciei reprezenta singura cale posibilă pentru a impune realizarea acestei cerințe legitime a statului român. Pentru a obține victoria, acțiunile românești trebuiau asigurate atât sub raport militar cât și informativ.

În vederea pregătirii comandanților unităților militare românești pentru culegerea informațiilor despre inamic pe câmpul de luptă, Marele Cartier General al armatei române a elaborat la 6 iulie 1877, „Instrucțiunile privind mijloacele principale întrebuițate în campanie spre a dobîndi știri asupra inamicului”.

Mijloacele care au cunoscut o întrebuițare mai frecventă, atât în perioada premergătoare intrării armatei române în război, cât și după aceea, au fost recunoașterile, cercetarea și observarea militară desfășurate de către unitățile militare staționate de-a lungul Dunării.

Dînd expresie sentimentelor de solidaritate care animau popoarele sud-slave și cel român în lupta lor de eliberare națională, serviciul de informații al armatei sîrbe din Negotin a comunicat cu regularitate date despre efectivele turcești de la Vidin, înlesnind totodată unor ofițeri români efectuarea de recunoașteri pe teritoriul sîrb. Declarațiile refugiaților români din Dobrogea și ale bulgarilor, au constituit, de asemenea, surse importante de date privind pregătirile militare ale turcilor, starea de spirit a populației nemusulmane, sursele de aprovizionare ale armatei turcești etc.

După insuccesul celor două asalturi date de armata rusă, la 8 și 18 iulie 1877, la Plevna — aceasta și ca urmare a deținerii unor informații de slabă valoare operativă despre inamic — Comandamentul militar rus a solicitat cooperarea unităților militare românești.

În concepția Comandamentului militar român, cea de a treia bătălie pentru Plevna trebuia temeinic pregătită și din punct de vedere informativ. Comandamentul rus, în frunte cu marele duce Nicolae, a cerut ca atacul trupelor ruso-române să se desfășoare la 30 august 1877.

Acest important atac nu a fost serios pregătit sub raport informativ și contrainformativ, necunoscîndu-se toate forțele militare turcești și fortificațiile construite de ei la Plevna. Mai mult, Comandamentul militar rus n-a luat în considerare nici informația comunicată de Carol I și de Alexandru Cernat, prin care se arăta că Osman Pașa cunoștea faptul că trupele ruse vor iniția un puternic atac pe 30 august 1877, luînd și măsuri pentru respingerea lui. Numai prin eroismul ostașilor români și grelele jertfe de sînge date de ei, a fost cucerită și menținută reduta Grivița I, victorie care a reprezentat cel mai important rezultat al luptei din 30 august 1877.

După trecerea la asediul Plevnei, Comandamentul militar român al Armatei de operații, a inițiat măsuri riguroase pentru prevenirea scurgerii de informații către inamic și împiedicarea cercetării militare a acestuia. Ca și în timpul apărării Calafatului, pretoratul și jandarmeria militară au procedat la îndepărtarea tuturor persoanelor suspecte de spionaj din localitățile din jurul Plevnei, unde acționau unitățile militare românești, și au vegheat ca, prin depeșele telegrafice, corespondenții de presă să nu transmită informații secrete. O atenție deosebită a fost acordată interceptării agenților lui Osman Pașa trimiși în recunoaștere, multe din încercările acestuia de a lua legătura cu comandanții turci de pe alte fronturi, pentru a-i veni în ajutor, soldîndu-se cu eșecuri.

Activitatea de cercetare și observare militară, organizată cu mîgală de comandanții militari români și executată cu dăruire de către ostași, a asigurat procurarea unor informații de real folos Comandamentului militar român-rus de la Plevna. Recunoașterile efectuate de cavaleria română asupra pozițiilor turcești au fost apreciate de generalul rus Arnoldi ca

fiind „făcute fără reproș“, cu o precizie și rapiditate uimitoare.

O sursă importantă de informații asupra armatei turcești, asediată la Plevna, au reprezentat-o patrioții bulgari și românii sud-dunăreni. Mulți dintre aceștia au fost trimiși în recunoașteri asupra unor fortificații ridicate de turci în cele 14 redute ale Plevnei, iar la 19 noiembrie 1877, bulgarul Lerbakovsky, a fost infiltrat chiar în interiorul Plevnei cu misiunea „să culeagă informații asupra cantităților de aprovizionări care se găsesc acolo, precum și orice alte amănunte privitoare la dușman“.

În condițiile prelungirii asediului Plevnei și ale creșterii numărului dezertorilor turci, generalul Alexandru Cernat a dat un ordin special privind interogarea lor de către pretori și comandanții de unități. Pe această cale au fost obținute informații care au contribuit la identificarea întregului sistem fortificat al Plevnei, aprecierea forțelor armatei lui Osman Pașa, cunoașterea stării lor de spirit, epuizarea rezervelor de alimente și a munițiilor artileriei, locul unde se afla Osman Pașa și modul de asigurare a pazei sale. Prin aceleași surse, în cursul zilei de 26 noiembrie 1877, s-a stabilit că Osman Pașa, ajungând la capătul resurselor, era decis să iasă din încercuire și să se îndrepte spre Sofia.

Organizând puncte de ascultare și observare pe linia frontului, avangardurile brigăzii comandate de colonelul Sachelarie au interceptat, în ziua de 27 noiembrie 1877, mișcările trupelor din tabăra turcă de pe malul stîng al râului Bucova, informații care, coroborate cu datele procurate prin alte surse, avansau ideea că turcii pregăteau o ieșire generală din încercuire.

Comandantul trupelor române din tranșee, lt.-colonel Cotruț, a stabilit, în noaptea de 27 spre 28 noiembrie 1877, mișcările de retragere ale turcilor din reduta Grivița II. Informația a fost comunicată imediat generalului Alexandru Cernat, care a dat ordin trupelor române să pornească, în dimineața zilei de 28 noiembrie, atacul pentru cucerirea acestei importante redute.

Comandamentul militar româno-rus a putut, astfel, să organizeze anihilarea încercării de salvare a lui Osman Pașa în dimineața zilei de 28 noiembrie 1877. Ostașii români și ruși, informați din timp asupra misiunilor de luptă, au trecut la ocuparea principalelor poziții de-

ținute de turci. Pregătită metodic din punct de vedere informativ, ultima bătălie a Plevnei s-a încheiat cu rezultate hotărâtoare pentru aliați, către ora 13 inamicul depunând armele în totalitate, iar Osman Pașa predîndu-se colonelului român Cerchez. Activitatea de informații a avut un rol recunoscut și în lichidarea rezistenței turcești de la Vidin, Smîrdan și din alte localități din nord-vestul Bulgariei.

Cu prilejul tratativelor de pace, activitatea informativă diplomatică a trecut pe primul plan chiar, edificînd guvernul român asupra poziției marilor puteri europene în privința recunoașterii independenței noastre naționale.

Cu deosebire în cursul războiului din 1877–1878 s-a acumulat o bogată experiență în activitatea informativ-contrainformativă, atît din punctul de vedere al organizării și funcționării aparatului de stat militar cît și al antrenării populației țării la susținerea, pe această linie, a fronturilor de luptă. Desfășurarea marilor bătălii a relevat cît de important este aportul informațiilor în pregătirea și purtarea campaniilor militare.

Tradițiile pe linie informativă dobîndite în acest război au fost ridicate pe o nouă treaptă în anii luptei pentru realizarea statului național unitar român și în acțiunea pentru eliberarea României de sub dominația fascistă.

Résumé

L'auteur démontre le rôle de l'activité d'information et de contreinformation pendant 1877–1878 pour appuyer les actions politiques, diplomatiques et militaires, pour contrecarrer les menées d'espionnage étranger, et l'instruction informative de l'armée roumaine ayant pour but sa participation à la guerre antiothomane. À cette oeuvre ont contribué les agences diplomatiques, les autorités portuaires, les offices de la poste et du télégraphe, les autorités de l'administration civiles et policières, les bureaux de la douane, les tribunaux et la presse du temps. Pour observer et surveiller les préparatifs militaires au sud du Danube, le 15 juin 1876 s'est constitué le corps d'observation de Gruița, le district de Mehedinți, et dans les ports roumains situés sur le Danube ont été organisés des services et des points d'observations. L'activité d'information au delà des frontières s'est réalisée par l'intermédiaire des agents diplomatiques roumains accrédités à l'étranger.

On a dirigé la principale attention à la connaissance de toutes les actions militaires des troupes ottomanes ammassées sur le bord droit du Danube et, après que la Roumanie est entrée dans la guerre, on a accordé une attention spéciale à la collection des informations sur l'ennemi sur le champ de bataille. Les principaux moyens utilisés ont été : les reconnaissances, l'investigation et l'observation militaire.

L'auteur met en évidence la grande contribution de l'activité d'information dans la bataille décisive de Plevna quant on a pris des rigoureuses mesures pour éviter que l'ennemi puisse prendre des informations sur les intentions, les dispositifs et, en général, sur l'armée roumaine.

L'activité d'investigation et d'observation militaire a été appuyée par les actions des patriotes bulgares et roumains habitant au sud du Danube.

C'est ainsi que méthodiquement préparée au point de vue informative, la dernière bataille de Plevna s'est fini par des décisifs résultats pour les alliés, Osman Pacha étant forcé de se rendre au colonel roumain Cerchez.

Le déploiement des grandes batailles pendant la guerre pour l'indépendance a révélé, aussi après la chute de Plevna, la grande contribution de l'activité d'information dans la préparation et la conduite des campagnes militaires.

Précis

The author points out the rôle played by the intelligence and counter-intelligence activity during 1877—1878 to support the political-diplomatic and military actions, as well as the counteracting of the foreign espionage plots and the informative training of the Romanian forces for their participation to the anti-Ottoman war. It is underlined the activity developed, in this direction, by the diplomatic agencies, harbour master's offices, post and telegraph offices, organs of civil and police administration, custom offices, tribunals and the press of that time. In order to inspect and supervise the military preparation south of the Danube it was set up on the 15 th. of June 1876 the Observation Corp at Gruia in Mehedinți county and there were also organized observation points and offices in the Romanian ports at the Danube. The intelligence activity abroad was carried out by the help of the Romanian diplomatic agents.

The main attention was concentrated on the learning of all military actions of the Turkish garrisons, on the right bank of the Danube, and after the entrance into war they began to collect information on the battlefield, as regards the enemy.

The principal means used were: reconnaissances, inspection and military observation.

The author shows the particular contribution of the intelligence activity to the decisive battle for Plevna when there were taken severe measures to prevent the information to pass to the enemy. The activity of military inspection and observation was supported by the actions of the Bulgarian and south-Danubian patriots. That is why, the last battle of Plevna, methodically prepared from the informative point of view, was concluded with decisive results for the allies Osman Pasha's capitulation before the Romanian colonel Cerchez.

The development of the great battles during the war of Independence and afterwards, points out the important contribution of the intelligence activity to the preparation and carrying out of the military campaigns.

1877 ȘI FEMEILE ROMÂNE

ELENA GEORGESCU

Derulind firul istoriei întâlnim la loc de mare cinstire, pe înaintașa noastră, purtătoare și păstrătoare a ființei naționale, pe femeia soție, mamă, patriotă, revoluționară, comunistă, mereu iubitoare de progres, drum care pornește de la soția dacului încrustată în piatra Columnei Traiane și urcă spre cea a meșterului Manole, prinsă în zidurile de înțelepciune și artă ale poporului nostru, cu tot ce este dăruire

și sacrificiu, cu tot ce semnifică năzuința spre mai bine, spre libertate, dreptate. Este aceea care a zămislit pe „cei mai viteji și cinstiți dintre traci”, pe geto-dacii ariei de formare a poporului român.

Femeile poporului român au fost înobilate secol de secol cu virtuțile ce le fac cinstite, fiind mamele atîtor generații de Grahi din Carpați, crescute sub vibrațiile Mioriței. Anonimă sau nu, pe femeia acestor meleaguri o găsim prezentă în tot ce a fost istoria neamului și în fiecare moment de semnificație din trecutul nostru. Și acestor femei le datorează istoria noastră faptul că am fost și rămăs aici mulți și prezenți, astfel s-au numărat de două ori luptătorii și făuritorii de bunuri ai acestor locuri fiind neconținut împreună cu bărbații lor pentru lucrarea pămîntului și apărarea lui.

Un scurt periplu istoric, ne aduce grăitoare mărturii despre participarea directă a femeilor la făurirea destinului țării. Chipurile dirze ale femeilor săpate în piatra Columnei Traiane, le întâlnim entuziasme în întîmpinarea lui Mihai Viteazul la Alba Iulia și le regăsim îngrozite, dar nu disperate, privind cum erau trasi pe roată eroii lor din Apuseni, Horea și Cloșca. Le găsim prezente cu fapte remarcabile în frământatele zile ale revoluțiilor, 1821, 1848, în ceasurile de istorie a făuririi Unirii — 1859, a independenței — 1877. Femeile s-au înscris între eroii anonimi sau cunoscuți, între acei ce-au făurit unirea și cucerit independența.

Relevînd devotamentul, eroismul și spiritul de abnegație al femeilor, președintele Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului a spus: „De-a lungul timpurilor, femeile din țara noastră au luat parte activă la lupta pentru eliberarea socială și națională, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru o viață mai bună. Din rîndurile femeilor s-au afirmat figuri luminoase de luptătoare neînficate pentru cauza progresului, proeminente personalități, culturale militante animate de patriotism înflăcărat, care și-au consacrat energia, puterea de muncă propășirii României”¹.

1877 este pentru poporul român o poartă de istorie pe arcadele căreia stă scris, independență. Au scris acest sublim țel aceia pe care îi cinstim, de la primii bărbați ai țării și generalii comandanți, pînă la soldatul simplu care și-a mutat brațele vinjoase de pe plug,

¹ Nicolae Ceaușescu, „Cuvîntarea la Conferința Națională a Femeilor”, 23 iunie 1866. În: *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste* vol. I, Edit. Politică, București, 1968, p. 501—502.

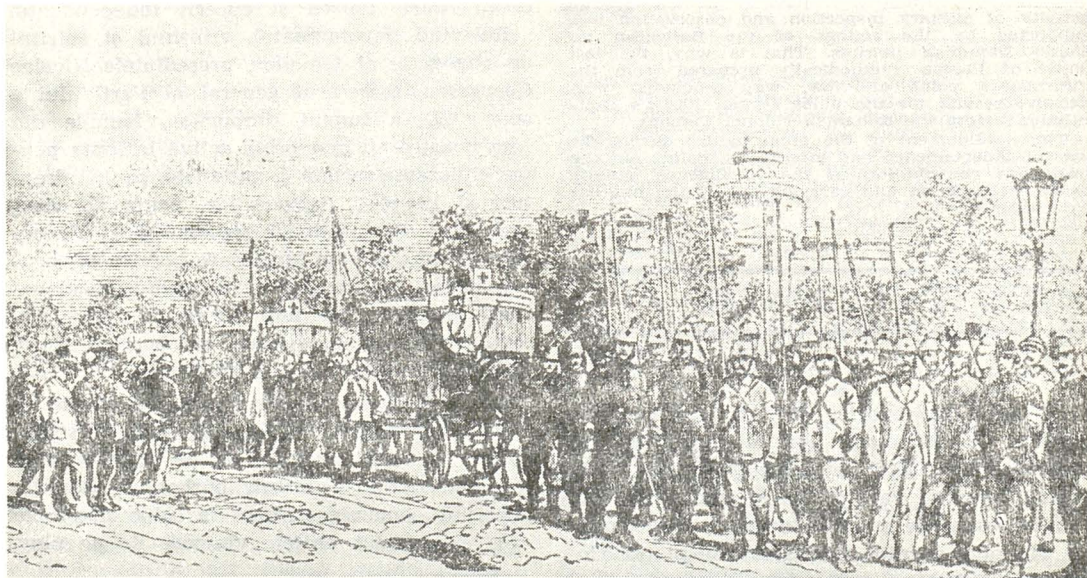
pe baionetă și pușcă. L-au scris prin lupte și sînge, prin memorabile fapte de arme ale dorobanților, roșiorilor, călărașilor și artileriștilor români, care înfruntînd dușmanul, frigul, foamea și bolile, au dăltuit pagini nemuritoare în bătațiile de la Grivița, Rahova, Plevna, Smîrdan.

Independența a fost și este pentru români esențialul, este totul. Existența poporului nostru se întrepătrunde în modul cel mai intim cu atributul independenței naționale. Ne-am născut cu acest nobil ideal — prins în doină, în adevăr și în legendă, și care s-a întipărit pentru totdeauna în ființa neamului, în oameni și locuri, totul modelîndu-se cu însemnele libertății și independenței adînc și permanent săpate în istoria țării.

Marele act al independenței de stat are drept pecete înscrisul eroismului popular, dăruirea plină de abnegație a tuturor celor care au luptat și au căzut cu arma în mînă, precum și a celor care și-au dat fără precupețire obolul. Luptătorii și acei care i-au înconjurat cu tot sprijinul lor reprezentau laolaltă masele populare — factorul determinant al cuceririi independenței. Este vorba de țărănime care a dus de fapt greul războiului, de numeroși tineri, din toate colțurile țării care s-au înrolat voluntari, de miile de învățători, profesori și mici funcționari, care au luptat pe front

sau au oferit cu generozitate sume din salariul lor pe toată durata operațiunilor militare, de grupurile de voluntari din Transilvania și Bucovina, care înfruntînd primejdii, au trecut granița pentru a se alătura mării încordări a poporului frate în scopul cuceririi independenței. Alături de ostași, populația civilă a avut o contribuție deosebită la susținerea războiului de independență prin subscripții pentru cumpărarea de arme și muniții, prin transporturi și cartiruii militare precum și prin numeroase ofrande în bani, îmbrăcăminte și alimente necesare armatei de pe front. S-au constituit diverse comitete cetățenești și 40 asociații de binefacere, care au înființat ambulanțe și spitale proprii pentru îngrijirea răniților. În toate acestea un rol deosebit a revenit femeilor.

S-a scris mult și nu destul despre eroismul poporului și al armatei noastre, dar prea puțin despre dăruirea pînă la sacrificiu și aportul femeilor la realizarea marelui act al istoriei noastre — cucerirea independenței de stat a României. Se cuvine a scrie mai multe despre acele femei care au simțit consecințele războiului, au flămînzit luni în șir, și-au rupt de la gură pentru cei de pe front, ori au muncit fără preget pentru pîinea și tunica feciorului sau soțului aflați în marea încelestare între

Ambulanța de Cruce Roșie creată pe baza donațiilor populației. Armata română în războiul pentru independență, 1877—1878, București, 1972, f. 124.

Balcani și Dunăre luptând alături de ostașii ruși și voluntarii bulgari.

Bravele urmașe ale Dochiei, Vrîncioaiei, ale mamei fiilor Brîncoveni, cu durere în suflet și cu capete cernite au dat totul din casa cea mai săracă a satului și adesea din cele avute ale orașului, spre a fi acest neam neatîrnat de voință și interesele marilor state. Femeile patriei noastre au dovedit că sînt posesoarele celor mai bogate zăcăminte de conștiință a libertății și a adevărului.

„Mame, surori, soții și copii au șters lacrima ce le brăzda fața după fiul, fratele, soțul și părintele plecat la hotare și au strigat cu țara întreagă : Trăiască armata română !”². „Vă pot încredința Doamna mea — se arăta într-o scrisoare din 10 iulie 1877 — că toată lumea își face datoria în România, femeile de orice treaptă sînt acolo unde se cere devotament și sacrificiu, bărbații la fruntarii”³. Asemenea femei au dus greul gospodăriilor rămase fără bărbați, și-au înfrînt durerea, singurătatea, au găsit în ele țării ca în atîtea alte rînduri, întărindu-i la rîndul lor pe cei ce erau departe pe front. Cele mai multe scrisori începeau cu cuvintele : „noi sîntem bine sănătoși, acasă e bine” și apoi „munca ce s-a muncit pînă acum, e muncită numai de mine”⁴, sau „Vei ști cît despre muncă, am făcut-o toată”⁵, luînd astfel oștenilor din povara grijilor pentru cei rămași în țară spre a putea purta doar grija luptelor.

În timpul războiului din 1877—78, femeile au acordat necontenite îngrijiri soldaților și bolnavilor răniți care soseau de pe cîmpul de luptă. Au fost înființate diferite societăți ale femeilor pentru ajutorul ostașilor mutilați, pentru cei convalescenți, pentru cantine, spitale etc. În București, Bîrlad, Tr. Măgurele, Buzău, Craiova, Dorohoi, Fălciu, Fălticeni, Huși, Iași, Neamț, Tg. Jiu, Focșani, Rm. Sărat, Roman, Bacău, Botoșani, Suceava, Tecuci, Tutova ș.a., ele s-au numit fie Comitetul femeilor, Societatea sau Comitetul doamnelor, Comitetul Crucii Roșii ș.a.⁶ Maria C. A. Rosetti, soția entuziastă și cu spirit de sacrificiu a lui

C. A. Rosetti, prezentă la '48, '59, se va remarca acordînd îngrijiri soldaților și bolnavilor răniți care soseau de pe cîmpul de luptă. Maria Rosetti va fi inițiatoarea, la Turnu Măgurele, a „Oficiului Independenței”⁷.

Ziarul „Românul” din 4 august 1877 publică un apel al Mariei Rosetti cu motto-ul : „Armata înaintează, să ne strîngem lîngă răniți, s-ajutăm pe cei care „combat”, pentru a veni în ajutorul Armatei, pentru asigurarea independenței țării, adică pentru libertatea noastră, pentru prosperitatea comerțului, pentru existența națiunii și a Statului român”⁸. La întrunirea ce a avut loc în casa Mariei Rosetti și la care au participat mai multe femei și medici din București*, s-a decis crearea unui comitet de femei care să facă liste de subscripții în bani sau veșminte și în plus să se facă „îndată un oficiu pe malul Dunării spre a veni în ajutorul celor care își expun viața pentru a ne conserva onoarea, averea și existența noastră”⁹.

Nu puține sînt scrisorile adresate Mariei Rosetti, numeroase publicate și în ziarul „Românul”, prin care i se trimiteau bani sau obiecte ca ofrande pentru răniții ajutați de amintitul Oficiu. Tot pentru „Oficiul Independenței” la 22 iulie 1877, la București, a avut loc o reprezentație dată cu renumitul actor M. Pascaly, cu acest prilej „doamnele române și un public p-atît de numeros, pe atît de ales, ținuse să-și manifeste și cu această ocaziune, simțămintele patriotice și umanitare, iubirea și solidaritatea de care au dat atîtea probe către armata țării, stindardul și apărătorul drepturilor României”¹⁰.

Femeile au fost de asemenea prezente la Eforiile Spitalelor, la diferite alte comitete și societăți de binefacere pentru ostașii răniți, în sucursalele multor altor societăți și comitete din capitală și din alte județe, pentru adunarea de bani și cumpărarea de arme¹¹. În afară de alimente, veșminte, încălțăminte, obiecte utile ostașilor, dar și bijuterii, spre a fi vîndute și a se cumpăra arme, s-a mai

⁷ „Românul” din 13 septembrie 1877. În unele materiale apare și sub titulatura de „Oficiul Independenței”.

⁸ „Românul” din 4 august 1877.

* Elena C. Cantacuzino (Rîfoveanu), V. Zanne, M. Bîlcescu, Maria Cernat, M. Ștefan Fălcoianu, Anna Calendero, Adela Felix, Elisa Sutzo, Caterina Polichronie, Maria Kustov, L. Lecca, domnișoarele Nenovici, P. Chrisoscoleu, Caterina Budișteanu, Maria Mavrocordat, Ana Damari.

⁹ „Românul” din 4 august 1877.

¹⁰ *Ibidem* din 24 iulie 1877.

¹¹ Alexandru Pencovici, *op. cit.*, p. V—VIII.

² „Monitorul oficial”, nr. 186, din 19 august 1877.

³ *Documente privind istoria României — Războiul pentru independență* (în continuare D.I.R.R.I.), vol. IV, Edit. Acad. R.P.R., București, 1953, p. 510.

⁴ *Ibidem*, p. 18.

⁵ Arh.St.Buc., fond Marele Stat Major, dosar 605, f. 462.

⁶ Alexandru Pencovici, *Rechizițiunile și ofrandele pentru trebuințele armatei române în războiul din 1877—1878*, București, 1879, p. V—VIII.

strîns din donații în bani suma de 1 639 798 lei¹².

Scrisori de îndemn, spre îmbărbătare erau trimise din toate colțurile țării, de la Brăila, București, Turnu-Măgurele, Brașov, Cernăuți, Craiova, Făgăraș, Lugoj, din multe țirguri și sate. Femeile au fost inițiatoarele și susținătoarele unei adevărate campanii pe scară națională pentru sprijinirea frontului independenței. În „Monitorul Oficial” din 19 august 1877, a fost publicat un impresionant apel al „Comitetului pe țară al Crucii Roșii” adresat către toți românii pentru a contribui la ajutorarea armatei, prin participarea la subscripția lansată în acest scop. Se arăta că nu numai cu lacrimi de iubire și urări pornite din căldura inimii femeile — care strigă cu țara întreagă „Trăiască armata română! acum cînd a trecut Dunărea, vor însoți pe soțul, fratele sau fiul lor, ci „cu tărie de inimă impunînd tăcere durerii despărțirii și stavilă făcînd de patriotism lacrimilor neputincioase, vor privi cu ochiul prevăzător viitorul, și vor lucra din toate puterile spre ușurarea greutăților momentului”¹³. „Astăzi — se spune mai departe în apel — cetatea naționalității este făcută din brațele și piepturile părinților, fraților, soților și fiilor care s-au adunat în jurul drapelului român la ziua de cumpănă”. Pentru cei ce s-au dus să-și verse sîngele pentru țară era adresată chemarea: „La lucru români! La lucru mai cu seamă voi, române”¹⁴.

„Fără preget, fără amînare, grabnic, pe măsura grăbitelor bătăi ale inimii voastre, cugețind la cei de care sînteți despărțiți — suna chemarea în continuare — veniți în jurul institutelor și societăților care-și propun folosul armatei române și omenirii îndeobște. Luați ca cei vechi ai noștri toiagul neoboselii, cutreierați sate și orașe și adunați, adunați mereu ajutoare, ajutoare de toată natura, ajutoare după puterea fiecăruia, pentru acei ce sub orice titlu ne sînt dragi, fie ca membri ai familiei mici, fie ca membri ai familiei mari române, și apoi și pentru ostoierea durerilor chiar și a oricărui de orice neam, destul să fie căzut pe cîmpul de luptă, la care l-a chemat și pe el ca pe ai noștri o datorie oarecare!... Nu e dar timp de pierdut”. Femeile țării noastre vor face totul pentru a arăta neamurilor culte,

cum România și-a luat cu merit, cu dreptate, locul său frumos între ele”¹⁵.

Răspunsurile nu au întîrziat. În sutele și sutele de liste pentru donații făcute de femei și publicate în presă figurau: ciorapi, cearceafuri, haine, cămăși, comprese, perne, alimente, pînă pentru rănii, mănuși ș.a. Cantitățile erau impresionante.

Activitatea femeilor pentru ajutorarea răniților nu era legată numai de acțiunile caritabile. Era vorba de mult mai mult. Era o participare deschisă, de proporții, la un act decisiv. Apelurile diferitelor societăți, create ad-hoc, pentru ajutorarea răniților, erau adevărate manifeste patriotice adresate poporului. Ecoul acestor apeluri a ajuns în cătunele și țirgurile Olteniei, Munteniei, Dobrogei și Moldovei, unele la frații din provinciile aflate încă sub ocupații străine.

Femeile au fost prezente prin acțiuni individuale sau participare la cele colective în scrierea acestei nobile pagini din istoria poporului, pretutindeni. Enumerarea localităților, nu ar epuiza inițiativele de o varietate inepuizabilă. Enumerarea ar cuprinde nu numai orașe ca: Iași, Constanța, Botoșani, Tr. Severin, Craiova, Ploiești, Galați dar și comune ca Epureni (jud. Tutova) unde Elena Scraba a adunat pe lîngă bani și 281 coturi pînă, numeroase ștergare și cămăși¹⁶. În nordul Mehedințului, femeile din țirgul Baia de Aramă n-au putut rămîne impasibile în aceste momente solemne, „s-au adunat în seara de 19 iunie curente, în sala școlii de acolo, au ales un comitet de 10 persoane spre a aduna ajutoare pentru frații care luptă la hotare”¹⁷. La Smîrdioasa (Teleorman), la Plenița (Dolj) femeile s-au constituit în grupuri de ajutoare, colectînd de la ele și alte femei, veșminte și hrană spre a le trimite pe front sau în spitale¹⁸.

Cît despre diversitatea manifestărilor, a formelor în exprimare a adevărului la lupta pentru marea cauză a independenței, se pot menționa acțiunile unor intelectuali de a da o parte din salariu — așa cum spre exemplu a făcut Directoarea Școlii primare nr. 3 — Craiova, Aristia Stoicescu, care oferă pînă la ter-

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională, 1877–1878. Documente și texte social-politice*, Edit. Politică, București, 1967, p. 218–219.

¹⁷ „Românul” din 2 iulie 1877.

¹⁸ Elena Georgescu, Titu Georgescu, *Miscarea democratică și revoluționară a femeilor din România*, Edit. Scrisul românesc, Craiova, 1975, p. 25–26.

¹² *Ibidem*.

¹³ „Monitorul Oficial” nr. 186 din 19 august 1877.

¹⁴ *Ibidem*.

minarea războiului, o pătrime din salariu¹⁹, sau ofranda Clubului studenților universității din Iași făcută prin intermediul Sofiei Th. Balasan²⁰, desfășurarea de concerte²¹, reprezentații teatrale ale căror fonduri urmau să fie alocate ostașilor români răniți — așa cum spre exemplu actorii C. G. Robescu și D. M. Serrea, oferă președintelui comitetului pentru ajutorul ostașilor români din Tecuci, Elena Plitos, fondurile obținute din reprezentațiile teatrale pe care le-au dat cu acest scop²².

În numele Comitetului femeilor din Botoșani președinta Catinca Buzdugan și vicepreședinta Maria Buzdugan, trimit Comitetului femeilor din Iași importante sume de bani, adunați din concerte sau ofrande pentru ostașii români răniți²³.

La 20 septembrie 1877, Vasile Alecsandri este invitat de Comitetul doamnelor din Iași să țină o conferință²⁴, iar la 26.XI expediază din Miercești, pe adresa aceluiași comitet un pachet cu 75 de exemplare din „Dumbrava Roșie” spre a se vinde în ajutorul spitalului de militari români — cu speranța că ofranda sa „ar produce un rezultat cât de mic care să contribuie la ușurarea suferințelor bravilor noștri ostași”²⁵.

O activitate deosebită au desfășurat femeile în cadrul ambulanțelor și spitalelor mobile, corturilor sanitare, ce purtau numele localităților de proveniență și unde inițiatorul și sprijinitorul direct erau comitetele de femei din Birlad, Iași, Piatra, Roman, Tecuci²⁶ și despre activitatea cărora există numeroase rapoarte²⁷. Eliza Virnav-Liteanu, directoarea spitalului mobil de la Tr. Măgurele întreținut de Comitetul femeilor pentru ajutorul ostașilor români răniți din Iași, scria la 1.IX.1877, Mariei Rosetti Rosnovanu, președinta Comitetului și Sofiei Ceaur Aslan, vicepreședintă, arătând activitatea și cheltuielile spitalului cu sublinierea: „Suferințele sînt foarte mari și numai acei care stau în mijlocul iubiților noștri ostași se pot convinge că nu avem timp a pierde și că datoria noastră este de a le veni cu cea mai mare grabă în ajutor”²⁸. Tot astfel, într-o altă

scrisoare, Maria R. Rosnovanu înștiințează la 17.IX.1877 pe Maria Plitos, vicepreședinta Comitetului femeilor din Tecuci despre activitatea ambulanței și a spitalului mobil, menționînd: „corpul medical precum și restul personalului își îndeplinesc cu devotament misiunea sa, și ajutorul dat bravilor noștri răniți este simțitor”²⁹.

Ecoul apelurilor primite pentru sprijinirea și din punct de vedere material a frontului, a avut de asemenea efect și în provinciile de peste Carpați. Erau toate acestea, de fapt, centre unde veneau cu obolul patriotismului și al solidarității cu frații lor, oameni din Banat și Țara Bîrsei, din Maramureș și Țara Făgărașului, din Bucovina și Țara Crișurilor. Din primele zile, ca răspuns la apelurile publicate, s-au înființat în mai 1877, comitete pentru colectarea ofrandelor la Sibiu și Brașov, la Făgăraș și Săliște, la Timișoara, Lugoj, Alba-Iulia, Cluj, Abrud, Oradea, Adjud, Năsăud, Cernăuși, Suceava³⁰.

Primul Comitet înființat cu scopul adunării fondurilor pentru ostașii români răniți a fost cel al femeilor din Sibiu la 5 mai 1877³¹. În procesul verbal încheiat cu ocazia constituirii Societății femeilor române din Sibiu se spunea: „Astăzi 17 mai (st.n.) 1877, subsemnatele, în fața evenimentelor ce încep și au început deja în Orientul Europei, conduse de simțămîntul de umanitate, au crezut de a lor sacră datorie de a veni cu mijloacele lor posibile în ajutorul ostașilor români răniți și ușurarea suferințelor familiilor celor căzuți în luptă”³². Urmează lista semnatarelor procesului verbal și prezentarea membrilor Comitetului executiv ales*. Societatea publică un apel către români în care se spunea: „În fața conflagrațiunii din Orientul Europei, conflagrațiune ce are să atingă și a atins deja pe frații și surorile noastre din *România*, noi, conduse de simțul inimii noastre și inspirate totdeauna de instinctul sublim al umanității, nu putem sta indiferente la ceea ce frații și surorile noastre

¹⁹ *Ibidem*, p. 248.

³⁰ Elena Georgescu, Titu Georgescu, *op. cit.*, p. 25.

³¹ Adăniloae N., *Cucerirea independenței de stat a României 1877—1878*, Edit. Politică, București, 1973, p. 58.

³² „Românul” din 15 mai 1877.

* Iudita Măcelaru — președintă; Maria Hannia — vicepreședintă, Agnes Popa — casieră, Caliope Boiu și Maria Cosma — secretare, Celealte 12 persoane — Ioana Bădilă, Ana Bechnit, Eleuteria Cristea, Maria Cunțan Sabina Brote, Ana Hodoș, Ana Moșă, Alexandrina Matei, Ermina Păcuraru, Iosefina Paraschivici, Dunca Elena Popescu și Iozefina Răucui.

¹⁹ D.I.R.R.I., vol. IV, p. 81.

²⁰ *Idem*, vol. VI, p. 569.

²¹ *Idem*, vol. IV, p. 234—489.

²² *Idem*, vol. VI, p. 295, vol. V, p. 633—634.

²³ *Idem*, vol. V, p. 425—426.

²⁴ *Idem*, vol. VI, p. 302.

²⁵ *Idem*, vol. VII, p. 650.

²⁶ *Idem*, vol. V, p. 74, 219, 590, 591.

²⁷ *Idem*, vol. VI, p. 7—9, 458, 461, 477, 604—606, 680.

²⁸ *Ibidem*, p. 10—12.

și singele nostru vor avea de îndurat în această mare dramă ce se prepară și s-a început deja pe frumoasele, istoricele și de vechi sînge fumegînde țărături ale Danubiului.

Pentru aceea româncele din Sibiu s-au întrunit astăzi cu scopul de a veni și ele cu mijloacele lor posibile în ajutorul ostașilor români răniți și în ușurarea suferințelor familiilor lor acelor ostași care au căzut sau vor cade în luptă, și spre acest scop și-au format un Comitet executiv. Simțul de fiice, mame și surori ne impune această datorie³³. Cu acest prilej erau invitate „toate româncele surori ale noastre care consimt cu scopul ce ne-am propus ca să binevoiască a-și aduce fiecare obolul său”.

Gh. Barițiu avea să laude inițiativa sibienelor popularizînd-o într-o „Epistolă respectuoasă către femeile noastre, apărută în „Gazeta Transilvaniei”. Exprimîndu-și credința că exemplul va fi urmat și în alte orașe și sate ale Transilvaniei, Barițiu îndemna femeile ardeleni să spele și să lege „rănilor acelor ostași români, frați ai noștri” care „se bat și-și varsă singele nu din vre-o vanitate și trufie, ci, în sensul cel mai strîns al cuvîntului, pentru existența patriei și a națiunii”³⁴.

Din familia marilor patrioți transilvani — Sevastian I. Mureșanu se grăbește să răspundă apelului — fiind de altfel între înșuflețitoarele acțiunii: „Subscrisa, invitată de sîntenia obligațiunii ce o are fiecare suflet român de a sări întru ajutorul fraților de un sînge care se află în suferință, și cu atît mai vîrtos întru ajutorul eroilor români care sîngeră orișunde în luptă pentru apărarea existenței naționale române, ofer pe seama bravilor ostași răniți din România 30 kg de scamă și bandaje, invitînd pe toate surorile române la asemenea oferiți cu care datorăm consîngenilor noștri ostași răniți în bătălie”, Brașov 7/19 mai 1877”³⁵.

Autoritățile imperiale austro-ungare aveau să fie îngrijorate de accentuarea manifestărilor de solidaritate națională a românilor transilvăneni, bucovineni și bănățeni — concretizate prin înființarea a numeroase comitete și desfășurarea campaniei de masă pentru adunarea și trimiterea de fonduri destinate ostașilor români, din care cauză a ordonat dizolvarea comitetelor, la care ulterior primul ministru

Tisa a trebuit să revină ca urmare a protestului femeilor române³⁶.

În coloanele publicațiilor românești din Transilvania — „Tipograful român”, „Gazeta Transilvaniei”, „Românul”, aveau să apară numeroase proteste reliefînd încă o dată profundele sentimente de unitate frățească a românilor de dincolo și de dincoace de Carpați, a femeilor române decise să-și continue activitatea în pofida interdicțiilor guvernului asupritor, activitatea de adunare a ofrandelor pentru ostașii români — gest ce capătă deci o profundă semnificație de simbol.

Arătînd că nu a putut suferi îndoială că e cauza generală română cauza ostașului român, într-un articol din „Gazeta Transilvaniei”, 14 iunie 1877 se consemna: „Victoria lui e a întregii națiuni, fie aceea răspită în oricare parte a lumii. Singele apă nu se face”. O spun și o afirmă femeile, prin reprezentantele lor, precizînd totodată că neputînd sări cu brațul în „ajutorul fraților de peste Carpați, care în luptă începută pentru libertatea țării vrea să redeștepte gloria și mărirea română” sînt hotărîte să-i ajute altfel³⁷.

Din Năsăud și din Timișoara sînt trimise „Telegraful român” scrisori și apeluri, calde adeviziuni ale femeilor, exprimînd sentimentele nobile de solidaritate cu cei care luptau pentru independența patriei³⁸, „ne împărtășim și noi de onoare națională cîștigată prin singele lor, întrucît și noi purtăm numele de români ca dînșii, încît sîntem frați cu ei” — se releva într-o asemenea scrisoare. „Românii din toate părțile patriei noastre de mult conlucră pentru acest scop uman — consemnează aceeași scrisoare — nu se poate dar ca românii din jurul Timișoarei să rămînă astă dată îndărăt, pentru că ei totdeauna în toate cazurile umane, filantropice și naționale s-au ținut pas în pas cu confracții lor din patrie”³⁹.

Între româncele demne de toată lauda se pot menționa: Iuditha Măcelaru la Sibiu, Sevastian I. Mureșanu și Harieta Stănescu la Brașov, Maria Ilieșu la Cluj, Natalia Hurmuzachi și Elena Popovici în Bucovina, Iuliana Rotariu și Ana Mărgineanu în Banat, Elisabeta Pop-Păcurariu în Maramureș, Veturia Roman la Oradea, Emilia Rațiu la Turda, E. Cîrlea și

³⁶ *Idem*, din 27 mai 1877.

³⁷ *Pagini din lupta poporului român pentru independența națională 1877—1878*, p. 146—147.

³⁸ „Telegraful român” din 19 iunie/1 iulie 1877, și 29 septembrie/11 octombrie 1877.

³⁹ „Telegraful român” din 29 sept./11 oct. 1877.

³³ „Românul” din 15 mai 1877.

³⁴ *Idem* din 12 mai 1877.

³⁵ *Ibidem*.

E. Tiposiu la Alba Iulia ș.a.⁴⁰ inițiind acțiuni lansînd apeluri, contribuind la adunarea de fonduri și ofrande pentru ostașii români — pentru țaria lor ceea ce simboliza țaria poporului în lupta pentru independență.

Erau acestea toate o mărturie a unei profunde frămîntări a tuturor românilor, bărbați și femei din toate colțurile țării, care odată ce cucereau independența aspirau la al doilea mare ideal major, unitatea deplină și de neclintit, subliniindu-se atît adeziunea de masă la actul independenței cît și hotărîrea și presiunea maselor tot mai conștiente, să ducă mai departe această cucerire.

Toate evenimentele care s-au derulat, consemnînd și aportul femeilor, ne dau acum, la acest centenar, un sentiment de îndreptățită mîndrie, dreptul să afirmăm că femeile țării, înaintașele noastre au fost prezente la înscrierea acestui important moment în filele de istorie a patriei. În plus avem noi elemente, pentru înțelegerea locului și rolului femeii române pe scara istoriei, a meritelor ei care nu odată au fost reliefate, apreciate de conducerea de partid și de stat.

Prezența de înaltă ținută revoluționară, patriotică în anii contemporani a femeilor din România, își are izvoare și în trecuta istorie cu atîtea generații care au dat țării eroi, care a crescut și educat eroii de ieri, de azi și de mîine.

Résumé

L'étude présente les formes et les moyens des souscriptions pour acheter des armes et des munitions, l'initiation et la participation directe à l'activité des comités et des sociétés de bienfaisance, des collectes des offrandes pour les soldats blessés, pour les hôpitaux et pour les enfants etc. par lesquels les femmes de tous les coins de notre pays se sont remarquées dans le cadre des actions générales de la population civile pour soutenir la guerre pour l'indépendance.

Le nombre des localités, la variété et l'originalité des actions prouvent la grande solidarité humaine, les nobles et mobilisateurs sentiments qu'ont caractérisé les femmes roumaines, leur conscience du devoir et surtout leur désir d'être présentes, avec leurs contributions, dans la vie du pays, au lourdes épreuves et aussi aux victoires.

On met aussi en évidence les actions de solidarité roumaine sur les territoires roumains qui étaient alors sous la domination étrangère ce qui démontre les profonds et constants sentiments de fraternelle unité des fils et des filles du pays des deux côtés des Carpathes.

On peut ajouter toutes les événements qui se sont déroulés et qui ont inscrit aussi la participation des femmes, au nombreuses faits qui, à l'occasion du centenaire, nous donnent le sentiment d'une justifiée fierté et le droit d'affirmer

que les femmes du pays, nos prédécesseurs, ont été présentes pendant cet important moment de l'histoire de notre patrie. L'étude nous offre aussi des nouvelles données pour comprendre le rôle de la femme roumaine dans l'histoire du pays et ses mérites, qui tant de fois ont été appréciés par la direction du Parti et de l'Etat.

L'article constitue une contribution qui souligne que la présence d'une haute tennue révolutionnaire, patriotique des femmes dans la construction actuelle du pays a sa source dans l'histoire du passé des tant des générations qui ont donné au pays les héros d'hier, d'aujourd'hui et du demain.

Précis

In the article there are presenting the specific forms and means by which the Romanian women from all over the country stood out from the general actions performed by the civil population in order to support the war of independence, making subscription lists for the purchase of arms and ammunitions, initiating of and participating in the committees and philanthropic societies to collect donations for wounded soldiers and hospitals and for children.

The large area of localities, the variety and originality of actions prove the great human solidarity, the noble and stimulating sentiments that have characterized the Romanian women, as well as, the conscience of duty and particularly their desire to be present with their contribution in those moments of unrest and afterwards to enjoy the victory when the country would be independent.

The article points out, as well, the solidarity expressed in the Romanian territories from under the foreign domination that proves once more the deep and steadfast sentiments of fraternal unity among the people from the both sides of the Carpathians.

All the events that recorded the women's contribution make us feel, now at the centennial of independence, a justifiable pride for the Romanian women who were present in that important moment of the history of Romania and we are therefore provided with new data for understanding the rôle of the Romanian women in history and their merits which were greatly appreciated by the Romanian Communist Party and the Romanian State.

The article underlines that the revolutionary and patriotic contribution of the Romanian women nowadays, has, as, roots, the past history with its generation of heroic women who at all times gave birth to heroes and brought up heroes.

UN EPISOD AL SOLIDARITĂȚII TRIBUNILOR TRANSILVĂNENI CU INDEPENDENȚA DE STAT A ROMÂNIEI

ION RANCA

O febră acută domina culisele cercurilor diplomatice și de afaceri ale marilor puteri europene în preziua războiului de independență a României. Marele capital englez, cu interesele lui la Dunărea de jos s-a asociat într-o coaliție de moment cu sloganul necesității menținerii integrității monarhiei austro-ungare, în pofida năzuințelor seculare de libertate ale popoarelor balcanice.

⁴⁰ N. Adăniloae, op. cit., p. 58

Flăcările luptei pentru libertate ale acestora, cât și ale românilor din Principatele Unite ar fi putut încălzi cu speranțe politice pe conaționali din monarhia dunăreană, descătușându-le concomitent și obediența față de pajura bicefală¹.

Monarhia dunăreană multinațională, cu deosebire, avea motive temeinice să se teamă de aderența la conflictul balcanic izbucnit în vara anului 1876 și a tînărului stat România, interesat în realizarea independenței depline, eveniment care era de așteptat să antreneze într-o largă mișcare de solidaritate milioanele de români din Transilvania, Bucovina, Banat, Crișana și Maramureș, regiuni aflate în afara granițelor României de atunci, fapt de natură a determina justificate temeri în cercurile guvernamentale ale imperiului.

Atitudinea acestor cercuri față de români și de poziția lor o găsim excelent exprimată în directiva telegrafică guvernamentală ungară inspirată în evoluția evenimentelor din Bal-

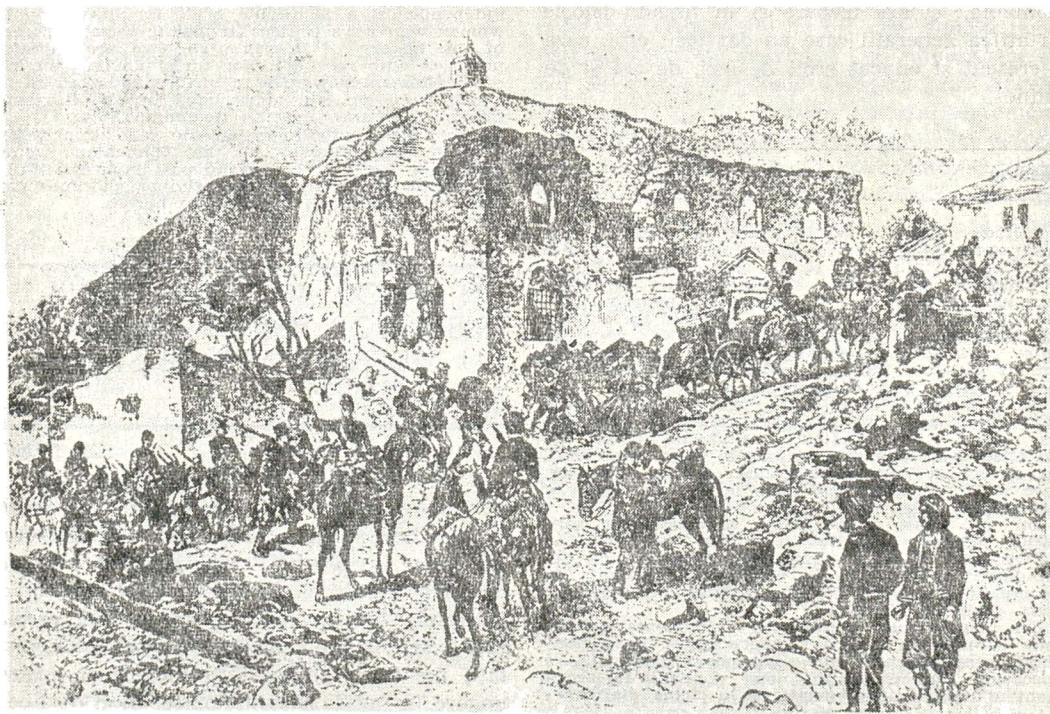
cani, comunicată prefectilor de județe din Transilvania.

Prefectul județului Mureș-Turda, de exemplu, județ nou înființat, în care intrau Cîmpia Transilvaniei și Valea Mureșului, zone cu o bogată tradiție națională românească, emitea la rîndu-i, către autoritățile subalterne, la 5 noiembrie 1876, o circulară politică orientativă în care, pentru a stimula atașamentul pretorilor și primarilor arăta că „evoluția războiului din orient reprezintă pentru Ungaria un interes deosebit și dintre acestea mai cu seamă, atitudinea principatelor unite, Țara Românească și Moldova”².

Ordinul continuă cu afirmația perfect justificată de evoluția anterioară a evenimentelor că „Potrivit experiențelor de pînă acum, este neîndoielnică preferința românilor din Ungaria față de neamurile lor din Principatul Moldova — Țara Românească cît și faptul că agitatorii români din Ungaria vor activa — respectiv vor încerca să activeze — în direcția pe care guvernul din Principat o va adopta”³.

¹ Ion Minea *Manifestații politice ungurești și Războiul Româno-Ruso-Turc din 1877—1878*, în „Cercetări istorice” Revistă de istorie românească, an IV, 1928, nr. 2, p. 110.

² Arh. St. Mureș. fond Scaunul Mureș, Comite suprem, nr. 164/1877.

Intrarea trupelor române la Nicopole. „Războiul” nr. 119 din 18 noiembrie 1877.

O companie de dorobanți în marș. Amintiri din războiul independenței 1877—1878, București, 1902, f. 16.

Este semnificativ faptul că emitentul ordinului, ca reprezentant al guvernului, este conștient de linia ascendentă a orientării românilor din Transilvania și din părțile ungurene spre România, orientare care avea să primească noi contururi în eventualitatea declanșării războiului pentru independență.

Pentru a stăvili evoluția pe această direcție, a tendințelor românilor din monarhie, prefectul de Mureș-Turda, ordona în continuare subalternilor săi că: „De aceea, este deosebit de important ca toți agitatorii români din comitat (județ), activitatea acestora, cât și contactele lor cu populația de limbă română... să constituie din partea funcționarilor autorităților, obiectul celei mai atente supravegheri, fapt pentru care aceștia să fie puși sub cea mai strictă urmărire polițienească discretă”³.

Documentul la care ne referim, în afara enunțării orientării spre România a mișcării naționale a românilor transilvăneni conține și

recunoașterea deosebit de valoroasă a existenței unei conduceri încheiate a acesteia, la nivelul județelor, în măsură a coordona activitatea desfășurată pentru satisfacerea revendicărilor națiunii române, ridicate la rang de program național în Adunarea națională de la 3/15 mai 1848 de la Blaj.

Este evident că, deși de la revoluția de la 1848/1849 se scurseseră aproape trei decenii, guvernării austro-ungari aveau în vedere persistența și întărirea mișcării de eliberare națională românești, conduse de aceiași reprezentanți care, în timpul luptelor pentru păstrarea ființei naționale a poporului român, conduse de Avram Iancu, s-au situat în fruntea națiunii.

Activitatea însuflețită, desfășurată de generația luptătorilor de la 1848 după revoluție, când idealul ridicării națiunii române ca egală cu celelalte națiuni din Transilvania se spulberase, a cunoscut forme variate, pline de zăbucium și amărăciune. Prefecții și tribunii legiunilor românești din 1848, în special Axente

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

Sever, D. Moldovan, Clemente Aiudeanu etc. s-au situat și în momentele cruciale ale evenimentelor ce au urmat, în 1861 cu prilejul instaurării regimului liberal⁵, în 1863—1865 în timpul Dietei românești de la Sibiu când se lupta pentru egala îndreptățire a națiunii române cu celelalte națiuni⁶, în 1867 și mai târziu în lupta împotriva pactului dualist⁷, în fruntea națiunii. Un mănunchi mai restrâns, întrucât mulți dintre ei nu mai erau în viață, și-a făcut simțită prezența, antrenându-i pe români, în susținerea războiului pentru independența României din 1877.

Aranjamentele diplomatice, aparent neostile războiului ruso-turc, intervenite între Rusia și marile puteri europene, mascau însă adevăratele scopuri și tendințe ale Angliei și Austro-Ungariei în Balcani, ambele puteri fiind interesate cu tot dinadinsul în menținerea dominației turcești la sud de Dunăre. Se mai adăugau unele resentimente ale burgheziei și aristocrației ungurești față de trupele țariste care, în 1849, au contribuit la înfrângerea revoluției. De aici, un motiv în plus pentru amplificarea spiritului de ostilitate față de campania din Balcani⁸. Mai ales rezistența turcilor în fața armatei țariste, înainte de intervenția armatei române, a cunoscut în Austro-Ungaria entuziasm și manifestații de solidaritate⁹.

În scopul cuceririi opiniei publice în favoarea opticii cercurilor guvernamentale, în multe orașe din Transilvania, oficialitățile județene și municipale au organizat întruniri publice de simpatie față de victoriile obținute de armata turcă în primele ei ciocniri cu oștile ruse. O telegramă a lui Ahmed Ali, expedită din Razgrad, este adresată autorităților țîrgumureșene drept mulțumire pentru manifestațiile de simpatie organizate în oraș, din care cităm: „Glorioasa noastră armată, ca și generalii ei, sînt impresionați de demonstrația dv. amicală și entuziastă”¹⁰...

Unele cercuri ale guvernanților austro-ungari mizau pe posibilitatea organizării unei legiuni de voluntari¹¹, plătiți din finanțe aus-

triece, dotați cu armament englezesc și l-au pus să execute acest plan pe Ugron Gábor.

Legăturile organizatorilor legiunii cu autoritățile guvernamentale de la Budapesta, Viena și Londra a căror inspirație a fost, sînt fără dubiu. Un argument în plus ni-l oferă circularele comitatului Vespem din Ungaria, adresate celorlalte comitate din imperiu, prin care se făcea apel ca deputații în parlament să sprijine propunerea de eliberare din arest și de sub urmărirea penală a participanților la acțiunile legiunii, care au intenționat să atace România în favoarea Imperiului otoman¹².

Dacă organizarea legiunii întâmpina unele dificultăți, în schimb, procurarea armamentului cu care aceasta urma să fie înzestrată cunoaște o febrilitate de nedescris. La începutul lunii septembrie sosesc pe adresa lui Ugron Gábor, primele 100 de lăzi cu arme și muniții. Pentru echiparea legiunii, un oarecare D'Equelley viconte Victor, fost sublocotenent în Mexic, certat cu poliția Vieneză, procură și trimite 175 de duzine de fesuri turcești, vădind tendința ca voluntarii să fie echipați cît mai aproape de uniforma otomană. Concomitent mai sosesc din Viena 1800 de puști, 100 de carabine, 250 de revolve și 270 000 de cartușe. În 14 septembrie 1877 vama Vieneză confisca un milion de cartușe cu fitil provenind din Birmingham. La finele lunii septembrie au mai fost confiscate 81 de lăzi cu puști, baionete și revolve noi și 600 000 de cartușe¹³.

Prima misiune a legiunii trebuia să fie o incursiune în Moldova prin pasul Brețcu, unde s-au concentrat și depozitele de arme și muniții. Aici ea trebuia să înainteze pînă în dreptul Adjudului, unde să distrugă podul peste Siret, peste care trecea singura — pe atunci — cale ferată de afluire a trupelor rusești spre zonele de operațiuni de la sud de Dunăre.

Cu toate strădaniile depuse de organizatori, aventura a fost sortită eșecului, aidoma tuturor puciurilor și inițiativelor menite să stăvilească mersul înainte al istoriei.

Încă înainte ca legiunea să fi intrat în acțiune, șeful unei gări din apropierea Sighișoarei, descoperă într-un vagon, destinat acelei localități, material de război. Urmează

⁵ Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848—1881)*, Edit. științifică, București, 1974, p. 154, 166.

⁶ *Ibidem*, p. 214—215.

⁷ *Ibidem*, p. 351—361.

⁸ Ion Minea, *op. cit.*, p. 111.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Arh. St. Mureș, Fond Primăria Municipiului Tg. Mureș.

¹¹ Szadeczki Lajos, *A székelly pucs 1877-ben. Székely legio szervezése az orosz-török háboruban*, Budapest, 1920.

¹² Ioan Pleșa, Octavian Rotaru, *Războiul de independență al României oglindit în documentele de la Arhivele Statului Alba*, (referat în mss.) p. 28. Mulțumim pe această cale autorilor care ne-au pus la dispoziție mssul lucrării.

¹³ Ion Minea, *op. cit.*, p. 113.

demersurile legale și confiscarea tuturor armelor și munițiilor sosite pe destinații diferite în Transilvania, în ultima lună. Concomitent cu preparativele pentru organizarea legiunii secuiești din Transilvania, și în Turcia se încearcă constituirea unei legiuni ungurești din emigranții unguri, care, sub comanda colonelului de honvezi din timpul revoluției din 1848—1849 Csuták Kálman¹⁴, participant la asediul Munților Apuseni¹⁵ urma să lupte acum în rindul armatei turcești, sub protecția lui Mahmut Damat Pașa¹⁶.

Demascarea acestei lamentabile aventuri se datorează, în bună măsură, generației de revoluționari pașoptiști — Axente Sever, Simion Crainic și Dimitrie Moldovan. Reacția românilor la atare manifestații turcofile inițiate de clasele stăpînitoare austro-ungare cu sprijinul finanțelor britanice n-a întârziat și este expresia celui mai entuziast atașament al lor față de cauza independenței. Cum s-au desfășurat evenimentele ce au făcut să eșueze o atare aventură care încerca să oprească mersul înainte al istoriei?

Știri contemporane, din toamna anului 1877 ne informează că de pe un car tărănesc ce traversa Brașovul, a căzut o ladă grea, care din acest motiv, desmembrîndu-se a dat la iveală conținutul ce consta din puști¹⁷. Ziarul „Românul din 8 mai 1892, publică articolul lui Simion Crainic, scris pe baza rememorării evenimentelor din 1877, în care se relatează că în acest an autorul, fost tribun în revoluția de la 1848—1849 aflîndu-se la Brașov, s-a întîlnit cu Axente Sever, tovarăș de arme în aceeași revoluție și cu Dimitrie Moldovan, cu care au pus la căle sabotarea mașinațiilor puterilor apusene¹⁸. Au preconizat chiar, obținerea de ajutoare din România, în bani și armament pentru organizarea unor insurecții românești în județele Brașov, Făgăraș, Sibiu și Hunedoara, care să zădărnicească acțiunile încredințate legiunii. Cu acest plan, Crainic pleacă la București unde ia contact cu C. A. Rosetti, președintele Camerei deputaților, care se entuziasmează de idee, informîndu-l de eveniment și pe Gorceacov, ministrul de interne rus, aflat atunci în București. Peste cîteva zile, are loc la București o întîrevdere

între Crainic, Rosetti și Gorceacov. Ministrul rus, bazat pe angajamentele diplomatice ale țării sale față de neintervenția monarhiei austro-ungare în conflictul ruso-româno-turc, nu îmbrățișează ideea înarmării românilor și insurecția lor, cunoscînd, așa cum s-a exprimat că „o revoltă a românilor ardeleni, ar provoca mari încurcături cu monarhia dunăreană“¹⁹. Reține însă știrile noi despre pregătirile de peste munți, din Transilvania pentru a interveni pe baza lor la Viena, care să anihileze planurile legiunii lui Ugron Gábor, pe cale diplomatică²⁰. Intervenția ministrului rus la Viena a determinat de fapt arestarea și judecarea inițiatorilor „faimoasei“ legiuni din 1877.

De numele unor tribuni ai revoluției de la 1848 din Transilvania se leagă și alte evenimente în contextul largii mișcări de solidaritate a românilor transilvăneni cu independența României.

Informațiile ce deținem despre această problemă, provin din zona Munților Apuseni, din județul Alba de Jos, unde locuia mănunchiul de tribuni și revoluționari pașoptiști ardeleni care mai trăiau în anul 1877.

Toate informațiile trimise prefectului județului Alba de Jos din diferite surse cuprind știrea că populația acestui județ urmărea cu atenție evoluția evenimentelor de dincolo de Carpați. Este prin urmare, un teren prielnic pentru susținute activități propagandistice din partea conducătorilor românilor din Transilvania. În același sens raportează la 12 ianuarie 1877 și pretorul plășii Ighiu, prefectul de Alba de Jos starea morală politică din sfera sa de activitate, adăugînd că „românii din comuna Tibru și din împrejurimi sînt instigați de către un oarecare Iosif Pop Marțian fost secretar al lui Axente Sever. Acesta afirmă public că este la curent cu politica, spunîndu-le că rușii au pornit război contra turcilor, iar România s-a aliat rușilor“²¹.

Dintr-o declarație dată de un locuitor pretorului rezulta că Iosif Pop Marțian era originar din Lupșa, județul Alba, fiind mai mulți ani omul de încredere al lui Axente Sever, fostul prefect al lui Avram Iancu, în calitate de secretar, că mai avea un frate căpitan în armata română și că îndată ce rușii vor fi ajuns la hotarele Transilvaniei (sic!) se va

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Ion Ranca. Valeriu Nițu. *Avram Iancu, Documente*, Edit. științifică, București, 1974, p. 127—128.

¹⁶ Ion Minea, *op. cit.*, p. 112.

¹⁷ *Ibidem*, p. 115.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 115—116.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Ioan Pleșa, Octavian Rotaru, *op. cit.*, p. 18.

înrola și el în aceeași armată tot cu gradul de căpitan²².

Un caz mai „grav” este cel comunicat de ministrul Trefort mitropolitului Ioan Vancea din Blaj. Se menționează că intelectualitatea și alți români din Cîmpeni și împrejurimi s-au datat la „tulburări” contra siguranței statului și la demonstrații în zilele de 14–15 decembrie 1877. Toate acestea s-au petrecut la Vidra (azi Avram Iancu, localitatea de naștere a eroului național și la hanul aflat la marginea Cîmpeniului spre Sohodol. De data aceasta, dintre instigatori fac parte preotul unit din Cîmpeni Iuliu Poruțiu, probabil fiul tribunului revoluționar Samuil Poruțiu și învățătorul local Clemente Aiudeanu, veteranul tribun pașoptist. Ministrul Trefort precizează în ordinul său că manifestațiile s-au încheiat cu un banchet organizat în onoarea victoriilor și a căderii Plevnei la care cei prezenți au toastat pentru România, pentru Carol, pentru ruși și pentru anul revoluționar 1848. În ambele cazuri „liniștea publică (sic !) ar fi fost conturbată de participanți prin împușcături, cîntece, muzică și zbierături (sic !) adică aclamații”²³.

Ca urmare a celor relatate de ministrul austro-ungar Trefort, cei doi au fost deferiți pentru cercetări Tribunalului penal din Alba Iulia²⁴.

Mitropolitul Ioan Vancea, dovedind solidaritate națională, dar neputîndu-se expune public, ordonă în schimb protopopului unit din Bistra, Simion Balint, și el la rîndu-i, fost prefect al lui Avram Iancu în revoluția de la 1848, să ancheteze cazul.

Simion Balint, cu experiența anilor care-l apăsau, dirijează excelent ancheta, pe care o susține cu doi martori unguri și în acest fel, fostul prefect de Roșia Montană, scoate basma curată pe cei doi acuzați de periclitarea siguranței statului²⁵.

Iată acum, un mănunchi de patrioți români din Transilvania, foști tribuni de-ai lui Avram Iancu în revoluția de la 1848, se fac prezenți prin atașamentul lor și în evenimentul crucial al cîștigării independenței României, așa cum n-au ezitat s-o facă cu un sfert de veac în urmă la 1848 pe meterezele falnice ale Apusenilor, în fruntea oastei de glotași ridicăți la luptă pentru păstrarea ființei naționale a poporului român.

Résumé

L'auteur met en évidence l'orientation vers la Roumanie du mouvement national des roumains de la Transylvanie, avec une direction bien organisée à l'échelon des districts. Quoique de la révolution de 1848–1849 se sont écoulées presque trois décennies, l'Autriche-Hongrie était inquiétée à cause de la persistance et de la consolidation du mouvement de libération nationale roumaine, dirigé par les mêmes représentants. L'activité déployée par la génération de révolutionnaires de 1848 après la révolution a connu des formes variées. Les dirigeants de 1848 se sont situés aussi, dans les moments décisifs qui se sont succédés à la tête de la nation. Les uns ont activé pour le soutien de la guerre pour l'indépendance de la Roumanie de 1877–1878. L'attachement des roumains s'est exprimée dans l'action d'empêcher les manifestations turcophiles initiées par les classes dominantes austro-hongroises. Ainsi les officiels ont essayé d'organiser une légion de volontaires payés par les autrichiens et munis avec de l'armement anglais. Toutefois l'action a échoué. Parallèlement dans la Turquie on a essayé de constituer une légion à l'aide des émigrés hongrois.

Les révolutionnaires de 1848 comme Axente Sever, Simion Crainic et Dimitrie Moldovan ont démasqué, en bonne partie cette épreuve. Ils ont préconisé d'organiser des insurrections roumaines dans les districts de Braşov, Făgăraş, Sibiu et Hunedoara pour faire échouer les actions de la légion.

Le grand mouvement de solidarité des roumains de la Transylvanie avec l'indépendance de la Roumanie comprend aussi les manifestations organisées dans le district Alba de Jos, de même que dans les localités, Cîmpeni et Vidra et dans les environs (à 14–15 décembre 1878), considérées par les autorités comme des troubles de la tranquillité publique.

Dans son étude, l'auteur met aussi en évidence la présence d'un groupe de patriotes roumains de la Transylvanie, anciens tribuns d'Avram Iancu, dans la lutte pour l'indépendance de la Roumanie.

Précis

The author points out the orientation towards Romania of the national movement of the Transylvanians that was well organized in all the districts. Although since the Revolution of 1848–1849 almost three decades had elapsed, Austria-Hungary had been worried by the strengthening of the Romanian movement for liberation led by the same representatives. The activity developed, after Revolution, by the generation of fighters of 1848, had various aspects. The leaders of 1848 Revolution placed themselves at the head of the nation during the crucial moments that followed the Revolution. Some of them activated in the support of the war for Romania's independence between 1877–1878. The attachment of Romanians had been expressed by hindrance of pro-Turkish manifestation initiated by the Austro-Hungarian ruling classes. Thus, the Austro-Hungarian authorities tried to organize a legion of volunteers payed by Austrians and equipped with English armament. But the action failed. At the same time, in Turkey, they tried to form a Hungarian legion from among Hungarian emigrants.

This attempt was unveiled by the 1848 revolutionists such as Axente Sever, Simion Crainic and Dimitrie Moldovan, suggested the organization of some Romanian insurrections in the districts of Braşov, Făgăraş, Sibiu and Hunedoara in order to thwart the Legion's actions.

The large movement of the solidarity of the Transylvanians with the idea of Romania's independence includes, as well the manifestations organized in the district of Alba de Jos mainly at Cîmpeni and Vidra and in surroundings (during 14–15 December, 1878) that were considered by the authorities as disturbances of the public peace.

The author points out too, the presence, in the important event of the achievement of Romania's independence, of a group of Romanian patriots from Transylvania, former Tribunes of Avram Iancu.

²² Ibidem.

²³ Ibidem, p. 10–11.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

M. KOGĂLNICEANU DESPRE INDEPENDENȚA DE STAT A ROMÂNIEI

GEORGETA PENELEA

Implicarea României în conflictul oriental a ridicat cu acuitate problema definirii atitudinii ei politice. Prin încheierea — la 4/16 aprilie 1877 — a convenției militare cu Rusia, care reglementa trecerea trupelor țariste spre teatrul de război din Balcani, garantind în același timp integritatea teri-

torului nostru, Turcia a considerat că s-au creat condițiile unui *casus belli* și a procedat în consecință bombardând așezările românești de pe malul Dunării, incendiind flota fluvială comercială.

Proclamarea independenței țării, a desprinderii ei *de jure* din sistemul politic turcesc ca și intervenția armată pe cimpul de luptă de la Sudul Dunării a fost răspunsul logic al României, corolarul unei politici consecutive ce tindea spre dobândirea statutului de stat independent.

Aflat în fruntea diplomației românești chiar din ziua semnării convenției militare cu Rusia, Kogălniceanu a desfășurat o activitate prodigioasă pentru a face cunoscut punctul de vedere românesc, a

Asaltul dorobanților asupra redutei Grivița 2. „Războiul“ nr. 105 din 4 noiembrie

documenta concertul european asupra legitimității drepturilor noastre, a îndrituirii conduitei noastre politice. Cu o admirabilă perseverență Kogălniceanu se angajează într-o luptă dramatică, inegală, pentru ca — în condițiile în care marile puteri decideau de soarta României în absența ei — să obțină consacarea internațională a independenței, confirmarea rolului armatei române pe cimpul de luptă, și implicit a cobeligeranței — într-un cuvânt transformarea României în entitate distinctă, liberă și suverană, la Dunărea de Jos.

Fragmentele din discursurile parlamentare (la care se adaugă partea finală a pledoariei rostite în fața congresului de la Berlin) și pe care le publicăm mai jos, constituie jaloane ale concepției politice profesate de M. Kogălniceanu în momentele hotărâtoare ale luptei pentru obținerea independenței de stat.

Asupra atitudinii României în conflictul oriental

„Dumneavoastră, domnilor senatori, fiecare ați citit acea notă¹ a ministrului Turciei care tinde a arunca asupra guvernului și pe urmă asupra țarei, responsabilitatea cum că noi sîntem vinovați că s-a făcut resbel, cum că țara aceasta a chemat pe Rusia, că țeara aceasta a făcut pe Europa să stea indiferentă la acest resbel, să nu ajute pe Turcia; și ați văzut tot acolo că se cere, de la

noi românii, aceea ce n-a putut dobîndi de la alte puteri cari n-au legături cu populațiunile creștine din Imperiul Otoman; ați văzut că ceea ce nu s-a putut dobîndi de la puterile garante, se reclamă de la noi, ca noi, armata noastră, să o fi pus alături cu armata otomană! Și apoi textual se zice și se susține cum că noi de fapt și de drept, dacă am fi voit sau dacă am fi avut cît de puțină bunăvoință, am fi găsit în dispozițiunile tratatului de Paris destule mijloace pentru a face să ni se respecte teritoriul. Nu-mi permit a da lecțiuni ministrului de externe al Înaltei Porți, dar totuși îmi permit să vă întreb pe dumneavoastră că, dacă dispozițiunile tratatului de Paris, cari sînt pozitive în privința Turciei și nu au putut să oprească pe Rusia a declara resbel, apoi obscurele stipulațiuni privitoare la România cum putea să oprească armata rusească? Și dacă este așa, dacă se poate susține, ca un ce serios, ca un ce emanînd de la un guvern puternic, cum că mica Românie se convinea ca să se interpună între colosul de la Nord și între fiii Semi-lunei, care ar fi fost oare rezultatul dacă am fi făcut așa? Am fi fost sîrobiți și la Dunăre și la Prut! Și cea întîi armată a Europei, cînd ar fi intrat într-o țeară unde ar fi găsit o opunere, credeți dumneavoastră că ar fi intrat cum a intrat armata rusă în urma convențiunei² și că, în acel caz, și națiunea și parlamentul ei și guvernul ar mai fi fost în pozițiune a se rosti cum este pus astăzi? Ei bine, domnilor, și eu m-am consultat și cu alții, și cu unii din agenții puterilor străine, cari nu au nici un interes de a-și însuși vederile noastre, și nu am văzut pe nimeni să susțină cum că afirmările

¹ Vezi nota lui Savfet pașa, ministrul de externe al Turciei, către agenții din străinătate, din 20 aprilie/2 mai 1877 (publicată de D. A. Sturđza în *Charles I-er. Chronique. Actes. Documents*, II (1876—1877), București, 1904, p. 685 și urm.).

Amăgirea militarilor turci din redutele de la Plevna de către dorobanții români asediați în tranșee. Alessi, P. A., Popu Massimu, *Resbelul orientale* ilustratu, Gratz, 1878, f. 8.

Rănirea lui Osman Pașa în timpul luptelor de la Plevna, reproducere din presa vremii.

„Bătălia de la Smirdan”. Armata română în războiul pentru independență, 1877—1878, București, 1972, f. 111.

Trupe românești în deplasare spre Vidin, reproducere din presa vremii.

Prizonieri turci la București. Amintiri din războiul independenței, 1877—1878, București, 1902, f. 28.

Porței pot fi luate în serios, cum că noi am fi putut, și prin armatele noastre și prin stipulațiunile tratatului de Paris, să ne împotrivim la intrarea armatei rusești !

Se va zice, poate, că trebuia să lăsăm și pe unii și pe alții să intre în țeară ; că avantajele cari le dăm unora să le fi dat și altora.

Ei bine, aceasta s-a hotărât odată că nu o putem face. Or, dacă aceasta nu o putem face, care alt drum era ? Era acela care l-am luat, regulind condițiunile trecerei armatei rusești. Și cînd aceasta, domnilor ? Intr-un timp cînd tratatul de Paris era rupt, și nu de noi și în favoarea noastră, dară rupt în privința marilor puteri. Noi dară am făcut bine ceea ce am făcut².

Caracterizează raporturile politice ale României cu Imperiul Otoman

„Socotiți că această națiune a ajuns la cel din urmă stadiu, că totul este așezat, că totul este limpezit, că programa părinților noștri este realizată ? Eu socotesc că nu ; și socotesc că noi trebuie să căutăm și să ne folosim de împrejurări ; și cînd împrejurările sînt favorabile pentru noi, noi trebuie să mergem înainte. Aceasta nu va să zică că trebuie să mergem înainte fără să ținem seama de pericole.

Ei bine, ce imprudență am comis noi sau predecesorii mei ? Guvernul actual, nouă luni de zile știm cu toții că s-a adresat la toate puterile, a arătat pericolele și a cerut neutralitatea, că a făcut toate sforțările ca să depărteze acest pahar. Ei bine, măcar în ora pericolului am fost oare ajutați ? Nu. Națiunea noastră a fost legată de acel stat pe care astăzi Europa întreagă-l califică, cum îl califică împăratul Nicolae, de *muribund* ; noi, națiune tinărilor, facem parte integrantă din Imperiul Otoman ! Și trebuie noi, cu interese proprii, cu naționalitatea noastră, să luăm parte la toate certele care le are Turcia cu Rusia și poate mine cu Austria și altele ? Ei bine, n-a venit momentul să ne întrebăm dacă nu este mai bine să rupem cu această solidaritate ?”³.

Anunță proclamarea independenței României față de Imperiul Otoman

„Ce am fost înainte de declararea resbelului ? Fost-am noi dependenți către Turcia ? Fost-am noi provincie turcească ? Fost-am noi vasali ai Turciei ? Avut-am noi pe Sultanul ca suzeran ? Străinii au zis aceasta, noi nu am zis-o niciodată. Noi nu am fost vasali. Sultanul nu a fost suzeranul nostru. Însă, este ceva ; erau niște legături *sui generis*, niște legături cari erau slabe cînd românii erau tari, niște legături cari erau tari cînd românii erau slabi.

Încercările Turciei, pretențiunile Turciei în contra noastră dacă în adevăr nu sporeau, cel puțin se repeteau neconținut ; și mai mult în scris, căci în fapt nu se puteau face, pentru că Turcia slăbea din ce în ce mai mult, și numai cînd slăbea socotea

de cuviință a-și arăta puterea către noi pe cari ne credea slabi. În acest mod rezistența Turciei ni s-a manifestat mai cu seamă în acești din urmă 20 de ani, nevoind să intre în înțelegere cu noi spre a preface acele legături *sui generis*, cari nu mai sînt ale secolului actual și cari, dacă nu mai erau de folos pentru noi, nu mai erau de folos nici pentru Turcia. Rezultatul a dovedit aceasta.

Domnilor, cu nu voi să fac procesul Turciei ; aceasta este treaba oamenilor de stat și cari sînt în guvern, și cari au fost, și cari astăzi iau parte în parlamentul otoman. Ei sînt dator să vadă că au greșit cînd au răspuns pururea și într-un mod sistematic cu *non possumus* la toate cererile noastre. Aceasta este ceea ce ne-a adus pe noi în trista necesitate de a îndrepta armele noastre în contra armelor turcești îndreptate asupra noastră ; aceasta ne-a adus în trista necesitate ca, precum pe noi ne pira Poarta și ne învinovăța că am trădat interesele Imperiului, că am rupt buna credință, să declarăm și noi la rîndul nostru că, fiindcă tunul raționează și pune în aplicațiune amenințările coprinse în nota din 2 mai⁴ a lui Savfet pașa, asemenea și noi am făcut recurs la tun, și tunul nostru răspunde tunului otoman. Ne întrebați acum ce sîntem ? Sîntem în stare de resbel cu turcii ; legăturile noastre cu Înalta Poartă sînt rupte, și cînd va fi ca pacea să se facă, nu crez că un singur român va mai consimți ca România să reîntre în pozițiunea ei de mai nainte, rău definită, hibridă și jicnitoare atît intereselor României cît și intereselor Turciei.

Așa dară, domnilor deputați, nu am cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața reprezentațiunii naționale că noi sîntem o națiune liberă și independentă”⁵.

Despre declararea independenței țării, pecetluită de faptele de arme ale ostașilor ei

„Cînd am declarat independința, am făcut-o cu precedarea unui alt vot, unei alie declarațiuni anterioare, prin care am rupt legămintele noastre seculare cu Înalta Poartă și cu această ocaziune veți recunoaște că nu noi am declarat resbelul, ci Turcia care începuse de mai înainte să bombarde orașele noastre ; așa știe țeara, așa știe Europa întreagă ; și atunci, cu ocaziunea discuțiunei ce a urmat în această Adunare tot onor. domn Misail și domnul Pantazi Ghica, mi se pare, susțineau că oștirea noastră, șezînd neconținut de-a-lungul Dunărei, trebuia să se demoralizeze. Da, domnilor, s-ar fi demoralizat dacă nu i-am fi dat ocaziunea de a se afirma ; în adevăr la început erau unii care credeau că o armată care de secții nu are o istorie militară, o armată care se vede umilită, maltrată nu numai de către străini dar chiar de unii din țeara noastră, că această armată era ne-capabilă de a-și face datoria ; înedobste se credea că acei țărani înjuțați la plug și cocoșați sub sapă nu erau capabili să desfășure o bravură militară. Am trebuit să înlăturăm aceste bănuțeli injurioase și evenimentele petrecute în urmă au dovedit ce este această armată și cită bărbăție și vitejie este în vinele românului.

² Este vorba de convenția militară româno-rusă din 4/16 aprilie 1877.

³ Ședința din 30 aprilie 1877. Senatul României în „Monitorul Oficial”, 1877, nr. 126, p. 3637.

⁴ Ședința din 30 aprilie 1877. Senatul României în „Monitorul Oficial”, 1877, nr. 130, p. 2753.

⁵ Vezi nota 1.

⁶ Ședința din 9 mai 1877. Adunarea deputaților, în „Monitor Oficial”, 1877, nr. 118, p. 3451.

Domnilor, să nu ziceți că în resbelul actual bravura noastră s-ar fi dovedit și stînd pe malul Dunărei, turcii dincolo și noi dincoace, și cu tunurile noastre de la Calafat și de la Oltenița să trimitem bombe peste Dunăre; căci atunci nu am fi făcut decît să arătăm buna fabricațiune a tunurilor noastre și tirul nostru mai mult sau mai puțin exact; dară aceasta nu ar fi ridicat moralul armatei noastre, nu ar fi aprins coragiul soldatului nostru. nu ne-ar fi adus să auzim pe oștenii noștri zicînd ceea ce zic astăzi: „Sîntem mindri de a purta postavul cel roșu care se vede pe uniformă noastră. căci acel postav nu este văpsit cu kirmisu, ci el este văpsit cu singele nostru și al fraților noștri”⁷.

Privitor la situația României în timpul prelimina-riilor de pace

„Evident, domnilor, că puterile la început au să se rostască asupra cestiunii celei mari, asupra soartei Turciei, și apoi au să se pronunțe asupra statelor mici care sînt în joc. Nu uitați că un mare imperiu. Imperiul Otoman, este astăzi în desmembrare. că soarta acestui imperiu este cestiunea cea mare care preocupă pe Europa, că de aceasta dară se ocupă și se va ocupa mai întîi puterile mari, și apoi de soarta noastră. Să mă ierte dară onor. domn interpelator⁸ dacă pînă azi nu am obținut nimic asupra celui de al doilea punct al interpe-lațiunei sale. Pînă astăzi puterile n-au fost în pozi-țiune de a ieși din rezerva generală păstrată de toate, nu putea nici una din ele să se avanseze și să se pronunțe singură în special. Dară am cerut la toate să ni se recunoască acest drept, ne-am adresat la toate fără excepțiune, cerîndu-le ca vocea noastră să fie ascultată. Am cerut aceasta cu toată insistența, am arătat deplin drepturile noastre la aceasta; și dacă este a nu dispera de dreptatea cauzei noastre, cred că și glasul nostru va fi ascultat. Aceasta v-o pot spune, căci oricite se vorbește, oricît adversarii noștri ne atacă, trebuie să se știe că niciodată România nu a insuflat mai mare încredere, pentru că România a fost leală către fiecare, către amici și către dușmani. Da, domnilor, chiar către turci am fost leali, pentru că le-am spus mai dinainte că ne vom bate și pentru ce. Am fost leali, și dacă avem să triumfăm, vom triumfa, nu cu rodomontade nici cu donquisonade, ci cu sfințenia cauzei noastre, cu lealitatea noastră”⁹.

Precizează poziția României la viitorul congres de pace

„Domnilor, socotesc un pleonasm această întrebare, adică cari sînt principiile cari au să ne conducă față cu viitorul congres?

La această întrebare mă voi mărgini a răspunde cu o altă întrebare: care guvern, care partid, care ministru, care român poate să zică altmîntrelea

⁷ Ședința din 23 noiembrie 1877. Senatul României în „Monitor Oficial”, 1877, nr. 263, p. 6588.

⁸ I. A. Sturdza interpelase guvernul „dacă a obținut de la marile puteri europene ca România să fie reprezentată, în ceea ce o privește, la viitoarea conferință, pentru a-și putea apăra interesele integrității teritoriale, al independenței și neutralității ei”.

⁹ Ședința din 8 februarie 1878. Adunarea deputaților în „Monitor Oficial”, 1878, nr. 31, p. 753.

decît că: *nu putem, nu dăm?* Pe urma acestui răspuns, care guvern, care partid, care român va putea să facă altmîntrelea decît de a se adresa acolo unde se adresează chiar puterile cele mari? Acolo unde se adresează Austria, acolo unde se adresează Anglia, acolo unde însuși Germania a zis că au să se hotărască destinele nu numai ale României, dară ale Imperiului Otoman, dară însuși pacea lumii! La conferință, la congres, acolo avem să ne ducem și noi, acolo avem să apărăm drepturile și interesele noastre, drepturi și interese asupra cărora nu urmează echivoc. Ori cum ne-am întoarce și oricine vom fi, avem să apărăm înaintea marclui areopag independența statului român, integritatea statului român, interesul statului român, și cerînd ca integritatea și independența noastră să fie puse de Europa sub scutul ei!”¹⁰.

Omagiază comportamentul trupelor noastre

„Noi ne-am bătut în acest resbel cum știau bătrînii noștri să se bată. Unde soldații noștri, unde drapelul nostru s-a arătat, după ce a conținut sunetul tobelor și bubuitul tunurilor, am avut manifestarea recunoștinței și a simpatiei tutulor populațiunilor.

La Vidin, la Bazardgic și pretutindeni chiar populațiunile musulmane ne-au rugat să mai stăm acolo, și cînd am spus că nu mai putem sta, ne-au rugat cu lacrimi să le dăm voie să ne urmeze”¹¹.

Exprimă punctul de vedere al guvernului român în fața congresului de la Berlin

„România este încredințată că independența ei va fi în mod plenar și definitiv recunoscută de Europa. La dreptul său inițial — al căruia principiu a fost denaturat prin echivocuri istorice — se adaugă astăzi titlurile a căror cucerire ea a reinnoit-o, sau mai curînd a reîmpropătat-o pe cîmpul de luptă. Zece mii de români au căzut în jurul Plevnei pentru a dobîndi libertatea și independența patriei lor.

Dar toate aceste sacrificii nu ar ajunge pentru a îngădui României să dispună în mod pașnic de soarta ei. Ea ar fi fericită și recunoscătoare de a vedea încununate eforturile care au exprimat individualitatea ei printr-o binefacere europeană. Această binefacere ar fi garanția reală a neutralității sale care ar pune-o în situația de a arăta Europei că nu are altă ambiție decît aceea de a fi apărătoarea fidelă a libertății Gurilor Dunării și de a se consacra îmbunătățirii instituțiilor sale și valorificării resurselor sale”¹².

Motivează trecerea trupelor române la sudul Dunării

„In adevăr, dumneavoastră cunoașteți evenimen-tele de peste Dunăre. Turcii din început voiau numaidecît să intre în România. Cînd am aflat aceasta, ne-am adresat la toate puterile cerîndu-le

¹⁰ Ședința din 13 februarie 1878. Senatul României în „Monitor Oficial”, 1878, nr. 38, p. 965.

¹¹ Ședința din 15 martie 1878. Adunarea deputaților în „Monitor Oficial”, 1878, nr. 61, p. 1740.

¹² Ședința din 18 iunie/1878. *Documente din corespundența diplomatică de la 5 octombrie 1877 pînă la 15 septembrie 1878*, București, 1880, p. 286, text francez.

să apere Țara Românească de invaziunea armatelor turcești. Arătăm puterilor că în țară nu sînt numai proprietăți române, și că și acestea vor avea soarta comună ! Ne-am adresat la Austria, ne-am adresat la Franția, le-am cerut ca rebelul să se oprească la marginea Dunărei. De pretutindeni ni s-a răspuns că România, în ordinul de idei politice, era privită ca făcînd parte din Turcia, că prin urmare nu se poate cere de la armatele turcești de a se opri la Dunăre ! Cu mare stăruință d-abia am dobîndit de la două puteri promisiunea că Turcia nu ar permite să intre în țară decît trupe regulate, și că așa am fi scutiți de bașibuzuci. Cînd dară s-au îngreuiat pozițiunea armatei rusești la Plevna, am trebuit să trecem Dunărea pentru două motive : întâi pentru că voiam ca în acest rebel națiunea română, după 200 de ani, să-și afirme pe cîmpul luptelor vitalitatea ei, ca așa ea să aibă dreptul de a vorbi cu sâmbă în mină, ca așa ea să datorească independența sa nu diplomației, ci singelui generos al fiilor săi vărsat pe cîmpul de onoare !

Al doilea motiv al trecerii armatei noastre peste Dunăre era că linia noastră de apărare nu mai era la Dunăre, ci la Plevna. Dacă armata ruscă, din nenorocire, ar fi fost respinsă spre Dunăre, fiți siguri că noi de-a-lungul Dunărei n-am fi putut opri ca ordiile turcești să intre chiar în București. Vă pot chiar spune că a fost un moment unde însuși comandanțele armatei rusești ne-a întrebat ce forță avem ca să rezistăm în București ? I-am întîmpinat că nu avem aici decît garda națională, că, la nevoie, eram hotărîți să facem apel la ea, pentru ca, dacă nu vom putea să oprim pe turci afară din barieră, să ne apărăm căminele chiar în năuntru, apărînd pas cu pas fiecare stradă a capitalei !¹¹

În legătură cu semnificația reunirii Dobrogei în hotarele românești

„Eu cred că țeara va primi Dobrogea nu ca schimb, dar ca compensațiune pentru sacrificiile ei, și ca mijloc indispensabil pentru dezvoltarea sa : eu mai cred că numai să voim, putem face din Dobrogea o țeară omogenă cu mama-patrie : și aceasta nu cu cheltuieli colosale, cum s-a zis, fiindcă deja în Dobrogea sînt porturi foarte bune, mai bune ca Varna chiar, și /care/ chiar acum servește de scut mesageriilor franceze și Lloyd-ului austriac. Astfel nu vom avea să cheltuim decît dacă vom socoti că merită să cheltuim pentru a mări porturile, pentru a dezvolta bogățiile îngropate ale Dobrogei, și dacă vom cheltui în asemenea condițiuni, bine vom face, fiindcă vom face cheltuieli productive. S-a mai zis că locuitorii Dobrogei au să se opună la intrarea armatei noastre. Nu este adevărat aceasta. Toți știți că românii de acolo ne așteaptă ca adevărați frați, că musulmanii de asemenea ne așteaptă cu nerăbdare. Cine au să fie în contra noastră ? Bulgarii ? Aceasta este o simplă presupunere. Eu nu cred că bulgarii vor lua armele ca să se opună la trecerea noastră, căci știu ospitalitatea ce au avut întodeauna la noi, știu că și noi ne-am vărsat singele pentru libertatea lor, și că mai presus de ei știu și trebuie să știe că Do-

brogea n-a făcut parte niciodată din Bulgaria ! Da, domnilor, Dobrogea nu este țară a bulgarilor, la fiecă pas unde se va săpa în pămîntul ei vom da de osemintele, de urmele, de monumentele strămoșilor noștri români !“¹²

SCRISORI DE PE FRONT ALE DR. ZAHARIA PETRESCU

Născut la Alexandria în 25 aprilie 1841, Zaharia Petrescu și-a făcut studiile fiind ajutat de Epitropia orașului Alexandria. Între 1857—1862 a frecventat cursurile școlii naționale de medicină și farmacie din București, fiind apoi trimis bursier la Facultatea de medicină din Paris.

La întoarcerea din Franța în 1864, din însărcinarea dr. Carol Davila, a predat cursul de farmacologie la „Școala națională de medicină și farmacie“ din București.

În 1870 a fost numit șef de secție la Spitalul Militar Central din București și în același an a devenit titular al catedrei de terapeutică de la Facultatea de medicină din București.

A fost primul medic care și-a formulat rețetele în limba română, acest lucru fiind apreciat ca o inovație și un act de curaj într-o perioadă în care toți medicii își formulau rețetele în limba latină sau franceză.

A fost organizatorul medicinei experimentale românești, unul din părinții promotori ai chimio-terapiei.

Bun patriot și animat de sentimente umanitare a participat la Războiul de independență în calitate de șef al serviciului sanitar al armatei române din vest.

A plecat pe front la 23 aprilie 1877 și s-a întors acasă la 23 ianuarie 1878, bolnav de tifos. A luat parte la asediul Plevnei.

Pentru îngrijirea răniților, pentru vitejia și curajul cu care s-a expus pericolului, a fost decorat cu medalia „Virtutea militară“ și cu ordinul „Steaua României“ cls. 4, precum și cu ordinul „Sfînta Ana“ acordat de țarul Rusiei.

MARIA SOVEJA

1

1877 iunie 9. Scrisoarea dr. Zaharia Petrescu către soția sa în care descrie bombardarea Vidinului.

Calafat, 9 Iuin 1877

Ma chère et bien aimée Papi,

Je me dépêche de vous donner des nouvelles du bombardement d'aujourd'hui. Vous devez déjà l'avoir eu dans le *Românul*.

Le bombardement de Vidin a été commencé aujourd'hui à 1¹/₂ de l'après-midi. On a voulu

¹¹ Ședința din 30 septembrie 1878. Adunarea deputaților în „Monitor Oficial“, 1878, nr. 220, p. 5611.

¹² Ședința din 30 septembrie 1878, Adunarea deputaților în „Monitor Oficial“, 1878 nr. 220, p. 5616. Traducerea documentelor a fost făcută de Gabriela Mărășoiu.

empêcher les turcs de travailler à une fortification.

A une heure et demie de l'après midi on a tiré de chez nous 5-6 boulets à la fois sur les travailleurs dans la fortification et depuis lors on tire continuellement à chaque quart d'heure un boulet. Maintenant il est 5½ heures et le bombardement continue. Il n'y a aucun blessé de chez nous.

Je vous écrit sous le bombardement des boulets. C'est très agréable de les entendre, mais c'est épouvantable de voir les effets qu'ils produisent.

Je n'ai pas reçu de vous des lettres depuis 2 Juin. Je vous prie de m'écrire le plus tôt possible. Je suis inquiet sur votre santé.

Ecrivez-moi comment vous portez-vous. Ecrie-moi comment tu te porte, soigne les études d'Oлга. Envoie-moi ses thèmes d'anglais pour que je vois les progrès qu'elle fait.

As-tu pris le piano d'Amélie pour que tu lui donne des leçons ?

Il faut que tu le prenne.

Je trouve toute ma distraction dans l'amour ardent que je te porte.

Tout mon encouragement contre l'ennui de cette séparation je le trouve en toi et dans l'amour que je porte à nos chers petits anges. Je t'embrasse de tout mon coeur. Ton fidèle Petrescu.

Traducere :

Calafat, 9 iunie 1877

Scumpa și iubita mea Pepi,

Mă grăbesc să-ți dau noutăți asupra bombardamentului de astăzi. Trebuie că ai citit deja în „Românul” despre el. Bombardarea Vidinului a început astăzi la ora 1½ după masă. Au vrut să-i împiedice pe turci să lucreze la o fortificație.

La ora unu și jumătate după amiază s-au tras de la noi 5-6 obuze, exact asupra lucrătorilor din fortificație și de atunci se trage continuu la ficcare sfert de oră un obuz. Acum este ora 5½ și bombardamentul continuă. De partea noastră nu este niciun rănit.

Îți scriu sub bombardamentul obuzelor. Este foarte agreabil să le auzi, dar e înspăimântător să vezi efectele pe care le produc.

N-am primit de la tine scrisori de la 12 iunie. Te rog să-mi scrii cât poți mai repede. Sint îngrijorat de sănătatea voastră.

Scrie-mi cum vă simțiți. Scrie-mi cum te simți tu, ai grijă de studiile Olgei. Trimite-mi lucrările ei la engleză să văd ce progrese a făcut.

Ai luat pianul de la Amelia ca să-i dai lecții ?

Trebuie să-l iei.

Îmi găsesc întreaga alinare în profunda iubire ce-ți port. Întreaga încurajare împotriva plictisului acestei despărțiri o găsesc în tine și în iubirea ce port scumpulor noștri micuți îngerași. Te îmbrățișez din toată inima.

Al tău credincios Petrescu

Arh. St. Buc., fond Zaharia Petrescu, doc. nr. 21, orig.

2

1877 august 27, Verbița. Scrisoarea dr. Zaharia Petrescu către soția sa în care descrie atacul asupra Plevnei.

Bulgaria Verbița, 27 Août 1877

Ma bien aimée Pepi,

Aujourd'hui c'est déjà une semaine depuis que nous sommes en Bulgarie et depuis deux jours nous sommes à Plevna. L'attaque de Plevna a commencé hier tant par les russes que par notre armée. Hier à 6 du matin on a commencé le bombardement de Plevna et j'y ai assisté pendant 2 heures. Les boulets arrivaient justement dans notre direction.

J'ai vu tomber deux boulets à droite de nous, deux à gauche et un tout près devant nous et en face du général Cernat.

Tout de suite nous nous sommes retirés à l'aile droite de l'artillerie. Là de nouveau nous avons été salués par les boulets turcs.

Le soir à 8 heures le rapport fait on a constaté. Grâce à Dieu qu'il n'y a eu que deux chevaux de batterie tués. Aujourd'hui c'est 8 heures du matin à présent et déjà depuis trois heures la canonade continue, quoique toute la nuit elle a continué mais interrompue. Depuis 8 jours je dors habillé et dans la voiture, quoique le sommeil que j'ai n'est qu'une torture. Pourtant grâce à Dieu je suis très bien portant.

Quand au mangé on mange ce qu'on trouve et on n'a pas encore souffert de manque de nourriture.

Depuis la pluie qu'a eu lieu il y a trois jours, il fait un froid terrible pendant la nuit, mais je n'ai pas encore eu recours à ma pelisse, je n'ai mis que les bas de laine qui m'ont fait beaucoup de bien, car ils me tiennent les pieds chauds. Je profite de l'occasion d'un officier qui est envoyé à Tournu-Măgurele pour des provisions et je vous envoie ces lignes. J'ai écrit aussi au Major, car il m'avez (sic) prié de lui écrire de Plevna comment la bataille se décidera.

Jusqu'à présent la bataille n'a pas été décidée parcequ'il n'y a que 26 heures depuis qu'on fait le bombardement de Plevna qui est très bien fortifiée par les turcs et en même temps très bien défendue. On espère le prendre après 3-4 jours de bombardement continu. Elle est attaquée par nos deux corps d'armée et par deux corps russes. Elle ne peut pas être prise que par l'assaut qui coutera la vie de beaucoup de braves ! Voilà ce que c'est que la guerre, voilà ce qui c'est que l'humanité. Que Dieu veuille nous sauver le plus tôt possible de ce fléau. Que Dieu donne que nous nous revoyons le plus tôt possible. Je t'embrasse bien tendrement, j'embrasse nos chers petits enfants et je prie Dieu que nous nous revoyions en pleine santé.

Ton dévoué et fidèle PETRESCU

Iarca est encore à Turnu Măgurele, ils gardent notre pont de Nicopoli, et c'est pour cela que je n'ai pas encore reçu mes lettres.

Arh. St. Buc., fond Zaharia Petrescu, doc. nr. 55, orig.

Traducere :

Bulgaria — Verbița, 27 august 1877

Draga mea Pepi,

Astăzi e o săptămână de când sintem în Bulgaria și două zile de când sintem la Plevna. Atacul Plevnei a fost început ieri atât de ruși cât și de armata noastră. Ieri la ora 6 dimineața a început bombardarea Plevnei, la care am asistat vreme de 2 ore. Ghiulele veneau chiar în direcția noastră.

Am văzut căzînd două ghiulele în dreapta și două în stînga noastră iar una aproape drept în fața noastră și a generalului Cernat.

De îndată ne-am retras spre flancul drept al artileriei. Acolo am fost iarăși salutați de ghiulele turcești.

Seara la ora 8 s-a constatat la raport că, slavă Domnului, n-au fost omoriți decît doi cai de baterie. Astăzi, e ora 8 dimineața și canonada s-a pornit deja de 3 ore, deși a continuat și toată noaptea, cu întreruperi. De 8 zile dorm îmbrăcat și în căruță și somnul nu e decît un chin. Totuși, slavă Domnului, sint sănătos.

Cît despre mîncare, mîncăm ce se găsește și pînă acum n-am suferit de lipsă de alimente. De la ploaia de acum trei zile e un frig teribil în timpul nopții dar n-am folosit încă șuba, mi-am pus doar ciorapii de lînă care mi-au fost de mare ajutor, căci îmi mențin picioarele calde. Profit de ocazia că un ofițer a fost trimis la Turnu-Măgurele după provizii și vă trimit aceste rînduri. I-am scris și lui Maior căci m-a rugat să-i scriu de la Plevna cum se va termina bătălia.

Pînă în prezent bătălia este indecisă, pentru că nu sint decît 26 de ore de cînd a avut loc bombardarea Plevnei, care este puternic fortificată de turci și în același timp foarte bine apărată. Sperăm să o luăm după 3—4 zile de bombardament continuu. La atac participă cele două corpuri de armată ale noastre și două corpuri rusești. Nu poate fi luată decît printr-un asalt care va costa viața multor viteji.

Iată ce înseamnă războiul, iată ce înseamnă umăritatea. Dea Domnul să scăpăm cît mai curînd posibil din acest flagel. Dea Domnul să ne vedem cît mai curînd posibil. Te îmbrățișez cu dragoste, fi îmbrățișez pe micuții noștri scumpi și-l rog pe Dumnezeu să ne vedem sănătoși.

Al tău devotat și credincios PETRESCU.

Iarca se află încă la Turnu-Măgurele, păzesc podul nostru de la Nicopole. de aceea n-am primit încă cizmele.

3

1877 august 31, Verbița. Scrisoarea dr. Zaharia Petrescu către soția sa în care descrie atacul asupra Plevnei.

Verbița, 31 Aout 1877

Ma bien aimée Pepi,

Depuis 5 jours l'engagement sérieux contre Plevna continu. Il y a eu beaucoup de blessés et de morts, mais en revanche on a pris une grande

redoute. Les turcs sont très bien fortifiés et c'est pour cela qu'il sera très difficile de les déloger. On ne sait pas encore combien de journées va durer cet engagement.

Iarca arrive aujourd'hui avec son bataillon. J'espère le voir ce soir et si mes bottes sont chez lui je serai très content, car mes bottes m'ont déjà laissée et je n'ai pas pour changer. Hier je suis resté toute la journée à la bataille sous une pluie torrentielle. Le soir en rentrant nous n'avons pu trouver nos bagages et je suis resté toute la nuit mouillé et plein de boue. J'ai tremblé toute la nuit de froid.

Si j'avais au moins de bottes à changer.

Autrement je suis bien portant. Je ne souhaite que de vous revoir le plus tôt possible en pleine santé. Je désire vous voir et vous embrasser le plus tôt possible.

Que Dieu donne que la guerre finisse le plus tôt possible, car c'est une grande calamité pour toute la nation.

Si la guerre dure encore quelques mois je ne sais pas comment rentrerons nous dans le pays. Il n'y a qu'en Dieu l'espérance !

Je t'embrasse tendrement. J'embrasse nos chers petits enfants.

Votre dévoué et fidèle.

PETRESCU

Traducere :

Verbița 31 august 1877

Draga mea Pepi.

De 5 zile asediul puternic asupra Plevnei continuă. Sint mulți răniți și morți dar în schimb a fost cucerită o mare redută. Turcii sint bine fortificați și din pricina asta este foarte greu să-i scoți din pozițiile lor. Nu se stie încă cite zile o să dureze asediul.

Iarca sosește astăzi cu batalionul său. Sperăm să-l vedem în seara aceasta și dacă cizmele mele sint la el voi fi foarte mulțumit, căci cizmele mele m-au lăsat și n-am cu ce să le schimb. Ieri am stat toată ziua să asist la bătălie, sub o ploaie torențială. La venirea serii n-am putut să ne găsim bagajele și am stat toată noaptea ud și plin de noroi. Am tremurat toată noaptea de frig. Dacă aveam cel puțin cizmele de campanie.

Altfel sint sănătos. Nu doresc decît să vă revăd sănătoși cît mai curînd posibil. Vreau să vă văd și să vă îmbrățișez cît mai curînd posibil.

Dea Domnul să se termine războiul cît mai curînd posibil. căci e o mare nenorocire pentru întreaga națiune.

Dacă războiul mai durează citeva luni, nu știu cum o să ne mai întoarcem în țară. Nu mai rămîne decît speranța în Dumnezeu !

Te îmbrățișez cu dragoste ! Îi îmbrățișez pe scumpul noștri micuți.

Al tău devotat și credincios

PETRESCU

Arh. St. Buc., fond Zaharia Petrescu, doc. nr. 56, orig.

4

1877 septembrie 1, Verbița. Scrisoarea dr. Z. Petrescu către soția sa în care dă amănunte asupra atacului Plevnei, îi comunică numirea sa în funcția de șef al serviciului sanitar al armatei de vest în locul dr. Davilla.

Verbița. 1 septembrie 1877

Dragă și scumpa mea Pepi,

Abia astăzi am primit scrisoarea ta din 18 august, trimisă la Corabia. Văd că ai fost foarte îngrijorată de sănătatea mea. Îmi pare foarte rău, dar nu înțeleg de ce aceasta, de vreme ce ți-am telegrafiat imediat după sosirea mea la Corabia.

De atunci, ți-am scris în mai multe rânduri și mai ales de când ne aflăm în Bulgaria, ți-am scris de patru ori, chiar ieri ți-am scris, dar nu știu dacă tu le-ai primit. I-am scris și lui Maior și i-am cerut niște lemne. Revin acum la problema noastră de aici. Nenorocită situație care ne va ține aici încă mult timp și va ruina toată națiunea. Am ajuns aici la Verbița la 24 august noaptea pe la 12 ore. Acesta este un sat pustiu departe de 6-7 kilometri de Plevna. Tot bagajul s-a așezat pe o cîmpie și pe dealurile din fața Plevnei. La 25 august pe la orele 6 dimineața am început bombardarea Plevnei sau mai bine zis tabiile turcești ce înconjoară Plevna. Aceste tabii sînt vreo 7-8 și foarte tari și pline cu soldați și cu tunuri. De atunci, bombardarea a ținut noaptea și ziua pînă astăzi și are să mai ție Dumnezeu știe cit. Acuma vă scriu tot sub bubuitul tunurilor și a puștilor. La 30 august ziua împăratului Alexandru a fost un asalt la tabii atît din partea rușilor cit și din partea noastră. Asaltul s-a făcut la 3 ore după prînz și abia pe la 10 ore seara s-a putut lua o fortificație mare, o redută. Ieri, asemenea, a fost asalt și s-au mai luat două tabii mici. Astăzi urmează asaltul să se facă în contra tuturor tabiilor turcești.

Au pierit mulți soldați și ofițeri chiar pe cîmpul de luptă și în șanțurile tabiilor, iar răniții sînt peste 700 soldați și 26 ofițeri, mai toți ușor răniți și am stăruit ca toți să fie trimiși în spitalele din țară, fiindcă aici n-avem loc și nici nu este bine sub corturi, este deja frig noaptea. Toți răniții sînt deja trimiși la Turnu-Măgurele. Fatalitatea a făcut că în ziua de 30 august a plouat toată ziua și toată noaptea și a udat toată lumea și mai ales pe răniții care au rămas noaptea aceea întinși pe cîmpul de luptă și prin șanțuri.

Ce nenorocire !

Toată noaptea aceea am umblat de la o ambulanță la alta udat pînă la pielea, calul obosit și trăsura cu bagajele rătăcită. Tocmai a doua zi la opt dimineața mi-am găsit trăsura cu bagaje și m-am premenit, dar n-aveam alte cizme și am stat tot cu acestea de s-au uscat în picioare.

Iarca sosește astăzi cu batalionul lui aici și sper să-mi fi adus cizmele de la Corabia.

Dacă nu le-ai trimis, trimite-mi prin poșta de la Turnu-Măgurele aici fiindcă de ieri a început să vie poșta și aici.

Scrie-mi dar și trimite-mi orice prin poștă că o să le primesc. Adresează atît scrisori cit și pachete astfel :

Doctorului Petrescu la Marele Cartier general al armatei române la Verbița în Bulgaria căci de la 24 august eu mă aflu la Marele Cartier General al armatei române comandată de generalul Cernat. Sînt șeful serviciului sanitar al armatei române de la vest, în locul lui Davila care se plimbă peste tot și nu vrea să șadă aici la marele cartier. M-a delegat pe mine în locul lui fiindcă Theodori a rămas cu domnitorul și Fotino a rămas la spitalul temporal (sic) înapoi la Muselin-Selo ca vreo 20 kilometri, mai înapoi de aici. Astfel eu sînt bine aici cu generalul Cernat și colonelul Barrozzi și alți mulți ofițeri superiori.

Am trăsura mea proprie cu bagajele mele și cu tot ce-mi trebuie, noaptea dorm în această trăsură. Ea este cu cuvertir* de rogojină și cu cuvertir de pinză de cort, astfel că nu răzbește ploaia în ea și nici nu este atît de frig cînd o închid seara, fiindcă se închide din toate părțile ca un cort. Pînă astăzi dară sînt foarte bine, mulțumesc lui Dumnezeu ! Pentru rufe n-am încă trebuință și sper ca în curînd să pot să vă trimit să-mi spălați iar acasă, căci aici nu se găsește cine să spele. Satele sînt pustii și noi ședem în cîmpli departe de orice sat.

Nu avem nici o spălătoareasă. Cînd voi avea dar rufe strînse le voi trimite iarăși acasă, dacă circumstanțele-mi vor permite ! Nu știu ceas cu ceas ce are să fie, fiindcă armata toată luptă de 6 zile deja și Plevna tot nu este luată.

Dumnezeu știe cită lume avem încă să pierdem pînă să o luăm.

Cum ne va ajuta Dumnezeu să o luăm îți voi scrie îndată.

Te doresc și nu mă gîndesc decît la copii și la tine.

Sînt ocupat ziua și noaptea și cu toate acestea gîndul meu zboară mereu la voi acasă. Cînd va voi Dumnezeu ca să ne vedem și să ne îmbrățișăm ? !

Resignațiune și iarăși resignațiune !... (Acum observă că începusem franțuzește și am isprăvit românește) această confuzie din cauza grabei și a bubuitului tunului care mă distrage.

Îmbrățișez copiii și pe tine, îngrijește-te și îngrijește de toate. Peste cîteva zile îți voi trimite prin poștă solda mea pe august și misa de campanie.

Al tău devotat și fidel

PETRESCU

Arh. St. Buc., fond Zaharia Petrescu, doc. nr. 57, orig.

5

1877 septembrie 7, Verbița. Scrisoarea dr. Petrescu adresată soției sale în care dă noi amănunte în legătură cu atacul asupra Plevnei, numărul morților și al răniților, capturi.

Bulgaria Verbița, 7 Septembrie 1877

Ma chère et bien aimée Pepi,

Je vous ai écrit dernièrement avec le colonel Balaban en vous envoyant toujours par lui 833 fr. Je ne sais pas si vous les avez reçus jusqu'aujourd'hui. J'ai reçu tes lettres (de Corabia, de Măinescu et de l'officier de M-me Crutescu).

Je me suis beaucoup réjoui de vous savoir en pleine santé.

* forma corectă coviltir.

Je me trouve aussi en bonne santé.

Je prie Dieu qu'il nous protège pour nous revoir en pleine santé. Quant au jour du notre revoir c'est toujours le bon Dieu qui dispose. D'après la marche des affaires d'ici on craint que la campagne va durer tout l'hiver ce qui sera un malheur tant pour l'armée que pour le pays. Nous nous épuiserons en force et en argent.

Jusqu'à présent Plevna n'est pas encore prise et déjà nous avons à peu près 2 000 blessés, dont 36 officiers. Quant aux morts il doit y avoir à peu près 1 000. C'est le résultat des deux attaques qui ont eu lieu jusqu'aujourd'hui.

En revanche notre armée a pris 3 canons des turcs et une grande fortification, mais cela ne nous a en rien avancé, car il y a encore une dizaine de fortifications à prendre. Ce que Dieu voudra !

C'est notre seule espérance.

Ecrie-moi par la poste qui est déjà organisée et envoie moi encore six paires de bas en laine, comme ceux que j'ai achetés dernièrement.

Adresse les lettres et le paquet Dr. Petrescu la cartierul general la Verbița in Bulgaria.

Je vous embrasse bien tendrement et désire vous voir en pleine santé le plus tôt possible.

Ton dévoué et fidèle

PETRESCU

Traducere :

Bulgaria — Verbița, 7 septembrie 1877

Draga și scumpa mea Pepi,

V-am scris ultima dată prin colonelul Balaban, trimițându-vă tot prin el 833 fr.

Nu știu dacă i-ați primit până astăzi. Am primit scrisorile tale (din Corabia (prin) Măinescu și prin ordonanța d-nei Cruțescu). M-am bucurat mult, știindu-vă sănătoși.

Și eu sint bine sănătos. Mă rog lui Dumnezeu să ne apere pentru a ne revedea sănătoși. Cît despre ziua revederii noastre, numai Dumnezeu o poate hotărî. După mersul lucrurilor aici, ne temem că compania va dura toată iarna, ceea ce va fi o nenorocire atît pentru armată cît și pentru țară. Ne vom epuiza atît forțele cît și banii.

Pînă acum, Plevna nu a fost încă cucerită iar noi avem deja aproape 2 000 răniți dintre care 36 ofițeri. Cît despre morți trebuie să fie cam 1 000. Iată rezultatul celor două atacuri pe care le-am dat pînă astăzi.

În schimb, armata noastră a capturat trei tunuri turcești și o mare fortificație, dar aceasta nu ne-a făcut să înaintăm cu nimic căci mai sînt de luat zece fortificații. Cum o vrea Dumnezeu.

Este singura noastră speranță. Scrie-mi prin poșta care este deja organizată și trimite-mi încă șase perechi de ciorapi de lînă, ca cei pe care i-am cumpărat ultima oară.

Adresează scrisorile și pachetul Dr. Petrescu, la cartierul general la Verbița în Bulgaria.

Vă îmbrățișez cu dragoste și doresc să vă văd sănătoși cît mai curînd cu puțință.

Al tău devotat și fidel

PETRESCU

6

1877 octombrie 8, Verbița. Scrisoarea dr. Z. Petrescu către soția sa în care relatează asaltul redutei Grivița nr. 2.

Verbița, 8 Octombrie 1877

Ma tendre et bien aimée Pepi.

Mon ange gardien

Ta bien aimable lettre je l'ai reçu et je l'ai eu avec une très grande joie. Je ne puis qu'à te remercier pour tes tendres sentiments.

Je prie Dieu qu'il nous réunisse le plus tôt possible pour que notre bonheur soit accompli. Mon seul désir c'est de vous voir le plus tôt possibles en pleine santé. Je me porte très bien.

Hier nous avons eu un attaque contre la redoute turque nommée Grivitza nr. 2, mais nous n'avons pas pu la prendre. Nous avons eu 660 blessés dont 19 officiers. Le nombre des morts on ne le connaît pas encore. Il doit y avoir une centaine. Tout cela prouve comme vous voyez le courage de nos soldats. Il vont à l'attaque comme s'il allaient à la noce. Nous avons tant de blessés sans aucun succès à cause de la formidable fortification derrière laquelle se trouve abrités les turcs. Ils restent cachés derrière les parapets et ils tirent de là sans que nos balles puissent les atteindre. Voilà ce qui fait la force de nos ennemis. Voilà ce qui fait aussi que Plevna ne puisse être prise de vive force, à l'assaut, mais par le siège en règle par la famine, comme Paris.

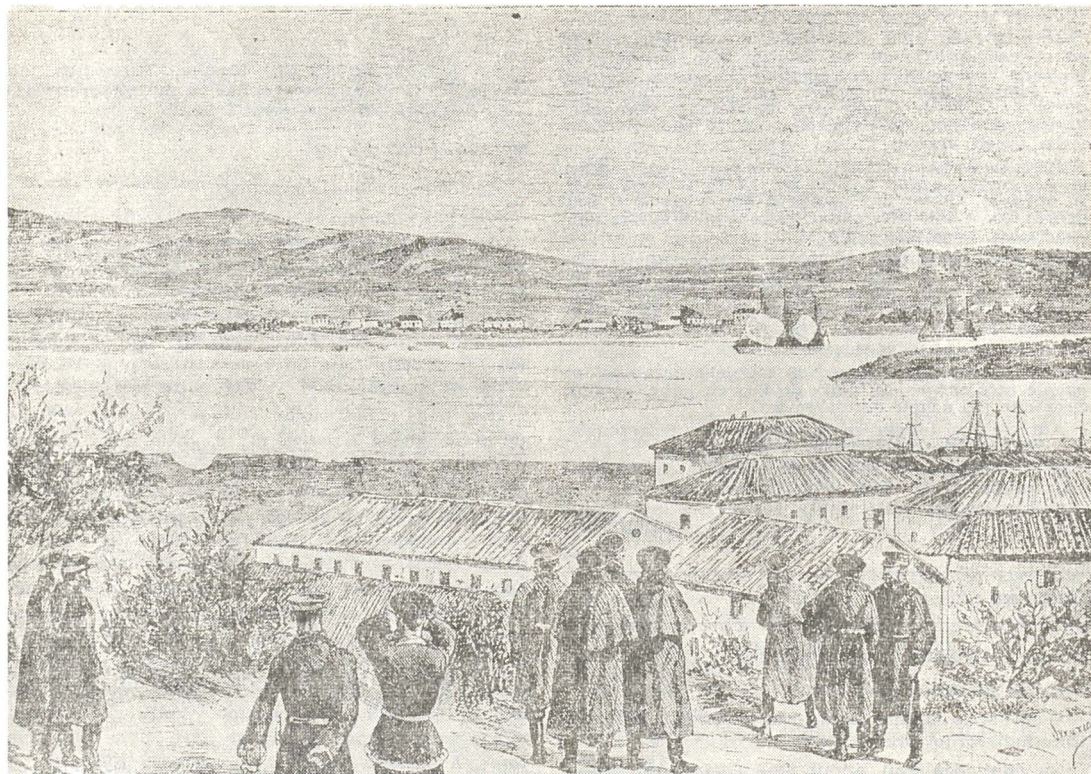
C'est le seul moyen qui nous reste pour obtenir le succes désiré.

L'armée russe commence à reprendre son élan surtout depuis la nouvelle relativement à la défaite complète du Muchtar-Pacha à Kars. Comme vous avez déjà vu dans les journaux, le russes ont pris 40 canons turcs, 7 Pachas prisoniers et à peu près 30 mille turcs. Muchtar-Pacha seul a échappé dans la forteresse de Kars.

Si Dieu donnait qu'il réussisses aussi ici, en Bulgarie, pour que nous échapions le plus tôt possible de cette calamité de guerre !! Prions et espérons.

J'ai reçu le paquet avec la couverture, les gants, les boutons et la flanelle. Je te remercie de tout mon coeur. La flanelle est très bonne, elle est meilleure que la veste ouatée. Heureusement il fait un temps magnifique ici. Il n'y a que les nuit qui sont froids, mais je dors dans la chambre et je me couvre bien. J'ai lu la brochure sur l'entrée de notre armée en action. Elle a un peu raison, mais qui sait quelles seront les résultats, de cette guerre. Peut-être que le résultat donnera raison à ceux qui ont entrepris cette guerre au delà du Danube. Mes remerciement à Maman à Papa et à Amélie.

Dr. PETRESCU

Brăila. Primele salve de tun ale artileriei românești. N. Iorga, Informații spaniole despre războiul independenței, București, 1928, pl. IX.

Primirea făcută primelor unități din armata rusă de către oficialitățile orașului Ploiești. Reproducere din presa vremii.

Traducere :

Verbița, 8 octombrie 1877

Tandra și iubita mea Pepi,
Îngerul meu păzitor,

Amabila ta scrisoare am primit-o și am citit-o cu o mare bucurie. Nu pot decît să-ți mulțumesc pentru tandrele tale sentimente.

Îl rog pe Dumnezeu să ne reunească cît mai curînd posibil, pentru ca fericirea să fie completă. Singura mea dorință e să vă văd cît mai curînd posibil și pe deplin sănătoși.

Eu mă simt foarte bine.

Ieri am avut un atac împotriva redutei turcești numită Grivița nr. 2, dar n-am putut s-o luăm. Am avut 660 de răniți, din care 19 ofițeri. Numărul morților nu se cunoaște încă. Trebuie să fie vreo sută. Toate acestea dovedesc, după cum vezi, curajul soldaților noștri. Ei merg la atac de parcă ar merge la nuntă. Avem atîția răniți, fără nici un succes, din cauza formidabilei fortificații în spatele căreia se adăpostesc turcii. Ei rămîn ascunși în spatele parapetelor și trag de acolo, fără ca gloanțele noastre să-i poată atinge. Iată ce face ca nici Plevna să nu poată fi cucerită cu putere, în asalt, ci prin asediul în regulă, prin foame, ca Parisul.

Este singurul mijloc ce ne rămîne pentru a obține succesul dorit. Armata rusă începe să-și reia elanul mai ales după știrea referitoare la înfrîngerea completă a lui Muhtar-Pașa la Kars. Cum ai și văzut în ziare, rușii au luat 40 de tunuri turcești, 7 pași prizonieri și aproape 30 de mii de turci. Numai Muhtar-Pașa a scăpat în forțăreața Karsului. De-ar da Dumnezeu să se reușească și aici, în Bulgaria, pentru ca noi să scăpăm cît mai curînd posibil de această calamitate de război. Să ne rugăm și să sperăm.

Am primit pachetul cu cuvertura, mînușile, butonii și puloverul. Îți mulțumesc din toată inima. Puloverul este foarte bun, mai bun decît vesta vătuită. Din fericire aici e un timp magnific. Numai nopțile sînt friguroase, dar dorm într-o cameră și mă acopăr bine. Am citit broșura despre intrarea în acțiune a armatei noastre. Ea are puțină dreptate, dar cine știe care vor fi rezultatele acestui război. Poate că rezultatul va da dreptate celor care au întreprins acest război dincolo de Dunăre. Mulțumirile mele lui tata, mamei și Aureliei.

PETRESCU

7

1877 octombrie 18, Verbița. Scrisoarea dr. Petrescu adresată soției sale în care-i anunță cucerirea orașului Telișu, punct important spre cucerirea Plevnei.

Verbița, 18 Octombrie 1877

Ma bien-aimée Pepita.

Ma bien-chère épouse.

Je me dépêche de t'annonces une autre grande victoire de la part de notre armée alliée. Le 16 Octobre la garde impériale a pris Telișu, une ville fortifiée située sur la chaussée de Plevna à Sophia. Après un fort bombardement les turcs se sont ren-

du sans coup ferrer, de sorte que les russes n'ont eu que 15 blessés et un seul mort.

Les russes ont pris 3500 des prisonniers, beaucoup d'officiers et un pacha et 4 canons avec beaucoup de munitions. C'est une très grande victoire que de prendre tant de prisonniers sans perdre qu'un seul soldat. Par la possession de cette ville fortifiée, les russes se sont très bien assurés du côté de Sophia. Aucun secours ne pourra plus venir à Plevna de la part des turcs qui se trouvent à Sophia.

Par cela nous espérons que l'armée d'Osman Pacha, de Plevna, doit se rendre bientôt, faute de secours et surtout de vivres.

Aussitôt Plevna prise notre armée rentrera dans le pays.

Que Dieu veuille que ce soit le plus tôt possible !!!

Notre armée tient toutes ses positions prises et, en même temps, elle fait des démonstrations très fortes, qui empêchent les turcs de se porter du côté des grandes batailles de russes.

Depuis le 1-er Octobre le temps étant excellent nous n'avons eu que de très peu malades. La moitié déjà de nos soldats sont habillés en *cojocs* et en *flanelles*. Cependant je crains beaucoup le mauvais temps d'hiver qui produit les différentes maladies de refroidissement. Nos hôpitaux seront encombrés !

Que Dieu veuille seulement que nous rentrions, dans le pays, avant le grand froid ! !

Je me porte très bien. Je ne pense qu'à toi et à nos chers petits enfants.

Combien je désire vous voir et vous embrasser ! Je prie Dieu que ce soit le plus tôt possible et en pleine santé.

ton dévoué et fidèle

PETRESCU

Arh. St. Buc., fond Zaharia Petrescu, doc. nr. 70, orig.

Traducere :

Verbița, 18 octombrie 1877

Draga mea Pepita,

Scumpa mea soție

Mă grăbesc să-ți anunț o mare victorie a armatei noastre aliate. La 16 octombrie garda imperială a cucerit Telișu, un oraș fortificat situat pe șoseaua dintre Plevna și Sofia. După un puternic bombardament turcii s-au predat fără luptă, astfel că rușii n-au avut decît 15 răniți și un singur mort.

Rușii au luat 3500 de prizonieri, mai mulți ofițeri și un pașă, și 4 tunuri cu multă muniție. E o mare izbîndă să iei atîția prizonieri fără să pierzi decît un singur soldat. Stăpînind acest oraș fortificat rușii s-au asigurat în partea dinspre Sofia. Nici un ajutor nu va putea veni la Plevna din partea turcilor care se găsesc la Sofia.

Sperăm astfel ca armata lui Osman Pașa de la Plevna să se predea curînd, din lipsă de ajutor și mai ales de provizii.

Plevna odată luată, armata noastră se va întoarce în țară.

Să dea Domnul ca asta să se întâmple cit mai curînd posibil !! Armata noastră ocupă toate pozițiile cucerite și în același timp face demonstrații de forță care-i împiedică pe turci să se angajeze în mari bătălii cu rușii.

După 1 octombrie timpul fiind excelent, n-am avut decît puțini bolnavi. Jumătate din soldații noștri sînt îmbrăcați în cojoace și flanele. Cu toate astea, mă tem de timpul rău de iarnă, care produce îmbolnăviri din pricina gerului. Spitalele noastre se vor umple.

Dea Domnul să ne întoarcem în țară înainte de a începe gerul !

Sînt sănătos, nu mă gîndesc decît la tine și la scumpul nostru micuț. Cit de mult doresc să vă văd și să vă îmbrățișez ! Il rog pe Dumnezeu ca aceasta să se întîmple cit mai curînd posibil și să fim sănătoși !

Al tău devotat și fidel.

PETRESCU

8

1877 octombrie 20, Verbița. Scrisoarea dr. Z. Petrescu către soția sa în care-i relatează noi amănunte legate de asediul Plevnei.

Verbița, 20 Octombrie 1877

Ma bonne Pepita
Ma tendre épouse

...

Comme vous voyez ce n'est plus qu'une question de temps. Dieu seul peut savoir le jour de la chute de Plevna.

Tous les prisonniers turcs que nous avons pris soutiennent que l'armée de Plevna n'a plus de vivres et qu'elle est décimée de maladies et de blessures.

Par conséquent tout nous fait esperer qu'elle ne pourra plus résister que quelques jours encore. Hier 40 turcs de Plevna ont voulu désertier chez nous et on a tiré sur eux.

De quarante un seule a echapé tous les autres ont été fusilés. Celui qui a echapé est un turc d'Asie mineure tout-à-fait deguénillé et misérable. Un autre turc a déserté chez nous hier soir, et il a déclaré que la misère de l'armée de Plevna est très grande. Que ce n'est pas une armée, mais des turcs et des ziganes de toutes âges, pris avec force pour se battre, et qu'elle est prête à se rendre mais seul Osman-Pacha s'oppose. En tout caz ils ne pourront plus résister longtemps. Que Dieu veuille, pour que nous finissions avec toutes ces calamités de la guerre. Je t'embrasse de tout mon coeur j'embrasse nos chers petits enfants.

ton fidèle et dévoué Petrescu
J'ai reçu le paquet de Iarca et je la lui ai transmis.

Arh. St. Buc., fond Zaharia Petrescu, doc. nr. 72, orig.

Traducere :

Verbița, 20 octombrie 1877

Buna mea Pepita
Tandra mea soție,

...

Cum vezi nu mai este decît o chestiune de timp. Numai Dumnezeu poate ști ziua căderii Plevnei.

Toți prizonierii turci pe care i-am luat susțin că armata din Plevna nu mai are alimente și că ea este decimată de boli și răni.

În consecință totul ne face să sperăm că ea nu va putea rezista decît încă cîteva zile. Ieri 40 de turci din Plevna au vrut să dezerteze la noi și s-a tras asupra lor. Din patruzeci a scăpat unul singur, toți ceilalți au fost împușcați. Cel care a scăpat este un turc din Asia minoră complet zdrențaros și nenorocit. Un alt turc a dezertat la noi ieri seara și a declarat că mizeria armatei din Plevna este foarte mare. Că nu este o armată ci turci și țigani de toate vîrstele luați cu forța pentru a se bate ; și că ea este gata să se predea, dar numai Osman pașa se opune. În orice caz ei nu vor mai putea rezista multă vreme. Să dea Dumnezeu să terminăm cu toate aceste calamități ale războiului. Te îmbrățișez din toată inima, îi îmbrățișez pe scumpulii noștri micuți copilași.

al tău credincios și devotat

PETRESCU

Am primit pachetul lui Iarca și i l-am transmis.

9

1877 octombrie 29, Verbița. Scrisoarea dr. Z. Petrescu în care-și exprimă speranța în apropiata cucerire a Plevnei.

Verbița, 29 Octombrie 1877

Ma bien aimable Pepita
Ma bonne petite femme.

...

Plevna n'est pas encore prise, mais il s'en faut peu. Elle est bloquée de toutes les côtés et ne pourra résister que quelques jours encore. Tous leurs soldats ne mangent, par jour, qu'une littra de mamaliga ou du pain. Par conséquent vous voyez, que de cette manière ils ne peuvent plus vivre longtemps.

En tout cas, nous sommes bien maintenant, par ce que nous n'attaquons plus ; nous restons dans nos quartiers d'hiver et nous les attendons, derriere nos retranchements, qu'ils viennent eux nous attaquer. Ils n'oseront jamais sortir de Plevna. Ils seront fatalement forcés de capituler.

Les russes ont gagné une nouvelle victoire à Erzerum en Asie. On espère à bientôt la Capitulation de Cars.

Le moral de la troupe, tant russe que roumaine, est excellent. L'Empereur de la Russies a inspecté avant-hier toute notre armée. Il en est resté très content. Il a remercié à tout le monde, il a visité aussi nos ambulances. Il est resté enchanté de notre organisation qui est meilleure que la leur.

Je me porte très-bien. N'aie pas de soins pour mois. Je te prie de te soigner toi, et nos chers petits enfants. Je t'embrasse bien tendrement et je désire te voir le plut tôt possible.

Prions et espérons... ton fidèle

PETRESCU

Je te remercie pour le Cognac, mais tu sais que je ne bois pas du tout. Je te remercie pour le chocolat. J'en ai encore quatre paquets. Mes compliments à Papă și la Maman și la Amélie.

Arh. St. Buc., fond Zaharia Petrescu, doc. nr. 73, orig.

Traducere :

Verbița, 29 octombrie 1877

Iubita mea Pepita
Buna mea mică soție,

...

Plevna nu este încă luată, dar nu mai trebuie mult. Ea este blocată din toată părțile și nu va putea rezista decât câteva zile încă. Toți soldații lor nu mănincă, pe zi, decât o litră de mămăligă sau de pîine. În consecință vedeți, că în felul acesta ei nu pot să mai trăiască mult timp.

În orice caz, noi sintem acum bine, pentru că nu mai atacăm, rămînem în taberele noastre de iarnă și-i așteptăm în spatele întăriturilor noastre, ca ei să vină să ne atace. Ei nu vor îndrăzni niciodată să iasă din Plevna. Vor fi, în mod fatal, obligați să capituleze.

Rușii au obținut o mare vitorie la Erzerum, în Asia.

Se speră la capitularea, în curînd, a Carsului.

Moralul trupeii, atît rusești cît și românești, este excelent. Împăratul Rusiei a inspectat alaltăieri întreaga noastră armată. El a rămas foarte mulțumit de ea. A mulțumit tuturor, a vizitat și ambulanțele noastre. El a rămas încîntat de organizarea noastră care este mai bună decît a lor.

Mă simt foarte bine. Să nu ai grijă în ce mă privește. Te rog să te îngrijești tu și pe scumpii noștri micuți copilași.

Te îmbrățișez foarte călduros și doresc să te văd cît mai curînd posibil.

Să ne rugăm și să sperăm... credinciosul tău

PETRESCU

Îți mulțumesc pentru coniac, dar tu știi că eu nu beau deloc. Îți mulțumesc pentru ciocolată. Mai am încă patru pachete. Complimentele mele lui Papa și Maman și Ameliei.

10

1877 noiembrie 2, Verbița. Scrisoarea dr. Z. Petrescu către soția sa în legătură cu evoluția asedierii Plevnei a cărei necesitate o întrevea prin lipsa de alimente a turcilor.

Verbița, 2 Noiembrie 1877

Ma bonne Pepita
Ma chère et bien aimable épouse
Je ne pense qu'à toi...

Je t'envoie, par la poste d'aujourd'hui 1400 fr. ma solde de Septembre et Octobre. On t'apportera la recipie à la maison et ensuite tu enverras pour prendre de la poste le grope d'argent.

Plevna n'est pas encore prise !... Les russes ont envoyé avant-hier, un parlementaire chez Osman-Pacha, en le sommant de se rendre ou on bombardera la ville qui est pleine de blessés et de malades tures. (Ils en ont jusqu'à dix milles) Osman-Pacha a répondu hier à 2 heures après-midi, que tant qu'il aura des vivres, il résistera. D'autant plus qu'il attend des secours de Sophia. Il se trompe bien joliment, car aucun secours ne pourra plus lui venir de nulle part. Les russes occupent déjà

la route de Sophia de Dolni-Doubnik jusqu'à Orchania et à Teteven et la route de Vidin, entre Rahova et Vrața.

Par conséquent Osman-Pacha pourra bien attendre à Plevna, personne ne lui viendra en secours de Sophia ou de Vidin. D'après les renseignements, donnés par les prisonniers, les turcs de Plevna n'ont plus de vivres, ils ne prennent que la moitié de la ration par jour.

Dans 5-6 jours, tout au plus ils seront forcés de se rendre.

Après la chute de Plevna nous rentrerons dans le pays, chez nous. Par conséquent ayons de la patience, espérons et prions.

Toute l'armée russo-roumaine va très-bien. Les russes ont pris 1300 chariots avec des provisions tures qui arrivaient de Sophia à Plevna.

Je me porte très-bien et je ne désire que de vous revoir le plus tôt possible. Soigne-toi et nos chers petits enfants. Je t'embrasse de tout mon cœur.

ton fidèle époux Petrescu

J'envoie à Olga et à Vichi un timbre d'Espagne, un de France et quatre d'Angleterre, avec mes tendres embrassements (dont l'une et une demie-timbre très rare).

dr. PETRESCU

Arh. St. Buc., fond Zaharia Petrescu, doc. nr. 74, orig.

Traducere :

Verbița, 2 noiembrie 1877

Buna mea Pepita,
Scumpa și iubitoarea mea soție
Nu mă gîndesc decât la tine.

Ți-am trimis prin poșta de astăzi 1400 franci, solda mea pe septembrie și octombrie. Ți se va aduce recipisa acasă și apoi tu te vei duce la poștă să iei banii.

Plevna nu este încă luată. Rușii au trimis alaltăieri un parlamentar la Osman-pașa, somindu-i să se predea sau se va bombarda orașul care este plin de răniți și de bolnavi turci (sînt din aceștia pînă la zece mii). Osman Pașa a răspuns ieri la ora două după amiază că, atîta timp cît va avea alimente, el va rezista. Cu atît mai mult cu cît el așteaptă ajutoare de la Sofia. El se înșeală grozav, căci nu-i va putea veni de nicăieri nici un ajutor. Rușii ocupă deja drumul Sofiei de la Dolni-Dubnic pînă la Orhania și Teteven și drumul Vidinului între Rahova și Vrața.

În consecință Osman-pașa va putea să aștepte la Plevna, nimeni nu-i va veni în ajutor de la Sofia sau Vidin. Conform informațiilor date de prizonieri, turcii din Plevna nu mai au alimente, ei nu primesc decât jumătate de rație pe zi.

În cinci șase zile, cel mult, ei vor fi obligați să se predea. După căderea Plevnei ne vom întoarce în țară la noi. În consecință să avem răbdare, să ne rugăm și să sperăm. Întreaga armată rusoromână merge bine. Rușii au luat 1300 de căruțe cu provizii turcești care veneau de la Sofia la Plevna.

Eu mă simt foarte bine și nu doresc decît să vă revăd cit mai curînd posibil. Ai grijă de tine și de scumpii noștri copilași Te îmbrățișez din toată inima,

al tău credincios soț Petrescu.

Trimît Olgă și lui Vichi un timbru din Spania, unul din Franța și patru din Anglia împreună cu îmbrățișările mele călduroase (dintre care unul este un semi-timbru foarte rar)

Dr. PETRESCU

11

177 noiembrie 29, Plevna. Scrisoarea dr. Z. Petrescu către soția sa în care descrie capitularea Plevnei.

Plevna, 29 Novembre 1877

Ma bonne petite Pepita

Mon ange gardien

Mon ange bien-adoré

Enfin, *Grâce à Dieu* nous avons fini avec cette terrible, formidable et imprenable Plevna. Hier à midi elle a été occupée par nous. Nous avons eu 5-6 blessés et 1 mort. Les turcs en ont eu plusieurs. Prisonniers nous avons pris au moins 40-50 milles, de troupes régulières, 40 à 50 canons et, peut-être, que nous allons trouver encore 100 enterrés. Des fusils 100 milles, de cartouches des millions !!!

Il y a 7 Pachas prisonniers, y compris le fameux Osman l'invincible ou le *gazi du Sultan*. Osman Pacha est de la taille de Papa et à la figure comme Statie Țonacovici. brun avec un petit barbe noire. Agé tout au plus de 44 ans. Un homme très aimable, très gaie. J'ai causé avec lui pendant 2 heures, par l'intermédiaire de son médecin, qui savait le français car Osman-Paşa ne connaît que le turc. Il portait l'épée l'or, ornée de diamants, qui lui a été faite cadeau de la part du Sultan, il y a 4 mois. Il est blessé à la jambe gauche, très légèrement. Une balle a percée le mollet et entrée dans son cheval, qui est tombé mort sous lui. Il ne souffre que très peu de la blessure car elle est peu dangereuse. J'ai assisté à sa reddition au grand Duc Nicolas, y étant présent nôtre Prince et le général Todleben. Tous les trois lui ont tendus la main et ils l'ont félicité de sa bravoure en lui disant qu'ils sont *fiers d'avoir eu à combattre contre un tel ennemi brave*. Lui a souri, et remercié. Il se trouvait dans une *droška* à deux chevaux et seulement avec son médecin. Tous les officiers de l'escorte du Grand Duc Nicolas et du prince Charles ont crié Bravo ! Bravo ! Osman Pacha ! L'Empereur viendra aujourd'hui à midi à Plevna, pour voir Osman-Pacha.

J'ai parlé aussi avec deux autres Pachas : Sadik-pacha et Atif-Paşa des hommes déjà agés. Des colonels et des majors, et d'autres officiers il y a en a des centaines ! Osman-Pacha lui même m'a dit qu'il a 40 milles soldats bons à combattre, outre les irréguliers et les malades qui montent jusqu'à 2000. Mais dont il n'y avait que 800 à Plevna, tous les autres s'étaient entraînés après l'armée qui s'enfuyait. La même chose, tous les habitants turcs de Plevna avaient chargé leurs enfants, femmes, bagages etc. sur 2000 chariots et suivaient la troupe turque. Hélas ! J'ai vu des petits enfants, par 3-4,

dans de *desagi* et sur des *catiri*, gémissant et pleurant de faim et de froid. Quel état pitoyable, quel malheur pour ces pauvres créatures !! Je les ai demandé pourquoi s'enfuyaient-elles ? Elles ont dit : de peur que vous ne nous massaciez pas ! La même chose m'a dit Osman-Pacha, qu'il lui fût impossible de les empêcher ! J'ai vu tout ce triste spectacle, autrement un très beau panorama : une armée de 50 milles hommes et 2000 mille chariots, étalés dans la plaine étendue au delà de Vid, la Rivière qui passe à côté de Plevna, vers Gorni-Métropol și Dolni-Doubnik. C'est là qu'ils ont voulu percer et faire une sortie pour s'en aller vers Rahova, ou vers Sophie, car il a déclaré, Osman, qu'il ne savait rien de la prise de Rahova et de Orchania. J'ai regardé ce panorama de la bataille pendant la lutte la plus acharnée 4 heures, mais j'ai passé *une demie heure très rude* !!!

Je suis resté pendant une demie heure au milieu d'une *grêle de balles* ; les balles, sifflaient à mes oreilles d'une manière terrible. J'avais déjà fait mon testament, mais j'ai prié Dieu en pensant à toi, mon ange adoré, ma bien-aimée Pepita, et à mes anges gardiens nos petits et chers enfants, et ainsi, Dieu m'a protégé, m'a sauvé. Je lui ai remercié du fond de mon cœur !!! Remercie-lui aussi toi, ma petite bonne femme et dis-aussi à nos petits enfants, qu'ils lui adressent des remerciements et des prières ferventes ! ! !...

Je le prie qu'il veuille que nous nous revoyions le plus tôt possible mais je me résigne et je dis *comme il voudra* ! Je ne puis vous'exprimer que mon désir ardent pour vous voir, mais !!! Quand Dieu voudra ! Jusqu'à présent il n'y *pas encore quelque chose de décidée*. J'ai prié dr. Théodori et il a prié de Ministre Chițu qu'il t'envoie, à la maison, mes mandats de la faculté pour Août, Septembre, Octobre, et Novembre, parce qu'il m'a dit que les siens il les a envoyés à M-me Theodori. Ecrite, aussi toi, a Dimitrescu-Severeanu, qui le connaît qu'il aille le prier, de ma part, afin qu'il te les donne le plus tôt possible. Si tu les reçois et si tu n'a pas besoin pressé pour de l'argent, tient les, à la maison, jusqu'à mon retour, pour que je les acquitte moi.

Si Mr. Manfi veut se charger de cela, donne lui *seulement par un, par un*, jusqu'à ce qu'il les acquitte tous. Ou, ce qui est *mieux, demande, par écrit* M-r Mărgăritescu s'il peut te les acquitter lui qui est là *au ministère des finances*. J'ai télégraphié hier, au Major pour la prise de Plevna et je l'ai prié qu'il t'annonce aussi toi. Je ne sais pas s'il l'a reçu et s'il t'a annoncée. Aujourd'hui je lui ai écrit une longue lettre, en lui disant tout.

J'ai oublié de te dire avec quel enthousiasme nous a reçu la population de Plevna. Très bien et très hospitalièrement. Déjà le grand quartier y est installé, dans des maisons, très propres et très-bonnes. C'est une ville presque comme Rousciouk. Une ville à la turca. Elle est placée, comme Braşov dans une vallée *entourée de montagnes comme celles de Tuşnad*. C'est une position très accidentée. Imagine-toi, la vallée à l'entrée de Braşov, où se trouve la garre du chemin du fer. Eh bien, dans cette vallée une armée de 40 à 50 milles hommes et 2000 milles chariots etc. et moi sur une des montagnes en regardant en bas ce qu'y se passe,

comme dans un miroir. N'est-ce pas que c'est un spectacle très-grandieux. C'est un panorama des plus admirables... Eh bien, sur ces montagnes qui entourent Plevna il y a avait (sic) au moins une quinzaine de redoutes turques. Heureusement toutes été évacuées par les turcs, excepté trois qui étaient encore défendues par 3 000 turcs les armes à la main. C'est à ces trois redoutes jusqu'à ce que notre armée les ait prises par assaut, nous avons eu à passer cette demie heure rude d'épreuve que Dieu nous a envoyé, pour nous montrer combien il est puissant, omnipotent et miséricordieux. C'est devant ces redoutes là, que j'ai failli de perdre ma vie !... *Que Dieu veuille que je n'aie plus une autre pareille épreuve jamais dans ma vie ! ! !*

Lisez ma lettre de 27 Novembre et vous verrez que j'ai eu comme un pressentiment de ce danger et que, confiant dans la bonté divine, je le méprisais.

En bien, Dorénavant aussi, confiant dans la bonté de Dieu et dans votre amour, mon ange adoré, j'espère pouvoir affronter tous les périls et vous revoir bientôt, en pleine santé.

Je prie seulement Dieu que je te trouve toi, en pleine santé et nos chers petits enfants bien portants.

Je t'embrasse de tous mon coeur et je t'offre tout ce que tu désires de moi,
ton fidèle et bien dévoué

DR. PETRESCU

Ma chère Pepita, Hier étant à Plevna et à pensant à toi je t'ai pris de là quelque chose, Devines ce qui c'est ??? un ibrique turc d'arama avec son lighean, toujours, d'aramă. Et, pour notre petit George, un petit fusil-revolver à 16 balles à la fois et une petite musique turque : un corn cu care cîntă soldații tu tu ru, tu tu ru.

J'ai voulu lui prendre aussi un canon ! mais ils étaient trop grands ! ! !

Mes embrassements tendres à toi et à nos chers enfants et mes compliments à maman et à papă.
ton fidèle Petrescu

P.S. pour te faire une idée de la réception que nous avons eu à Plevna, je t'envoie la réception de l'armée russe à Sistov. C'est presque de cette manière, affable et bienveillante, que nous avons été reçu à Plevna. Femmes, hommes, enfants, écoliers, professeurs, prêtres, tous habillés en habits de gala et, avec ura ! soyez le-bien venus, de tous les parts, nous sommes entrés à Plevna.

PETRESCU

Arh. St. Buc., fond Zaharia Petrescu, doc. nr. 83, orig.

Traducere :

Plevna, 29 noiembrie 1877

Mica și buna mea Pepita

Îngerul meu păzitor

Îngerul meu mult adorat !

În sfârșit, mulțumită lui Dumnezeu am terminat cu această teribilă, formidabilă și de necucit Plevnă. Ieri la prinz ea a fost ocupată de noi. Am

avut 5-6 răniți și un mort. Turcii au avut mai mulți. Am luat prizonieri cel puțin 40-50 de mii din trupele regulate, 40 la 50 de tunuri și, poate, vom mai găsi încă 100 îngropate. Puști 100 de mii, cartușe milioane ! ! !

Sînt 7 pașale prizonieri, printre care faimosul Osman, invincibilul sau gaziul (victoriosul) sultanului. Osman-Pașa este de înălțimea lui Papa și la figură ca Statie Tonacovici, brunet cu o barbă mică neagră. În vîrstă de cel mult 44 de ani. Un om foarte amabil, foarte vesel. Am discutat cu el timp de două ore, prin intermediul doctorului său, care știa franțuzește, căci Osman Pașa nu cunoaște decît turca. El purta o sabie de aur bătută cu diamante care i-a fost făcută cadou din partea sultanului, acum patru luni. Este rănit la piciorul stîng, foarte ușor. Un glonte a străpuns pulpa piciorului și a intrat în calul său care a căzut mort sub el. El nu suferă decît foarte puțin din cauza rănii, fiindcă ea este puțin periculoasă. Am asistat la predarea sa marelui duce Nicolae, fiind prezenți acolo prințul nostru și generalul Totleben. Toți trei i-au întins mina și l-au felicitat pentru bravura sa, spunîndu-i că sînt mindri de a fi luptat împotriva unui asemenea brav dușman. El a suris și a mulțumit. El se găsea într-o droșcă (trăsură) cu doi cai și numai cu medicul său. Toți ofițerii din escorta marelui duce Nicolae și a prințului Carol au strigat Bravo, Bravo ! Osman-Pașa ! ! Împăratul va veni astăzi, la prînz, la Plevna pentru a-l vedea pe Osman-Pașa.

Am mai vorbit cu alte două pașale, Sadic-pașa și Atif-pașa oameni deja în vîrstă. Colonei și maiiori și alți ofițeri sînt cu sutele ! !... Osman-Pașa însuși mi-a spus că există 40 de mii de soldați apți de luptă, în afară de cei din trupele neregulate și bolnavi, care urcă pînă la 2 000 dar din care la Plevna sînt decît 800, toți ceilalți tirindu-se după armata care fugea. La fel, toți locuitorii turci din Plevna și-au încărcat copiii, femeile, bagajele etc. în căruțe și mergeau în urma trupeii turcești. Vai, am văzut copii mici, cite 3-4 în desagi și pe catiri gemînd și plîngînd de foame și de frig. Ce situație jalnică, ce nenorocire pentru aceste biete creaturi ! ! I-am întrebat pentru ce fug ? Mi-au spus : de teamă ca voi să nu ne masacrați ! Același lucru mi l-a spus Osman-pașa, că i-a fost imposibil să-i împiedice ! Am văzut tot acest trist spectacol, altfel o frumoasă panoramă : o armată de 50 de mii de oameni și 2 000 de căruțe etalate în cîmpia întinsă dincolo de Vid. Iu care trece alături de Plevna, spre Gorni-Metropol și Dolni-Dubnic. Acolo au vrut ei să ajungă și să facă o ieșire pentru a merge spre Rahova sau spre Sofia, căci, Osman-Pașa a declarat că el nu știa nimic de luarea Rahovei și a Orhaniei. Am privit această panoramă a bătăliei în timpul celei mai înverșunate lupte 4 ore, dar am petrecut o jumătate de oră foarte grea ! !

Am rămas timp de jumătate de oră în mijlocul unei ploii de gloanțe : gloanțele fluierau la urechile mele într-un mod teribil ! Imi și făcusem testamentul, dar m-am rugat lui Dumnezeu gîndindu-mă la tine, îngerul meu adorat, mult iubită mea Pepita și la îngerii mei păzitori, scumpii și micuții noștri copii și astfel Dumnezeu m-a protejat, m-a salvat. I-am mulțumit din toată inima mea ! ! ! Mulțumesc-te-i și tu, mica și buna mea soție și spune-le

și micuților noștri copii să-i adreseze mulțumiri și rugăciuni arzătoare !!!!!!!

L-am rugat să ne ajute să ne vedem cât mai curînd posibil, dar mă resemnez și spun *cum va voi !!* Nu vă pot exprima decît dorința mea arzătoare de a vă vedea dar... Cînd va vrea Dumnezeu. Pînă acum *nu este încă nimic hotărît*. L-am rugat pe dr. Theodori și el l-a rugat pe ministrul Chițu, să-ți trimită acasă mandatele mele de la facultate pe august, septembrie, octombrie și noiembrie, fiindcă el mi-a spus că ale lui au fost trimise d-nei Theodori. Scrie și tu lui Dimitrescu-Severeanu, care-l cunoaște, ca și el să-l roage, din partea mea, ca să ți le dea cît mai curînd posibil. Dacă le primești și nu ai nevoie presantă de bani, ține-le acasă pînă la întoarcerea mea, ca să le achit eu. Dacă d-nul Manfi vrea să se însărcineze cu asta, dă-i-le lui *numai unul cîte unul*, pînă cînd le va achita *pe toate*. Sau, ceea ce e *mai bine, întreabă-l în scris pe d-l Mărgăriteanu*, dacă poate să ți le achite, el care este la *Ministerul de Finanțe*. I-am telegrafiat ieri lui Maior despre luarea Plevnei și l-am rugat să te anunțe și pe tine. Nu știu dacă a primit-o și dacă te-a anunțat. Astăzi i-am scris o lungă scrisoare descriindu-i totul.

Am uitat să-ți spun cu ce entuziasm ne-a primit populația din Plevna. Foarte bine și foarte ospitalier. Cartierul general este deja instalat acolo, în case foarte curate și foarte bune. E un oraș aproape ca Ruscicul. Un oraș la turca. El este așezat, ca Brașovul, într-o vale *înconjurată de munți ca aceia de la Tușnad*. E un loc foarte accidentat. Imaginează-ți valea la intrarea în Brașov unde se găsește gara căilor ferate. Ei bine, în această vale o armată de 40-50 de mii de oameni și 2 000 căruțe etc.; și eu pe unul din munți privind în jos la ceea ce se petrece, ca într-o oglindă. Nu-i așa că este un spectacol foarte grandios, o panoramă din cele mai admirabile...

Ei bine, pe acești munți care înconjoară Plevna erau cel puțin vreo *cincisprezece* redute turcești. Din fericire toate evacuate de turci cu excepția a trei care erau încă apărate de 3 000 de turci cu arma în mînă. *Din cauza acestor trei redute, pînă cînd armata noastră le-a cucerit prin asalt, am petrecut noi această jumătate de oră grea de încercare pe care Dumnezeu ne-a trimis-o pentru a ne arăta cît este el de puternic. atotputernic și milos-tiv*. În fața acestor redute era să-mi pierd viața !!! *Să dea Dumnezeu să nu mai am vreedată în viața mea o asemenea încercare !!!* Citește scrisoarea mea din 27 noiembrie și vei vedea că am avut un fel de *presentiment al acestui pericol* și că, *încercător în bunătațea divină*, l-am disprețuit.

Ei bine, și de acum înainte, *încercător în bunătațea lui Dumnezeu și în iubirea noastră, îngerul meu adorat*, sper să pot înfrunta toate pericolle și să vă revăd curînd în *plină sănătate*.

Îl rog doar pe Dumnezeu să te găsească pe tine *sănătoasă și pe scumpii noștri copilași bine*. Te îmbrățișez din toată inima și-ți ofer tot ce vrei tu de la mine, credinciosul și devotatul tău Petrescu.

Scumpa mea Pepita, fiind ieri la Plevna și gîndindu-mă la tine, ți-am luat de acolo ceva. Ghicești ce? Un *ibric turcesc de aramă cu ligheanul său tot de aramă*. Și pentru micuțul nostru George, o mică *pușcă-revolver* cu 16 gloanțe odată și un mic instru-

ment muzical turc : *un corn cu care cîntă soldații tu tu ru ! tu tu ru !*

Am vrut să-ți iau și un tun ! dar era *prea mare !*

Îmbrățișările mele iubitoare ție și scumpilor noștri copii și complimentele mele Mamei și Tatei, credinciosul tău

PETRESCU

P.S. Pentru a-ți face o idee de primirea ce ne-a fost făcută la Plevna îți trimit primirea armatei ruse la Șistov. Aproape în același fel, cordial și binevoitor, am fost primiți la Plevna. Femei, bărbați, copii, școlari, profesori, preoți, toți îmbrăcați în haine de gală și cu ura ! fiți bineveniți, din toate părțile, noi am intrat în Plevna !

PETRESCU

12

1877 decembrie 5, Plevna. Scrisoarea dr. Z. Petrescu către soția sa în care descrie atmosfera ce domnește după luarea Plevnei.

Plevna

5 Décembre 1877

Mon ange gardien

Ma petite femme bien aimée et adorée !

Je n'ai pas encore reçu la réponse de votre part à la lettre que je t'ai écrit après la prise de Plevna, pour voir quelle est l'impression qu'elle a produit à Bucharest. Mais je m'imagie que votre joie a été plus grande que la nôtre. Nous, depuis la prise de Plevna nous nous rejoignons, depuis le matin jusqu'au soir. Il y a presque tous les jours des revues, des parades militaires. Tantôt l'Empereur tantôt le Prince inspecte la troupe. L'Empereur est parti d'ici après avoir fait une grande parade, une revue militaire sur le même champs sur lequel a eu lieu la terrible lutte et où se trouvait encore non seulement des masses de cadavres turcs mais encore des blessés turcs non ramassés encore. Quel spectacle triste et touchant jusqu'aux larmes. On y voyait pêle-mêle des cadavres de chevaux et d'hommes. Quant aux fusils, aux boîtes de cartouches et d'autres munitions de guerre, c'était comme les arbres, jonchés par terre dans une forêt récemment coupés, et encore non ramassés en stânjani ! C'était terrible à voir !...

Demain nous avons encore une revue militaire de la part de notre Prince et pour la fête onomastique de grand Duc Nicolas.

Après demain les troupes commencent leur marche de démobilisation. Une division rentre dans le pays avec les 40 milles prisoniers turcs. Une division rest ici pour tenir garnison à Plevna et à Nicopoli jusqu'à la conclusion de la paix qu'on croit être très prochaine, et une autre division ira à Lom-Palanka pour renforcer l'armée qui attaque Viddin. Le quartier général ira à Calafat ou Poena de nouveau. Par conséquent comme tu vois je serais encore forcé de ne pas rentrer tout de suite à Bucharest.

Pourtant j'espère pouvoir venir en congé pour les fêtes du Noël. Je prie Dieu qu'il me protège et qu'il vous soutient et pour nous revoir le plus tôt possible. Je prie et j'espère. Comme le bon Dieu voudra. Iarca vient à Bucharest avec la division que rentre dans le pays mais il ira tenir garnison à Giurgevo, ou à Oltenița et Călărași à la place

des russes. Tout le monde espère ici que la paix ne tardera pas à être conclue et par conséquent nous allons bientôt avoir le bonheur de rentrer définitivement dans nos foyers, pour jouir de notre félicité, en appréciant mieux la vie et en remerciant à la Providence de nous avoir protégé et sauvé de tous les périls et toutes la (sic) calamités de la guerre !!!

Je t'embrasse de tout mon coeur. J'embrasse tendrement nos chers petits enfants et je suis comme toujours ton fidèle Petrescu.

Dans 5-6 jours, nous partirons d'ici. Mais je ne puis pas encore te dire envers où. Ne m'écris plus donc, jusqu'à ce que je ne te donne pas mon adresse.

Dr. PETRESCU

Arh. St. Buc., fond Zaharia Petrescu, doc. nr. 86, orig.

Traducere :

Plevna

5 decembrie 1877

Îngerul meu păzitor,

Mica mea soție mult iubită și adorată !

N-am primit încă un răspuns din partea ta la scrisoarea pe care ți-am scris-o după luarea Plevnei pentru a vedea care este impresia pe care ea a produs-o la București. Dar îmi imaginez că bucuria voastră a fost mai mare ca a noastră. Noi, de la luarea Plevnei, ne bucurăm de dimineată până seara.

Au loc aproape în fiecare zi treceri în revistă, parăzi militare. Când împăratul, când principele inspectează trupa. Împăratul a plecat de aici după ce a făcut o mare paradă, o revistă militară pe același cîmp pe care a avut loc teribila luptă și unde se mai află nu numai o masă de cadavre turcești dar și răniți turci neadunați încă. Ce spec-

tacol trist ; și mișcător pînă la lacrimi. Se văd aici amestecate cadavre de cai și de oameni. Cît despre puști, cutii de cartușe și alte muniții de război, sînt ca arborii, presărați pe pămînt într-o pădure recent tăiată și încă nestrînsă în stîinjeni ! E teribil s-o vezi !!

Mîine mai avem o revistă militară din partea principelui nostru și pentru sărbătorirea onomasticii marelui duce Nicolae.

Poimîine trupele încep marșul lor de demobilizare. O divizie se întoarce în țară cu 40 mii de prizonieri turci. O divizie rămîne aici pentru a ține garnizoana din Plevna și Nicopole pînă la încheierea păcii, care se crede a fi foarte apropiată și o a treia divizie va merge la Lom-Palanca pentru a întări armata care atacă Vidinul. Cartierul general va merge din nou la Calafat sau Poiana. În consecință, cum vezi, voi fi obligat încă să nu mă întorc imediat la București.

Totuși eu sper să pot veni în concediu pentru sărbătorile Crăciunului. Îl rog pe Dumnezeu să mă protejeze și să vă ajute și să vă revăd cît mai curînd posibil. Îl rog și sper. Cum va vrea Dumnezeu. Iarca vine la București cu divizia care se întoarce în țară, dar el va merge să țină garnizoana la Giurgiu sau Oltenița și Călărași în locul rușilor.

Toată lumea speră aici că pacea nu va întîrzia să fie încheiată și în consecință vom avea curînd fericirea de a ne întoarce definitiv la căminele noastre pentru a ne bucura de fericirea noastră, apreciînd mai bine viața și mulțumind providenței că ne-a protejat și salvat de toate pericolele și toate calamitățile războiului !!!

Te îmbrățișez din toată inima. Îmbrățișez călduros pe scumpii noștri micuți copii și sînt ca întotdeauna credinciosul tău.

PETRESCU

În 5-6 zile vom pleca de aici. Dar nu pot încă să-ți spun încotro. Nu-mi scrie deci pînă cînd nu-ți dau adresa mea.

Dr. PETRESCU

AMINTIRI DIN VIAȚĂ. MEMORII

Autorul memoriilor, generalul Gheorghe Anghelescu, s-a născut în București la 6 ianuarie 1839, în casa de la în crucișarea străzii Biserica Ienei cu strada Colțea. Era unicul copil al lui Ion Anghelescu, funcționar de stat, cunosător al limbilor elenă, franceză și germană, om cu o bogată cultură.

Studiile primare și o parte din cele secundare și le-a făcut în casa părintească, iar apoi le-a continuat la gimnaziul Sf. Sava. În toamna anului 1852 a intrat în Școala militară din București pe care a absolvit-o la 7 aprilie 1856, când a fost avansat la gradul de sublocotenent în arma infanterie. A făcut parte din prima promoție a acestei școli și s-a clasificat al șaselea din 26 elevi.

Numit comandantul unui pluton din Regimentul 1 infanterie din Brăila, tânărul sublocotenent Gheorghe Anghelescu a îndeplinit concomitent și alte însărcinări. A fost atașat pe lângă secția geografică a Institutului geografic din Austria pentru a continua lucrul la harta Muntenia, lucrare la care participase și în anul 1855 pe când era elev al școlii militare. În anul 1857 a fost atașat pe lângă reprezentantul Rusiei în Comisia marilor puteri constituită pentru a asculta doleanțele poporului român privitoare la unirea Principatelor Moldova și Țara Românească.

În perioada august 1860 — aprilie 1861 tânărul ofițer Gheorghe Anghelescu s-a înrolat împreună cu alți cinci ofițeri români în armata piemonteză și au luptat pentru unificarea Italiei. Pentru fapte deosebite săvârșite pe cîmpul de luptă de la Gaeta și Mesina a fost decorat cu ordine și medalii italiene.

Reîntors în țară, prin muncă perseverentă, urcă repede treptele ierarhiei militare și în 1870, după numai 14 ani de serviciu sub arme, a fost avansat la gradul de colonel și numit comandant al Regimentului 2 infanterie de linie. În această funcție a stat pînă la 9 mai 1877, cînd prin decretul nr. 952 a fost promovat în funcția de comandant al diviziei a 3-a infanterie, pe care a condus-o în lupte pînă la căderea Plevnei.

La comanda diviziei, ținînd seama de faptul că România era în stare de război cu Imperiul otoman, colonelul Gheorghe Anghelescu a îndeplinit misiuni de importanță tactică și operativ-strategică. Începînd de la 6 aprilie 1877, data mobilizării armatei române și pînă la 12 aprilie a apărât podul de peste Siret de la Barboș. Apoi, pînă către jumătatea lunii mai fiind cu unitățile diviziei dislocate în zona Giurgiu, a luat măsuri pentru a interzice orice încercare a trupelor turcești din garnizoana Rusciuc de a executa incursiuni la nord de Dunăre asigurînd astfel condiții ca armata

rusă să se concentreze fără pericole pe Dunăre. Începînd de la 15 mai pînă la 24 iulie și-a mutat zona de concentrare a diviziei dincolo de riul Olt, avînd misiunea să facă siguranța trupelor române aflate în Oltenia, și să prevină orice încercare a trupelor otomane de a încălca teritoriul românesc.

Dat fiind faptul că după 24 iulie 1877 armata română a început pregătirile în vederea trecerii la sud de Dunăre, colonelul Gheorghe Anghelescu s-a deplasat cu divizia în raionul Islaz, unde, împreună cu un ofițer de artilerie și unul de geniu a ales un punct între Islaz și Celei pentru trecerea Dunării de către armata română. Totodată a asigurat misiunile de recunoaștere din raionul Corabia. În fruntea unui detașament de militari, colonelul Gheorghe Anghelescu trecînd Dunărea pe malul opus în apropierea localității Corabia, a înaintat pînă la Isker, dincolo de Ghigea-Mahala cu scopul de a stabili punctul de dispunere a capului de pod de pe malul drept al Dunării.

Pentru a proteja și conduce lucrările de construire a podului peste fluviu, în zilele de 12, 13 și 14 august 1877 colonelul Gheorghe Anghelescu a trecut toată divizia pe malul său drept. Trecerea trupelor s-a făcut pe porțițe. O parte din unitățile diviziei au rămas în zona capului de pod format, unde au făcut siguranța trupelor române pînă ce acestea au trecut pe teritoriul Bulgariei.

La 30 august 1877 în cea de a 3-a bătălie de la Plevna, Divizia a 3-a infanterie, comandată de colonelul Gheorghe Anghelescu a luat parte la atacul redutelor „Grivița”. Pentru modul cum a condus unitățile de sub comandă pe tot timpul bătăliei de la Plevna, pe data de 1 decembrie 1877 colonelul Gheorghe Anghelescu a fost avansat la gradul de general de brigadă.

După căderea Plevnei, generalul Gheorghe Anghelescu a luat comanda Diviziei 4 infanterie, participînd la operațiile militare din jurul cetății Vidin, avînd misiunea să interzică orice mișcare a trupelor turcești din garnizoana Belogradgic, pînă la sosirea în zonă a Diviziei a 2-a infanterie.

În zilele de 1 și 2 ianuarie 1878 artileria Diviziei 4 infanterie a bombardat Belogradgic, iar în ziua de 12 ianuarie trupele acestei divizii au ocupat localitatea Tatargic înfrîngînd și respingînd garnizoana turcă ce se găsea acolo.

Pentru a strînge tot mai mult cercul de împresurare a cetății Vidin și pentru a putea bombarda orașul cu maximum de efect, generalul Gheorghe Anghelescu a dispus patru baterii de artilerie la 800 metri de latura de est a cetății, în dreptul localității românești Ciuperceni. Divizia a 4-a infanterie a luat parte la toate operațiile militare duse în zona Vidin, generalul Gheorghe Anghelescu fiind

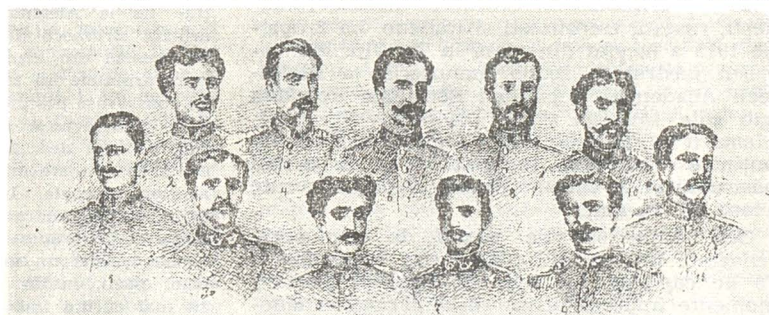
Eroi ai războiului de independență. Alessi, A. P. Popu Massimu, Resbelul orientale ilustratu, Gratz, 1878, f. 657.

1. Cap. Walter Maracineanu + 30. Aug. 2. Cap. M. Romano + 30. Aug. 3. Maj. Nicolae Ioan. 4. Cap. Grig. Georgievici + 30. Aug. 5. Locot. Paul Bordeanu + 9. Nov. 6. Cap. Nic. Las. Bogdan + 6. Sept. 7. Cap. Dimitrie Busila + 30. Aug. 8. Cap. N. J. Macarescu + 30. Aug. 9. Locot. Ioan Radulescu. 10. Cap. N. V. Panu. 11. Cap. Ioan Bajjoru.

Eroi, cari aflara mörtea in lupta pentru independintia Romaniei.

Eroi ai războiului de independență. Alessi, A. P. Popu Massimu, Resbelul orientale ilustratu, Gratz, 1878, f. 688.

1. Sub. Locot. G. Botescu. 2. Sub. Locot. Const. Olacu + 21. Aug. 3. Locot. Ioan. I. Rosetti + 12. Oct. 4. Capitanu. Ion. G. Nastase + 6. Sept. 5. George Tintila + 5. Sept. 6. Locot. N. Radovici + 1. Nov. 7. Sub. Locot. Vasiliu Mihaescu + 30. Aug. 8. Sub. Locot. George Valentinianu + 2. Oct. 9. Locot. Ion. Thiralescu. 10. Sub. Locot. A. C. Florescu + 1. Sept. 11. Locot. Ch. Stanescu + 30. Aug.

Eroi, cari aflara mörtea in lupta pentru independintia Romaniei.

Eroi ai războiului de independență. Alessi, A. P. Popu Massimu, Resbelul orientale ilustratu, Gratz, 1878, f. 656.

1. Sub. Locot. N. Nancovici + 30. Aug. 2. Locot. Nic. Cal. Catanescu + 29. Nov. 3. Sub. Locot. Horia Vasile + 30. Aug. 4. Sub. Locot. J. V. Elefterescu + 30. Aug. 5. Sub. Locot. G. Nicolescu + 6. Sep. 6. Sub. Locot. I. D. Handoca + 30. Aug. 7. Sub. Locot. D. Serbanescu + 23. Jan. 8. Cap. D. Ganescu + 1. Oct. 9. Maj. Ene Constantin + 1. Nov. 10. Maj. D. Gurescu.

comandantul român, ale cărui trupe au ocupat cetatea Vidin și au defilat pe străzile ei.

După războiul de independență, generalul Gheorghe Anghelescu a continuat să ocupe înalte funcții militare. În anul 1883 a fost avansat la gradul de general de divizie, cel mai mare grad existent atunci în armata română. În perioada 25 ianuarie — 1 august 1882 a îndeplinit funcția de ministru de război, între 1882 și 1886 a fost senator, iar în anii 1883—1894 și comandant al Corpului 1 armată. Mult timp a îndeplinit funcția de președinte al Comitetului consultativ al infanteriei. Prin lucrările sale, în special din anii de pînă la războiul de independență, dar și după aceea, generalul Gheorghe Anghelescu a contribuit la organizarea armatei române pe baze moderne.

La 9 ianuarie 1897, după un serviciu sub arme de 45 de ani, generalul de divizie Gheorghe Anghelescu a fost trecut în rezervă. În lunga și fructuoasă sa carieră militară a fost decorat cu numeroase ordine și medalii românești, rusești, franțuzești și italiene. La 2 aprilie 1915 a încetat din viață la Tg. Jiu. Manuscrisul păstrat la secția manuscrite a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România sub cota 1642 cu titlul „*Amintiri din viață. Memorii*” și pe care îl publicăm este unul din puținele documente de acest fel ce ni se mai păstrează și în care se descriu fapte petrecute acum 100 de ani.

Cele peste 600 de pagini de manuscris, redactate într-un stil plăcut sînt împărțite în 70 de capitole din care 64 tratează pe larg momente importante din războiul ruso-român-turc din anii 1877—1878 și cu precădere participarea armatei române la încheierea victorioasă a războiului. Pe prim plan sînt puse misiunile îndeplinite de diviziile 3 și 4 infanterie, al cărui comandant a fost generalul de divizie Gheorghe Anghelescu.

NICOLAE NICOLAE

Preludiul Resboiului din 1877—1878

În cursul anului 1875 în peninsula Balcanică, în Bosnia și în Ertzegovina, se încep mișcări revoluționare în contra tiraniei dominației otomane. Această mișcare, tot crescîndă și care avea să dea naștere resboiului ruso-român-turc din 1877—1878, continuă și în anul 1876.

În anul 1876 pe la începutul lunii iulie principele Milan al Serbiei cu o armată compusă din patru mici corpuri, formate din armata permanentă și din voluntari, declară război Turciei.

Dinsul este urmat de principele Nicolae al Muntenegrului care cu o armată de 20 000 de oameni care a dat dovadă de o mare bravură, vine în ajutorul răsculaților Bosniei și Ertzegovinei. Pe lângă armatele sirbo-muntenegrene au început a se răscula și bulgarii.

Învederat, toate aceste răscoale ale bulgarilor, bosniacilor și ertzegovinenilor erau încurajate de Rusia care susținea indirect și pe sirbi și pe montenegreni: astfel, mai mult decît probabil, la urma urmelor, aceste răscoale aveau să se ter-

mine prin un resboi ruso-turc, pe care celelalte mari puteri europene nu căutau să-l împiedice în situația politică generală de atunci, acest resboi fiind devenit inevitabil.

Deși Turcia era nepregătită, necrezînd că evenimentele o să ia asemenea proporțiuni în așa scurt timp, totuși guvernul otoman a putut dispune în contra sirbilor și montenegrenilor, ajutați de bosniaci și de ertzegovineni, de o armată de 70 000 de oameni cu o artilerie numeroasă.

Guvernatorul Bosniei și al Hertzevinei la 21 iulie 1875 a fost învins la Nevesina. Răsculații ajutați de armatele principilor Serbiei și al Muntenegrului supt comanda a doi șefi îndrăzneți anume Peco Pavlovici și Limbrotitch au bătut pe turci la 12 noiembrie la Muratovitch și la 2 decembrie la Placo. Aceste izbînzii au încurajat speranțele sirbilor și ale bulgarilor și ale tuturor din peninsula Balcanică care toți se întemeiau pe sprijinul Rusiei.

Cu toate acestea, peste puțin timp, o altă armată turcească, comandată de Muktar pașa, a înfrînt pe sirbi la Djuniska și i-a silit să părăsească pozițiile de la Aletinatz și Deligrad, separînd astfel armata sirbească de cea montenegreană și punînd pe această din urmă armată într-o situație critică între armatele lui Muktar Pașa și Derviş Pașa, deși își conservase pozițiunile.

În fața acestei stări de lucruri .marele puteri spre a evita deschiderea chestiunii Orientului, a(u) căutat prin toate mijloacele a împiedica producerea acestor răscoale. În acest scop, la 19 ianuarie 1876, contele Andrassy, marele cancelar al Austro-Ungariei, în numele marilor puteri europene a trimis Turciei un memorandum prin care, în interesul păcii, invita pe guvernul turcesc să aducă cit mai curînd îmbunătățirile cerute în sistemul ei de guvernămînt ca prin reformele ce le va lua, să împace cerințele populațiunilor creștine din imperiul său.

În vederea acestor evenimente grave și mai ales al faptului notoriu că Rusia și comitatele panslave trimeteau neconținut ajutoare și arme sirbilor și răsculaților bulgari, ca România să-și poată menține neutralitatea sa, a intervenit pe lângă marele puteri semnatare ale tratatului de la Paris și pe lângă înalta Poartă, ca să poată dobîndi neutralitatea Dunării.

Această neutralitate, pe la sfîrșitul lunii iunie 1876 a și fost aprobată între Gura Timocului și Vîrciorova, guvernul român fiind¹ însărcinat cu tot ce trebuie pentru hrana populației și (a) garnisoanel din insula Ada-Kale.

Lățimea Dunării între Vîrciorova și gura Timocului fiind între 500 și 600 metri, era ușor de păzit, cu atît mai mult cît operațiunile militare neputînd să aibă loc decît împrejurul cetății Vidin, zona de supraveghere se mărginea între Gruia și Calafat².

Pentru aceasta la 21 iunie 1876 s-a trimis la Gruia regimentul nr. 4 de infanterie, garnizonat în Craiova, unde a ajuns la 24 iunie, împreună cu

¹ În text mai apar și cuvintele „de o lărgime medie” șterse de autor.

² În text urmează un paragraf șters de autor : „Pentru aceasta, la 21 iunie 1876 s-a trimis la Gruia regimentul nr. 4 de infanterie, garnizonat în Craiova, dinsul a ajuns la destinație la 22 iunie, mai tîrziu cartierul general”.

două escadroane din regimentul nr. 1 Călărași și o baterie din regimentul 1 artilerie cu tunuri Krupp, calibru 7.5. În același timp s-a trimis la Turnu Severin cu calea ferată Batalionul al IV-lea de vinători, iar la Calafat s-a(u) concentrat peste rind dorobanții din județul Dolj.

Comandant al acestui mic corp de observație a fost numit colonelul Cerchez, comandantul regimentului al IV-lea de infanterie, care a sosit la Gruia la 22 iunie stabilindu-și mai târziu cuartierul general la Ghirla Mare. După puțin timp, batalionul al IV-lea de vinători a fost adus la Gruia, unde s-a mai concentrat și un al treilea escadron de călărași și s-a sporit și efectivele trupelor chemându-se toți rezerviștii acestor corpuri de trupă.

În resumat, pe la întâia jumătate a lunii iulie 1876 acest corp de observație se compunea din 4 batalioane de infanterie, 3 escadroane de cavalerie și una baterie de artilerie cu un efectiv total de 3750 oameni, 500 cai și 6 tunuri. Mai târziu, pe la mijlocul toamnei, trupele corpului de observație s-au mai împuștinat.

În timpul de trei luni și mai bine, cit a fost concentrat acest corp de observație, între Gruia și Calafat s-a împiedicat trecerea dincolo de Dunăre a mai multor sute de voluntari și lăzi de arme și de muniții și s-au primit aproape 15.000 de refugiați veniți după malul drept al Dunării adăpostindu-i în satele mărginașe și la Turnu Severin. Toți acești refugiați au găsit în țară o ospitalitate generoasă.

În fața acestor răscoale care se deslănțuiau la hotarele ei, România lăsaseră ea oare să fie tirată de această mișcare? Dînsa din contră a păstrat cea mai strictă neutralitate, căutînd prin toate mijloacele posibile a opri toate ajutoarele care căutau să vie din partea Rusiei mai ales în Serbia și în Bulgaria, împiedicînd toate bandele armate de voluntari ca și armele și munițiile care căutau să pătrundă în aceste țări.

Notez că, cu toate acestea, guvernul turcesc în nesocotința sa acuză pe guvernul român că România, indirect, dă tot concursul ei răsculaților din ambele aceste țări.

În aceste grave împrejurări, prințul Carol domnitorul României... căută ca la prima ocaziune favorabilă să proclame independența României...

În prima linie, dorința sa era ca în interesul prestigiului poporului român, zdrobirea jugului umilitor ce-l mai lega încă de Înalta Poartă politicește să se săvîrșească prin el însuși, să fie dobîndit prin un război cu turcii, să fie rezultatul unui sacrificiu voinicesc al neamului românesc, iar nu un act de complezență al marilor puteri europene, cu alte cuvinte să fie rezultatul unui botez al singelui care să-l reînvieze din nou cum a și fost.

Intr-un cuvînt, domnitorul României, prevăzînd că din acele complicații politice va rezulta în mod inevitabil un război între Rusia și Turcia, dînsul dorea să profite de acest eveniment ca, alături cu Rusia, să lupte și România pentru cîștigarea desăvîrșită a neatîrnării sale politice.

În acest scop bine determinat, ca persoană cu-minte, prințul Carol dorea ca țara să fie pregătită

mai din nainte pentru viitorul război. adică armata sa să fie sporită, bine armată, bine echipată, bine instruită, ca să poată lupta cu succes.

Or, pentru aceasta, fiind nevoie ca și membrii guvernului de atunci să fie și dinșii în deplin acord cu voința suveranului, ca prințul domnitor să știe și părerile lor mai dinainte, în ziua de 6 decembrie 1875 îi a convocat pe toți în consiliu la palat, sub președinția Sa.

Profîtînd de expunerea pe care ministrul afacerilor străine o făcuse asupra situației politice exterioare, a întrebat din nou pe consilierii săi, care ar fi părerea lor asupra atitudinii României în cazul cînd resboiul va izbucni în primăvara viitoare. Miniștrii surprinși de această întrebare firească în-dealtfel din partea domnitorului României se uitară unul la altul cîteva momente avînd aerul că nu s-au gîndit niciunul la aceasta, deși membrii ai guvernului și pîrînd că nu au cugetat niciodată asupra consecințelor evenimentelor politice exterioare, se arătă că totul nehotărîți asupra atitudinii lor și la urmă se pronunțară pentru *expectativă**, adică ca România să stea cu brațele încrucișate în fața evenimentelor viitoare, care aveau să se desfășoare în vecinătatea ei, fără a-și da măcar seama că, dacă guvernul țării nu va lua la timp măsurile preservative necesare, România putea deveni chiar teatrul războiului cum se întîmplase în-dealtfel în trecut, în toate războaiele dintre Rusia și Turcia.

Puterea ca și slăbiciunea partidului conservator este de a ține la starea de lucruri existentă și de a prefera prin urmare modificările care se produc încet, schimbărilor repezi făcute deodată cu repezi-ciune, și care, după vederile sale, ar putea periclita întreg organismul. Membrii guvernului conservator de atunci se uitau la trecut și știau că tot ce se făcuse pînă atunci în România modernă se făcuse fără nici o sgduitură, totul le venise de la marile puteri făcute gata. Or, ce mai rămăsese din legătura de suzeranitate a Înaltei Porți? Mai nimic. România nu era dînsa de fapt aproape independentă; de ce să-și mai încerce norocul cînd evenimentele ce vor surveni ne vor aduce și independența politică, fără să mișcăm măcar un deget?

Din acel moment, față de evenimentele ce aveau să se deslănțuiească politica conservatoare a fost condamnată în cugetarea sa. În aceste grave împrejurări prințul Carol avea nevoie de un guvern de acțiune, nu de un guvern care să prefere să stea în *expectativă*. Un guvern care, în cap cu șeful partidului conservator, era de opinie ca oastea română, în loc de a lupta pentru independența țării să se retragă în creeri munților, mai rău decît armata greacă care, în războiul pe care l-a avut cu turcii, a șters-o la *sănătoasă*, cel puțin, în momentul cînd a zărit că armata turcească venea asupra ei la Domocos, iar nu mai înainte de a o vedea, precum o voiau membrii marcanți ai partidului conservator de atunci.

În istorie se petrec adesea fenomene³ curioase, inexplicabile, surprinzătoare chiar, datorite unor oameni ziși de stat, care conduc guvernul țărilor. Și cum se întîmplă de multe ori, ca în capul guver-

* Toate sublinierile în text aparțin autorului.

³ În text apare și cuvîntul „ori“ șters de autor.

nelor să se găsească și persoane cu idei înguste, care în loc să se conducă, să se orienteze după ideile ambiante, care sunt expresiunea dorințelor și simțimentelor mulțimei, se conduc numai după capul lor. Din aceste cauze a și survenit mai la toate națiunile sguduitul mari, revoluționare, care nu s-ar fi săvârșit dacă cei chemați să guverneze ar fi fost oameni cu mintea întreagă, care să se preocupe în adevăr de nevoile țării lor și de dorințele mulțimei din acele epoce.

Preparativele pentru război

În aceste împrejurări și în vedere ca domnitorul României dorea ca și România să ia parte la războiul ce în curînd avea să se ivească între Rusia și Turcia, ca astfel țara însăși să lupte pentru neatintrirea ei, concursul partidului liberal, supra numit al roșilor îi era absolut necesar.

...

Era dar evident că chemînd pe Ion Brătianu la guvern totul va fi posibil și cestiunea chiar a căilor ferate române, aceea de a se răscumpăra de statul român se va putea realiza după dorința lui Bismarck⁴ și chiar acest schimb se va efectua în interesul țării.

În camere, majoritatea fiind foarte⁵ capricioasă, nesigură din cauza coaliției care se formase între toate grupurile politice din opoziția unită cu C. A. Rosetti cu Ion Brătianu la 9 februarie 1876 Majorescu este nevoit a se retrage din minister. Votul de blam dat Ministrului Instrucțiunii publice atrage după sine demisiunea întregului cabinet, care se recompune din nou tot sub președinția lui Lascăr Catargiu.

În noul minister Majorescu este înlocuit cu P. P. Carp. În acest minister însă intră și cîteva persoane devotate suveranului și anume Strat la Ministerul finanțelor și Ion Bălăceanu la Ministerul Afacerilor Streine.

Ministerul Finanțelor prezintă corpurilor legiuitoare bugetul finanțelor prin care se constată un deficit de treizeci milioane. În fața acestui deficit însemnat dat la lumină, opoziția unită, dă strigătul de alarmă în contra guvernului; țara însăși este închietată de această stare de lucruri. Conservatorii chiar, surprinși de această descoperire neașteptată, prevăd căderea lor. Președintele Consiliului, Lascăr Catargiu, nevoind însă să-și dea demisia, cere suveranului dizolvarea camerei deputaților care i se acordă.

În această situație Ion Brătianu cere o audiență prințului domnitor, spre a-i expune deplorabila stare în care a(u) ajuns finanțele statului sub guvernul conservator și fi cere să le asigure libertatea alegerilor, ceea ce i se și promite. Resultatul alegerilor, în starea de agitație în care se afla țara în acel moment sub impresia acestui însemnat deficit fiind defavorabilă guvernului conservator, Lascăr Catargiu demisionează îndată după terminarea alegerilor.

După cum am spus-o mai sus, guvernul turcesc, în îndărătnicia lui, cu toată insistența marilor

puteri, nevoind să ia nici o măsură care să amelioreze administrația ei interioră, ca să înceteze împărțirea populațiilor creștine din imperiul său, și prin urmare pe cale pacifică, să potolească războaiele care, sub îndemnul Rusiei, lua(u) din ce în ce proporții mai mari, resboiul între Turcia și Rusia devenea inevitabil în mod evident.

În fața acestei stări de lucruri, spre a împiedica⁶, în prima linie, ca România să devină teatrul resboiului și să-și poată asigura neutralitatea față de atitudinea mai ales a marilor puteri care evitau a se amesteca în orice conflict, prin decretul domnesc din 23 septembrie 1876, a dispus concentrarea trupelor permanente și a celor teritoriale cu rezervele lor, pentru instrucție, și manevre; iar prin decretul din 9 octombrie același an, s-a determinat ordinea de bătaie a armatei cum urmează:

La București marele cartier general.

Patru divizii active, concentrate I-ea la Craiova, a II-a la București, a III-a la Galatz și a IV-a la Focșani și compuse:

Divisia I-a sub comanda generalului Lupa Gheorghe formată din două brigade de infanterie compuse din: batalionul al IV-lea de vînători, regimentul IV de linie, și regimentul I-ii și al II-le de dorobanți, o brigadă de cavalerie compusă din regimentele 1 și 2 călărași.

Două baterii din regimentul al II-lea de artilerie o coloană de munițiuni, un detașament de geniu și o ambulanță divizionară.

Divisia a II-a sub comanda generalului Zefcari Alexandru, compusă din două brigăzi de infanterie formate din batalioanele I-ii și II-le de vînători, regimentele I-u, III și VI de linie.

Una brigadă de cavalerie formată din regimentele 3 și 4 călărași.

Cinci baterii din regimentul 2 de artilerie, o coloană de munițiuni, un detașament de geniu și o ambulanță divizionară.

Divisia a III-a sub comanda generalului Radovici Alexandru compusă din două brigade de infanterie, formate din Batalionul al 3-lea de vînători, regimentele 2 și 8 de infanterie, Regimentul 5 dorobanți și un batalion din regimentul 6 dorobanți.

Cavalerie: două escadroane din regimentul 5 călărași și patru escadroane din regimentul 6 călărași. Patru baterii din regimentul I-ii de artilerie; o coloană de munițiuni, un detașament de geniu și o ambulanță divizionară.

Divisia a IV-a sub comanda generalului Cernat Alexandru, compusă din regimentele 7 și 5 de linie, și regimentul 8 dorobanți. O brigadă de cavalerie, formată din regimentele 7 și 8 de călărași.

Trei baterii din regimentul I-ii de artilerie, o coloană de munițiuni, un detașament de geniu și o ambulanță divizionară.

Reserva armatei: cuprindea la început 6 baterii de artilerie, o brigadă de cavalerie compusă din regimentele I-u și al 2-le de roșiori, o coloană de munițiuni și o rezervă de ambulanță.

În resumat, în timpul concentrării și al mobilității din 1876, armata română se compunea în total

⁴ În text mai apar și cuvintele „și interesul țării”.

⁵ *Ibidem*, „împărțită”.

⁶ Inițial în text „ridica”.

din : infanterie 8 regimente de infanterie de linie, 4 batalioane de vânători și 8 regimente de dorobanți ; cavalerie : 2 escadroane de geandarmi, 2 regimente de roșiori și 8 regimente de călărași, artilerie, două regimente a 7 baterii și șase baterii de rezervă ; geniu, un batalion.

Totalul armatei active, la prima mobilizare, avea un efectiv de 37 730 de oameni, 120 tunuri și 7 046 cai. Armata remasă pentru serviciul pazei frontierei și al serviciului de garnisoană în toate orașele țării prezintă efectivul următor : 10 000 oameni și 3 870 cai.

Totalul dar al forțelor militare ale țării puse pe picior de resboi la prima mobilizare din anul 1876, era compus din 48 340 oameni, 10 916 cai și 180 tunuri.

În vederea viitorului resboi, spre a putea utiliza toate forțele militare disponibile la aceea epocă, care posedau instrucțiunea militară cuvenită, prin decretul domnesc din 26 noiembrie 1876 se dispune crearea (a) încă a 8 regimente de dorobanți, care se vor înființa odată cu punerea în aplicare, a bugetului viitor al anului 1877.

La 31 octombrie 1876, împăratul Rusiei a declarat din Moscova, ca dacă nu va dobîndi din partea Turciei garanții serioase, ca dacă dînsa nu va îndeplini toate cererile Rusiei, făcute în privința creștinilor din imperiul său, dînsul va fi nevoit să le reclame cu armele.

În urma acestei declarații semnificative și impioase ale împăratului Rusiei, Rusia în luna noiembrie 1876 a și luat imediat măsuri pentru mobilizarea a șase corpuri de armată din districtele militare ale Odesei, Crakoviei și al Kievului, care se concentrară în partea sudică a Basarabiei. Tot atunci, armata din Caucaz a fost trimisă spre frontierele Armeniei. În fața acestor mișcări militare, principele Carol domnitorul României, dispune ca armata română să-și restrîngă cantonamentele împrejurul orașelor unde se aflau cartierele generale al(e) divisiilor⁷ și să rămînă pe picior de resboi cum a și stat cît a ținut și conferința de la Constantinopol.

Armata română a stat dar pe picior de resboi pînă la sfîrșitul lunii ianuarie 1877, cînd s-a terminat pe cale diplomatică incidentul provocat de Înalta Poartă cu cabinetul din București, prin greșita interpretare pe care Savfett pașa, marele vizir, voise și încercase cu rea voință să o dea articolului 7 din constituția otomană, promulgată sub marele vizirat al lui Midad⁸ Pașa.

La 4 ianuarie 1877 prințul Carol spune lui Ion Brătianu că acum fiind momentul pentru a se încheia și subscrie tractatul încheiat cu Rusia pentru stabilirea condițiilor de trecere ale armatelor rușești prin România să reînceapă convorbirile cu delegatul Rusiei ceea ce se și făcu în curînd. La 16 ianuarie Rusia propune să dea României tunuri de calibru mare, de care avea nevoie pentru apărarea Calafatului.

La 19 ianuarie fiind în minister o crîșă de la demisia lui Dimitrie Sturdza, demisionînd și alți doi

miniștri. Nicolae Ionescu și Vernescu, domnitorul României însărcinează tot pe Ion Brătianu cu formarea noului minister.

Apărarea podului calei ferate de la Barboși

Căile principale între Muntenia și Moldova nu erau atunci decît două : Calea ferată București, Brăila, Barboși, Roman și calea națională București, Ploiești, Buzău, Rîmnice, Focșani, Tecuci, Bacău etc. Pe ambele aceste căi trebuie să se traverseze riul Siret, pe calea națională între Tecuci și Mărășești, iar pe calea ferată pe podul de la Barboși. Or(i), aceste două punte o armată care ar veni despre Moldova prin Tecuci ori prin Galați spre București și vice-versa, au o mare importanță strategică, mai ales podul după Siret al călei ferate de la Barboși, care și pentru armata turcă ar putea fi un obiectiv important, căci ocupîndu-l ori distrugîndu-l ar împiedica ori întîrziea unirea trupelor divisiiei a 3-a aflată în Galați și în împrejurimi cu restul trupelor acestei divisii și cu București.

În vederea dar a importanței strategice a podului de la Barboși s-a hotărît apărarea și menținerea lui de către armata română, chiar de către Majestatea Sa domnitorul, comandantul suprem al ei, cu ocazia vizitării și inspectării trupelor divisiiei a 3-a cantonate, între Galați și Brăila, pe la finele lunii decembrie 1876, cînd a vizitat trupele din Brăila și împrejur, puse sub comanda mea ca comandant de brigadă.

Cu lucrările apărării acestui pod am fost însărcinat personal de către Măria Sa principele Carol I-^u cu direcția lor și cu apărarea și menținerea acestui punct.

Cu conducerea lucrărilor de fortificație a fost însărcinat colonelul de Geniu Peiu⁹, ofițer specialist distins care-și făcuse studiile în Franța la școala de artilerie și geniu de la Metz.

Lucrările de apărare a(u) consistat în așezarea a patru baterii de artilerie, destinate a ține în respect monitoarele turcești după Dunăre stabilite în apropiere la Mecin, ca să bombardeze podul și să poată fi ocupat și distrus de turci și de șanțuri adăpost, pentru infanteria însercinată a opera și susține aceste baterii. Aceste șanțuri-adăpost care legau între dînsеле bateriile așezate în poziții s-au săvîrșit de trupele din regimentul 2 de linie pe care-l comandam.

Notez că ocuparea de către turci a podului de la Barboși întîrziea înaintarea și a armatei ruse care venea cum a și venit la începutul campaniei, prin Reni—Galați, linie de comunicație care, prin faptul poziției sale dominante și al defileu(ul) ce forma cu lacul Brateșul, avea o mare importanță ca cea mai directă linie între Prut și Reni.

Afară de această linie de comunicație Reni—Galați, comandînd cursul Dunărei în jos pe o mare întindere, urcarea bastimentelor ruse pînă la Galați ar fi fost prea grea de executat, dacă turcii ar fi ocupat podul Barboși, Apărarea acestui punct de către armata română și prin urmare împiedicare ca dînsul să fie ocupat de armata turcească a fost un

⁷ În text apare și cuvîntul „teritoriale“, șters de autor.

⁸ Este vorba de Midhad pașa.

<https://biblioteca-digitala.ro/>

⁹ În text sînt și cuvintele „după sosirea tunurilor de asediu“ șterse de autor.

<http://arhivelenationale.ro>

act de mare importanță pentru armata rusă, a fost un mare ajutor dat de români rușilor.

Evenimentele ulterioare, a(u) justificat pe deplin, o repet, întărirea și apărarea acestui pod strategic de către armata română, dovadă ca la 13 aprilie 1877 în urma declarării războiului, cînd turcii a(u) voit ca cu monitoarele lor să distrugă podul de la Barboși, au fost împiedicați de a o face, de către artileria și infanteria rusească, care ocupase întărirea săvîrșite de români. Îndată ce dinsele au fost evacuate și predate rușilor de către români.

Un alt punct strategic important, atît pentru armata rusă cît și pentru România, pentru asigurarea neutralității sale și mai ales spre a împiedica ca dînsa să devină teatrul de operație al războiului care cu siguranță urma să aibă loc între Rusia și Turcia, este fără îndoială Calafatul.

Acest oraș, situat pe malul stîng al Dunării, la doi kilometri de cetatea Vidin, prin poziția sa dominantă, poate să slăbească și forța de rezistență a acestei cetăți și acțiunea ofensivă a armatei turcești care ar voi să treacă Dunărea în apropierea acestui punct. Ocuparea dar a Calafatului de către turci putînd forma pentru dînsa un cap de pod, întărirea acestui important punct strategic era dar absolut necesară.

Acest oraș, deci mic ca populație, avea însă resurse îndestulătoare pentru asigurarea pentru un timp îndelungat a(l) trupelor necesare apărării sale. Partea cea mai slabă a poziției Calafatului fiind cea despre sud-vest, dînsa a fost mai întîi pusă în stare de apărare. În acest scop, spre a bate frontul cuprins între portul Calafat, pichetul nr. 9 și Măgura Evreilor, situată spre sud și în apropiere de șoseala Poiana—Calafat s-a(u) ridicat cinci baterii și anume, începînd de la aripa dreaptă : bateria Carol, armată cu 6 tunuri calibru 9 cm. Bateria Elisabeta, armată cu 8 tunuri, de 15 cm. : Bateria Mircea, armată cu 6 tunuri : Bateria Stefan cel Mare, armată cu 6 tunuri : Bateria Mihai Viteazul, armată cu 15 tunuri de cîmp și Reduta nr. 6 ridicată la extrama stîngă putînd adăposti un batalion de infanterie, armată cu 4 tunuri.

Lucrările de pămînt ale acestor baterii ca și al(e) redutei au fost executate de regimentul 1 dorobanți, batalionul 4 de vînători și de un batalion din regimentul 4 de linie, sub direcția șefului genului, a majorului Gheorghiu. Mai tîrziu s-au ridicat și bateriile dela Ciuperceni, spre a împiedica orice mișcare inamică, ce ar fi venit despre Dunăre și la vest de Calafat. După sosirea tunurilor de asediu, în urma declarației de război s-au mai ridicat încă două baterii¹⁰ la vest de Calafat, anume *Independența* și *Renașterea*¹¹. Mai în urmă s-a făcut și o incintă continuă a Calafatului precedată de lucrări înaintate.

Adaog că toate primele cinci baterii, împreună cu reduta au fost legate cu șanțuri-adăpost pentru infanteria chemată a le apăra. Asemenea șanțuri-adăpost s-a(u) făcut și în ostrovul Calafat, ocupat de un detașament de infanterie ca post înaintat, chemat a supraveghea toate mișcările turcilor din Vidin.

Încheierea convenției cu Rusia

În războiul ce avea să aibă loc între Rusia și Turcia, linia de operație a armatelor rusești, trebuind să străbată România, spre a se preveni daunele de tot felul ce s-ar fi putut produce locuitorilor țării fără stabilirea unei convenții speciale, prințul Carol a trimis la 3 octombrie pe Ion Brătianu, președinte al Consiliului de Miniștri la Livadia ca să trateze cu țarul, cu marele Duce moștenitor, cu prințul Gortciacoff, cu ministrul de război, generalul Miljușin și cu generalul Ignatieff condițiile de trecere ale armatelor ruse și participarea la război a României, principala dorință a domnitorului României cum am expus-o mai sus.

Rușii voeau să treacă ca amici prin țară, nimic mai mult, unde aveau să-și stabilească și baza de operație. Nu voeau să admită și participarea la război a României — cum o făcuse Victor Emanuel, regele Piemontului în războiul franco-piemontez-austriac din 1859 pe motivul neexact că România făcea *parte integrantă* din imperiul otoman, cînd Rusia știa foarte bine că Muntenia și Moldova nu au fost niciodată cucerite de către Turcia, nu au fost Sandgeak turcesc, cum a fost Ungaria după bătălia de la Moahela, săvîrșită în prima jumătate a secolului al XV-lea și pînă la bătălia de la Carlovitz, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

În tot cazul, răspunsul pe care l-a dat prințul Gortciacoff nu era serios, căci în calitate sa de mare cancelar al Rusiei, trebuia să știe și o știa pertinate că atît Moldova cît și Muntenia nu au fost niciodată încorporate imperiului otoman, nici înainte nici după unire, ci dimpotrivă au avut autonomia lor proprie, se guvernau prin sine înșile, autonomie care li s-a(u) recunoscut după războiul Crimeii de toate marile puteri europene semnate tratatului de la Paris din 8 aprilie 1856 între care a figurat și Rusia.

În fața acestui răspuns în orice caz necugetat, dar răutăcios al prințului Gortciacoff, Brătianu îi a răspuns că „în acest caz România se va împotrivi cu forța la intrarea în țară a armatei rusești, vom fi zdrobiți ; va fi însă un ciudat început pentru o campanie întreprinsă în favoarea creștinilor. Cancelarul Rusiei nu a voit însă în nici un fel să convie, declarînd că „în caz de război vom ști să ne înțelegem“.

Cu toată această împotrivire a prințului Gortciacoff, de a da un răspuns favorabil, fapt caracteristic, pe care-l semnez, la 17 noiembrie 1876 Ion Brătianu, a supus principelui Carol proiectul unei convenții relativă la trecerea armatelor rusești prin România, convenție care îi a fost dată de dl. de Nelidoff, trimis special al Rusiei. Negociațiile cu dînsul au fost făcute la consulul general al Rusiei, baronul Stuart, în cel mai mare secret.

La 7 decembrie 1876 guvernul român comunică tuturor agențiilor săi diplomatici din străinătate, să explice guvernelor pe lingă care sînt acreditați, că toate preparativele militare ce se fac nu sînt măsuri luate în vederi rezolnice, ci numai în scopul ca România să nu se lase să fie surprinsă de evenimente. Și, mai ales că, față cu tăcerea tuturor puterilor semnate tratatului de la Paris, cărora li s-a cerut să ne asigure neutralitatea, țara este

¹⁰ *Ibidem*, „pe luncă“.

datare să ia din vreme toate măsurile militare necesare ca să împiedice ca dînsa să devină teatrul războiului care va izbucni în primăvara viitoare între Rusia și Turcia.

Austria dorea ca România să-și retragă toată armata în Oltenia. De aceeași părere erau atunci și cîțiva membri ai guvernului, și anume Dimitrie Sturdza, Nicolae Ionescu și G. Vernescu. Prințul Carol însă, care nu împărțea această idee a scris principelui de Bismarck ca să-și dea avisul asupra proiectului de convenție propus de Rusia. Marele cancelar a răspuns îndată că o aprobă.

La 24 decembrie sultanul promulgă constituția imperiului otoman prin care România era asimilată provinciilor turcești. În fața acestei stări de lucruri, guvernul, la 4 ianuarie 1877, adresează ca răspuns Porții o notă energică de protestare. Camera votează o moțiune prin care cere guvernului să apere drepturile statului român; senatul se asociază și dînsul la această manifestație.

Dumitru Sturdza, avînd cu totul alte vederi decît principele Carol, își dă demisia la 7 ianuarie 1877, împreună cu Vernescu. Dinșii sint înlocuiți prin Stătescu Eugenie și Kogălniceanu. Înalta Poartă respinge propunerile conferinței de la Londra ale marilor puteri și la 20 ianuarie 1877 toți ambasadorii lor părăsesc Constantinopolul. Războiul dar turco-rus devine inevitabil.

...

Prințul Gortciacoff însă, refuzînd să primească adăugirea acestui articol, cerut de guvernul român, această convenție neusubscrisă de delegatul Rusiei a rămas ca un act diplomatic nul și neavenit, act însă care cu adăugirea articolului final cerut de guvernul român, a fost nevoit marele cancelar al Rusiei să-l subscrie în fața evenimentelor militare survenit mai tîrziu după cum se va nota la timp.

În cursul acestui an memorabil în istoria noastră contemporană s-au petrecut următoarele evenimente.

La 23 martie s-a dizolvat Senatul, care fusese ales de curînd supt influența tuturor partidelor din opoziție, unite momentan și care cuprinzînd în mod firesc în sinul său, ca corp legiuitor, elemente dispartate din toate partidele, era cu neputință ca guvernul liberal care se afla la putere să poată avea o majoritate sigură, capabilă a vota proiectele de legi ce i se presintau. Motivele care au silit pe guvernul de atunci să ceară M. S. Prințului Carol dizolvarea acestui corp legiuitor au fost indicate în chiar decretul de dizolvare prin care se arăta că din 62 de ședințe pe care le avusese acel corp legiuitor, 35 au fost pierdute în interpelări nefolositoare.

Mobilizarea armatei

În vederea războiului ruso-turc care cu siguranță avea să înceapă în curînd și al faptului că armatele rusești trebuind să străbată țara noastră, pe la începutul lunii aprilie armata română a fost mobilizată în 'ordinea de bătaie următoare :

Corpul I de armată, Comandant general de brigadă Gheorghe Lupu. Șef de stat-major colonelul Boteanu Emanoil. Divizia I-a în Oltenia, comandată de colonelul Christodor Cerchez, cuartierul

general la Calafat, compusă din două brigade de infanterie formată : I-ea din batalionul 4 de vînători, regimentul I-ei de linie și regimentele I-ii și 4 dorobanți iar a II-a brigadă din regimentul 4 linie și regimentele 2 și 3 de dorobanți. una brigadă de cavalerie formată din regimentele 1 și 2 de călărași.

Artileria divizionară compusă din bateriile 1, 2 și 6 din regimentul I-ii de artilerie.

Divisia a II-a în București, comandant colonelul Logadi Ion compusă din două brigăzi de infanterie formate : I-ea din batalionul 1 de vînători ; regimentele 3 de linie și 5 și 6 de dorobanți. a II-a din regimentul 6 de linie și regimentele 7 și 8 de dorobanți.

Brigada de cavalerie din regimentele 1 și 2 de roșiori și regimentul 4 călărași. Artileria divizionară bateriile 3, 4 și 5 din regimentul I-ii de artilerie. Artileria corpului de armată din regimentul 2 de artilerie. o coloană de munițiuni.

Corpul al II-lea de armată : Comandant general de brigadă Radovici Alexandru, Șef de stat-major colonelul Eustațiu Pencovici. Divizia a III-a comandant colonel Anghelescu Gheorghe, în Galați compusă din două brigăzi de infanterie, formate : I-ea regimentul 8 de linie, regimentele 10 și 12 de dorobanți ; a II-a brigadă : batalionul 3 de vînători, regimentele 2 de linie și 9 de dorobanți și un batalion din regimentul 11 de dorobanți ; Brigada de cavalerie din regimentele 5 și 6 de călărași. Artileria divizionară : bateriile 1, 2 și 3 din regimentul III de artilerie.

Divisia a IV-a. Comandant general de brigadă Manu Gheorghe la Galați, compusă din două brigade de infanterie formate : I-ea din batalionul 2 de vînători, regimentele 7 de linie și 13 și 15 de dorobanți, a II-a brigadă din regimentele 5 de linie și 14 și 16 de dorobanți.

Brigada de cavalerie din regimentele 3, 7 și 8 călărași. Artileria divizionară din bateriile 4, 5 și 6 din regimentul III de artilerie.

Artileria corpului de armată, șase baterii din regimentul IV de artilerie.

O coloană de munițiuni.

La 1 aprilie generalul Cernat este numit ministru de război în locul colonelului Slăniceanu, care este trecut ca șef al marelui Stat-major. În scopul ca cartierul general al armatei române să poată fi pus în comunicație directă cu cartierul general al armatei ruse și astfel să fie ținut în curent de dispozițiile ce se vor lua de comandantul armatei rusești, prințul Carol a trimis la marele duce Nicolae pe colonelul Barozzi și pe căpitanul de stat-major Brătianu.

La 2 aprilie, după cererea primului ministru Ion C. Brătianu, M. S. domnitorul chiamă pe miniștrii de atunci, pe foștii miniștri și pe toți bărbaii de stat, ca să-i consulte, să le ceară opiniile lor, în vederea viitoarelor evenimente care aveau să aibă o influență decisivă asupra României asupra atitudinii ce dînsa trebuia să o ia. După lungi discuțiuni numai Kogălniceanu și C. A. Rosetti erau de opinie ca România profitînd de această ocaziune să nu stea neutră ci, înțelegîndu-se cu Rusia

să ia o parte activă în resbelul turco-rus care avea să se deslănțuiască în curînd.

Prințul Carol, care avea încredere în armata sa, era cu totul de aceeași opinie, ca România, alături cu Rusia, să ia și dînsa o parte activă în resbelul care, în mod vădit și inevitabil urma să izbucnească în foarte scurt timp.

În definitiv, Rusia pentru considerații militare, fiind nevoită a primi adăogirea propusă de guvernul român, la convenția încheiată cu dînsa pentru trecerea armatelor rusești prin țară în coprin-derea următoare: *Deosebit de aceasta guvernul Majestații Sale împăratului Rusiei se obligă să păstreze și să aperc integritatea actuală a României*; în aceeași zi Kogălniceanu a fost împuternicit a subscrie această convenție, acest tratat.

Seara, prințul Carol a avut conferință cu colonelul rus Babricov și cu căpitanul Popov, adjutant al marelui duce Nicolae și trimiși de dînsul de la Kișinău în acest scop. Prințul, rezervîndu-și hotărîrea sa definitivă, însărcinează pe ofițerii ruși să spună marelui duce că armata română va lua poziții pe malul drept al Oltului, în Oltenia și că pentru moment a luat măsuri pentru apărarea podului peste Siret, de la Barboși, în contra unui atac al monitoarelor turcești, lucrările de apărare de pămînt pentru bateriile ce se vor instala acolo fiind deja aproape terminate. În același timp îi invită să roage pe marele duce din parte-i ca să ordone să trimită cit mai grabnic la Brăila și la Galați torpilele necesare spre a se bara gura Siretului în contra acelor monitoare. În același timp îi invită să-i comunice că din parte-i a luat toate măsurile ca să pună Oltenia în stare de apărare, sporindu-și întăririle de la Calafat, care au nevoie de o puternică artilerie.

La 4 aprilie 1877 Kogălniceanu, ministru de externe, împreună cu baronul Stuart, iscălesc tratatul de trecere a(n) armatelor rusești prin România.

Notez că în istoria României este prima oară cînd Rusia în rebelele ce le-a avut cu Turcia, resboace în care teritoriul ei devenea fatalmente teatrul ei de operație, s-a regulat trecerea armatelor rusești prin un tratat încheiat prealabil între ambele state. La 1877 însă România, avînd un domnitor de origine străin, iar nu un principe indigen, și mai ales un principe din casa de Hohenzollern, dinastie veche din cele mai puternice din Europa, mai ales după războaiele din 1866 dintre Austria și Prusia, și resbelul franco-german din anul 1870.

Ceea ce este însă mai caracteristic este, că fapt istoric, faptul că, ca domnitor al României moderne, a fost ales în anul 1866 de către întreaga țară, un descendent al contelui de Zollern, care cu cavalerii săi, în anul 1395 cu 470 de ani mai înainte a luptat alături cu Mircea Vodă în contra turcilor la Bătălia de la Nicopoli în contra sultanului Baiazad al II-lea, supranumit Hilderim (fulgerul). Această coincidență se poate numi cu drept cuvînt *providențială*¹¹. La această epocă Turcia, concentrînd armată mai multă la Rusciuc, sub comanda lui Abdul Kerim pașa, venit de la Șumla cu trupe de acolo, ministrul de război a dispus ca o parte

din armată să ocupe linia Sabarului și să întărească și trupele aflate la Giurgiu, pe Dunăre spre a împiedica vre-o mișcare ofensivă asupra acestui punct, făcute de trupele turcești din Rusciuc. Aceeași măsură s-a luat și pentru întărirea Calafatului în contra trupelor turcești din cetatea Vidinului, comandate de Osman pașa, același care s-a dus mai tîrziu la Plevna.

În aceeași zi la 4 aprilie, regimentul 6 de linie și batalionul I de vinători au fost trimise la Calafat spre a întări garnisoana. Ca fapt caracteristic care pune în evidență trufia ridicolă a maghiarilor notez asemenea faptul următor. La 5 aprilie Ion Bălăceanu reprezentantul României la Viena depeșează guvernului român că generalul Klapka ca un alt Don Chichotte, nici mai mult nici mai puțin, împreună cu mai mulți compatrioți de-ai săi și cu turcii proiectase să ocupe Calafatul, Turnu-Măgurele, Oltenița și podul de la Siret. Păcat că nu a încercat punerea în executare a acestei întreprinderi nesocotite că ar fi mîncat o *papară*, cum zice românul, de se ducea vestea în toată țara ungurească.

La 8 aprilie sînt numiți ca comandanți ai diviziilor teritoriale generalul Haralamb și colonelii Costaforu, Dimitrescu și Mavrichie. În ziua de 10 aprilie 1877, în ajunul trecerii trupelor rusești peste Prut, aflîndu-mă de cîteva zile în Galați ca comandant de fapt al diviziei a III-a ministrul de resboi, prin telegramă cifrată, mi-a ordonat ca să mă pun în comunicație cu un căpitan de marină rus, care se afla în același hotel cu mine și să-i spun că în aceea zi îi va sosi din Rusia la gara din Galați, un detașament de marină rusească cu un bastiment demontat, un torpilior, sistem Torncieroft, destinat a arunca torpile asupra monitoarelor chuirasate turcești de Dunăre, care staționau în portul de la Mecin.

În adevăr, în aceea zi, pe la orele 11,50 minute noaptea am fost la gară cu căpitanul de marină rus, pe care-l cunoșteam deja căci ne întîlneam la masă la hotelul unde stam. Detașamentul de marină rusească — sosind, după cum îmi telegrafiasse citrat și colonelul de marină Maican, șeful marinei noastre, am spus șefului gărei că, pînă a doua zi de dimineață să-l adăpostească chiar în gară. La început șeful gărei, neconsimțind a se conforma cererii mele, am fost nevoit a-i spune că am ordine în această privință și că de se va împotrivi a-i găzdui pînă a doua zi o voi face a fără voia lui, ocupînd chiar gara cu un detașament de trupe. Șeful gării însă, care era de origine germană, vîzînd în definitiv că împotrivirea sa va fi zadarnică, s-a domolit și a consimțit la urmă să facă ce îi cerusem.

Mi-amintesc asemenea, că a doua zi la orele 6 1/2 dimineața am primit știrea că rușii trecuseră Prutul pe la Tabacu și că înaintau spre Galați și că îndată după primirea acestei știri neașteptate, am și primit de la ministrul de război ordin telegrafic ca să mă retrag spre București cu divizia a III-a ce comandam, infanterie cu calea ferată, iar trupele călări, cavalerie și artilerie pe jos în marș forțat.

Notez că trecerea armatelor rusești prin țară mai înainte ca convenția, prin care se regula această

¹¹ Urmează un paragraf șters de autor.

operație, să fie semnată și de delegatul Rusiei, de principele Gorceakov, trecere făcută prin surprindere fără știrea guvernului... guvernul a ordonat în același timp ca trupele române care ocupau și apărau Calafatul să se retragă.

Or, rușii, care cunoșteau importanța acestui punct strategic pentru asigurarea concentrării armatelor lor pe bază de operație, punct pentru care convenise de mai înainte cu guvernul român, ca dînsul să fie apărut de trupele române, aflînd despre ordinul dat de către guvernul nostru și temîndu-se cu drept cuvînt ca prin retragerea trupelor care apărau Calafatul, Osman pașa același chiar care a venit în urmă la Plevna, unde și-a cîștigat supranumele de Gazi, să nu ocupe Calafatul și astfel să poată amenința baza de operație a armatei ruse pe Dunăre, guvernul rus a ordonat principelui Gorciakov să subscrie convenția cu aliniatul introdus de guvernul nostru.

Il semnez că primul act de spaimă făcut de Rusia, provenit în acele grave împrejurări, din *spaimă*, cu atît mai mult, cu cît mai tîrziu o să vedem tot un act de asemenea natură și provenit tot din aceleași sentimente săvîrșit de către marele duce Nicolae, comandantul șef al armatei ruse care a operat la Plevna, în urma repetatelor înfrîngerii ce le avusese la atacurile care s-au succedat la acel punct strategic.

Personal eu am plecat în dimineața zilei de 11 aprilie 1877 la Brăila, cu primul vapor local care făcea zilnic cursa Galați—Brăila și înapoi și seara la orele 8 1/2 m-am dus cu regimentul 2 de linie pe care-l comandam încă ca titular, cu trenul, un tren special, la București unde am ajuns a doua zi dimineața la orele 9 1/2.

Adaug că în aceeași zi împăratul Rusiei împreună cu moștenitorul tronului, au sosit la Kișinău și că pe la orele 2 seara un regiment de cazaci sub comanda colonelului Strokov a venit și a ocupat podul de la Barboși cu o baterie călăreață, astfel că cele două companii din regimentul 2 de linie, împreună cu o baterie din regimentul al 3-lea de artilerie s-au putut retrage la Brăila și pleca la București, companiile cu trenul special cu care pleca regimentul din care făceau parte, iar bateria pe jos în marș forțat.

Mobilizarea și concentrarea armatei

Războiul dintre Rusia și Turcia nemaiputînd fi înălțurat după respingerea protocolului de la Londra de către guvernul otoman, ministrul de război a ordonat telegrafic comandanților diviziilor teritoriale să cheme sub arme toate rezervele armatei permanente și a dispune și concentrarea imediată a regimentelor de dorobanți și de călărași la stat-majorele lor respective.

Decretul de mobilizare care purta data de 6 aprilie, determina ca armata de întîia linie se va compune din armata permanentă și cea teritorială împreună cu regimentele cele opt teritoriale din nou create, formînd 2 corpuri de armată, fiecare avînd cîte două divizii active, compuse din două brigade de infanterie, o brigadă de călărași și un regiment de artilerie, ca trupe combatante. Armata de a doua linie, avea să fie organizată din elementul milițiilor, format după trebuință, în cor-

puri active. Gardele orășenești erau destinate pentru paza orașelor.

Acest ordin de mobilizare fixa efectivul de război la 800 combatanți pentru fiecare batalion de infanterie și la 120 de cai de trupă pentru fiecare escadron de cavalerie.

Artileria era compusă din 4 regimente cu cîte 6 baterii, a șase tunuri fiecare. Pentru completarea cailor necesari a(1) celor două regimente din nou create și a înhărmării chesoanelor bateriilor puse pe picior de resbel, s-a recurs la cai luați din țară, cumpărați și de rechiziție, iar restul aduși din Rusia.

Trăsurile trebuitoare oastei au fost comandate mai dinainte la arsenalul armatei ca și cele care mai trebuiau pentru completarea coloanelor de munițiuni, trăsurile genului și ale ambulanțelor divisionare, trăsurile de subsistență, parte s-au cumpărat din țară, parte s-au luat cu rechiziție, parte s-au oferit de persoane particulare.

Munițiunile necesarii s-au aprovizionat, asemenea, parte prin contracte și comenzi făcute în străinătate parte din țară, dîndu-se o mai mare dezvoltare pulberăriei pirotecniei și arsenalului armatei.

Prin decretul de la 11 aprilie s-a(1) mai organizat la început cadrele a 33 batalioane de miliții a patru companii fiecare batalion cu un efectiv de 250 oameni de fiecare companie.

Prin stăruința tuturor șefilor și a(1) autorităților militare, mai înainte declarării războiului de către Rusia, întreaga mobilizare a armatei fusese deja terminată.

Efectivul armatei române de întîia linie, la acea epocă, atingea cifra de 58 700 oameni, 12 000 cai și 190 guri de foc de campanie. Pentru completarea eventuală a golurilor armatei de întîia linie se mai aflau încă 14 000 oameni din contingentul 1877.

În fața războiului ce avea să izbucnească în curînd și al faptului, mai ales, că România, în aceste grave împrejurări, trebuia să conteze numai pe ea însăși și, prin urmare, să-și organizeze maximumul forțelor militare de care putea atunci dispune, la începutul războiului și pentru a se prevedea și acorda toate resursele necesare, Măria Sa Domnitorul, la 14 aprilie, a convocat corpurile legiuitoare și prin Mesajul de deschidere le-a expus situația politică, măsurile pe care guvernul a fost nevoit să le ia în acele grele împrejurări în interesul apărării țării și le-a cerut în fața acestor grave evenimente să acorde guvernului creditele și resursele trebuitoare și să voteze și convenția încheiată cu Rusia pentru stabilirea condițiilor de trecere prin țară a armatelor rusești.

În ședințele de la 16 și 17 aprilie corpurile legiuitoare au votat convenția de trecere încheiată cu Rusia care, prin înaltul decret din 21 aprilie, s-a și promulgat ca lege. Tot atunci s-au votat și creditele necesare armatei mobilizate; proiectul de lege pentru modificarea legii rechizițiilor, al gardei naționale și proiectul de lege prin care toate comunele erau îndatorate să îngrijească de averea rezerviștilor și să ajute familiile lor și pe ale dorobanților și călărașilor chemați sub arme¹².

Divisia a III-a, comandată de mine, și-a terminat concentrarea la București, și a fost, la

¹² Urmează un paragraf șters de autor.

început, stabilită pe Sabar între Oltenița și Giurgiu, iar divizia a IV-a parte, cantonată în București și împrejură parte în direcția Oltenița.

La 13 aprilie divizia a III-a ocupa Frătești, Daia, Stănești cu avangarda la Giurgiu, cartierul General al divisei stabilit la Frătești, trupele ei se aflau în punctele următoare :

La Giurgiu regimentul 2 de linie, bateria a 6-a din regimentul 3 de artilerie așezată în baterie, celelalte două baterii, a 5-a și a 3-a așezate tot în baterie între Giurgiu, Slobozia în fața Rusciucului ; regimentul 6 de călărași la Giurgiu, Slobozia și Malul Roșu ; regimentul 10 dorobanți, la Stănești, Slobozia regimentul 8 de linie, batalionul 3 vînători, batalionul 11 dorobanți și regimentul 5 călărași la Frătești, Daia, Stănești.

În rezervă la Călugăreni, regimentul 9 dorobanți. Regimentul 12 dorobanți din această divisie, împreună cu bateria a 2-a din regimentul 3 de artilerie a rămas în București pînă la 29 aprilie, iar bateria a 4-a din același regiment de artilerie a fost detașată la brigada Baronescu din divisia a 4-a spre Oltenița.

Modificarea ordinei de bătae

Îndată ce trupele române ocupară poziții aproape de Dunăre, turcii au început ostilitățile, treceau Dunărea noaptea și chiar ziua printre pichetele grănicere și prădau pe sătenii din comunele situate în apropiere. Văzînd această stare de ostilitate, la 27 aprilie, prin înaltul decret nr. 952 s-a modificat din nou ordinea de bătaie a armatei în mod definitiv, cînd Măria Sa principele Carol, domnitorul României, a și luat comanda armatei.

Acest înalt decret glăsua astfel :

„Cursul evenimentelor desfășurîndu-se în jurul țării noastre, într-un mod grav și amenințător este de prima noastră datorie a ne pune în pozițiune de a înlătura pericolele ce ar putea naște din mersul lor pentru România.

Spre acest sfîrșit luăm înșine comanda armatei și în vederea raportului ministrului nostru secretar de stat la departamentul de resbol sub nr. 4049.

Am decretat și decretăm :

Art. 1. Comandamentul și personalul armatei active este după cum urmează :

ofițerii diferitelor statuti majore	— Marele Cartier General colonelul Dona Nicolae majorul Brătianu Constantin majorul Căpităneanu Constantin	sețiunea topografică
	— lt. colonel Poenu Constantin majorul Lahovari Iacob majorul Magheru Romulu colonelul Arion Eraclie, șeful sețiunii artilerie majorul Gheorghiu Zamfir — șeful sețiunii genului intendentul Corănescu Constantin — șeful intendenței	

Inspector general al serviciului
sanitar al armatei General
dr. Davila Carol
Medic principal cl. I-a dr.
Teodor Iulius

sețiunea sanitară

Adjutanți domnești	colonelul Greceanu Ion comandant al cartierului general lt. colonel Schina Alexandru — mare pretor lt. colonel Filitis Constandin majorul Singurov Alecsandru căpitan Vlădoeanu Nicolae major Schina Nicolae
	căpitanul Costescu Alexandru căpitanul Bogdan Nicolae locotenentul Culcer Vladimir

I-ia Corp de Armată

Comandant general de brigadă Lupu George
șef de stat-major colonel Boteanu Emanoil

Ofițerii statului major	majorul Basarab Barbu majorul Gigărtu Petre căpitanul Boldescu Teodor
-------------------------------	---

Trei ofițeri inferiori de ordonanță luați din trupele corpului de armată sau din miliție.

Comandantul artileriei colonel Dunca Iulius.

Intendentul corpului subintendent Giurgiu Anton

Medicul corpului de armată, medic principal clasa I-a dr. Fotino Androcles.

Pretor major Mîtescu Constandin

Divisia I-a

comandant colonel Cerchez M. Christodulu

șef de stat-major căpitanul Algiu Ion

ofițer de stat-major căpitanul Balan Temistocle

Doi ofițeri de ordonanță luați din trupele divisei.
Medicul divisei dr. Vercescu Ion medic principal
cl a II-a.

Intendentul Divisei Adjunct clasa I-a Nestor Ion.

Pretor, un căpitan de călărași.

Brigada I-a de infanterie.

comandant colonel Sachelarie Oton

Un oficer de ordonanță

Această brigadă cuprindea : regimentul I de linie,
regimentele 1 și 4 de dorobanți și batalionul al 4-e
de vînători.

Brigada II-a de infanterie

Comandant colonel Papadopolu Alexandru

Un oficer de ordonanță

Această brigadă era compusă din regimentul al 4-e
de linie și regimentele 2 și 3 de dorobanți.

Brigada de cavalerie

Comandant colonel Cernovodeanu Pavel.

Un oficer de ordonanță

Regimentele 1 și 2 călărași

Artileria divizionară. Trei baterii din regimentul
I-u de artilerie.

O coloană de munițiuni divizionară

O ambulanță divizionară

Un detașament de geniu.

Divisia II-a

Comandant colonelul Logadi Ion

Șef de stat-major lt. colonel Voinescu Serghie.

Oficer de stat-major, majorul Baronescu Ion

Oficieri de ordonanță, doi ofițeri inferiori luați din
trupele divisei.

Medicul șef al divisei, medic principal cl. II-a
Petrescu Zaharia.

Intendentul șef al divisiiei — sub intendentul Apostoliadi Constandin.

Pretor, un căpitan de călărași

Brigada I-a de infanterie.

Comandantul brigăzii, colonel Vlădescu Matei

Un oficer de ordonanță

Această brigadă era formată din regimentul al 3-lea de linie, regimentele 5 și 6 de dorobanți și batalionul I-u de vînători.

Brigada a II-a de infanterie.

Comandant, colonel Holban Mihail

Un oficer de ordonanță

Această brigadă era compusă din regimentul al 6-le de linie și regimentele 7 și 8 dorobanți.

Brigada de cavalerie.

Comandant colonel Cretzeanu Victor

Un oficer de ordonanță

Compusă din regimentele 1 și 2 de roșiori și din regimentul 4 călărași.

Artileria divizionară se compunea din trei baterii din regimentul 1 de artilerie. O coloană de munițiuni divizionară, geniu.

O ambulanță divizionară.

Rezerva de artilerie a corpului I-u de armată se compune din regimentul al II-e de artilerie.

Al II-le corp de armată.

Comandant, generalul de brigadă Radovici Alexandru Șef de stat-major, colonelul Pencovici Eustatie

ofițerii	{	majorul Gârleanu Emanoil
statului		căpitanul Candiano Constandin
major		căpitanul Tătărascu Nicolae

Trei oficeri inferiori de ordonanță luați din trupele corpului de armată sau din miliție.

Comandantul artileriei, colonelul Heret Enric.

Intendentul corpului, intendent Cămărășescu Alexandru

Medicul corpului medic principal cl. I-a Otremba Gustav.

Pretor major Teliman Constandin.

Divisia III-a

Comandant colonelul Anghelescu George

Șef de stat-major lt. colonel Mărculescu George

Oficer de stat-major căpitanul Geanoglu Scarlat

Doi oficeri de ordonanță luați din trupele divisiiei

Medicul divisiiei — medic principal dr. cl. I-a Stavrescu George

Intendentul divisiiei subintendent Tamara George

Pretor, un căpitan de călărași

Brigada I-a de infanterie

Comandant colonel Ipătescu Grigore

Un oficer de ordonanță

compusă din : regimentul 8 de linie și regimentele 10 și 12 de dorobanți.

Brigada a II-a de infanterie

Comandant, colonelul Gramont Alexandru

Un oficer de ordonanță

Formată din : regimentul 2 de linie, regimentul 9 dorobanți, un batalion din regimentul 11 dorobanți și batalionul al 3-e vînători.

Brigada de cavalerie

Comandant, colonel Farmac Constandin

Un oficer de ordonanță

Această brigadă era compusă din regimentele 5 și 6 de călărași

Artileria divizionară compusă din trei baterii din regimentul 3 artilerie.

O coloană de munițiuni, geniu.

Ambulanță divizionară.

Divisia a IV-a

Comandant, generalul de brigadă Manu George

Șef de stat-major, majorul Carcalețeanu Alexandru

Oficer de stat major, căpitan Botez Ion

Doi oficeri inferiori de ordonanță luați din trupele divisiiei

Medicul divisiiei medicul de regiment cl. I-a Georgescu Șerban

Intendent adjunct clasa I-ia Vrabie Constandin

Pretor, un căpitan de călărași.

Brigada a I-ia de infanterie

Comandant colonelul Cantili Grigore

Un oficer de ordonanță

Compusă din : regimentul 7 de linie, 13 și 14 de dorobanți și batalionul 2 de vînători.

Brigada a II-a de infanterie

Comandant colonelul Boranescu Grigore.

Un oficer de ordonanță

Compusă din regimentele 5 de linie, 16 de dorobanți și un batalion din al 15-lea de dorobanți.

Brigada de cavalerie

Comandant colonelul Rosnovanu George

Un oficer de ordonanță

Compusă din regimentele 3, 7 și 8 de călărași

Artileria divizionară, formată din trei baterii din regimentul 3 de artilerie

O coloană de munițiuni, geniu, ambulanță divizionară

Ca rezervă : rezerva de artilerie a corpului al II-lea de armată se compunea din regimentul 4 de artilerie.

Primele ostilități între armata română și cea turcească

După cum am expus-o aci sus pe la 16 aprilie, divisiile a 3-a și a 4-a din corpul al II-lea de armată se aflau deja așezate pe fruntarie. Eu ca comandant al divisiiei a 3-a aveam avanposturile pe Dunăre, la Giurgiu, în fața Rusciucului cu trei baterii stabilite în baterie ca să țină în respect și să împiedice acțiunea oricărei mișcări ofensive a(le) garnizoanei turcești din Rusciuc care ar căuta să încalce teritoriul nostru și să prade și jefuească pe locuitorii din comunele mărginașe, din prejurul Giurgului. Divisia a 4-a, asemenea, ocupa Oltenița în fața Turtucaei și luase și dînsa cuvenitele măsuri de apărare.

În corpul I-ii de armată știm erăși că divisia I-ia ocupa Calafatul, în fața Vidinului încă din toamna anului trecut.

Toate aceste măsuri, după cum s-a enunțat deja, erau luate în scopul de a ne apăra în mod eficace, neutralitatea României și a împiedica ca teritoriul ei să poată deveni teatrul războiului.

Cu toată această atitudine defensivă a armatei române, turcii, fără declarație de război, în nesocotința lor, trăgeau neconținut asupra trupelor noastre, oriunde le vedeau. Astfel, primul obus a fost tras din cetatea Vidin asupra Calafatului în ziua de 26 aprilie la orele 2 1/2 seara. Ca să fie însă bine învederat că turcii, iar nu românii, sînt provocatorii ostilităților, bateriile noastre de la Calafat, nu au răspuns imediat la acest prim obuz ci numai după ce turcii au tras încă patru obuze asupra acestui punct strategic.

Primele două obuze turcești cad în Dunăre, cele din urmă trei ajung în oraș, lovind cazarma, casa vama și o casă privată.

După al cincilea foc, primul tun românesc, a fost tras din bateria Ștefan cel Mare și dirijat asupra vapoarelor turcești din portul Vidinului, celelalte asupra cetății chiar. Rezultatul focurilor artileriei noastre s-a putut constata după mișcarea ce s-a văzut printre vasele din port, cărora li s-au adus avarii însemnate și în interiorul cetății prin fumul gros ce s-a produs, care dovedea că obuzele bateriilor române adăsesse chiar casarma garnizoanei Vidinului.

Bombardarea se continuă cu vioiciune în timp de două ore, până când turcii din Vidin au încetat focul lor asupra Calafatului, fapt care a dovedit și mai mult efectul zdrobitor al artileriei noastre asupra cetății.

La 27 aprilie, turcii încep primele ostilități în contra trupelor divisiiei a III-a ce comandam și care ocupase Giurgiu. Un vapor turcesc care înainta spre insula Moeanu se apropie spre malul nostru, spre Zmirda și trage focuri asupra avansposturilor. Bateriile noastre trag(e) asupra acestui vapor și-l silesc a se retrage și a se depărta de mal.

În ziua de 28 aprilie Măria sa domnitorul vine prin surprindere, fără a se anunța, la Giurgiu și ordonă ca să se dea alarma, semnal care se repetă imediat și la Ruscica, dincolo de Dunăre. Trupele disponibile ies imediat sub arme și prințul, după ce le trece în revistă primește defilarea, și în urmă vizitează pozițiile avansposturilor. La întoarcere inspectează și brigada de cavalerie rusească comandată de către generalul Rauch, care se afla la Vidra, din ajun.

În noaptea de 1 mai pe la orele 11 patru vase turcești, remorcând după dînsele alte două vase, se apropie de malul nostru. Pichetele de călărași, aflate în avansposturi adăpostite, observându-le, lasă vapoarele să se apropie ca la vreo sută metri de malul Dunării și trag(e) asupra lor focuri de salve, care le silește (sic) a se retrage în pripă.

Aceste ostilități ale trupelor au avut loc și la Oltenița, în ziua de 28 aprilie, precum și la Islaz, Bechet, Corabia, în zilele de 4, 11 și 14 mai, toate terminându-se în același mod, adică prin încetarea focurilor din parte-le și retragerea lor cu repeziune, întrucât ce constatau că trupele române le răspundeau cu succes și le produceau pierderi serioase prin focul lor bine dirijat.

La 30 aprilie prințul inspectează și trupele divisiiei a IV-a din prejurul Olteniței, comandate de generalul Manu și seara se întoarce la București.

La 6 mai, în apropiere de Giurgiu, a sosit o brigadă de cazaci din Caucaz compusă din mahometani, comandată de generalul Skobelev, ca avangardă a corpului al IX-lea rusesc, comandat de către generalul Krüdener. A doua zi la 7 mai a sosit în apropiere de Giurgiu și un alt detașament rusesc de infanterie din divisiia generalului Skobelev, fiul celui dintîi, unul din generali rusești dintre cei mai cu vază, tînăr și foarte brav.

A doua zi, la 8 mai, conform ordinului ce primisem după ce mai întîi, însoțit de generalul Skobelev cel tînăr, îi am indicat toate pozițiile ce le ocupa divisia ce comandam și care urmau să fie

ocupate de dînsul și i-am dat și indicațiile cuvenite asupra celor ocupate de inamic am plecat din Giurgiu direct spre Slatina, trecînd prin Alexandria, Rușii de Vede. Acest marș a fost efectuat în condițiile pe care le voi expune mai jos.

Proclamarea independenței României

În fața acestei atitudini cu desăvîrșire dușmană a Turciei față de România care, fără declarație de război, lăsa trupele sale să tragă asupra tuturor posturilor și orașelor și satelor României aflate pe malul stîng al Dunărei, făceau dese incursii cu bașbuzucii lor și în țară la noi și prădau și jefuiau pe locuitorii din comunele mărginașe și al faptului mai ales că pe cale diplomatică, prin o notă a Porții cu data de 2 mai, adresată marilor puteri europene contesta pînă și drepturile de autonomie ale României, recunoscute și sancționate prin tratatul de la Paris din 8 aprilie 1856, considerîndu-ne ca pe provincie *sandgeac*-turcescă deși toate actele diplomatice anterioare chiar unirii Principatelor, între Turcia cu Moldova și cu Muntenia constatau contrariul.

În fața acestei stări de lucruri corpurile legiuitoare în ședințele de la 10 mai 1877 ** și care coincidea cu a unsprezecea aniversare a suirii pe tron a principelui Carol de Hohenzollern, reprezentanțiunea națională, popor și armată, proclamă independența României și, prin urmare, pe domnitorul țării, suveran independent.

În aceea zi solemnă, Măria Sa domnitorul a adresat oastei următorul ordin de zi, 'ordin memorabil, care va forma una din cele mai frumoase pagini ale istoriei României moderne.

„Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați :

În momentele grave, prin care trece țara noastră, România întreagă are ochii întinși asupra voastră, ea pune în voi toate speranțele sale.

În ora luptei, aveți înaintea voastră faptele bătrînilor oșteni români, aduceți-vă aminte că sinetei urmașii eroilor de la Rahova și de la Călugăreni.

Drapelul sub care luptați, este în mijlocul vostru însăși imaginea patriei.

Urmați-l dar vitejește și cînd odată laurii păcii vor reinverzi pe munții și cîmpiile României, patria cu recunoștință va înscrie numele bravilor săi apărători pe frontispiciul edificiului independenței române.

Ofițeri, subofițeri, caporali și soldați

Domnul vostru vă urmărește cu mindrie.

El în curînd va fi în mijlocul vostru în fruntea voastră.

Cauza ce vă este încredințată este o cauză sfîntă. Cu noi dar va fi Dumnezeu, cu noi va fi victoria”.

Proclamarea independenței României a produs un mare entuziasm în întreaga țară, realizîndu-se dorința de mult așteptată, a tuturor românilor, aceea de a sdrobi ultima legătură de sugestiune pe care România o mai avea diplomatică, către imperiul otoman.

** Parlamentul român proclamă independența țării în ședința din 9/21 mai 1877. Mai tîrziu oameni politici și istorici burghezi aduînd dinastia au legat în mod tendențios proclamarea independenței României de ziua de 10/22 mai 1877.

Prin o notă adresată tuturor agențiilor diplomatice ai țării, Ministerul de externe îi a invitat să comunice puterilor garante, măsura pe care guvernul român a fost nevoit să o ia în vederea actelor de ostilitate netăgăduită, ale armatei turcești și ale guvernului otoman față de statul român.

În același timp corpurile legiuitoare, pentru devotamentul de care armata dăduse probe pentru apărarea moșiei strămoșești și a neamului românesc pe lângă *medalia Virtutea Militară*, a mai înființat ca recompensă pentru acte de vitejie și decorațiunea *Steaua României*, decorațiune care se putea da și gradelor inferioare pentru acte de bravură cu gradul de cavalier al acestei decorații, care le da și dreptul la o pensie anuală de 240 lei pentru subofițeri, 180 lei pentru caporal și 144 lei pentru soldați.

Afară de aceasta, spre a se asigura întregii armate active mobilizate o mai mare libertate de acțiune, prin înaltul Decret din 4 mai, s-a(u) organizat cinci legiuni de gardă națională în București sub comanda colonelului în rezervă Călinescu Atanasie; iar prin Decretul nr. 1130 din 12 mai pe lângă cele 31 de batalioane de miliții active mobilizate care aveau un efectiv de 31.000 de grade inferioare s-a mai înființat și un regiment de cavalerie de miliții compus din patru escadroane, câte-un escadron de fiecare divizie teritorială.

La 14 mai prințul Carol, însoțit de ministrul de război, generalul Cernat, de colonelul Slăniceanu, șeful marelui stat-major și de atașatul militar, colonelii Gaillard și Dectorov, pleacă la Craiova și la 15 mai se duce la Maglavit unde, întâmpinat de comandantul corpului I de armată, generalul Lupu, inspectează trupele aflate acolo. După terminarea inspecției, se duce la Calafat, la bateria Carol, punctul cel mai culminant din împrejurul acestui oraș întărit.

Retragerea corpului II de armată în Oltenia

În mișcarea de înapoiare și de desfășurare a armatei rusești către Dunăre, care era baza lor de operație, trupele lor a(u) ajuns pînă la Olt, cum era și convenit cu guvernul român, ca Oltul să fie limita întinderii bazei lor de operație și ca niciun soldat rus să nu pătrundă în Oltenia.

Corpul al II-lea de armată a început atunci retragerea sa treptată peste Olt, în Oltenia propriu-zisă. Această retragere s-a săvîrșit treptat, pe măsură ce trupele rusești ajungeau în pozițiile ocupate pe Dunăre de trupele române.

Retragerea diviziei a III-a activă pe care o comandam a început la 8 Mai, cum am anunțat-o mai sus, s-a efectuat în trei coloane la distanța de o zi de marș una de alta, lungimea acestor etape variind între 30 și 40 kilometri, după starea căilor de comunicație și distanțele între comune.

Coloana I-a sub comanda colonelului Farmac, comandantul brigăzii de cavalerie, se compunea din regimentul 5 călărași și regimentul 10 dorobanți. Coloana a II-a comandată de colonelul Gramont Alecsandru, comandantul brigăzii a doua de infanterie, este compusă din regimentul 9 dorobanți, un

batalion din regimentul 11 dorobanți și batalionul al III-lea vînători.

Coloana a III-a sub comanda comandantului diviziei a III-a, colonelul Angheliescu George cuprindea regimentul 2 de linie, regimentul 6 călărași și bateria a 6-a din regimentul 3 de artilerie. Această din urmă coloană a plecat din Giurgiu la 10 mai.

Itinerariul acestor coloane era prin Putinei, Mărzănești, Alexandria, Peret, Ruși de Vede, Văleni, Caracal.

Regimentul 8 de linie din această divizie a fost trimis la 7 mai de la Frătești direct la Piatra Olt cu calea ferată iar de aici prin marșuri de etapă la Băilești unde urma să fie sosit la 17 mai și unde era hotărîtă instalarea cartierului general al acestei divizii.

Regimentul 12 dorobanți a fost trimis tot cu calea ferată direct la Piatra Olt, de unde, prin marșuri de etapă, s-a dirijat spre Motăței, unde trebuia să ajungă la 20 mai.

Asemenea și bateria a 2-a din regimentul 3 de artilerie, care aparținea tot acestei divizii, a fost trimisă cu calea ferată din București, unde se afla tot la Piatra Olt, iar de aci la Băilești prin marșuri de etapă.

Această divizie, care din Giurgiu luase cea mai directă linie spre Băilești, unde trebuia să fie concentrată, avea ordin să treacă Oltul prin Drăgănești, servindu-se la trecerea acestui rîu important atît cu podurile umblătoare particulare, cu care se executa trecerea Oltului la acest punct, cît și cu podul pe pontoane, ce urma să se stabilească de către compania noastră de pontonieri la comuna Comani, în apropiere.

Din cauza ploilor însă neîntreprinse de primăvară, volumul tuturor rîurilor și al Oltului, mai ales, fiind crescut, astfel că podurile umblătoare particulare nu mai puteau funcționa, apele fiind debordate, pontonierii chiar nemaiputînd instala la Comani podul pe pontoane, marele stat-major al armatei a fost nevoit, ca chiar în timpul marșului diviziei a III-a să schimbe direcțiunea coloanelor sale spre Olt, dirigîndu-le prin Greci, Brebeni, spre Slatina, unde se afla podul de fier stabilit pe Olt, pe calea națională București, Pitești, Slatina, Balșu, Craiova etc. iar de aci, pe calea județeană Craiova—Calafat, prin Radovan, Cioroi la comuna Băilești.

Divizia a IV-a, comandată de generalul Manu George, la 9 mai, după sosirea la Oltenița a generalului rus Aller, care comanda divizia a 32-a rusească, s-a dus la București, unde a stat pînă la 14 mai cînd și această divizie porni spre Oltenia, în marș de etape pe calea națională, pînă la Piatra Olt și de aci pe calea județeană spre Caracal unde se stabili.

Marșul diviziei ce comandam s-a executat în bune condițiuni. Comandantul coloanelor avea ordinul meu, spre a menaja forțele soldaților, să pună trupele în mișcare cel mult la orele 4,30 dimineața ca oficerii cartierelor, ai corpurilor de trupă ce se puneau în mișcare, împreună cu cei însărcinați cu prepararea hranei trupelor și a oficerilor la halta mare și la halta sfîrșit de etapă să preceadă coloana cu cel puțin cu o oră mai

înainte, și ca trupele să stea mai mult timp la haltele mari, astfel ca căldurile din timpul zilei, cele mari, să nu apuce trupele în marșul lor.

La Slatina, am ajuns cu coloana a treia pe care o comandam personal în ziua de 12 mai. În acest oraș am făcut o haltă de o zi.

La sosirea mea în Slatina, am găsit și corpul al IX-lea rusec, comandat de generalul Krudener, sosit de câteva zile și care era destinat să formeze aripa dreaptă a bazei de operație a armatelor rusești. Trupele acestui corp de armată erau bifurcate pe platoul despre est, de deasupra acestui oraș. Staturile majore ale corpului de armată ca și al(e) divisiilor erau cantonate în Slatina în oraș cu cea mai mare parte a oficerilor superiori a(i) trupurilor de trupă.

Tot pe aceste platurii am fost nevoit să instalez și bivacuul trupelor ce comandam, care s-a așezat mai spre sud de bivacuul trupelor rusești, cu frontul bivacuului spre oraș. Eu, cu statul major al divisei, m-am instalat în cantonament, unde am pus și un corp de gardă pentru menținerea ordinei în oraș, ca o gardă de poliție, comandată de un ofițer.

Ca șef, avînd obiceiul a sta totdeauna prezent la instalarea trupelor în bivuac, pînă ce dinsele era(u) cu totul terminate și chiar corturile individuale ale trupei erau întinse și ordinele pentru a doua zi date, am stat și eu cu această ocazie aproape o oră pe locul destinat pentru instalarea trupelor ce comandam în tabăre.

Adaug că credința înăscută, pe care o are românul că dinsul la nevoie este mai zdravăn decît celelalte neamuri, soldatul român a dovedit cu prisosință în războiul pentru independență din 1877-1878.

După terminarea instalării taberii trupelor ce comandam am intrat cu stat-majorul divisei în Slatina unde am cantonat. Pentru paza menținerii ordinei am instalat și o gardă de poliție comandată de un ofițer.

După ce m-am instalat, a doua zi la orele 10 dimineața, în ținută de campanie, am făcut o vizită generalului rus Krudener, prevenindu-l, bineînțeles, din seara sosirii mele, ca a doua zi la această oră îi voi face o vizită.

Generalul Krudener, era cartiruit în casele d-lui La Pomeray, văduva unui doctor militar francez care făcuse războiul Krimeii și se căsătorise în țară unde și rămăsese.

Generalul, măgălit de atențiunea ce-am avut-o pentru dinsul, m-a primit foarte bine și subiectul conversației noastre a fost asupra războiului viitor și de dorința ce o aveau toți românii și în special noi oștenii de a participa alături cu armata rusă. Generalul mi-a răspuns că dorința noastră i se pare legitimă și că a admirat ținuta și disciplina trupelor noastre și nu se așteptase să vadă armata noastră așa de bine organizată, echipată și instruită.

După o zi de repaus în Slatina, la 14 mai la orele 4 1/2 dimineața am pus coloana în mișcare și în patru etape, Balșu, Craiova, Cioriu, Băilești am ajuns la destinație în seara de 17 mai.

Marșul trupelor s-a executat, o repet în bune condițiuni, subsistențele trupelor s-a(u) distribuit trupurilor de trupă și diferitelor servicii în mod regulat, la timp și în bune condițiuni, subdiresc-

țiunea intendentului șef al divisei, a subintendentului Tamara, căruia îi am pus la dispoziție toate mijloacele de transport, mai ales pentru ca trupele ce comandam să nu fie lipsite de nimic, care îndestula bunul lor trai și în adevăr dinsul a corespuns dorinței mele legitime.

Ca șef, întotdeauna principala mea preocupare, atît în timp de pace la concentrările cele mari, cît și în timp de război mai ales, a fost aceea de a asigura subsistențele trupelor ce comandam, a se distribui la timp, în cantitățile regulamentare și a fi de bună calitate. Și mă mindresc a afirma că chiar în timpul resboiului divisiile ce am comandat nu a(u) fost niciodată în lipsă sub acest raport. După opiniunea mea aceasta trebuie să fie în toți timpii și în toate împrejurările pentru un șef prima grijă, prima datorie, căci prin aceasta se menține și moralul soldatului la înălțimea lui, credința că șeful lui are grijă ca să i se dea tot ce-i trebuie pentru îndestularea nevoilor sale, aduce după sine încrederea în șeful lor.

Întreaga populație a țării, fiind încredințată că soarta ei va depinde de bărbăția cu care se va conduce armata noastră în acest război național și cunoscînd, pe de altă parte, și simțămintele sufletești ale oastei, hotărîtă a se sacrifica pentru țară și pentru tron, toți ofereau oștirii ce puteau, în raport cu mijloacele lor, precum și cai, trăsuri, efecte de îmbrăcăminte și încălțăminte și chiar bani.

Entusiasmul femeilor române, asemenea, urmînd exemplul dat de Măria Sa doamna, înființară societatea Crucea Roșie și ofereau tot ce trebuia pentru îngrijirea bolnavilor și a(i) răniților, luînd chiar parte ca infirmiere, la diferitele ambulanțe și spitale timpurale, ce se organizau pe baza și pe linia de operație a armatei noastre.

Crucea Roșie, sub președinția principelui Dimitrie Ghica, organiză ambulanțe, care aveau să urmeze cartierul general al armatei, Societatea damelor din Iași organiză asemenea o ambulanță pe lîngă divisia a IV-a, Societatea israelită Zion înființă și dînsa o ambulanță care a fost atașată pe lîngă divisia a III-a activă, comandate de mine pînă la căderea Plevnei și apoi pe lîngă divisia a IV-a comandată tot de mine pînă la sfîrșitul campaniei.

Toți medicii cei mai însemnați din țară precum doctorii Capșa, Marcovici, Calenderu, Polizu, Felix, Fiala, Fabriciu, Stoicescu și alții oferiră serviciile lor gratuite. Ambulanța din Iași era sub direcțiunea doctorului Russo senior și a societății Zion sub direcțiunea doctorului Cociu. Asemenea, cîțiva medici militari chirurghi din Germania și chiar din Franța ne-a(u) oferit serviciile lor.

Într-un cuvînt, în toată țara era o mișcare spontană care dovedea sentimentele patriotice ale tuturor și ale femeilor române mai ales.

Serviciul sanitar militar dirijat de neobositul inspector general sanitar al oștei, generalul dr. Davila, nu lăsa nimic de dorit. Dinsul primea din țară o mulțime de ofrande care erau necesare diferitelor spitale care se organizau sub direcția sa.

Sub raportul subsistențelor, cu toată lipsa, la început mai ales, a trásurilor de subsistență, și acest serviciu s-a îndeplinit bine, sub direcția intendentului general al armatei și concursul celor-

lalți subintendenți ai corpurilor de armată și ai divisiilor active.

Administrația serviciului subsistențelor s-a executat în două moduri. La început cînd mai ales cea mai mare parte a trupelor mobilizate se aflau în mișcare și mai tirziu pentru concentrarea lor peste Olt. La început dinsele se hrăneau singure prin alocațiile în bani fixe ce li se acorda de ministerul de război.

La urmă, cît timp armata noastră a stat în Oltenia, pînea și carnea în vite în picioare se distribuia corpurilor de trupă de către administrația militară. Pentru pîine se înființase brutăril în Turnu-Măgurele, Caracal, Corabia și Poeana și depozite de distribuție de pîine la Cetate, Calafat, Poeana, Băilești, Bechet, Corabia, Islaz, Caracal și Turnu-Măgurele.

Distribuția trupelor după venirea în Oltenia a corpului al II-lea de armată

După sosirea corpului al II-lea armată în Oltenia, apărarea zonei între Olt și Jiu fu încredințată divisiiei a IV-a iar a zonei între Jiu și pînă în dreptul Gurei Timocului, fu dată divisiiei a III-a. I-a și a II-a avînd la aripa stîngă divisia a III-a și la aripa dreaptă a acestei zone divisia a II-a.

Corpurile de trupă ale acestor divisii active, ocupau punctele următoare :

Divisia I-a. La Calafat, Regimentul 4 de linie, regimentele 1, 3 și 4 de dorobanți, batalionul al 4-lea de vînători, escadronul de Olt din regimentul I-iu de călărași, bateria a 2-a din regimentul I-iu de artilerie și bateriile 2, 4, 5 și 6 din regimentul 2 de artilerie.

La Dessa. Escadronul de Dolj și un escadron mixt din regimentul I de călărași și escadronul de Argeș, Muscel și Vlcea din regimentul 2 de călărași.

La Rast. Escadronul de Romanați din regimentul 1 de călărași.

La Ciuperceni. Regimentul I-iu de linie, regimentul 2 de dorobanți și bateria I-ia din regimentul I-iu de artilerie.

Divisia a II-a la Cetate, Cartierul general al divisiiei, regimentul 6 de linie, regimentul 6 dorobanți, escadronul de Dîmbovița, al regimentului 4 de călărași, bateria a 4-a din regimentul I-iu de artilerie, și bateria a 2-a din regimentul 2 de artilerie.

La Ghîrla Mare, batalionul I-iu de vînători, escadroanele de Prahova și de Buzău din regimentul 3 de călărași și bateria a 3-a din regimentul 1 de artilerie.

La Salcia. Regimentul 3 de linie, escadronul de Mehedinți din regimentul I de călărași și bateria a 5-a din regimentul I-iu de artilerie.

La Poeana. Regimentele I-iu și al II-lea de roșiori.

La Vrața. Regimentul 5 de dorobanți și bateria a 6-a din regimentul I-iu de artilerie.

La Fintîna Banului, regimentul 8 de dorobanți.

La Maglav și Golentz, regimentul 7 de dorobanți.

Divisia a III-a. La Băilești. Cartierul general al divisiiei. Regimentele 2 și 8 de linie, regimentul 9 de dorobanți, un batalion din regimentul 11 dorobanți, un escadron din regimentul 5 de călărași,

bateriile 4 și 6 din regimentul 3 de artilerie și bateriile 1 și 3 din regimentul 4 de artilerie.

La Moțaței. Regimentele 10 și 12 de dorobanți și bateria a 2-a din regimentul 3 de artilerie.

La Plosca, două companii din batalionul al 3-lea de vînători.

La Chirna, una companie din batalionul al 3-lea de vînători.

La Măceșul de Sus. Una companie din batalionul al 3-lea de vînători.

La Gighiera, un escadron din regimentul 5 de călărași.

La Bistrețu, două escadroane din regimentul 5 de călărași. Zona de pază cu care era însărcinată această divisie cuprîndea comunele : Pîscu, Rast, Negoiu, Bistrețu, Plosca, Chirna, Nedea, Gighieru și Zavolu.

Divisia a IV-a la Caracal. Cartierul general al divisiiei, regimentul 8 de călărași și bateria I-a din regimentul 3 de artilerie.

La Grojdibod și la Dăbuleni, regimentul 13 de dorobanți.

La Corabia, regimentul 14 de dorobanți, batalionul al 2-lea de vînători și bateria a 4-a de la regimentul 4 de artilerie.

La Izlaz. Regimentele 5 și 7 de linie, regimentul 3 de călărași și bateriile 3 și 5 din regimentul 3 de artilerie.

Stat-majorul corpului al II-lea de armată se stabilește la Caracal la 22 mai, unde a stat pînă la 14 iunie cînd s-a stabilit la Băilești.

În prima jumătate a lunii iunie marele cartier general s-a stabilit la Poeana unde la 27 iunie, a sosit M. S. domnitorul, comandantul suprem al armatei.

Ostilitățile ce au avut loc între armata turcească și cea română, mai înainte de trecerea Dunării de către armata română

În tot timpul cît am stat cu divisia ce comandam peste Olt, pînă cînd am trecut Dunărea, m-am ocupat la început cu desăvîrșirea instrucției militare, a elementului cu schimb al regimentelor de dorobanți.

După ce trupele ce comandam ocupase pozițiile lor pentru paza frontierei Dunării, de la Islaz pînă la Gura Timocului, turcii trăgeau neconținut asupra avanposturilor, detașamentelor și asupra ofițerilor izolați pe care îi zăreau, ceea ce provoca(u) dese ciocniri între armata turcească și a noastră.

La 14 mai M. S. Domnitorul sosește la Calafat și inspectează bateriile și lucrările de apărare săvîrșite și după aceasta se întoarce la bateria Carol I și ordonă să tragă asupra cetății Vidinului spre a se regula și tirul tunurilor de 15 c. instalate de curînd în bateriile Elisabeta și Mircea.

Semnala începutul tirului acestor baterii se dă de către bateria Carol I pe la orele 7 1/2 seara, care trage primul tun, urmat imediat de primul tun din bateria Mircea, servită de servanți din bateria a 6-a din regimentul 2 de artilerie și de soldați din flotilă, la urmă începe tragerea și din bateria Elisabeta Doamna.

Turcii răspund după al doilea tun și un foc viu continuă din ambele părți, care ține aproape o oră. Cinci obuze turcești căzură chiar în bateria Carol I

unde se afla Măria Sa domnitorul și rănește pe un servant din aceea baterie. Măria Sa petrecu noaptea la Moțaței și a doua zi dimineața, la 17 mai, se întoarce la București prin Craiova.

În amintirea zilei de 15 mai, zi în care M. Sa domnitorul ca cap suprem al oastei, a ținut să dovedească armatei că, pentru apărarea și mărirea patriei sale adoptive, știe să înfrunte cu vitejie toate pericolele fără șovăire, Consiliul de Miniștri prin jurnalul nr. 1 din 20 mai a decis să roage pe suveranul țării, să primească să poarte decorația Virtutea militară, ca primul soldat român.

La Calafat la 22 mai, începându-se niște lucrări pentru instalarea unei noi baterii denumită Independența, turcii din Vidin, la orele 6 dimineața au deschis focul asupra lucrătorilor acestei baterii. Bateriile române au răspuns, focul durind o oră. În acest timp numai cinci obuze turcești au căzut în bateriile române, rănind ușor un soldat.

Obuzele române însă, au produs mari stricăciuni turcilor. Au distrus o parte din Vidin, bateria de sub castelul bulgar, reducând-o la tăcere, a pus foc la mai multe puncte ale cetății și a produs daune însemnate corăbiilor și vapoarelor aflate în portul Vidinului.

La 9 iunie, la orele 1 seara, bateriile Carol și Elisabeta din Calafat a(u) deschis focul asupra unor lucrători turci, care lucrau la repararea fortului de nord din Vidin, omorînd și rănind cîțiva și sîlind pe ceilalți să fugă. Artileria turcească, riposînd îndată, au intrat în acțiune și celelalte baterii române din Calafat, luînd ca obiectiv bateria Carol, moara cu abur din Vidin, bateria Ștefan cel Mare, orașul iar bateria Independența, portul Vidinului. Bombardarea a durat în aceea zi pînă la orele 6 seara.

Bateriile noastre, străpunseră castelul bulgar în mai multe locuri, reduceră la tăcere bateriile bastionului, distruseră ambrașurile bateriei de sub castelul bulgar, produsă mari daune vaselor din port și puseră foc în Vidin în mai multe locuri, foc care a durat pînă a doua zi dimineața.

La Bechet în ziua de 20 mai, vîzîndu-se că la Rahova un vapor turcesc era gata să ambarcheze trupe turcești, bateriile române deschiseră imediat foc asupra acestui vapor. Bateriile turcești și un cuirasat, însărcinat a le proteja acest vapor răspunseră, focul bateriilor române siliră, atît vaporul cit și cuirasatul turcesc să se retragă, spre a se adăposti, după un ostrov. Acest foc a durat pînă la orele 10 și 45 minute seara, cînd bateriile turcești au încetat focul.

La Izlaz, la 24 mai la orele 8 și 30 minute dimineața, un vas de război turcesc, venind despre Nicopoli a deschis foc asupra bateriei române împreună cu două tunuri, așezate înaintea cazărmlîi turcești din satul Samovit, în același timp și o companie turcească înainta pe malul drept al Dunării. Bateria română deschizînd focul asupra companiei a vasului turcesc, omorînd și rănind cîțiva soldați turci a silit compania a se retrage și a se risipi pe fugă și vasul de război a se depărta cu repeziune, întorcîndu-se de unde venise. Bombardarea a ținut aproape două ore.

Pe lîngă aceste bombardări trupele române au fost silitte în unele cazuri să ia chiar ofensiva și să intre în luptă cu turcii cu ocazia recunoașterilor făcute

pe teritoriul lor și în urmărirea turcilor care treceau Dunărea pe teritoriul nostru, ca să prade pe locuitorii noștri din comunele mărginașe.

La Dessa la 10 iunie, 100 turci trecînd în Ostrov din fața satului, noaptea, au omorît și prădat niște ciobani care-și pășteau oile lor în acest ostrov. Avanzăturile auzind țipetele lor trecură cu bărcile în ostrov și goniră pe acești bașibujiuci, omorînd și rănind mai mulți dintre dinșii și urmărind cu gloanțe pe cei care mai fugeau în bărci.

La Rost săvîrșindu-se asemenea prădăciuni de către turci, care tot noaptea pe furiș treceau Dunărea de la Lom-Palanca unde se afla o tabără turcească și o baterie de 4 tunuri așezate spre Est de Lom-Palanca și care trăgea asupra oficerilor și a detașamentelor noastre, îndată ce le zărea și astfel ne făcea neajunsuri, era absolut nevoie a pune capăt acestei stări de lucruri.

În acest scop, la 14 iunie, am trimis la Rost bateria a 4-a din regimentul 3 de artilerie, comandat de colonelul Heret și împreună cu dînsul am plecat a doua zi la Rost.

La 16 iunie, la orele 5 dimineața, această baterie comandată de căpitanul Tomescu, așezată în baterie pe un mamelon de nisip în această regiune fiind nisipuri mișcătoare care se mișcau după vînturi, situate la 1 1/2 km spre nord de malul stîng al Dunării, au deschis focul asupra taberei turcești mai întîi și apoi, cînd soldații turci din tabără s-au risipit, asupra bateriei.

La al doilea foc obuzele noastre căzînd chiar în tabăra turcească, fapt care, după cum s-a putut vedea cu binoclurile noastre, a produs o mare spaimă în trupele lor și după cîteva focuri trase asupra taberei bateria noastră a dirijat focul asupra bateriei turcești, care a deschis focul asupra bateriei noastre, de la primul nostru foc. Focul nu a durat mai mult decît o oră, cînd bateria turcească a încetat de a mai trage asupra noastră, părăsînd poziția ce o avea și retrăgîndu-și tunurile ce le avea în baterie, în număr de patru și scoborîndu-le în vale, tot spre est de Lom-Palanca.

Notez că tirul bateriei noastre a fost foarte precis. Distanța de la movila de nisip unde era instalată bateria și pînă la bateria turcească fiind apropiată de mine și de colonelul Heret cu precisiune de la începutul tirului, obuzele noastre cădeau mai toate în bateria lor, fapt care a și silit pe turci să-și retragă tunurile lor din baterie. Cîteva obuze ale lor au căzut în adevăr foarte aproape de bateria noastră, în care ne aflam, fără a atinge cu toate acestea pe nimeni din baterie. Aceasta se datoră, fără îndoială, poziției pe care era așezată bateria noastră, pe o movilă de nisip, în care obuzele turcești, deși unele din ele au căzut foarte aproape de baterie, nu exlatău (nu se spîrgeau) dar se îngropau adînc în nisip fără a face explozie.

După ce am reușit a sili pe turci a-și retrage bateria ce o aveau deasupra Lom-Palanței, puțin mai spre est de acest port, profitînd de o pozițiune aproape de Dunăre, cam adăpostită, s-a așezat bateria pe această poziție și pe la orele 10 dimineața am deschis focul asupra vaselor turcești care se aflau în portul orașului Lom-Palanca.

Această bombardare, care a atins și a avariat, chiar a găurit o mare parte din vasele turcești care se aflau în acest port, a durat pînă ce toate vasele,

fie cu pinză, fie cu vapor, au părăsit cu mare grabă acest post, dirijându-se spre Arcer Palanca.

Cu modul acesta avanposturile noastre ca și trupele ce ocupau satele mărginașe din apropiere, ca și locuitorii acestor comune și a(i) comunei Rost mai ales, au fost asigurați cu desăvârșire pe viitor de orice agresiune din partea turcilor.

La Bechet la 22 mai, un detașament turcesc care a debarcat între Ostroveni și Bechet, a fost pus în goană cu mari pierderi de către regimentul 8 dorobanți. La 27 mai, tot în această parte, un alt detașament turcesc a debarcat într-un ostrov în apropiere de Ostroveni. Acest ostrov fiind în apropiere de malul stîng al Dunării, soldații noștri mergînd prin apă pînă la briu, au respins pe turci, producîndu-le mari pierderi și punînd pe fugă pe ceilalți. Asemenea incursiuni s-au ivit în mai multe puncte pînă ce armata română a luat ofensiva, trecînd Dunărea.

DYK DE LONLAY — AMINTIRI DIN RĂZBOI *

Giurgevo, 18 iunie

În ziua de 17 iunie plimbîndu-mă pe strada Moșoaii, care e un fel de Boul des Italiens al Bucureștilor întîlnesc unul din bunii mei amici, ofițer de artilerie, cazac și aghiotant al generalului Schmidt, comandantul trupelor ruse cantonate în preajma Giurgiului. Aflu de la el că de cîteva zile turcii de la Ruscicu bombardează violent micul orașel Giurgiu. Primesc invitația de a-l însoți la Giurgiu și la ora zece seara luăm trenul care, în două ore, ne va duce la Giurgiu. Pe malul românesc sînt numeroase patrulare de cazaci din Caucaz purtînd lungile mantăi din piei de capră și care supraveghează insulele ocupate de cerchezi. Din cînd în cînd tăcerea este întreruptă de focuri de carabină, amestecîndu-se cu îndepărtate bubuituri de tun.

Sosiți la Giurgiu observ flacăra roșie a caselor incendiate de pe malul turcesc deasupra Giurgiului ca o cometă monstruă cu capul la orizont iar coada la zenit se întinde pe cer cu o trenă enormă albă. E o lumină electrică folosită de ruși pentru a lumina malul turcesc și a dirija astfel tirul artileriei rusești.

Populația din Giurgiu pentru a evita abuzele turcești a părăsit orașul de multă vreme, nerămînînd decît cîțiva bătrîni care, neavînd unde să se ducă, își așteaptă moartea în fața caselor; cîțiva dorobanți și jefuitori se strecoară cu frică printre dărîmături.

Pe drumurile ce duc din oraș la cîmp întîlnesc convoaie de care, cai, asini încărcăți cu bagaje, șiruri nesfîrșite de drumeți fugînd în interiorul țării cu cîte o boccea în spinare, epave ale avu-tului prăpădit.

Îndată ce treci de piața pe care străjuiește un turn de veghe, la lumina lunii, poți constata întînderea dezastrului produs de bombardamentul turcesc. E mult mai grav decît la Brăila unde găsești 2-3 acoperișuri căzute, aici vezi case dărîmate, cioburi de sticlă, stîlpi trîntiți la pămînt și pe deasupra o singurătate tristă. Pe străzi calci peste schije de obuze.

* Textul pe care îl prezentăm reprezintă traducerea unor paragrafe din cartea lui Dick de Lonlay, martor ocular al evenimentelor din 1877-1878, *En Bulgarie 1877-1878, Ploiești, Machine, Sistova, Tirnova, Kezanlyk, Souvenirs de guerre et de voyage*, Paris, E. Dentu edit., 1883.

Ne îndreptăm spre port și batem la uși ermetice închise, pe jumătate dărîmate. Numai ultimul și cel mai maltratrat hotel Belle-Vue, deși deschis, e abandonat. În spatele clădirii principale, ciuruită, o mică anexă compusă dintr-un parter, a rămas nevătmată. O încăpere care probabil a fost odată salon este transformată imediat în cameră de culcare cu ajutorul saltelelor luate din camerele vecine și curînd, cu tot zgomotul făcut de bombardament adormim atît cît putem rezista asaltului continuu al unor legiuni microscopice pe care bombardamentul nu le-a hotărît să evacueze locuința.

A doua zi se oprește bombardarea acestui oraș deschis, lipsit de garnizoană și de locuitori. (p. 104-105).

Poradim, 6 septembrie

Azi armata ruso-română a executat o mișcare concentrică generală asupra retranșamentelor turcești de la Plevna. În tot cursul zilei numeroase trupe de infanterie, cavalerie și artilerie trec fără încetare prin fața cartierului general al principelui Carol al României. Acesta stă în balconul locuinței sale, înconjurat de statul său major și saluta trecerea fiecărei companii cu expresiile folosite de generali ruși: „Sdarova rebîata” (Bună ziua vitejilor) la care soldații răspund: „Sdravie jelaïem” (Mulțumim domniei tale).

Diviziile 3 și 4 ale românilor se apropie de Verbita pe Grivița, corpul 9 părăsește Karağoci-Bulgarski și ocupă o poziție la sudul acestei localități, corpul 4 avansează de la Pelichat și Poradim pe Radișevo iar pe drumul de la Lovcea înaintează spre Plevna corpurile lui Imeretinski și Bogot care erau la Bogot.

...Mergînd spre cartierul general al principelui Carol azi după amiază am avut plăcerea să-l întîlnesc acolo pe activul și simpaticul consul general francez din România care, conform cu instrucțiunile primite a însoțit aici misiunea medicală trimisă armatei de la Dunăre de ministrul Instrucțiunii Publice, misiune pe care a prezentat-o țarului și marelui duce Nicolae...

La ora 3 p.m. principele Carol, însoțit de atașatul militar francez Gaillard se urcă într-o „Victoria” trasă de șase cai și se îndreaptă cu toată viteza spre Radenița, lîngă Poradim unde trebuie să sosească marile duce Nicolae.

Toate aceste mișcări miros a praf de pușcă și aflu că trupele au primit ordin să primească la ora șase pentru a ocupa pozițiile indicate la ora opt, poziții care înconjoară Plevna, iar noaptea să ridice parapete pentru numeroase baterii. Erorile ultimei bătălii nu se vor repeta de a obosi trupele printr-un marș lung înainte de a ajunge la locul luptei. Toate trupele sînt în bivouac în apropierea avanposturilor. (p. 180-182).

Lupta pe drumul spre Lovcea. 8 septembrie

Artileria română trage asupra marilor redute Kerim-Tabia și asupra unui punct întărit la stînga drumului de la Verbita la Plevna. Spre seară turcii se retrag din această întăritură. Imediat colonelul Angelescu trimite regimentul 13 dorobanți (două batalioane și un batalion din regimentul 5 de linie românesc) care ocupă întăritura părăsită de turci și trupele române se pun pe lucru pentru a le face apte a fi folosite contra turcilor.

La ora două sîntem deșteptați de o puternică canoană și împușcături violente. O puternică lumină se iveau la șanțurile redutei de deasupra Griviței pe care românii au ocupat-o azi după amiază și pe care acum o atacă turcii prin surprindere, dar bravii dorobanți români nu s-au lăsat surprinși și cu toate că vedeau focul pentru prima dată, nu s-au lăsat intimidăți de urletele sălbatic ale asediatorilor.

La 2 1/2 turcii se retrag luindu-și morții și răniții. În timp ce vitejii țărani români, al căror curaj în apărare a salvat reduta, au scos din luptă 31 de oameni. (p. 197—204).

9—10 septembrie. Bombardarea Plevnei

La apropierea nopții focul care cuprindea reduta Kerim-Tabia, românii crezând că turcii s-au retras de acolo trimit o trupă de recunoaștere sperind să găsească tabia părăsită și s-o ocupe cum s-a mai întâmplat și ieri cu mica lunetă pe care au ocupat-o. Nizamiî însă îi lăsa să se apropie până la distanță mică și atunci deschid un foc bine alimentat care face ca românii să se retragă.

Luarea redutei Grivița (aripa dreaptă) 11 septembrie

În ziua de 11 septembrie, la ora 6 seara, la extrema dreaptă vedem prin ceață liniile de foc ale infanteriei române care se retrag de două ori pentru a reveni totuși (la al treilea atac).

În partea aceasta trei coloane sînt însărcinate să atace faimoasa redută Grivița. Prima coloană este formată din brigada 1-a a diviziei a 5-a rusești — generalul Radionoff, regimentele de la Arhanghel și ale prințului d'Orange care au asistat la primele două atacuri asupra Plevnei, două batalioane de la Dorohoi și Botoșani din Regimentul 16 dorobanți și un batalion din regimentul 8 de linie.

...Celelalte două coloane sînt formate numai din români: generalul Cernat, ministrul de război al principatului și-a rezervat comandamentul trupelor moldo-valahe.

O a patra coloană compusă din trupe ale diviziei a 3-a române execută o diversivă cu mari pierderi spre Bukova Tabia... dintre cele trei coloane numai coloana românească (a treia) poate ataca la ora trei, conform cu ordinea de bătaie. Această a treia coloană este compusă din două batalioane din Regimentul 5 de linie, din Batalionul 3 și din Regimentul 14 dorobanți care a sosit de curind de la Nicopol. Toate aceste batalioane sînt formate exclusiv din robusții munteni din Vrancea, veche republică moldovenească, care și-a conservat anumite privilegii și caracterul său războinic.

Postată la extremitatea platoului pe care-l ocupă armata română, aceste trupe nu sînt separate de reduta Grivița decît printr-o vale destul de adîncă. Batalioanele de linie sînt primele care coboară, pentru a escalada versantul opus al văii. Cînd au ajuns pe fundul văii în partea stîngă se produce o vie împușcătură.

Generalul Cernat crede la început că e un molen-tendu, dar o ștafetă a prințului Carol îl anunță că turcii prin spioni au aflat de atacul ce se pregătea, au luat ofensiva atacînd trupele rusești lîngă Radicevo.

Dorobanții coboară colina în fugă și se pierd în tufisuri, în timp ce trăgătorii au ajuns în virful înălțimii unde era Kerim-Tabia.

Din redută și dintr-o tranșee sub redută turcii deschid un foc din două părți asupra românilor.

Românii, comandați de maiorul Șonțu — bine cunoscut la București, pornește în fruntea soldaților și atacă tranșeele pentru a cădea răpuși de gloanțe. Turcii continuă focul puternic: în cîteva minute un sfert din batalionul întîi este la pămînt și restul se retrage sub un foc nimicitor.

Vin însă în ajutor dorobanții care întăresc pe atacatori și cuceresc tranșeele după patru asalturi disperate.

Răniții români — majoritatea ofițeri — sînt mutilați de turci — în special maiorul Șonțu. După

Veterani de la 1877. Fototeca DGAS.

cucerirea tranșeei se trece imediat la asaltul redutei.

Bravi țărani români au o înfățișare atât de bizară, încălțați cu opinci, cu blua lor lungă albă și cu căciula împodobită cu o pană de curcan, își iau din nou avânt. Dar când ajung sus pe colină constată că reduta este desprinsă de colină printr-o vilcea de 5-6 metri lărgime. Nici comandantul diviziei a 4-a, nici generalul Cernat, nici statul major al armatei nu avuseseră cunoștință de această vilcea. Dar românii nu se lăsă copleșiți. La semnalul dat ei se avântă, sint primiți de un foc intens, cu toate pierderile grele batalioanele înaintează, ploaia îi udă pînă la piele și pămîntul e alunecos dar soldații se sprijină în baionete. Mulți ofițeri au căzut în această vilcea, loviți de gloanțele turcilor, care-i recunosc după uniformă.

Dar după câteva minute românii ajung la redută. Primul care ajunge în virful parapetului este căpitanul de infanterie Valter Mărcineanu care este lovit în momentul cînd înfigea o fascină și striga soldaților : „După mine, copiii mei !”.

Cu tot prodigiosul efort coloana este silită să bată în retragere lăsînd în jurul redutei numeroși morți.

Al treilea batalion de vînători e decimat și maiorul Șonțu, comandantul regimentului 5 de linie e rănit mortal.

Două batalioane de nizami ies din două părți din redută și înconjoară complet batalionul din Regimentul 16 dorobații (Dorohoi). Pentru a nu fi luat drapelul, dorobații îl rup în bucăți pe care le predau colonelului după bătălie.

Unul din căpitani, dl. Pruncu, vechi ofițer din legiunea străină franceză, care poartă pe piept medaliiile războiului din Crimeea și Italia, aduce pe brațele soldaților săi un tun al cărui ațet era distrus și pe care turcii erau gata să-l ia. La sfîrșitul acțiunii rămîn numai 14 oameni din cei 120 ai companiei sale.

Împăratul Alexandru, de sus din observatorul său însoțit de marele duce Nicolae și de prințul Carol al României, urmărește cu îngrijorare atît cît îi permite atmosfera, peripețiile atacului. Se duce spre Radicevo unde ajunge exact ca să asiste la eșecul lui Kirilof.

După ruși, batalionul regimentului 16 de dorobați din Botoșani intră în redută prin partea opusă, înfige steagul și ia steagul unei baterii.

Printre rănii ce sosesc în sat la Grivița sint și vînătorii români cu vestonul cafeniu și gulerul verde, ornat cu două cornuri de vînătoare de cupru, dorobații cu capota lungă cenușie cu guler de postav alb, răsrînit, un căpitan român de infanterie cu ochii închiși, cu capul însingurat aproape pe moarte.

La Grivița se spune pe șoptite că 13 000 de ostași ruși au fost scoși din luptă și trei mii din armata română... Batalionul de la Huși al Regimentului 14 dorobați atacă turcii dinspre flancul stîng... Pe înălțimile din dreapta Griviței marele duce Nicolae, principele Carol și statul lor major și-au petrecut noaptea sub o ploaie fină și glacială. După o scurtă vizită se înapoiază la Porodim.

Voin profită de acalmia de azi (12.IX.) și voi vizita pozițiile ocupate de armata română, pe care n-am vizitat-o pînă acum și nici reduta pe care au cucerit-o de la turci... de aseară au fost instalate patru noi baterii în fața Griviței, au fost înălțate și de două baterii românești care s-au plasat cu îndrăzneală într-o ondulație de teren situată la stînga și puțin înapoia redutei cucerită azi noapte

Ieșind afară din redută mă îndrept spre trupele române și ajung foarte curînd la un vast platou care se întinde pînă la Verbița unde sint cazate cele patru divizii ale armatei principelui Carol în ordinea următoare :

— la stînga divizia IV-a generalul Alex. Angelescu
— la dreapta divizia III-a generalul George Angelescu

În linia a doua, în fața Verbiței, divizia V, colonelul Cerkez și o brigadă din prima divizie.

În avantposturi găsesc două baterii românești care părăsesc pozițiile vechi pentru a înainta arti-

leriiștii înveliți de o largă manta cenușie, cu un chipui acoperit cu mușama cu pompon roșu și înarmați cu revolver și cu o carabină cu baionetă-sabie. Ofițerii lor poartă chipiuri de tip francez, cu o tunică scurtă de culoare cafenie și manșete de pluș negru, pantalonul cenușiu cu lampas roșu și gibernă a bandier d'or.

În fața redutei cucerită ieri se angajează o vie fusiladă ; sint românii care încearcă să cucerească întăritura situată la 200 metri în față și care comunică cu Kerim-Tabia, cu ajutorul unor galerii subterane. După un angajament violent dar scurt, atacul român este respins și încearcă să se apropie pe ascuns de dușmani, săpînd citeva linii de tranșee.

Lîngă campamentul generalului Angelescu re-marc înfipt în pămînt stîndardul unei baterii furat ieri de un dorobaț, decorat de țar cu crucea de argint a ordinului Sf. Gheorghe. Steagul este din mătase verde cu semiluna înconjurată de patru stele și versete din coran, brodate în aur și cu margini cu franjuri verzi și de aur. Bățul steagului are un virf de aramă de care e legată o panglică cu noduri de mătase verde și aur. În virf stă înfipt fesul unui ofițer turc. În spate sint șiruri lungi de corturi în care se adăpostește trupa.

În afară de infanteria de linie și genii care au uniforme de tip franțuzesc, uniformele românești sint cu totul originale față de toate uniformele europene.

Vînătorii — elita armatei sint îmbrăcați elegant cu o vareză și un pantalon negru băgat în semicisme rușești care se poartă de toată armata română, potrivit-unde perfect cu noroiul din țară. Partea caracteristică a acestui costum este palaria rotundă de fetru, ridicată în dreapta de o egretă.

Cea mai curioasă uniformă este a dorobaților care este aproape reproducerea vechiului costum național : opinci — specific în toată regiunea Dunării de jos, — un fel de sandale compuse din piele netăbăcită croită pe forma piciorului... Pantaloni sint din lină albă, haina e o bluză albă cu mineci formînd o cămașă, pe care cochetăria românească o ține totdeauna curată.

Pe cap poartă căciula din blană de oaie imitînd astrahanul și avînd forma unei bonete frigiene cu țuguil îndoit într-o parte. Monograma înlănțuită a principelui și penele de curcan formează ornamentele căciului. În armata română dorobații sint numiți cu porecla *curcani*, fiind cunoscută arderea cu totul particulară cu care acești milițieni viteji vinează aceste păsări ca să le smulgă penele pentru împodobirea căciulilor.

Toate armele au o aparență bună, nu li se poate reproșa decît un singur lucru : cochetăria aproape feminină, care este una din trăsăturile specifice ale națiunii, o grijă cu totul deosebită pentru persoana lor, un penchant foarte meticulos pentru galon, pentru zorzoane, panaș, totul ce atrage ochiul și satisface vanitatea. Ofițerii sint acoperiți cu fi-returi de aur atît de mult încît adesea cu greu disting culoarea postavului din care e făcută uniforma, dar trebuie să adaug că nu e un defect iremediabil. Multumită unuia din bunii mei prieteni, prințul „Mourouzy” sublocotenent de călărași și aghiotant al generalului Angelescu aflu o mulțime de detalii interesante cu privire la conduita românilor de la începutul atacului, adică începînd de la 7 septembrie.

În cursul acestor cinci zile de canonadă neînteruptă bateria care s-a distins a fost a căpitanului Lupășcu, care a înaintat pînă la distanța de 800 metri de tranșea turcească. Tarul a conferit patru cruci „Sf. Gheorghe” bateriei acesteia, iar celorlalte baterii numai cîte două.

Trupele diviziei a 4-a care au avut o largă participare în toate aceste lupte sint aproape toate formate din moldoveni, care multumită elementului celt și dac care se încrucișează în ei sint dotați cu o natură mai războinică și mai milităroasă decît valahii.

Regimentul 13 dorobați care a ocupat o poziție avansată a dobîndit ordinul „Steaua României” pentru drapelul său.

Colonelul Vornescu în timp ce se producea atacul trupelor sale a pus la încercare un pluton, oprindu-l pentru a-i verifica armele sub focul ucigător al turcilor, parcă ar fi fost la paradă.

În aceste lupte ucigătoare care au durat cinci zile, românii au pierdut un ofițer superior, 40 ofițeri subalterni 1.305 soldați — cifra morților fiind superioară celei a răniților. Puțin în urma frontului este ambulanța femeilor de la Iași unde servesc cu un zel admirabil doamnele Natalia Șuțu Letianu, Codrianu... (p. 235—260).

Gorny Studen, 23 septembrie

Acum s-a început un adevărat asediu și se sapă tranșee pentru a înainta acoperiți spre pozițiile dușmane. Peste câteva zile trebuie să sosească generalul Tottleben, eroul de la apărarea Sevastopolului care trebuie să dirijeze personal lucrările de geniu contra Plevnei.

Împăratul își mută martierul la Gorny-Studen, pe cînd principele Carol rămîne mai departe la Poradim, comandînd armata care operează contra Plevnei. Trupele sale epuizate și reduse în ultimele lupte au fost retrase de pe linia de impresurare foarte întinsă pe care o ocupaseră pînă atunci și le-a concentrat spre centru lăsînd libere drumurile Sofiei și ale Lovcei.

În dreapta noastră au început lucrări de apropiere și s-au deschis tranșee pentru a aborda din apropiere reduta turcească situată la 240 m depărtare de cea care a fost cucerită mai sus de Grivița la 11 septembrie, aceasta neputînd fi utilizată eficient decît după cucerirea poziției, pe care românii au atacat-o la 18 septembrie.

Proba cea mai concludentă care prezice o campanie de iarnă este sosirea la Gorny Studen a celebrului inginer Poliacof, care vine să încheie cu

cartierul general un contract în virtutea căruia va trebui să construiască două căi ferate: una de la Frățești la Zimnicea și alta continuînd-o pe cea de la Șîștov la Tirnova, Gorny-Studen și Biela. Prima trebuie construită pînă în decembrie, a doua în cursul lunii ianuarie. La aceeași dată Poliacof trebuie să termine un pod de fier pe Dunăre între Șîștov și Zimnicea, care să înlocuiască actualul pod de vase (p. 279—282).

Grivița, 16 octombrie

După ce am vizitat pozițiile noastre din centru m-am îndreptat spre tranșeele care șerpuiesc pe coastele Griviței. Ajung repede la mijlocul colinei care, pornind de la satul Grivița, trece la Kerim-Tabia și sfîrșește la reduta care a rezistat pînă acum la două atacuri ale românilor.

Bucova-Tabia este un loc de predilecție unde bateriile care-i stau în față aruncă cantități mari de proiectile. Inamicul are o afecțiune specială pentru români cărora le trimite cele mai multe proiectile. Rușii și românii mai ales dau o luptă subterană cu turcii. (p. 308—311).

La ivirea zorilor sună deșteptarea. Artiștii uzi de ploaie, masacrează cele mai frumoase arii de operă și, așteptînd apelul de dimineată, toți se duc la cea. Apoi încep corvezile de dimineată iar păzitorii de tranșee își consumă ciorba și pleacă la posturile lor.

M. KANDEL

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

INFORMAȚII DIN ARHIVELE EXTERNE PRIVIND INDEPENDENȚA ROMÂNIEI

ANGLIA

Copiile pe care le dețin Arhivele Statului de pe documentele diplomatice britanice, de la Public Record Office — Londra, sînt deosebit de valoroase pentru studierea perioadei 1859—1878, cînd lupta dusă de poporul român în scopul dobîndirii independenței, culminează cu realizarea acestui deziderat.

Rapoartele consulului britanic la București, redactate după Unirea Principatelor, scot în evidență fermitatea domnitorului Cuza în apărarea drepturilor Principatelor în relațiile cu Turcia. Tot atît de bine conturată apare poziția Angliei. Ca mare putere, interesată în promovarea politicii de echilibru, leagată de existența Imperiului otoman, nu dorea o mișcare de eliberare revoluționară, îndreptată spre dezmembrarea lui.

Începînd cu 1872, rapoartele diplomatice britanice vorbesc tot mai mult de eventualitatea proclamării independenței României și consecințele pe care le-ar putea avea acest act.

Consulul britanic de la București sesiză că în ciuda opoziției Porții, spre sfîrșitul anului 1874, lupta României pentru independență și suveranitate capătă nuanțe economice, vizînd încheierea unor convenții comerciale separate cu alte state. De aceea, sugera modificarea poziției rigide a Angliei față de România¹.

Ca și diplomatul acreditat la București, ambasadorul britanic de la Constantinopol, considera că aspirațiile de independență ale românilor sînt „firiști și justificate”.

Începînd cu anul 1875, documentele surprind pregătirile militare ale României, eforturile de a achiziționa armament, refuzul românilor de a plăti anticipat tribut Turciei și hotărîrea lor de a respinge prin forță orice încercare de a se ocupa sau a se folosi teritoriul României în scopuri de război. Din rapoartele consulilor britanici se mai desprind informații ample cu privire la politica României îndreptată spre folosirea tuturor împrejurărilor favorabile pentru realizarea scopului propus, ruperea ultimelor legături cu puterea suzerană, cunoașterea perspectivelor alianțelor și condițiilor angajării în luptă. Deosebit de valoroase sînt acele rapoarte care consemnează convorbirile, cu caracter privat, dintre consulul britanic și oamenii politici români, pline de opinii, străbătute de dorința și hotărîrea fermă a românilor de a se bizui pe propriile forțe², de a nu precepeți nimic pentru dobîndirea independenței.

Sînt consemnate în rapoartele diplomatice din anul 1877 măsurile luate de România pentru întărirea capacității militare, încheierea convenției cu Rusia privind dreptul de trecere al armatei ruse pe teritoriul României spre Balcani, poziția României față de conflictul ruso-turc și lupta de eliberare a popoarelor balcanice, mișcările de trupe ruse și române, pregătirile de război.

După declararea independenței și a stării de război cu Turcia, documentele britanice transmit aproape zilnic informații referitoare la operațiunile militare, cooperarea româno-rusă, dorința — pe care consulul britanic o socotește justificată — a domnitorului Carol de a comanda armata română de la sudul Dunării, trecerea Dunării de către armata română, luptele purtate, pierderile suferite de beligeranți, sprijinul dat de Crucea Roșie britanică. Încălcarea turcilor la Plevna și sfîrșitul războiului.

Deși relațiile raportorilor, uneori martori oculari la luptele de pe teatrul de război, sînt în general lapidare, conturează totuși rolul jucat de armata română în luptele date pentru cucerirea Plevnei și Rahovei și apreciază bravura și sacrificiile ostașilor români³.

În documentele britanice se reflectă, de asemenea, perioada următoare încheierii luptelor de pe frontul balcanic, din timpul tratativelor și a păcii de la San Stefano, a preliminarilor și desfășurării Congresului de la Berlin.

Sînt relevante, îndeosebi, documentele care apreciază ca substanțial⁴ aportul României la eliberarea popoarelor din Balcani, precum și cele privind atitudinea marilor puteri față de interesele României și situația politică din țara noastră provocată de hotărîrile lucrărilor Congresului de la Berlin.

Constituind o sursă valoroasă de documentare și de scriere a istoriei luptei noastre pentru independență, le supunem atenției cercetării.

SANDA RACOVICANU

AUSTRIA

Și documentele diplomatice austriece oferă informații deosebit de prețioase despre lupta poporului român pentru dobîndirea independenței.

Fle că prezintă mersul operațiunilor militare în Balcani, înrolarea unor români din Transilvania sau Bucovina în armata română, colectele pentru ajutoarele ranișilor români, fie că reliefează măsurile luate de guvernul austro-ungar pentru a împiedica manifestările de solidaritate ale românilor de dincolo de Carpați sau de dizolvare a societăților și asociațiilor românilor din teritoriile dominate de Imperiul austro-ungar, rapoartele autorităților interne imperiale, ca și corespondența reprezentanților diplomației cezaro-craiești urmăresc deosebit de atent politica României destinată pregătirii condițiilor interne și internaționale necesare cuceririi independenței sale. De la București și Constantinopol, Berlin și

¹ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Anglia, rola 110 (PRO General Correspondence F.O. 78 Turkey, vol. 2760, f. 274—279).

² *Ibidem*, rola 103, vol. 2484, f. 203—204.

³ *Ibidem*, rola 107, vol. 2610, f. 115—116.

⁴ *Ibidem*, rola 143, vol. 151, f. 257—260.

Londra sau din alte capitale ale continentului nostru aflăm date cu privire la substraturile demersurilor diplomatice ale marilor puteri în conflictul oriental, activitatea diplomatică a României, pentru afirmarea suveranității sale, pentru crearea de reprezentanțe diplomatice ale statelor europene în România și ale României în statele europene.

Rapoartele militare austro-ungare informează, de pildă despre: modul de cooperare a armatei române cu armata rusă; concentrarea materialului de poduri și de transbordare între Corabia și vărsarea Oltului¹; pregătirea și înzestrarea armatei române cu materiale de război; participarea trupelor române la război; rechizițiile foarte numeroase care cuprindeau în Oltenia „o treime din întregul avut mobil”²; starea sanitară din România; măsurile luate de corpul medical român pentru tratarea bolnavilor și răniților din armata română, rusă, bulgară și turcă.

După ce România și-a cucerit independența, în documentele austriece apar demersurile întreprinse, pe lângă puterile europene în vederea recunoașterii „de jure” a independenței țării noastre, de guvernul român, de exemplu, prin C. A. Rosetti la Paris și Roma și prin D. Brătianu, la Londra³.

Astfel, documentele diplomatice austriece se adaugă celorlalte izvoare care îndrituiesc cercetarea lor.

EUGENIA CIOCAN

BELGIA

Correspondența diplomatică belgiană a timpului împărtășea opinia exprimată în mai multe țări europene și care socotea că dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza echivalează cu unirea Principatelor, iar unirea Principatelor înseamnă independența lor¹. Fiecare izvor ne confirmă poziția fermă adoptată de Cuza față de ingerințele Porții otomane în treburile românești începând de la respingerea firmanului de investitură și pînă la obligarea guvernului otoman de a se feri să provoace la români și în provinciile creștine ale Imperiului o mișcare generală, care ar fi avut ca rezultat proclamarea independenței Principatelor².

Pentru anii 1874–1876, corespondența diplomatică belgiană reflectă tendințele de independență ale României manifestate pe plan economic prin negocieri, pentru obținerea unor aranjamente directe cu mari puteri ca Austria, Germania și Rusia.

Odată cîștigat acest pas pe calea independenței, România mai face unul, asigurîndu-și cu tenacitate raporturile economice directe încheiate cu statele interesate. Apoi își adaugă politicii sale împrejurările externe favorabile create de intensificarea mișcării de eliberare din Balcani pe care o susține

material și moral și, în sfîrșit, încheie la 4 aprilie 1877, o convenție care în condițiile adîncirii crizei orientale, ridică importanța rolului României în Balcani. În aceste condiții consensuează documentele declararea la 9 mai 1877 a independenței țării.

Între Ministerul de Externe al Belgiei și diferitele sale reprezentanțe corespondența devine tot mai vie, cu cît evenimentele se precipită. Consulul de la București trimite aproape zilnic rapoarte ce consensuează starea de spirit din țară, pregătirile ce se fac în vederea participării la luptele de peste Dunăre, trecerea trupelor rusești spre teatrul de război, problemele ridicate de cooperarea militară româno-rusă, mobilizări, rechiziții, înzestrarea armatei, nerăbdarea de a intra în foc. În același timp, la Bruxelles curg neîncetat și rapoartele miniștrilor belgieni acreditați la Constantinopol, Petersburg, Berlin, Viena, Paris, Berna, Londra, care, la rîndul lor, informează despre atitudinea diferitelor mari puteri față de angajarea României în conflictul ruso-turc.

Cu ajutorul documentelor belgiene cercetătorul de astăzi poate da contururi noi evenimentelor din România de atunci, poate explica acțiuni diplomatice în care interesele României nu constituiau decît un punct de plecare în realizarea intereselor marilor puteri în problema orientală.

Totodată, documentele diplomatice belgiene scot în evidență strădania României de a-și cucerii independența de stat pe calea armelor, reliefează faptul că independența României nu a fost un dar, ci ea a fost cucerită pe cîmpul de luptă de bravi ostași români cu prețul multor sacrificii ale întregului popor și subliniază contribuția adusă la eliberarea popoarelor din Balcani. Peste ani, la începutul secolului nostru, valoarea aportului României în acest război va face subiectul unor rapoarte diplomatice care apreciau că dacă armata română n-ar fi venit în ajutorul armatei ruse amenințate de Osman Pașa, războiul ar fi putut lua altă întorsătură³.

Documentele subliniază, de asemenea, în contextul împrejurărilor create de încheierea păcii și de lucrările Congresului de la Berlin din vara anului 1878 că războiul din 1877 nu i-a adus României pe deantregul satisfacțiile meritate pentru sacrificiile făcute deoarece, cum remarcă și ministrul Belgiei la Berlin în preajma Congresului, „victorioase sau învinse, cel puțin de stipulațiile formale, marile puteri abandonează întotdeauna, cînd e vorba să facă pace, micile state care au fost cobeligerante”⁴.

În concluzie, îmbogățind izvoarele istorice din depozitele noastre cu copii de pe documentele belgiene, valoroase pentru cercetarea tuturor etapelor parcurs de poporul nostru în vederea obținerii independenței, le recomandăm specialiștilor o cercetare atentă.

SANDA RACOVICANU

FRANȚA

Datele despre războiul pentru independență pe care le deține Direcția generală a Arhivelor Statului provin din Arhiva Diplomatică a Ministerului Afacerilor Externe al Franței, fondul corespondența poli-

¹ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Austria, rola 53, c. 177–183 (Haus- Hof- und Staatsarchiv, Wien, Ministerium des Aussern, Informationsbureau, Annexe alt 25).

² *Ibidem*, c. 177–183.

³ *Ibidem*, colecția Xerografii Austria, pach. XC/1, f. 1–4 (Haus- Hof- und Staatsarchiv Wien, Ministerium des Aussern, Politisches Archiv I, XVIII, Rumänien).

⁴ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Belgia, rola 23, c. 14–16 (AME. Correspondence Politique, Légations Prusse, t. 19), orig. lb. franceză.

⁵ *Ibidem*, rola 26, c. 594–599. Série Russie, t. 51.

³ *Ibidem*, c. 292–295, Série Autriche, t. 70.

⁴ *Ibidem*, rola 23, c. 89. Série Allemagne, t. 4.

tică și comercială Turcia-București și sint rezultatul investigațiilor întreprinse de cercetătorii noștri în cadrul acordurilor culturale și științifice româno-franceze.

Perioada la care se referă documentele este cuprinsă între anii 1848—1879 și reprezintă atât rapoartele, telegramele și notele informative ale agentului diplomatic și consulului general al Franței la București către ministrul afacerilor externe al Franței, cit și instrucțiunile-minute ale ministrului adresate agentului diplomatic la București.

Conținutul general al corespondenței diplomatice îl formează evenimentele cu care este confruntată România, începând imediat după revoluția de la 1848 până la Conferința de la Berlin (iulie—august 1878).

Aspirațiile poporului român pentru independența țării formează obiectul preocupării consulatului francez din București. În 1849 rapoartele adresate ministrului de externe P. de Ségur, semnalau că în opinia publică din București se vehiculează ideea formării unui stat independent din cele două principate sub conducerea unui prinț străin, iar personalitățile vieții politice din Principate au ajuns la concluzia că unirea Valahiei și Moldovei într-un stat independent, sub garanția marilor puteri europene, pe baza modelului oferit de Belgia, ar fi cel mai potrivit mijloc de a preveni războiul și de a rezolva la Dunăre, una din dificultățile problemei Orientului¹.

În 1853, diplomații francezi apreciau că Franța poate determina Poarta să declare independența și neutralitatea Principatelor Dunărene, sub ocrotirea și garanția Europei. Tot ei subliniau cotitura petrecută în politica Angliei care începe să vorbească de inevitabila destrămare a Imperiului otoman și de crearea unui mare ducat sau regat român, având în frunte un prinț aparținând uneia din familiile domnitoare europene.

În ani 1855—56, ca urmare a încălcării stipulațiilor prevăzute în capitulații și a amestecului Porții și guvernului țarist în treburile interne ale celor două țări, consulul francez Louis Bédard oferea ca soluție, unirea Moldovei și Țării Românești într-un stat independent, având domnie ereditară.

Henri Tillos raporta ministrului de externe în 1863 despre planurile domnitorului Al. Ioan Cuza de cucerire și proclamare a independenței și de desăvârșire a unității statale a țării ca și de intenția acestuia de a ridica la luptă popoarele creștine din Balcani pentru eliberarea lor de sub stăpânirea Imperiului Otoman.

Tot în aceeași perioadă, reprezentantul Franței relata despre invitația pe care Rusia o adresa principelui Cuza și prințului Mihail Obrenovici, de a participa la un viitor război împotriva Turciei care, după părerea prințului Gorceakov, ar fi facilitat cucerirea independenței de către România și Serbia.

Cu trecerea timpului, evenimentele îmbracă aspecte tot mai diverse și lupta pentru independență capătă forme mai acute.

În 1866, marchizul de Moustier, ministrul afacerilor externe, scria baronului d'Avril despre sprijinul pe care Franța era gata să-l acorde României pentru unirea principatelor sub un prinț străin.

Încă în 1868 în România se punea problema înarmării țării în vederea cuceririi independenței, așa cum reiese dintr-un raport al agentului francez Mellinet care comentează discursul lui I. C. Brătianu, adresat alegătorilor.

Rapoartele dintre Principate și Turcia devin tot mai încordate în perioada 1869—1875 și aproape fiecare document diplomatic se referă la intenția României de a proclama independența. De altfel, comentariile pe marginea acțiunilor politice ale României dovedesc dorința acesteia de a se realiza în mod efectiv și oficial ca stat independent, de sine stătător. Actul baterii monedei fără efigia suzeranității turcești, încheierea de tratate poștale, telegrafice și comerciale cu alte țări, fără a se cere avizul Porții, discuția iscată în 1873 de un presupus memoriu pentru independență adresat de România marilor puteri, sint tot atâtea fapte care arată hotărârea țării, a suveranului și guvernului român de a merge până la capăt în această luptă.

Anul 1876 în corespondența diplomatică franceză stă sub semnul notei-circulare a lui Mihail Kogălniceanu adresată Porții și puterilor garante pentru rezolvarea unor revendicări ale României din partea Franței, care sprijinise până atunci în mod constant făurirea și organizarea statului modern român. Din același an remarcăm și alte probleme majore care sint comentate în rapoartele consulului general Fréd. Debains, cum ar fi: poziția Franței în problema orientală, indicind României stricta neutralitate, refuzul Turciei de a asigura neutralitatea Dunării, primirea de către Franța a clauzei națiunii celei mai favorizate pe o perioadă de nouă luni (iulie 1877), situația grea internă a României care se temea atât de o eventuală ocupație, cât și de atitudinea Turciei, ca urmare a faptului că nu împiedicase scurgerea voluntarilor ruși către Serbia, eforturile României pentru intensificarea mersurilor militare în vederea acțiunilor viitoare. Prezentarea scrisorilor de acreditare de către colonelul Mansfield cu aprecierea dată României ca centru de progres și recunoașterea caracterului de stat independent al țării provoacă o vie polemică diplomatică din cauza nerecunoașterii la Paris a agentului diplomatic român, profesorul Șandru. Discuțiile de la Livadia în jurul necesității unei convenții militare între România și Rusia în privința trecerii trupelor rusești prin România și ecurile și urmările politice ale noii constituții otomane marchează sfârșitul anului 1876 și începutul lui 1877. Protestul energic al guvernului român împotriva articolelor 1 și 7 ale constituției otomane care considera România provincie otomană privilegiată și pe principele românilor îl asimila guvernatorilor provinciilor otomane, declanșează în 1877 seria de conflicte, care va culmina cu lupta efectivă a românilor pe câmpurile de bătaie și cucerirea pe calea armelor a independenței și neamănării.

Diplomația franceză consemnează în rapoartele sale atât protestul românesc de la Constantinopol și de pe lângă marile puteri pentru violarea tratatelor în vigoare cit și situația armatei românești, lucrările de apărare care se execută la Calafat, Galați și în alte puncte strategice, pregătirile întreprinse pentru utilizarea căilor ferate, întreaga tensiune din

¹ Arh. St. Buc., colecția Microfilme Franța, rola 21 (Ministère des Affaires Étrangères, Archives diplomatiques, C.P.C. Turquie-Bucharest) vol. 21, f. 40—43.

interior și necesitatea de a nu transforma țara în teatru de război. Hotărîrea guvernului român de a rezista oricărei invazii, intenția de a nu plăti tributul Porții, semnarea convenției româno-ruse privind transportul trupelor imperiale prin România, ca și incursiunile turcești pe malul românesc al Dunării și în insulele acesteia preced actul declarării independenței și declanșarea ostilităților și se află comentate în rapoartele lui Fréd Debains către ducele Decazes.

Situația creată în România demonstrează clar că independența putea fi cucerită numai cu forța armelor. De aceea, odată declanșat conflictul armat va evolua rapid, știrile și comentariile diplomatului francez axându-se pe punctele cardinale ale acestuia: concentrarea armatelor, dotarea militară, rezolvarea cooperării armatei române cu cea rusă, înfringerea suferință de armata imperială la Plevna și apelul adresat de ducele Nicolae armatei române de la Nicopole, luptele de la Vidin, luptele de la pasul Șipka, pregătirile pentru iarnă, ca și aprecierile elogioase ale prințului Gorceakov cu privire la modul de a lupta al românilor, situația militară din Dobrogea cu măsurile de apărare a Constanței și Sulinei, succesul din fața Plevnei cu capitularea armatei lui Osman Pașa. La 25 octombrie/6 noiembrie 1877 Fréd Debains considera în raportul său intrarea armatei românești în război ca un real serviciu adus armatei rusești la Plevna și arăta faptul că națiunea română trebuie recompensată prin recunoașterea independenței pentru ceea ce realizase pe cimpul de luptă.

Anul 1878 se conturează în corespondența diplomatică prin perspectivele păcii și prin dorința României ca Turcia să recunoască independența ei înaintea Rusiei. Rapoartele franceze sînt edificatoare pentru atitudinea de rezervă adoptată față de proclamarea independenței. Se evidențiază intențiile Franței de a-și asigura influența în România, de a-și apăra interesele comerciale. Consulul francez este însă obligat să recunoască aportul României la rezultatul victorios al războiului și dreptul ei de a pretinde recunoașterea independenței de către marile puteri.

CORNELIA MORARU

R. F. GERMANIA

Documentele diplomatice germane, păstrate la Politisches Archiv des Auswärtigen Amts — Bonn și aduse în țară sub formă de microfilme și xero grafi, conțin informații de natură să sprijine cercetarea veridică a procesului de cucerire a independenței României. Recomandăm în acest sens cercetării, pe lângă documentele care pun în evidență poziția Germaniei față de evenimentele din Orient și din România indeosebi, acele rapoarte ale consulului general german de la București care relatează diverse aspecte ale cooperării militare româno-ruse, trecerea trupelor române peste Dunăre în iulie 1877, ocuparea Nicopolului, mersul operațiunilor militare din fața Plevnei din septembrie 1877, comportarea plină de eroism a trupelor române, precum și unele aspecte particulare privind deplasările armatei române și teatrele de operațiuni, echipamentul, dotarea și comportarea cavaleriei și artileriei noastre

în luptele pentru ocuparea unor puncte și drumuri cheie în desfășurarea ostilităților, atribuirea unor zone de operațiuni trupelor române în Bulgaria, încercările disperate ale armatei otomane de a sparge blocada, emoțiile puternice provocate populației din România de fiecare victorie de pe front.

EUGENIA CIOCAN

ITALIA

Documentele italiene privesc o perioadă de timp destul de scurtă, din iunie 1876 pînă în iulie 1877 și reprezintă, în fapt, rapoartele întocmite de agentul diplomatic și consul general al Italiei la București, baronul Fava, către ministrul afacerilor externe al Italiei, L. A. Melegari. Conținutul general al rapoartelor îl formează modul de desfășurare a evenimentelor din România cu interpretarea mai mult sau mai puțin subiectivă dată de baronul Fava acestor evenimente și cu unele aprecieri în legătură cu situația internă și conjunctura internațională în care se afla România.

Atmosfera de încordare și extremă tensiune pe fondul căreia se desfășurau evenimentele din Balcani sînt redată în rapoartele diplomatice care relatează despre organizarea cetelor de insurgenți bulgari pe teritoriul românesc, arestarea unora dintre conducătorii acestora și incidentul petrecut pe vasul „Radetzky”.

Din aceeași perioadă sînt și rapoartele care relevă eforturile pentru menținerea neutralității României și a neutralității Dunării, în concordanță cu prevederile Tratatului de la Paris.

Dintre problemele majore ale acestei perioade remarcăm preocuparea agentului italian pentru memorandumul trimis de România Porții, în vederea soluționării problemelor litigioase, memorandum trimis, de altfel, și puterilor garante, dovadă a eforturilor României în vederea soluționării pașnice a acestor probleme și păstrării neutralității.

Tot pe această linie se înscrie și raportul din 8 iulie 1876 care vorbește despre întrevvedereea dintre Saifet pașa și prințul Ghica, întrevedere legată de prezența flotei turcești pe Dunăre și de lipsa unor asigurări scrise din partea Turciei privind respectarea neutralității fluviului.

În documentele provenite din Italia întîlnim atît necesitatea concentrării forței armate a României, cît și aceea a păstrării unei atitudini pacifice și de neutralitate în conflictul care lua amploare în Peninsula Balcanică.

Întîlnirea de la Livadia cu plecarea delegației române la această întîlnire, primirea de către principele Carol a colonelului Mansfield, care în cadrul prezentării scrisorilor de acreditare recunoaște în mod oficial titlatura de România, sînt alte aspecte ale situației create în această regiune a Europei, și care formează obiectul rapoartelor trimisului italian la noi.

Pentru prima jumătate a anului 1877 remarcăm prioritatea acordată în rapoartele italiene conflictului declanșat de constituția otomană, în mod special de articolele 1 și 7, ecourilor interne ale acestei Constituții, stării de îngrijorare față de eventualitatea ca România să devină teatru de luptă, dezbaterilor din Cameră, declarării constituției otomane ca nulă și neavenită, problemelor economice și financiare cu

care se confruntă țara, protestului românesc la Sublima Poartă și ecurilor internaționale ale acestui conflict.

Alte rapoarte au în vedere situația militară și cea a fortificațiilor care se ridică de către români la Barboși pe Siret, Giurgiu, în Ialomița și la Calafat, cit și de către turci la Măcin; tot aici este prezent tabloul intern al vieții politice românești, în raport cu poziția față de un eventual război al României cu Poarta.

Alianța României cu Rusia, acordul companiilor de căi ferate pentru transportul armatei imperiale și a materialelor de război, condițiile în care România ar acorda Rusiei concursul ei militar efectiv în lupta împotriva Porții, concentrarea armatelor sînt tot atâtea probleme dezbătute în rapoartele italiene din luna aprilie 1877.

În perioada următoare se comentează pe larg declanșarea propriu-zisă a conflictului pornit odată cu ruperea relațiilor româno-turce, declararea independenței și iminența războiului.

Ultimele documente de care dispunem sînt legate de demersurile agenților români în străinătate, care prezintă cabinetelor hotărîrile parlamentare legate de independența României, exprimă dorința guvernului în legătură cu recunoașterea acesteia de către marile puteri.

Abordînd, în general, toate problemele care contribuie la conturarea situației interne și a poziției externe a României în perioada 1876–1877, rapoartele italiene aduc noi dovezi în sprijinul ideii că România se afla într-un moment de o deosebită importanță istorică și aprecierea că lupta românilor pentru independență este pe deplin justificată.

CORNELIA MORARU

R. S. F. IUGOSLAVIA

Correspondența diplomatică purtată între anii 1866–1878 de agenții sîrbi acreditați la București, Constantinopol și Viena cu ministrul afacerilor externe al Serbiei, însoțită uneori de extrase din presa vremii, precum și telegramele schimbate între principele Milan și principele Carol, provin din Arhiva Institutului de istorie a R. S. Serbiei, Belgrad, fondul „Iovan Ristici” (Archiv Istoriskog Instituta R. S. Srbije, Beograd, Iovan Ristici), Arhiva Serbiei, fondurile „Consiliul de Stat” și „Agenția princiară sîrbă de la București” (Archiv Srbije, fond „Državni Savet” și „Knjažesko-srpska agencija u Bukurestu”), Arhiva Secretariatului Federal pentru Afacerile Externe, fond „Secția politică a M.A.E. a Serbiei”, precum și unele documente din colecția „Însemnările lui Ievrem Gruici” (Zbornik „Zapisi Ievrema Gruica”), și reliefează evenimentele dintr-o perioadă de mari frământări și intense pregătiri pentru actul de cea mai mare importanță — cucerirea independenței țării noastre.

Din rapoartele trimise de Iovan Ristici ministrului Garașanin rezultă cu pregnanță atitudinea Porții și a puterilor garante față de problema românească în timpul vacanței tronului ce a urmat abdicării domnitorului Cuza, cînd unitatea și autonomia Principatelor Române erau periclitate. Documentele din această etapă subliniază bunele relații cu Serbia, atitudinea sa de solidaritate și de sprijin a cauzei române. Reprezentantul sîrb aprecia în 14 februarie

1866 că „succesul românilor va depinde cel mai mult de unirea lor”, iar independența este condiționată de menținerea uniunii și ea nu va fi primită ci va putea fi cucerită doar prin luptă.

Bogate în informații sînt documentele referitoare la evenimentele imediat premergătoare războiului, ca și cele din timpul și de după război. Agentul sîrb la București, M. A. Petronievici, transmitea, la instrucțiunile ministrului de externe, Iovan Ristici, prompt și în mod regulat, informații asupra evenimentelor din România. Astfel, o serie de documente conțin elemente informative privind tratativele româno-ruse și convenția din 4/16 aprilie 1877.

În 14 ianuarie 1877, M. A. Petronievici îl informa pe ministrul său de externe despre atitudinea pasivă a reprezentanților diplomatici acreditați la București în legătură cu protestul parlamentului român privind prevederile noii constituții otomane. Raportul conține aprecieri asupra insuccesului misiunii lui Brătianu în cadrul conferinței reprezentanților marilor puteri de la Constantinopol, din care reiese în mod evident faptul că marile puteri nu erau dispuse să acorde României sprijin pentru a obține independența. În acest context și pe fondul puternicei crize a sistemului dominației otomane în Balcani, determinată de intensificarea mișcării de eliberare a popoarelor, de izbucnirea războiului ruso-turc, are loc, la 9 mai 1877, proclamarea independenței de stat a României, act ce se bucură de un larg răsunset la poporul sîrb vecin, animat de dorința similară de libertate și independență.

Telegramele și rapoartele din lunile aprilie și mai sînt consacrate știrilor privind: pregătirea României pentru război, întreruperea relațiilor diplomatice cu Turcia, bombardarea Vidinului de artileria română drept răspuns la bombardarea de către turci a Brailei, Calafatului, Olteniței etc., declararea stării de război cu Imperiul otoman, votarea moțiunii în Adunarea Deputaților și în Senat, preocuparea pentru recunoașterea independenței de puterile garante. În 12 aprilie, agentul sîrb de la București informa despre concentrarea armatei române la București, din dorința principelui Carol de a avea toate forțele adunate pentru orice eventualitate.

Rapoartele din iunie și iulie se referă la vizita principelui Milan la Ploiești, opiniile lui M. Kogălniceanu relative la această vizită, la succesele și insuccesele armatelor rusă și otomană pe cîmpul de luptă, pregătirile armatei române de a trece Dunărea, precum și la alianța dintre Anglia și Austro-Ungaria.

Operațiunile militare româno-ruse pentru cucerirea Plevnei sînt viu urmărite de Serbia, ele avînd — așa cum declara ministrul sîrb — „importanță în general și în mod deosebit pentru viitorul Serbiei”. Aceste evenimente au stat în atenția nu numai a agentului sîrb de la București ci și a agenților de la Viena și Constantinopol. Rapoartele lor conțin date referitoare la trecerea unor unități ale armatei române peste Dunăre la solicitarea insistentă a marelui duce Nicolae, efectivele armatei pe cîmpul de luptă, înaintarea spre Plevna, înfrîngerile suferite și victoriile repurtate de armata rusă. În luna noiembrie sînt consemnate victoriile armatei române la Rahova și Lom-Palanka, victoriile armatei ruse la Orhanlia și Șipka, ocuparea unor importante poziții strategice între Sofia și Tatar-Pazargik.

Încă în prima jumătate a lunii noiembrie, Filip Hristici, informa de la Constantinopol despre capitularea armatei lui Osman-pașa și starea de spirit din Turcia care i-a determinat pe unii membri ai Consiliului de Război turc să demisioneze „temându-se de răspunderea pentru evenimentele viitoare de pe cîmpul de luptă, despre care se crede că nu vor putea fi favorabile turcilor“.

Rapoartele din lunile decembrie 1877—ianuarie 1878 sînt consacrate festivităților prilejuite de cucerirea Plevnei, unor aspecte ale cooperării militare româno-sirbe în sectoarele Vidin și Belogradgik, delimitării zonelor de operațiuni ale celor două armate.

Documentele ulterioare încheierii armistițiului ruso-turc din 23 ianuarie 1878 conțin informații referitoare la : pregătirile Tratatului de la San-Stefano ; hotărârile acestuia referitoare la România și Serbia ; hotărârile Congresului de la Berlin și situația creată în Balcani după aplicarea lor.

O altă serie de documente furnizează date despre tratativele româno-sirbe în vederea încheierii unei convenții comerciale. Un loc important îl ocupă

problema tranzitului de arme spre Serbia, evidențiindu-se sprijinul guvernului român. Apoi, dispunem de informații privind : convenția româno-turcă (1878) referitoare la prizonierii turci, convențiile comerciale încheiate de România cu Germania, Italia și Grecia, despre reorganizarea agențiilor diplomatice și ridicarea lor la rangul de legații.

Documentele oferă, de asemenea, bogate informații privind situația din sud-estul Europei, raporturile dintre marile puteri, atitudinea Rusiei, Turciei și Austro-Ungariei față de Serbia, tendințele expansioniste ale Austro-Ungariei asupra Bosniei și Herțegovinei, atitudinea Turciei față de Muntenegru, subvențiile acordate de Rusia Serbiei etc.

Din multitudinea de documente am încercat să surprindem, spre folosul istoricilor, numai acele informații ce pot contribui atât la completarea izvoarelor istorice existente despre războiul din 1877—1878 cît și la studierea mai aprofundată a relațiilor româno-sirbe din perioada respectivă.

IELIȚA GĂMULESCU

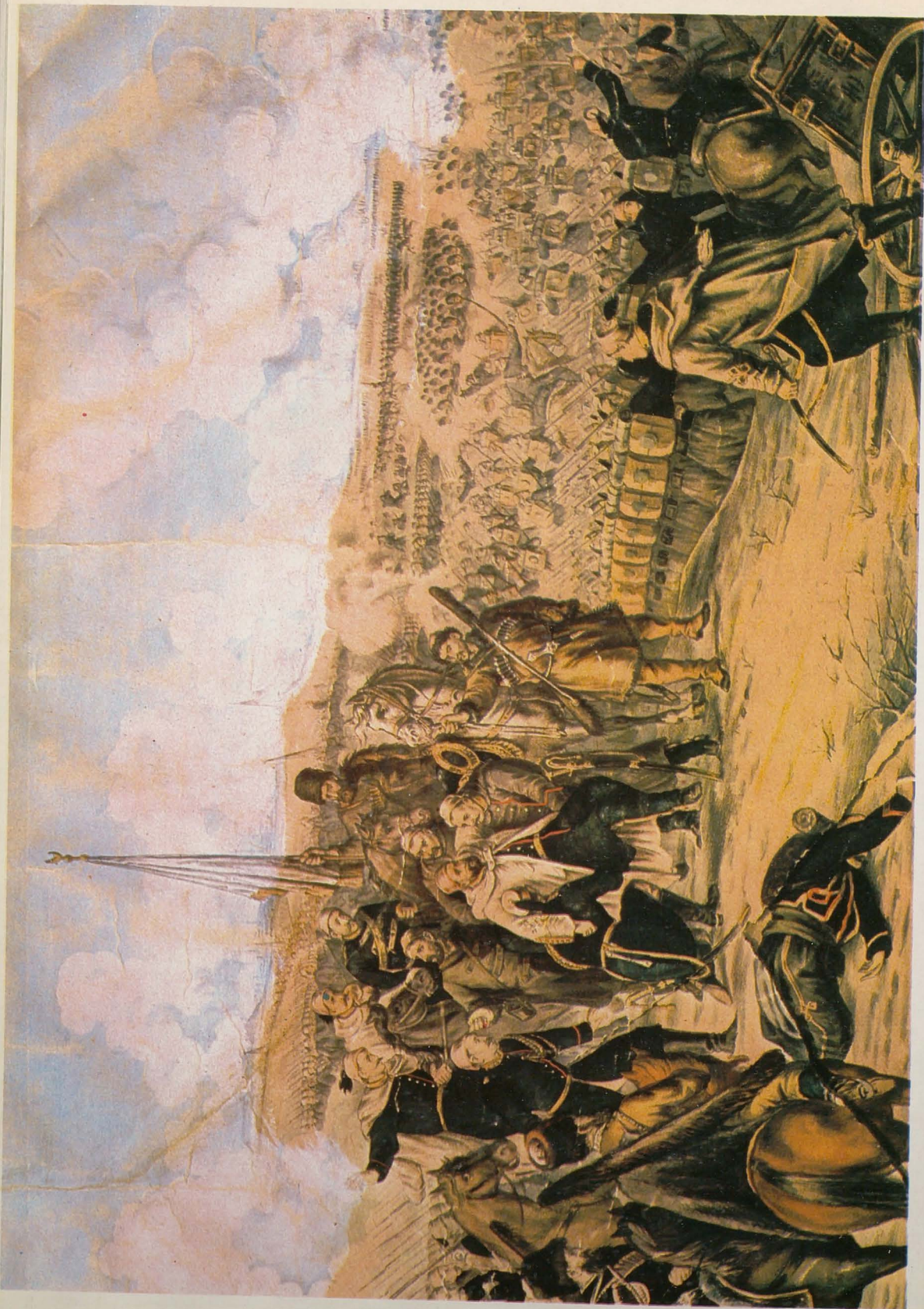
Luarea redutei Grivița (Gravură de epocă, Bibl. Acad. R. S. România)

Lupta pentru cucerirea redutei Rahova (Gravură de epocă, Bibl. Acad. R. S. România)

Trecerea armatei române în Dobrogea, 14 noiembrie 1878 (Gravură de epocă, Bibl. Acad. R. S. România)

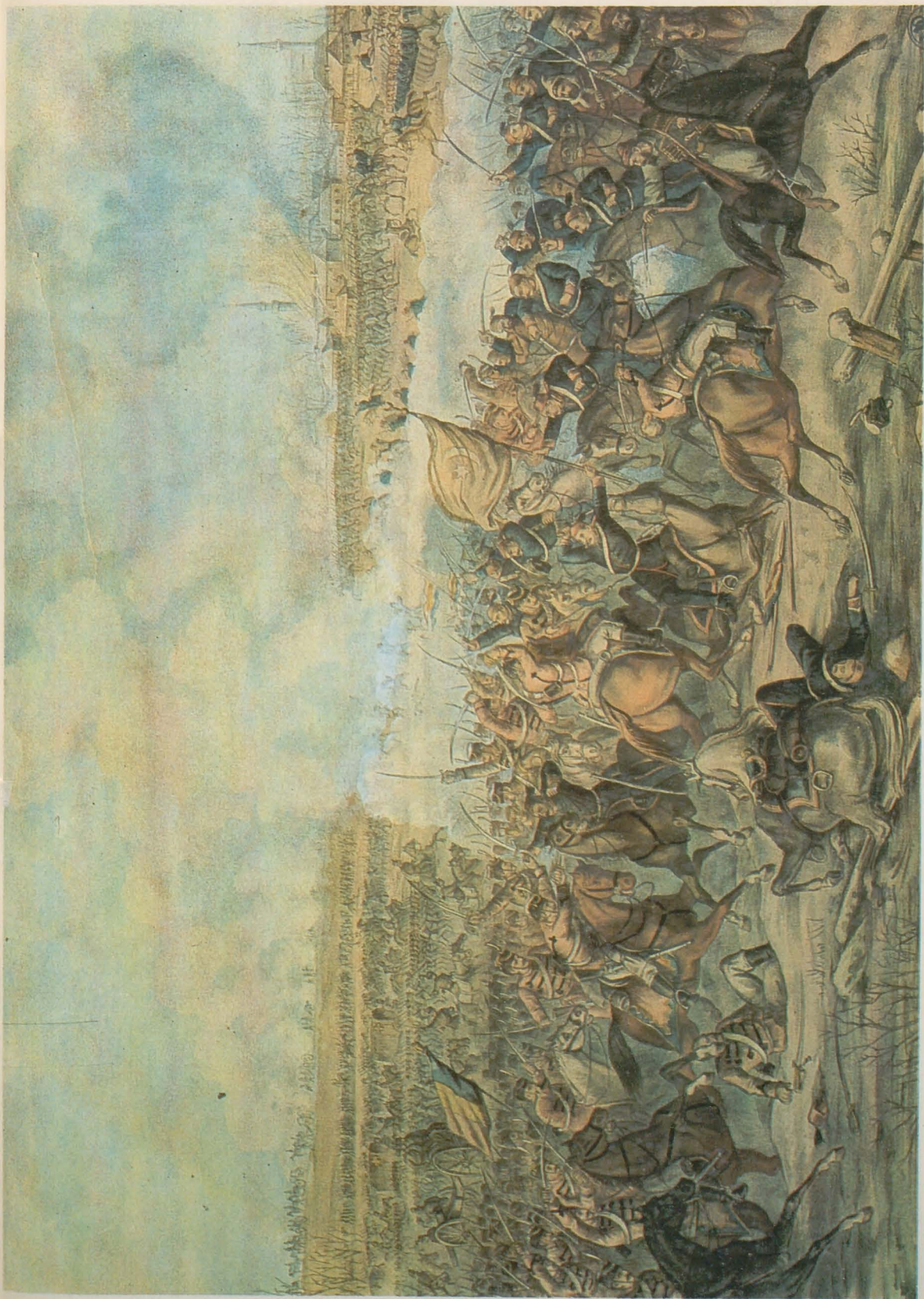
Căderea Plevnei. Predarea lui Osman-Paşa, 28 noiembrie 1877 (Bibl. Acad. R. S. România)

Capitularea Plevnei. Armata turcă se predă generalului Cerchez la 28 noiembrie 1877 (Gravură de epocă, Bibl. Acad. R. S. România)

Bătălia de la Plevna (Gravură de epocă, Bibl. Acad. R. S. România)

Bătălia de la Smîrdan — 12 ianuarie 1878 (Gravură de epocă, Bibl. Acad. R. S. România)

Întâlnirea lui Osman-Paşa cu domnitorul Carol I şi ţarul Rusiei — 28 noiembrie 1877

Luarea drapelului cavaleriei turcești de un cavalerist român (Gravură de epocă, Bibl. Acad. R. S. României)

Luarea unui drapel turcesc de un vînător român (Gravură de epocă, Bibl. Acad. R. S. România)

Amăgirea militarilor turci în redutele de la Plevna de către dorobanții români (Gravură de epocă, Bibl. Acad.
R. S. România)

Carte poştală ilustrată, realizată în amintirea participării armatei române la războiul ruso-turc din 1877—1878

INDEPENDENȚA

Film documentar artistic în culori

Arhivele Statului, al căror rol științific și cultural ia o amploare din ce în ce mai mare, au ținut să participe la marea aniversare a primului centenar al cuceririi independenței de stat a României și printr-un film istoric documentar destinat unei largi difuzări publice.

Noul film istoric românesc, realizat de Ioana Buriacu, Mircea Gindilă (scenariul), Mircea Iva (regie), Dumitru Almaș (comentariul), Ștefan Hurmuzache (consultant științific), Dragomir Vălcu (imaginea) consacrat marelui eveniment de la 1877, este nu numai o reluare a tradiției filmelor dedicate acestui subiect — unul dintre ele fiind cel din 1912 — ci totodată și un testimoniu categoric al progreselor cinematografului române documentare și patriotice realizat în ultimii 65 de ani, și mai ales în ultimele trei decenii. El este în aceeași măsură un film artistic al geografiei românești, istorice ca și pitorești, și totodată — cu o informație riguroasă — al întregii noastre istorii de la Burebista și Decebal pînă la primul președinte al Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Milenii după milenii, veac după veac, leat după leat, istoria poporului român își înalță aripile tot mai sus, filmul înregistrînd cu fidelitate și avînt toate evenimentele și personalitățile care au concretizat și reliefat marelui suflet al neamului, destinul său străbătut de atîtea încercări, încețări și biruințe. Departe de a fi un caleidoscop al unui singur eveniment istoric, oricît ar fi el de palpant, filmul „Independența” este un film al tuturor etapelor istorice românești, demonstrînd, ceea ce spunea M. Eminescu în urmă cu peste 90 de ani, că „independența este suma valorilor noastre istorice”.

Iscusința autorilor filmului „Independența” a făcut ca acesta să se deschidă printr-un amplu și tulburător tablou al munților, plaiurilor, codrilor și cîmpurilor României, din frumusețea și din belșugul de viață din care s-au ridicat înții noștri strămoși: dacia. Chipurile marilor lor regi: Burebista și Decebal, sînt adînc sculptate în cremena veacurilor ca modele grandioase de patriotism și eroism.

Filmul se continuă apoi tumultuos și emoționant prin evocarea cumplicitei ciocniri dintre daci și romani, concretizată în milenara columnă a împăratului Traian.

Noul popor, născut din contopirea dacilor cu romanii, avea să moștenească marile virtuți ale ambelor popoare, și în primul rînd dragostea de pămîntul natal, vitejia, eroismul și o nesfîrșită iubire de libertate și independență.

Pentru apărarea acestora s-au desfășurat veacuri de mari lupte în fruntea cărora aflăm pe vitejii vitezozi ai românilor de pretutindeni — pe Basarab I, Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare — luptele lor fiind purtate pentru apărarea întregului pămînt românesc.

Un moment palpant al filmului îl reprezintă evocarea lui Mihai Viteazul și a realizării primei uniiri a tuturor românilor, însoțită, prin vocea crainicului, de lapidarele și adînc grăitoare cuvinte ale lui Nicolae Iorga.

Filmul are apoi o succesiune emoționantă de tablouri înfățișînd pe cei trei conducători ai răscoalei iobagilor transilvăneni de la 1784 — Horea, Cloșca, Crișan — a chipului tragic a lui Constantin Brîncoveanu răpus la Constantinopol de secură călăului.

Sub forma unui cititor de noi veacuri și de largi perspective sociale și naționale, apare în 1821, Tudor Vladimirescu, al cărui steag revoluționar va da un nou impuls gîndirii politice românești, și va îndemna la luptă pe toți românii din Țara Românească, Transilvania și Moldova.

Pe urmele gîndirii lui Tudor Vladimirescu se va ridica apoi la 1848 gîndirea învăpăiată a lui Nicolae

Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Avram Iancu, care cer din adîncul inimilor: *Dreptate, Frăție*.

Se scriu și se difuzează în largul lumii românești: marșurile *Deșteaptă-te române* și *Deșteaptă-Tea României*.

La Blaj răsună din 40 000 de piepturi strigarea nebiruită a țăranilor transilvăneni: *Noi vrem să ne unim cu țara, cu Țara Românească*.

Tablourile filmului se desășoară de acum înainte utilizînd concluzente citate istorice, tot mai grabnice și mai elocvente. Se înfăptuiește sub Alexandru Ioan Cuza, Unirea Principatelor, se constituie România modernă, se înfăptuiesc primele reforme social-economice, se organizează ostirea patriei.

O mare parte din secvențele următoare, înfățișează epopeea independenței din 1877—1878. M. Kogălniceanu anunță la 9/21 mai în calitate de ministru de Externe, că sîntem, „o națiune liberă și independentă”.

Întreaga presă română de pe ambele versante ale Carpaților își mărturisește entuziasmul pentru proclamarea independenței, aceasta fiind visul tuturor românilor.

În curînd solicitate de comandantul trupelor țariste, marele duce Nicolae, trupele românești, trec Dunărea pentru a veni în ajutorul trupelor rusești și totodată pentru a pecetui prin singele lor, independența proclamată la 9 mai: „Națiunea întreagă — scria George Barițiu în „Gazeta Transilvaniei” — bărbați și femei, juri și june, s-au decis a sacrifica tot, avere, sănătate, viață, pentru salvarea celor mai sublime bunuri din lume”.

Din toate părțile pămîntului românesc s-au pornit spre București daruri în bani, îmbrăcăminte, încălțăminte, alimente, medicamente, pentru a fi puse la dispoziția armatei, a ostașilor răniți și a familiilor lor.

Armata care a trecut Dunărea, avea să fie condusă de domnitorul Țării, principele Carol, al cărui ordin de zi a reproduș într-o vibrantă secvență. Cu o mare putere de sugestie sînt prezentate apoi tablourile care înfățișează trecerea Dunării de către roșiorii, călărașii și dorobanții români care aveau să reînvie la Grivița, Rahova, Plevna, Opanez, Smîrdan, vechile dovezi de vitejie de la Rovine, Podul Înalt, Călugăreni. Pentru sublinierea bravurei ostașilor români sînt puse la contribuție strofe eroice din nemuritoare poezii ale lui Vasile Alecsandri, precum și numeroase extrase din presa străină și din rapoartele unor militari și diplomați străini.

Printre cei care au elogiat armata română în acest timp au fost însuși țărul Alexandru al II-lea și marele duce Nicolae.

Cu o vie emoție se urmărește lupta de la Grivița unde ostașul Grigore Ion, originar dintr-un sat din județul Prahova, a răpit steagul turcesc, înfip pe virful redutei.

Ostașii eroi ai războiului, ca și atîția din ofiterii care au căzut conducîndu-și trupele la atac — maiorul Gh. Soțu, D. Giurescu, D. Ene, căpitanul Mărăcineanu, locotenentul Lemnea și atîția alții — sînt prezentați în tablouri dintre cele mai impresionante.

O scenă elocventă o prezintă paginile din Jurnalul de război al generalului Alexandru Cernat, șeful comandamentului român.

La 28 noiembrie 1877, Osman Pașa e silit să se predea, capitularea sa provocîndu-se în fața colonelului român Grigore Cerchez.

La 8 octombrie 1878, după încheierea păcii, vitezele trupe românești s-au întors în București, fiind primite pretutindeni cu flori și aclamații furtunoase.

Independența României devenise o realitate recunoscută și pe plan european prin tratatul de la Berlin (1/13 iulie 1878), tratat prin care s-a restituit României și vechiul pămînt al Dobrogei, stăpînit de Burebista și Mircea cel Bătrîn.

Filmul se continuă apoi cu aceeași însuflețire și gravitate, prin evocarea luptelor de la Mărăști, Mărășești, Oituz, a adunării de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, care a proclamat unirea tuturor românilor.

Ultimele secvențe ale filmului sînt consacrate înființării P.C.R., luptei sale împotriva nazismului și a horthysmului, pentru realizarea actului de la 23 august 1944, pentru construcția socialismului și asigurarea păcii în lume.

P. lîngă o aleasă regie, remarcabilă prin simțul selecționării și detaliilor și al gradării secvențelor, prin prezentarea unor momente de mare intensitate istorică, filmul dispune și de un text bogat în informații, scris cu multă sobrietate, dar în același timp, și cu o puternică vibrație patriotică.

Documentele ce stau la baza filmului — peste 50 la număr — au fost alese din depozitele Arhivelor Statului, a Bibliotecii Academiei R. S. România, a Muzeului de istorie din Iași, a Muzeului din București, precum și din diferite arhive străine: Franța, Anglia, Italia, R. F. Germania, Statele Unite ș.a.

Filmul documentar „Independența” a izbutit să înfățișeze în culori dintre cele mai captivante marea epopee a neamului național, fiind tot atît de izbutită — datorită autenticității sale — prin fondul documentar istoric și literar, cît și prin vibranta succesiune a secvențelor care-i dau un caracter de vie organicitate.

Prin amploarea materialului selecționat și încadrarea sa organică într-o tematică ferm conturată, prin lărga sa cuprindere istorică, prin concisia și claritatea textului, prin marea însuflețire patriotică de care e străbătut, prin energia patriotică ce se degajă din secvențele sale, ca și prin siguranța ideologică ce îl călăuzește, filmul documentar *Independența*, este una din cele mai remarcabile contribuții ale filmologiei și filmografiei românești, și totodată ale aniversării marelui act istoric de la 1877.

VASILE NÊTEA

	Page
LE CENTENAIRE DE L'INDÉPENDANCE DE LA ROUMANIE	
I. N. VLAD — La conquête de l'indépendance nationale — commencement des grandes accomplissements des idéals de liberté et progrès social	123
ETUDES ET COMMUNICATIONS	
C. CORBU — Conditions intérieures et circonstances immédiates de la proclamation de l'indépendance de la Roumanie à 9 mai 1877	126
C. CAZĂNIȘTEANU — L'organisation de l'armée roumaine et la conception sur la défense du pays pendant la période de 1830 à 1877 . .	136
N. CIACHIR — Données concernant les armées belligérantes dans la guerre de 1877—1878 .	149
I. GAL, M. SPIRIDONEANU, GH. SOCOL — La guerre pour l'indépendance d'Etat de la Roumanie dans les sources étrangères . .	153
N. PLEȘIȚĂ — Contribution des organes d'information de Roumanie à la lutte pour l'indépendance et l'unité nationale (1877—1878)	171
E. GEORGESCU — 1877 et les femmes .	175
I. RANCA — Les tribuns de la Transylvanie et l'indépendance de la Roumanie	181
DOCUMENTS	
G. PENELEA — Mihail Kogălniceanu sur l'indépendance d'Etat de la Roumanie . . .	187
M. SOVEJA — Lettres écrites de front par le médecin Z. Petrescu	193
MÉMOIRES	
N. NICOLAE — Le général Gh. Angelescu. Souvenir sur la vie. Mémoires	206
M. KANDEL — La guerre de 1877—1878 vue par Dyk de Lonlay	223
PRÉSENTATIONS DES DOCUMENTS ET COLLECTIONS	
*** Informations des archives étrangères concernant l'indépendance de la Roumanie . .	227
CHRONIQUE	
V. NETEA — Un nouvel film consacré à l'indépendance de la Roumanie	233

	Page
CENTENARY OF THE ROMANIAN INDEPENDENCE	
I. N. VLAD — Achievement of the national Independence — a starting point for the fulfilment of the freedom and social progress ideals	123
STUDIES AND ESSAYS	
C. CORBU — Conditions and internal circumstances of Romania's declaration of independence of the 9th of May 1877	126
C. CAZĂNIȘTEANU — Organization of the Romanian Army and the conception of the country defence between 1830—1877 . . .	136
N. CIACHIR — Some data concerning the forces of belligerents in the war of 1877—1878	149
I. GAL, M. SPIRIDONEANU, GH. SOCOL — The war for the State independence of Romania in the foreign sources	153
N. PLEȘIȚĂ — Contribution of Intelligence Service of Romania for the struggle of independence and national unity (1877—1878 . .	171
E. GEORGESCU — 1877 and the Romanian women	175
I. RANCA — An episode of the solidarity of the Transylvanian "Tribunes" with the declaration of Romania's independence . . .	181
DOCUMENTS	
G. PENELEA — Mihail Kogălniceanu on the State independence of Romania	187
M. SOVEJA — Letters from the front, by Dr. Z. Petrescu	193
MEMOIRS	
N. NICOLAE — General Gh. Angelescu. Life memories	206
M. KANDEL — The war of 1877—1878 viewed by Dyk de Lonlay	223
PRESENTATIONS OF FONDS AND COLLECTIONS	
*** Information from foreign archives concerning the independence of Romania . . .	227
CHRONICLE	
V. NETEA — A new documentary film dedicated to the independence of Romania . .	233

	Seite
100 JÄHRIGES JUBILÄUM DER UNABHÄNGIGKEIT RUMÄNIENS	
I. VLAD — Die Eroberung der einheimischen Unabhängigkeit — der Anfang der grossen Vollendungen der Zwecke zur Freiheit und dem sozialen Fortschritt	123
STUDIEN UND MITTEILUNGEN	
C. CORBU — Die Verhältnisse und die innere Lage vor der Erklärung der Unabhängigkeit Rumäniens am 9. Mai 1877	126
C. CAZĂNIȘTEANU — Die Organisierung der rumänischen Armee und die Auffassung über Landesverteidigung in der Zeitspanne 1830—1877	136
N. CIACHIR — Angaben über die im Kriege 1877—1878 kämpfenden Heere	149
I. GAL, M. SPIRIDONEANU, GH. SOCOL — Der Krieg für die Unabhängigkeit Rumäniens in den ausländischen historischen Quellen	158
N. PLEȘIȚA — Der Beitrag der rumänischen Informationsorgane zum Kampf für die Unabhängigkeit und die nationale Einheit (1877—1878)	171
E. GEORGESCU — 1877 und die Frauen	175
I. RANCA — Eine Episode aus der Solidarität der Siebenbürger Tribunen mit der Unabhängigkeit Rumäniens	181
DOKUMENTE	
G. PENELEA — Michael Kogălniceanu über die Unabhängigkeit Rumäniens	187
M. SOVEJA — Briefe aus der Kampfzelle von Dr. Z. Petrescu	193
MEMOIRES	
N. NICOLAE — General G. Angelescu — Lebenserinnerungen. Memoiren	206
M. KANDEL — Der Krieg 1877—1878 in der Betrachtung von Dyk de Lonlay	223
ÜBERSICHTEN VON BESTÄNDEN UND SAMMLUNGEN	
*** Informationen aus den auswärtigen Archiven über die Unabhängigkeit Rumäniens	227
CHRONIK	
V. NETEA — Ein neuer der Unabhängigkeit Rumäniens gewidmeter Film	233

СТОЛЕТИЕ НЕЗАВИСИМОСТИ РУМЫНИИ	
И. ВЛАД — Завоевание национальной независимости, открывающее возможности выполнения мечты свободы и социального прогресса	123
ДОКЛАДЫ И СООБЩЕНИЯ	
К. КОРБУ — Непосредственные внутренние условия и обстоятельства провозглашения независимости Румынии, 9-го мая 1877 года	126
К. КЭЗЭНИȘTEANU — Организация румынской армии и концепт обороны страны в периоде 1830—1877 гг.	136
Н. ЧАКИР — Даты о войсках бelligerентов во время войны 1877—1878 гг.	149
И. ГАЛЛ, М. СПИРИДОНЕАНУ, ГХ. СОКОЛ — Зарубежные источники о войне за государственную независимость Румынии	158
Н. ПЛЕШИЦЭ — Вклад информационных органов Румынии в борьбу за независимость и национальное единство (1877—1878)	171
Э. ДЖОРДЖЕСКУ — 1877 год и румынские женщины	175
И. РАНКА — Эпизод солидарности трансильванских трибунов с провозглашением независимости Румынии	181
ДОКУМЕНТЫ	
ДЖ. ПЕНЕЛЕА — Михаил Когăлницану о государственной независимости Румынии	187
М. СОВЕЖА — Фронтовые письма доктора З. Петреску	193
МЕМОУАРЫ	
Н. НИКОЛАЕ — Генерал Г. Ангелеску — Жизненные воспоминания. Мемуары.	206
М. КАНДЕЛ — Война 1877—1878 гг. по свидетельству Дейк де Лонлей	223
ПРЕДСТАВЛЕНИЯ АРХИВНЫХ ФОНДОВ И КОЛЛЕКЦИЙ	
* * * — Сведения в иностранных архивах о национальной независимости	227
ХРОНИКА	
В. НЕТЕА — Повестный фильм посвященный государственной независимости Румынии	233

CĂTRE AUTORI

„Revista Arhivelor” publică studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, izvoare, instituții și alte științe auxiliare ale istoriei, studii și articole de istorie bazate pe materiale de arhivă, documente, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informații bibliografice.

Autorii sînt rugați să trimită materialele în două exemplare dactilografiate la două rînduri, cu trimiterile infrapaginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat.

Articolele nepublicate nu se restituie.

Abonamentele pentru străinătate se fac prin :

I L E X I M

**Departamentul export-import presă P.O. Box
136—137—telex
11 226, București,
str. 13 Decembrie nr. 3**

R.M. ISSN 0034—7043

**Articles appearing in this journal are abstracted
and indexed in HISTORICAL ABSTRACT and
AMERICA HISTORY AND LIFE**

